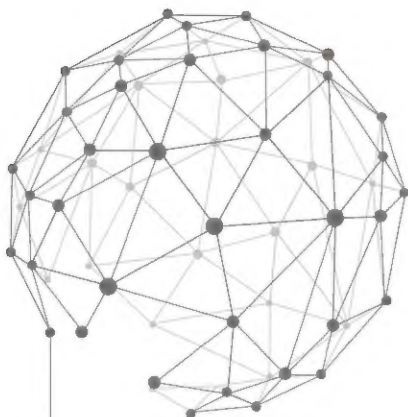

عه‌له‌ی بایر

به‌خوبه‌ی گورینی کومه‌لگاوه
پاکسازی و جاکسازی تیدا کردنی

2021-1442

چۆنیه تی گۆرینی کۆمه لگا و، پاکسازی تیدا کردنی

نووسین: عهلی باپیر

مافی له چاپدانه وهی پارێزراوه بۆ نووسینگه ی تهفسیر

چاپی یه کهم ۱۴۴۲ ک - ۲۰۲۱ ز

نوسینگه ی تهفسیر

بۆ یادوکردنه وه

هه ولێر- شه قامی 30 مه تری ته نیشته مناره ی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseerooffice@yahoo.com

f t g+ i /TafseerOffice

ناماده کردنی پپرست - نووسینگه ی تهفسیر

عهلی باپیر (نوسه ر)

چۆنیه تی گۆرینی کۆمه لگا و، پاکسازی تیدا کردنی

۲۴۰ لاپه ره

۲۱ * ۱۴ سم

بابه ت : ئایینی

ISBN : 978-99-22-632-11-7

له بهر ئیوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - هه ریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۲۱۹) ی سالی ۲۰۲۰ پێدراوه

"بیروبوچونی ئەم کتیبه، مه رج نیه هه مان بیرو بوچونی نووسینگه ی تهفسیر ب"

خه تی بهرگ : نه وزاد کۆیی

دیزاینی ناوه وه : زه رده شه کاوانی

www.alibapir.com

مه وسووعه ی

به ره وباشترتیگه یشتن وپیگه یشتن

- کتییی ۳ -

ههونه تی گورینی کومه لگا وپاکسازی و
ههاکسازی تیدا کردنی

نووسینی

عه لی باپیر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ هود.

پیشکش بی

به و براو خوشكانه‌ی: بۆ گۆرپین و پاكسازیی و
چاكسازیی تیڤداكردنی كۆمه‌لگاكه‌یان، هه‌رده‌م له
مه‌یدانن و، وه‌ك نوێژ كردن و رۆژووگرتنه‌كه‌یان،
به ئه‌ركیكی گه‌وره‌ی سه‌رشانیا‌نی ده‌زانن.

AliBapir

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردی

AliBapir

AliBapir

پیشہ کی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا
هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾
آل عمران.

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَّوْا خَلْقَ مِنْهَا زَوْجَهَا
وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (١) النساء.

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (٧٠) يُصْلِحْ لَكُمْ
أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا
عَظِيمًا﴾ (٧١) الأحزاب.

أَمَّا بَعْدُ:

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ
ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

خوئنه رانى سه نگين و شيرين!

كۆمەلگاي تهن دروست و ساغ، ئەو كۆمەلگايه كه تاكه كانى له به رانبه ريدا خويان به بهرپرسيار (مسئول) و ئهركدار (مكلف) دهزانن و، مشوورى لى دهخۆن و، ههول دهدهن: ستهم و خراپه و لادان و تاوانى تپدا ريشه كيش بكهن و، دادگهري و چاكه و بهها بهرزەكانى، تپدا بچه سپيئن.

به لام بيگومان ههولدان و كاركردن له ههر بواريكدا و بۆ ههر مه به ستيك، چهنده گرنگ و پيوسته، رپياز و بهرنامه و نه خشه ي ئەو كار و ههولدانهش، هينده گرنگ و پيوسته، ئەگه رنا ههولدان و كار و چالاكيي، به بى گرتنه بهرى رپياز و شيوازه ي راست و به ئامانج گهيه نهر، هيچى لى بهرهم نايهت و، خاوه نه كه ي تهنيا ماندوو بوونى پى دهبرئ و، بگه جارى وايه زوريشى له سه ر قه رزار ده بپته وه!

ئنجا ئيمه لهم كتيبه ي بهرده ستاندا، ههولمان داوه به كورتىي و پوختىي: {رپى راست و دروست و، بى گرى و گۆلى گۆرپنى كۆمەلگا و، پاكسازىي و چاكسازىي تپداكردنى} بخهينه روو، ئەويش به ئيلهام وهرگرتن له وهحيي خوا و عه قلى سه ليم، كه ئەويش به جوانترين شيوه له سپره و ژيانى پيغه مبه رانى پايله به رزى خوادا (عليه م السلام) به گشتىي و، به تايهت له سپره و ژيانى سهروه ر و گه وهرده مان پيغه مبه رى كوئايى (محمد) صلى الله عليه وسلم دا، له سه ر ته رزى واقع بهرجه سته بووه و، به خه تي نوورينى وهحييش توّمار كراوه.

ئەواندە شانازیەش بەسە بۆ کەسانیک کە بە راست و ساغیی لەو مەیدانەدا کار دەکەن، کە ئەو کار و مەیدانە، بە تایبەت کار و مەیدانی پیغەمبەرائی هەلبژاردەیی خۆی کارزان و میهرەبانە، وەک خوا سبحانە و تعالی لە بارەیی ئەو ئەرکە گەورە و پر خێر و بەرەکەتەیی پیغەمبەرائەو (علیهم السلام) فەرموویەتی:

﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ (النساء: ۱۶۵)

واتە: (ئەوانەیی باسکران) پیغەمبەرائیکێ دڵخۆشکەر (بە پاداشتی خوا) و، ترسینەر (بە سزای خوا)، بۆ ئەوێ پاش هاتنی پیغەمبەران، خەڵک بەلگەیی لەسەر خوا نەبێ، و، خواش زالی کارزانە.

بەلێ بەرپێزان!

لە راستیی دا پیغەمبەرائی پایە بەرزێ خوا (علیهم الصلاة والسلام والبركات) نوێنەرائی خۆی بەرز و مەزن و هەلگرانی پیام و بەرنامەکەینی، تاكو لە مەروفاوەتی بگەیهنن و، بەرچاویان ڕوون بکەنەو کە:

خۆی بەدیھینەر و خاوەن و پەرورەدگاری گەردوون و ژیان و بەشەر، ھەز دەکات مەروفەکان چۆن بژین و، چی بکەن و، چی نەکەن ... ھتد؟!

ھەر بۆیەش کەسانیک کە ئەرکی گەرنج و مەزنی پاکسازی و چاکسازی تیدا کردنی کۆمەلگا و راستکردنەوێ ئەنجام دەدەن، مادام بە ھەمان ڕێی پیغەمبەرائدا (علیهم السلام) بێ، و، شیوازەکانی ئەوان بگرنە بەر، دەبێ بزانی: چ ئەرکیکی مەزن و ھەستیاریان

وئەستۆ گرتو! ھەروھە دەبى دلىاش بن: كە بە ئەندازەى ئەو،
دەتوانن ئەو ئەرك و كارە گەورە و گرنگە جىبەجى بكن، كە
خۆيان بە خەسلەتە بەرز و پەسندەكانى پىغەمبەرانى خوا (عليهم
الصلاة السلام) دەپازىننەو! خواى بەخشەر و مېھربان لەو كەسانەمان
بگىرئ، كە پشك و بەشى باشيان لە خەسلەتە بەرز و پەسندەكانى
ئەو زاتە ناوازانە و، ئەركە بەرز و بە پىژەكەشيان دا دەبى.

۳/ رجب / ۱۴۴۱ھ

۲۰۲۰/۲/۲۷ ز

۱۴

AliBapir

www.alibapir.com

AliBapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

پەت خۆشكىردن

بەپرىزان!

ئەم كىتئە لە دوو بەشى سەرەكىي پىك دى:

بەشى يەكەم^(۱): نەخشە و بەرنامەي پىغەمبەران (عليهم السلام) بۆ پاكىسازىيى و چاكىسازىيى كۆمەلگا.

ئەم بەشە لە سى باس پىك ھاتو، بەم ناوونىشانانەي خوارى:

باسى يەكەم: چاۋ پىداخشاندىكى بۆچوون و شىۋازەكانى گۆرانكارىيى كىردن، ئەم رۆژگارەدا.

باسى دووھەم: بەرنامە و پىيازى پىغەمبەران (عليهم السلام) بۆ پاكىسازىيى و چاكىسازىيى كىردن لە كۆمەلگادا.

باسى سىيەم: پىيازى پىغەمبەرى خاتەم صلى الله عليه وسلم بۆ گۆرانكارىيى كىردن لە كۆمەلگادا.

بەشى دووھەم^(۲): رۆۋە و چاكىسازىيەكى بنەپەتتى لە واقىيى ھەرىمى كوردستان دا.

ئەم بەشەش وىراي (پىشەدەستىي) يەك، لە چوار باس پىكھاتو، بەم ناوونىشانانەي خوارى:

(۱) بەشى يەكەم بە تۈزىك دەستكارىيەۋە لە بەرگى يەكەمى مەۋسۈۋەي: {ئىسلام و دەۋلەتدارىي} ۱۷-۱۷۵.

(۲) ئەم بەشە بە تۈزىك دەستكارىيەۋە لە كىتئەي: {پروانىنىكى ئىسلامىيەنە بۆ واقىيى ئىستامان، گىرت و چارسەر} ۱۰۷-۱۷۶. {رۆۋە و چاكىسازىيەكى بنەپەتتى لە واقىيى ھەرىمى كوردستان دا}.

باسى يەكەم: بواری يەكەم: ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە كۆمەلگا،
لە بواری تاكىي دا.

باسى دوووم: بواری دوووم: ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە كۆمەلگا،
لە بواری خىزانىي دا.

باسى سىيەم: بواری سىيەم: ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە كۆمەلگا،
لە بواری كۆمەلايەتتىي دا.

باسى چوارەم: بواری چوارەم: ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە كۆمەلگا،
لە بواری سىياسەت و دەولەتدارىي دا.

پىيويستە ئەوئەش بگوتىرئ كە بەشى يەكەم: {نەخشە و بەرنامەى
پىغەمبەران (عليهم السلام) بۆ گۆرانكارىي و پاكىسازىي و چاكىسازىي
كۆمەلگا} باسى چۆنلەپ تى گۆرۈنى كۆمەلگايە بە شىۋەيەكى گشتىي و،
لەسەر ئاستى مرقۇايەتتىي بە تىكرا و، ئۆمەتتى ئىسلام بە تايبەت.

بەلام بەشى دوووم: {روو و چاكىسازىيەكى بنەرەتتىي لە واقىيەى
هەرىمى كوردستان دا} باسى چۆنلەپ تى گۆرۈنى كۆمەلگايە، بە
شىۋەيەكى تايبەت و دىيارىيىكراو، كە كۆمەلگايە هەرىمى كوردستانە.

ئىنجا پىم وايە ئەو دوو بەشە تەواوكەرى يەكدىيىن، چونكە بەشى
يەكەميان، باسى گۆرانكارىي و وەرچەرخان ھىنانەدى لە كۆمەلگاگەمان
دا دەكات، وەك خستەنە رووى نەخشە رىگاي گشتىي و پىرەنسىب (مبدا)ە
سەرەككىيەكانى، بەشى دووەمىشيان برىتتە لە چۆنلەپ تى پراكتىزە (تطبيق)
كردن و جىيەجىكردى ئەو نەخشە گشتىي و پىرەنسىپە سەرەككىيانە، لە
واقىيەى كۆمەلگايەكى دىيارىيىكراودا.

بەشى يەكەم

● نەخشە و بەرنامەى

پېغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام)

بۆ پاكسازى و چاكسازى كۆمەلگا

The graphic is a promotional banner for AliBapir. It features a central image of a man in a turban, likely a religious figure, with text in Uyghur. The banner is divided into sections with different colors and icons. On the left, there is a Facebook icon and a link to 'archive.org/details/@alibapir'. On the right, there is a Facebook icon and a link to 'AliBapir'. Below these, there are QR codes and a YouTube icon with a link to 'AliBapir'. The bottom section contains more QR codes and a link to 'www.alibapir.com'. The text is in Uyghur and includes 'بەشى يەكەم' (Friday) and 'پېغەمبەران' (Prophets).

بۇ كۆمەلگە پەقەت ئىسلامىيەت ئىلمى بىلەن ئىشلىتىشقا بولىدۇ. باشقا ھەممەي ئىشقا ئىشلىتىشقا بولمايدۇ.

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

AliBapir

www.alibapir.com

بۇ كۆمەلگە پەقەت ئىسلامىيەت ئىلمى بىلەن ئىشلىتىشقا بولىدۇ. باشقا ھەممەي ئىشقا ئىشلىتىشقا بولمايدۇ.

www.alibapir.com

- باسی یہ کہم -

چاوپېداخشانديکي بۇچوون و
شيوازهکاني گورانکاري کردن، له م پوژگارهدا

The collage features several elements promoting AliBapir:

- Facebook Banners:** Two blue banners at the top with the Facebook logo and Persian text: "عمل باپیپر AliBapir" and "رأی‌اندازی دستگاهی مأموسا علی باباپیر".
- YouTube Banner:** A red banner below the Facebook ones with the YouTube logo and Persian text: "عمل باپیپر AliBapir".
- Central Image:** A portrait of a woman wearing a headscarf, holding a smartphone.
- Websites:** The URL "www.archive.org/details/@alibapir" is displayed twice, once above and once below the central image.
- QR Codes:** Multiple QR codes are present, including two large ones at the bottom left and three smaller ones at the bottom right.
- Social Media Icons:** At the bottom center, there are icons for Telegram, WhatsApp, and Instagram connected by a line.

www.alibapir.com

بەرىزان!

ئىستا لەنىۋ لايەن ۋە تەۋرە ئىسلامىيە كاندا، چەند بىر بۆچۈننىڭ
ھەن، بۇ چۆنئىيەتى گۆرپنى ۋاقىع ۋە پاكىزلىق ۋە چاكىزلىق تىدا كىردى
كۆمەلگا، كە دەتوانىن بلىين: بە گشتى ئەم دە (۱۰) جۆرەن:

(۱) يە كىك لەوانە: پىي ۋايە كە پىۋىستە ئىمە سەرگەرمى پاكىزلىق
ۋە چاكىزلىق بىن لەروۋى عەقىدىيە ۋە، لەروۋى عىبادەتە ۋە، واتە:
كار لەسەر خۇمان ۋە دەۋرۋەرمان بىكەين، عىبادەتبان ساغ بىكەينە ۋە،
دوۋرى بىكەينە ۋە لە بىدعەت ۋە، عەقىدىيان پاك بىكەينە ۋە لەشېرك ۋە
لەو بىرۋەكەنەي كە پىچەۋانەي ئىمان ۋە عەقىدەي ئىسلامىين.

بەلى، بىرۋەچۈننىكى ئاۋا ھەيە دەلىن: دۋاي ئەۋەي كۆمەلگا
تەصفىيە دەكرى ۋە لە بىزىنگ دەدرى ۋە، لەروۋى عەقىدىيە ۋە صاف
دەبى، خوا (سېھانە ۋە تەلى) دلى دەسەلاتداران نەرم دەكات، كە حوكم
بەشەرىيەت بىكەن، ياخود لايان دەبات!!

دەتوانىن بلىين: (شىخ ناصرالدين الألبانى) «رەھمەتى خۋاي لى
بى»، زۆر كارى لەسەر ئەۋ بىرۋەچۈنە كىردە.

(۲) بۆچۈننىكى دىكە ھەيە دەلىن: ئىمە پىۋىستە لەروۋى فېكرىيە ۋە،
كار لەسەر كۆمەلگا ۋە دەۋرۋەرمان بىكەين ۋە، چەمكە فېكرىيە كانى
خەلك بگۆرپىن، تاكو زەمىنە بۇ گۆرۈنكارى سىياسىي ۋە ئابۋورىي ۋە
كۆمەلەيەتتى خۇشې، كە دەتوانىن بلىين: حىزىي (تەھرىر) زۆر
جەختى لەسەر ئەۋ بىرۋەكەيە كىردە.

(۳) بۆچۈننىكى دىكە ھەيە دەلىن: پىۋىستە كارىك بىكەين جەماۋەر
ھەمۋى راپەر، شۆرېشكى جەماۋىرىي دروست بىي، يانى: دەبى

كار لەسەر خەلگ بىرئ لە پرووى فىكرەدە، لە پرووى عەقىدەدە، لە پرووى بانگەواز كىردن و تىگەياندىيانەدە، تاكو ئەو خەلگە ھەستىكى گشتىي لەلا دروست دەيئ و، ئەو واقعە رەفز دەكات، كە لە گەل ئىمان و عەقىدە كەيدا ناگونجى، وەك ئەوەي كە لە (ئىران) پرووى دا لە دژى شا (محمد) پەھلەوىي لە سالى ۱۹۷۹ز دا.

(۴) بىروبۆچوونىكى دىكە ھەيە دەلي: پىويستە ئىمە كار لەسەر لايەنى سەربازىي بكەين و، ھەولبەدين لايەنى سەربازىي بەدەستەدە بگىرين، يانى: سەرەنجام دواي ئەوەي خەلگ و جەماوەر ئامادەبوون، پەنابەرىنە بەر كودەتاي سەربازىي، وەك لە سوودان پرووىدا لەسەر دەستى (د.حسن الترابي) و ھاوەلانى.

(۵) بۆچوونىكى دىكە ھەيە دەلي: پىويستە چەك و ھىز ئامادە بكەين و، بەچەك و ھىز پرووبە پرووى كۆمەلگاي خۆمان ببىنەدە، ئەوانەي كە ناھىلن حوكم بەشەرىعت بىرئ، پىويستە بە چەك لە دژيان بىن، كە ھەندىك لە لايەنە ئىسلامىيەكان، كە خۆيان بە جىھادىيەكان (المجاهدون) وەك (جماعة الجهاد) و (الجماعة الإسلامية) لە مىصر، (طالبان) لە ئەفغانىستان و، رىكخراوى (القاعدة) و رىكخراوى (داعش)، ئەو بىرو بۆچوونەيان ھەيە، يان ھەبوودە.

(۶) بىروبۆچوونىكى دىكە ھەيە دەلي: پىويستە لەرئى ھەلئىزاردن و چوونە نۆ پەرلەمان و بەدەستەيتانى دەنگ و، كارى سياسىي و بەشدارىي سياسىيەدە، ئەو گۆرانكارىيە بىرئ...

(۷) بۆچوونىكى دىكە ھەيە دەلي: پىويستە تاكى مسولمان، پاشان خىزانى مسولمان، دواي كۆمەلگاي مسولمان پەرورەدە بكەين و، لەئەنجامى ئەودا دەولەتى ئىسلامىي لە دايك دەيئ.

۸) خەللىكى دىكەش ھەيە كە مەبەستى ئەو نە لەرپووى سىياسىي و ھوكمرانىيە، واقىيەكە بگۆرپى، وەك كۆمەللى (تېلىغ) كە ھەر مەبەستىيان ئەو ھەيە خەللىك بە گىشتى لە دىن تى بگات و شارەزا بى، بەلام بەلای كارى سىياسىي و چالاكىي سىياسىي دا ناچن، ھەر ھەيە كۆمەللى (نور) ىش لەو بىرۆكەيەو نىزىكن.

۹) ئەھلى تەسەووف زىاتر تەركىز دەخەنە سەر لايەنى رپوھىي و ئىمانىي و تەزكىيە نەفس... ھتە، و دەست ناخەنە نىو مەسەلەي سىياسەتەو.

۱۰) زۆرلىك لەوانەش كە ناوى (سەلەفىيەت) بۆ خۇيان بەكار دىن (نەك ھەموويان) بە زمانى وتار يان كىردار و ھال دەللىن: دروست نە بە ھىچ جۆرلىك بىر لە گۆرپانكارىي و رپوھەرپوھوونەو ھى ھوكمرانان بگىرئەو، تەنەت ئەگەر بەخۇپىشاندان و مانگرتنى ئاشتىيانەو، يان نووسىنى وتارىش بى!

بەلام مەن واى تىدەگەم كە ئىمە بۆ گۆرپىنى واقىيە، بە تايبەتى كە باسى ھەرىمى كوردستان و عىراق دەكەين، چى لىبەكەين و چۆنى لى بىكەين، كە وابىن: كۆمەلگا كەمان كۆمەلگايەك بىت، خوا لىمان رازى بى، و شەرىعەتى خاى پەروردگار سايەو سىبەرمان بى و ھەلئسوكەوتە كانمان: تاكىي و سىياسىي و كۆمەلەيەتىي و خىزانىي، بەپىي شەرىعەت بن، پىم وايە ھەر كامىك لەو بىرو بۆچوونانە تام و بۆ مۆركى واقىيەكى دىارىيىكراوى پىوھە، بۆيە پىم ھەلەيە ھىچ كام لەوانە كت و مت، بىكەينە رىبازو شىواى كارمان و بەرنامەي گۆرپانكارىي.

ئىمە دەبىي ئەو ھەقىقەتە بزانين كە لە شەرىعەتدا دوو شتى سەرەكىيمان ھەن: ئامانجەكان و ئامرازەكان (المقاصد والوسائل)، ئامانجەكان ھەمىشە چەسپاون، بۇ وئىنە:

۱- لە گۆمەلگادا دەبىي دادگەرىي بچەسپى، دادگەرىي ئامانج و بەھايەكى نەگۆرە.

۲- دەبىي كار بە راوئىز بى، ئەوئش ئامانج و بەھايەكى نەگۆرە.

۳- دەبىي تەبايى ھەبى و، پىكھاتەكانى كۆمەلگا يەكدى تەھەممول بكنە و رېز لەيەكدى بگرن.

۴- پىويستە ئازادىي ھەبى.

۵- پىويستە رېزو كەرامەتى ئىنسانەكان پارىژراوئى.

۶- پىويستە تەنھا خوا بەندايەتئى بۇ بكرى و، كەس نەبىتە بەندە و كۆيلەى كەس،

ئەوانە و ھاوئىنەكانيان، تىكرا ئامانج و بەھايە نەگۆرن.

بەلام ئايا ئەو ئامانج و بەھايانە چۆن دەچەسپىن؟ ديارە بە ئامرازو شىوازى جوراوجۆر، ئامانج و بەھايەكان نەگۆرن، بەلام ئامراز و شىوازەكان گۆراون و جوراوجۆرن، لەكات و شىئىكەوہ بۇ كات و شىئىكى دىكە دەگۆرئىن، بۆيە زانايانى ئىسلام گوتوويانە: ئامانجە شەرىعئىەكان پىويستە چەسپاو بن، بەلام ئەو ئامرازو شىوازانەى كە ئامانجەكانيان پى دئىنە دى، پىويستە ھەمىشە چاويان پىدا بگىرپىنەوہ و گۆرنكارىيان تىدا بكنە، چونكە مەرج نىە ئەو ھەسەلەيەى كە بۇ دوئىئى باش بوو، بۇ ئەمروئش باش

بى، پىغەمبەر (مۇھەممەد) (سەلى اللە ئالەيھى ۋەسەلم) لە قۇتۇبغا كەلگەن بۇ قۇتۇبغا كەلگەن دىكە، شىۋازەكانى خۇي ۋە ئامىرازەكانى خۇي گۆرۈن. بەللى بۇ ھەر جەمئىيەتلىك فېكەرى، سىياسىي، كۆمەلەيەتلىك، پېۋىستە ئەۋ ھەلۈمەرجە سىياسىي ۋە كۆمەلەيەتلىك ۋە ئەۋ بارۇدۇخە بابەتلىك كە تېدا سەرى ھەلداۋە، لەبەرچاۋى بىگىرەن، بۇ ئەۋەي لەكاتى بىرپار بۇ دەرگىرەن تۈۋشى ھېچ زۆلۈمەن نەبىن، بۇ ۋىتە:

۱- (سەيد قۇتۇب) (رەھمەتلى خۇي لى بى)، بۇچى ھەندىك بىرۈچۈن بۇ درۈست بۈۈن، كە ھەست دەكەي لە ھەندىك رۈۋەۋە ئەندازەيەك تۈندى ۋە لە بازەي شەرى چۈنە دەرە، لە گەل ئەۋەشدا پىۋىيەك زۆر گەۋرە بۈۋە ۋە كۇتايى پىھاتەنەكەشى، ئەۋە ديارە كە لە پىناۋى خۇدا ئىعدام كراۋە ۋە شەھىد كراۋە؟ دەپ تەماشى بەكى (سەيد قۇتۇب) لە چ كۆمەلگەيەكدا بۈۋە ۋە، چۈن تۈۋشى سەتم لىكران ۋە فشارخانە سەرۈ، ئازار ۋە ئەشكەنچە بۈۋە، بۇيە تاراددەيەك كاردانەۋە بەبىرۈ بۇچۈنەكانىيەۋە ديارە.

۲- ھەرۈەھا (أبو الأعلى المودودي) رەھمەتلى خۇي لى بى، كە دۋاي ئەۋەي پاكىستان لەھندىستان جىابۇۋە، بەۋ نىيەتە جىابۇۋە كە ئەۋە مەسۇلمانەكانن لە سىيخ ۋە ھىندۇسەكان جىادەبنەۋە ۋە قەۋارەيەكى ئىسلامىي پىكەدەھىنن، لەۋ ھەل ۋە مەرجەدا (مەۋدودىي) كۆمەللى ئىسلامىي پاكىستانى پىكەتەن، كە خۇي پىرۋىيەكى زۆر رۈۋىداۋە، مەسۇلمانان تۈۋشى گىرەتارىي ۋە نارەھەتلى زۆر بۈۈن ۋە بەۋ مەبەستەش جىابۈۋەتەۋە كە دۈلەتلىكى ئىسلامىي پىكەتەن، (أبو الأعلى المودودي) لىرەدا بە پىۋىستى زانىۋە. جەخت بىكاتەۋە لەسەر لىك

جياكرىدەۋى مەسۇلمان ۋە نامەسۇلمان، ئىنجا ئەۋ مەسۇلمانانە پىۋىستە چۆن بۆرۈن ۋە ئىيانى خۇيان چۆن پىكىبخەن؟ ھەرۋەھا ئەۋ دەۋلەت ۋە ھەكۇمەتە كە قەۋارەيەكى ئىسلامىيە، دەپى چۆن بى؟! واتە ھەل ۋە مەرجەكە ۋاى لى كىرەۋە كە زۆر تەركىز بىخاتە سەر مەسەلەى ھاكىمىيەتى خاۋ، ھەكۇم كىرەن بە شەرىعەت ۋە، لىك جىيى (مەۋاسىلە) لەنىۋان مەسۇلمانان ۋە نامەسۇلماناندا ۋە، جۆرلەك لە ھەستىيارى زىاد لەپىۋىستى بەرامبەر بە نامەسۇلمانان ۋە، بەرنامەۋ پىيازەكانى دىكە، بۆ دروست بوۋە، كە ھەندىك جارى ئەۋ خالە ھاۋىەشانەى لەنىۋان ئىسلام ۋە بەرنامەكانى دىكەدا ھەن، ئەۋ ۋىستۋىيەتى خالە ھاۋىەشەكان كال بىكاتەۋە، بۆ ئەۋەى لىك جىيى زىاتىر دەربىخات!

۳- بەلام بەپىچەۋانەۋە: جەمەتەتى تەبلىغ، كە دامەزىنەرەكەى (ئىياس كاند ھەلى) بوۋە، بەنەفەسىكى دىكەۋە كارىان كىرەۋە.

۴- ھەرۋەھا مامۇستا سەئىدى نۇرسىي پەھمەتى خاۋى لى بىت، بەھەمان شىۋە لەۋاقىيەكى دىكەدا بوۋە، ئەۋان جۆرى بىر كىرەنەۋەيان ۋابوۋە كە بە توندى تىكنەگىرەن لەگەل ۋاقىيەكەيان دا ۋە، دۆرى نەۋەستەنەۋە، بەلكو بە نەفەسىكى دىرژ پارىژگارى بىكەن لەسەر ئەۋەى كە بۆيان دەپارژى، (مامۇستا مەلا سەئىدى نۇرسىي) تەماشائى كىرەۋە: ناتوانى بەرگىرى لە ھەموۋ ئىسلام بىكات، گوتۋىيەتى با بەرگىرى لە ئەۋەلەكەى بىكەم، كە ئىمان ۋە عىبادەت ۋە پەۋشەتە، با جارى تاكى مەسۇلمان پارىژراۋ بى، دۋاى كۆمەلگەى ئىسلامىي ۋە دەۋلەتى ئىسلامىي، ئەۋ تاكە مەسۇلمانانە دەۋان ۋە دروستى بىكەن، ۋەك چۆن ئىستا {پارتى دادو گەشەپىدان} لە تۈركىيا لەسەر شانى ئەۋ تاكانەى كە بەھىزى ھەۋل ۋە تىكۋشانى نۇرسىي

ۋ قوتايىيە كانى ۋ قوتابخانەنى نور، ئىمانىيان تېدا پارىژرا، ئىستاتە ماشادەكەين، ھەنگاويان ناوۋە دەئىن بۆ ئەۋەى كە ھەموو ژيانى خۇيان، وردە وردە نىزىك بىكەنەۋە لە ئىسلام.

ھەروەھا (ئىياس كاندەلوي) ىش ھەر لە ھال ۋ ژىنگەيەكى ھاۋشىۋەى ئەۋەى (نۆرسىي) دا بوۋە، ئەۋىش كارىكى شىۋەى ۋى كىردە.

بۆيە دەئىم: ئەگەر بىت ۋ بۆ ھەلسەنگاندن ۋ نىرخاندننى ئەزمۇنە ئىسلامىيەكان، ھەلو مەرجى تېدا سەرھەلدىيان لە بەرچاۋ نەگىر، توۋشى زولم دەبىن، (بىدىع الزمان) مامۇستا مەلا سەئىد قسەيەكى جوانى ھەيە لەو باروۋە، دەئى: (ئەگەر مەن لەسەردەمى شىخ (عبدالقادىرى گەيلىنى دا بام، (الفتح الربانى) ^(۱) ىم دەنوۋسى ۋ، ئەگەر ئەۋىش لەسەردەمى مىندا بوۋايە (رسائل النور) ^(۲) ى دەنوۋسى!!، مەبەستى پىنى ئەۋەيە: زاناۋ پىشەۋايانى ئىسلام كە كاتى خۇى لە ھەل ۋ مەرجى دىكەى جىا لەۋەى ئىستائى ئىمەدا ژيان، بەپىي ھەل ۋ مەرجى خۇيان كاريان كىردە، بۆ بوۋزاندەۋەى ئىسلام ۋ ھوشيار كىردەۋەى مەسۇلمانان، بۆ ۋىئە: (أبو حامد الغزالي) رەھمەتى خۋاى لى بى، كىتەبى (إحياء علوم الدين) دەنوۋسى، كە زىاتەر تەركىز دەخاتە سەر لايەنى رۋۋحىي ۋ ئىمانىي ۋ ئەخلاىي ۋ پەرۋەردە كىردەۋەى خەللك ۋ، دوۋرى گىرتنى خەللك لە گوناھو، سەر گەرمبۋونىيان بە تەزكىيەى نەفس ۋ دىنيا بەكەمگىرتن (زەھد) ۋە، بەلام (سید قطب) (رەھمەتى خۋاى لى بى) كە (في ظلال القرآن)

(۱) ناۋى كىتەبىكى (شىخ عبدالقادىرى گەيلىنىيە.

(۲) ناۋى كۆى بەرھەمەكانى مامۇستا مەلا سەئىدى نۆرسىيە.

دەنۋوسى، دەزانى كە مەسۇلمانان پىيۈستە تەنيا بەدىندارىي تايىبەتىي
 ۋازنەھىنن، بەلگۈ پىيۈستە بزانن خوا ئەۋانى مولزەم كىردۈ بەۋدە، كە
 شەرىعەتى خوا لەزىيانى سىياسىي ۋە كۆمەلەيەتتىشىدا، پىادەبەكەن،
 بۇچى؟ چۈنكە ئەۋ كۆمەلگاۋ ھەلۈمەرەجەي ئەۋ ۋاي خواستۈ،
 ھى ئەۋانى دىكەش بەۋ شىۋەيەي خواستۈ.

ئىنجا جارى ۋاش ھەيە شىۋازى كار، دەگەرپىتەۋە بۇ جىۋازىي
 بىرۈبۇچۈۋن ۋ، لەيەك كاتداۋ لەيەك شىۋىندا، دوۋ ئىجتىھادى جىۋاز
 ھەن، كە ئەۋىش ھەندىك جار پەيۋەندىي بەشىۋەي تىگەيشتىنى ئەۋ
 ئىنسانەۋە ھەيە، لە ئىسلام، يان پەيۋەندىي ھەيە بەشىۋەي مىزاج ۋ
 سىروشتى ئەۋ كەسەۋە، ھەيە بەسروشت نەرمەۋ، كەيىقى بە تىك گىران
 نايەت ۋ، ھەشە ھالەتتىكى شۆرشگىرپانەي ھەيە، گۆرپانكارىي
 رىشەيىانەي دەۋى! كەۋاتە: ھەم ھەلۈمەرەجەكان ۋ، ھەم شىۋەكانى
 تىگەيشتىن لەدىن ۋ، ھەم شىۋەي پەروەردەۋ بارى دەروۋىيى، ئەۋ
 كەسانەي كە ئەۋ تەۋرەمە ئىسلامىيەنەيان بەرپى خستۈ، ھەموۋيان
 كارىگەرىيان ھەيە لەسەر جۇراۋجۇر بوۋنى بىرۈبۇچۈۋەكان، لە
 بوارى پىرۋسەي گۆرپانكارىي ۋ پاك ۋ چاكىردى كۆمەلگاۋا.

بەر لە كۆتايى ئەم باسەش بە پىيۈستى دەزانم ئامارە بەۋە بەكەم،
 كە پىيۈستە بۆھەلسەنگاندنى ھەموۋ ئەۋ بىرۈبۇچۈۋانە، بگەرپىنەۋە
 بۇ ئەۋە كە پىغەمبەران (سەلات ۋ سەلامى خاۋيان لى بى) بەگشتى ۋ،
 پىغەمبەرى كۆتايى موحەممەد (سالى اللە عليە وسلم) بەتايىبەتى،
 چى كىردەۋ چۆنى كىردەۋ، بەمەبەستى پاكىزلىق ۋ چاكىزلىق
 كۆمەلگا؟ ئەۋە بەراستى پىۋەر ۋ تەرازوۋىيەكە، دەبى ھەموۋ ئەۋ
 بىرۈبۇچۈۋن ۋ رىياز ۋ شىۋازانەي كە باسگران، پىي ھەلسەنگىنن.

پوختهی بیرورای بهنده له بارهی چۆنیه تی گۆرانکارییه وه

ئیستاش چی بهراست و دروست دهزانم لهوباره وه به کورتیی دهیخه مهروو:
هه موو ئه و شیوازو ئامپازانه ی که قورئان وسوننه ت ده لاله تیان
له سه ر ده که ن، پیوسته به چاوی ریزه وه ته ماشایان بکهین و، به
شه رعییان دابنن، واته: کاتیك که سانیك ده بنین مه شره ب صو فین،
ئه وی دیکه مه شره ب سه له فییه، ئه وی دیکه له پرووی فیکرییه وه
کارده کا، ئه وی دیکه له پرووی په روه رده وه، یه کیک له پرووی بانگه وازه وه،
یه کیک له پرووی کۆمه لایه تییه وه کارده کات، پیوسته ئه وانه هه موویان
بگیرینه وه بۆ ته رازووی قورئان و سوننه ت.

(۱) له پرووی ئیمانه وه: ئایا له قورئان وسوننه ت دا، لایه نی
ئیمانی و پرووچی جه ختی له سه ر نه کراوه؟ بیگومان با، هه موو
دوانده کان (خطابات) ی قورئان بۆ مسولمانان، به: (يَتَأْتِيهَا الْذِّكْرُ
ءَامْنًا) ده ست پیده که ن، که واته: بناغه ئیمانه، بۆیه که سیك که
له پرووی ئیمانییه وه کار ده کات، پیوسته ریزله کاره که ی بنن.

(۲) له پرووی عیباده ت و ته قواو ته زکیه ی نه فسه وه: یه کیک له ئه رکه
سه ره کییه کانی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) بریتیه له: ته زکیه ی
نه فس و پهیدا بوونی ته قوا (وَيُرْكَعُهُمْ ...)، یان وه که ئه هلی ته سه ووف
ده لئین: بژارکران له سیفه ته نزم و په سه ته کان و، رازنراوه به سیفه ته
به رز و په سه نده کان.

۳) له پرووی کۆمه لایه تییه وه: له قورئان دا زۆر باسی ریزگرتن له باب و دایک و، صیله ی رهحم، و ههقی دراوسی و، میوان و، بهزهیی هاتنه وه بههه ژارو ههتیوو لیقه و ماو و بی دهرهتان دا و... ههتد، کراوه، کهواته: ئەو لایه نهش دیسان بهشیکی بنه ریه تییه له ئیسلامدا .

۴) له پرووی فیکرییه وه: پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) کاتیک رووبه پروو دهیته وه له گه ل کۆمه لگایه کهیدا، کاری سه ره کیی ئه وهیه که چه مکه کان بگورپی و فیکری خه لک راست بکاته وه، وه ک خوی زاناو توانا له باره ی یه که مین ئه رکی سه رشانیه وه، له چوار ئه رکه کانی، فه رمویه تی: (يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَاتِهِ ۖ) (ال عمران ۱۶۶)

۵) له پرووی جهنگ و جیهاده وه: له کاتیکدا زولم له میلله ته کهت ده کری و، به هیژ ریت لی ده گیری و، به چه ک له دژت ده وه ستن، تۆش که به هیژ دیفاع له دین و ژینت ده که ی، ئه ویش به هه مان شیوه ئه رکیکی شه رعیه تی ئه نجامدا وه، وه ک خوا فه رمویه تی:

(وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ... (البقرة ۱۹۰)

واته: له رپی خوادا له دژێ ئه وانه بجهنگن، که له دژتان ده جهنگن.. کهواته ئه گه ر به رگری له دین و ژینی خۆت و خه لکه کهت بکه ی، دوا ی ئه وه ی ده گه یه بن به ست و، هیچت بو ناهیلریتته وه، دیسان خوی په روهر دگار ههقی به تۆ داوه:

(فَمَنْ أَعَدَّيْكُمْ فَأَعَدُّوْا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا أَعَدَّيْكُمْ... (البقرة ۱۹۱)

واته: هه رکه س ده ستدریژی کردنه سه ر، وه ک ده ستدریژی خویان، ده ستدریژیان بکه نه وه سه رو به ره رجیان بده نه وه..

كهواته با هه مووكهس بزانی كه ئيمه ههستيارىيمان بهرانبهر به
هپچ كام لهو شپوه كارو جم وچولانهى كه له ساحه كهدا ههن، نيه،
بهلام شهوى بهراستى دهزانين شهويه كه بگهريينهوه بو قورپان
و سونهت و، پيغه مبهران (عليهم الصلاة والسلام) چۆنيان كردوه،
له كوئ وه دهستيان پيكردوه، چۆن له گهل كۆمه لگاي خوياندا
مامه لايان كردوه، دهبي شه بكريته تهرازوو و سه رمه شق، كه شه وش
شه گهر بمانه وي به كورتىي باسى بكهين، شهويه كه:

۱- پيغه مبهران (عليهم الصلاة والسلام) هپچ كاتيك په نايان نه بردوته
بهر توندوتيزي و به كارهيئاني هيز و چهك، بو گۆرپىنى كۆمه لگا
دهورويه، بهلكو هه ميشه له فيكر و شه وه دهستيان پيكردوه، له
بانگ كردنى خه لك و تيگهياندينانه وه، دهستيان پيكردوه.

۳۱

۲- پيغه مبهران (عليهم السلام) نه چوون ته نيا خهريكى لايه نيك بن،
بو وينه: ههر خهريكى لايه نى فيكرى بن، يان ته نيا خهريكى
لايه نى عه قيدى بن، يان بهس خهريكى لايه نى عيبادهت بن، يان
ته نيا خهريكى لايه نى شه خلاقى، يان كۆمه لايه تى، يان تابوورى،
يان سياسى بن، بهلكو شه گهر ته ماشاي پيام و دواندن (خطابى)
پيغه مبهران (عليهم الصلاة والسلام) بكهين، له گهل گه له كانى
خويان دا، دهبينين: پيام و دواندن (خطابى) دهكيان، گشتگير (شمولى)
بووه، بو تيكراي پيكهاته كانى ئينسان و، سه رجهم لايه نه كانى ژيان.

۳- ئنجا پيغه مبهران (عليهم الصلاة والسلام) به هاندهرى دلسوزى و،
به زهينى و پهروش كاريان كردوه، به گيانى مه دار كردن له گهل خه لك و
ته حه ممول كردنى ناخوشى و تازاره كانيان، هه وليان داوه كۆمه لگا بگۆرن.

لە كۆتايى ئەم باسەدا، بەپيويستى دەزانم بۆچوونىكى ھەلە راست
بىكەمەود.

ھەندىك كەس ۋە دەزانن كە ئىمە گوتمان: نابى بۆ گۆرپانكارى
كردن لە كۆمەلگادا ھېز ۋە چەك بە كارىيىتىن، ماناي وايە ھەمىشە
سەلامەت دەبين! بەلام بىگومان وانىە، ئايا لە قۇناغى مەككەدا
مىسولمانان شەھىد نەبوون، ئازار ۋە ئەشكەنجە نەدران؟! با، بۆيە
ئىستاش ئەگەر بانگەوازو تىگەياندىنى خەللك ۋە بەرچاوپروون كىرەنەو
ۋە ھۆشيار كىرەنەويان، ھەقى خۆى بدەيە، باجى لەسەر دەدەى،
دەگىرىى، دەكوژرىى، ئازار ۋە ئەشكەنجە دەدرىى، نانېراو دەكرىى،
بە مەرجىك ھەقى خۆى پىدەى، ۋەك چۆن كاتى خۆى پىغەمبەر
(صلى الله عليه وسلم) لە مەككە كە جارى نەشچووبوۋە قۇناغى
شەر ۋە كوشتاروۋە، بەلام ھاۋەلانى بەرپىزىشى لە ژىر ئەشكەنجەدا
شەھىد دەكران ۋە ئازار دەدران ۋە، خۆىشى ئازار دەدرا، ئىمەش ئەگەر
بەھەمان شىۋە ھەقى خۆى بدەينە، ئەو بانگەواز ۋە تىگەياندىن ۋە
پىگەياندىنى خەللك، كە پىويستە قۇناغى يەكەم ھەر ئەۋەبى ۋە،
بە پىچەوانەۋە نىشانەيەكى پرسىياري گەۋرە لەسەر ئەو كارو پىرۋژە
ئىسلامىيە پەيدا دەبى، دەبى چاۋەروانىى ۋە ئامادەيى ئازارو
ئەشكەنجەۋ باجدانىشمان ھەبى.

باسى دووهم

به رنامه و رپيازى پيغه مبه ران (عليهم
الصلاة والسلام) بو گوږين و پاكسازى و
چاكسازى كردن له كومە لگادا

The banner is divided into several sections. At the top, there are two blue bars with Facebook icons and the text "AliBapir" and "علي بابير". Below these are two red bars with YouTube icons and the text "علي بابير" and "AliBapir". In the center, there is a portrait of a man with a beard and a turban, with the text "www.alibapir.com" and "علي بابير" below it. To the left of the portrait, there is a QR code and the text "علي بابير" and "علي بابير". To the right of the portrait, there is a QR code and the text "علي بابير" and "علي بابير". At the bottom, there are two QR codes and the text "علي بابير" and "علي بابير".

(۱) - سهرتا بهو ئایه ته موباره که دهست پیج دهکهن، که خوا (سبحانه و تعالی) دهفه رموی:

[رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا] (۱۳۵) النساء.

ئهم ئایه ته موباره که دواى ئه وه دی که دوانزه (۱۲) کهس له پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) ناو ده برین، ههر له نوو حه وه هه تا داوودو سوله یمان، پاشان دهفه رموی: پیغه مبه رانیکی دلخۆشکه رو ترسینه رن، تاكو خه لك دواى هاتنی پیغه مبه ران، به لگهی له سهر خوا نه ییت، کهواته: به بیج رهوانه کردنی پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) خه لك به لگهو بیانوی ده بیج له سهر خوا، که بلێ: خوایه! من نه مزانی تۆ به چی رازی ده بی، نه مزانی چۆن بژیم، نه مزانی چ رپبازنک بگرمه بهر!! بۆیه خوا (سبحانه و تعالی) پیغه مبه رانی (عليهم الصلاة والسلام) ناردوون که دلخۆشکه ری خه لك بن، ئه وانهی که رپنگای خوا ده گرن و، ترسینه ریان بن، له وهی که لابه دن، بۆ ئه وهی به لگهی خوا له سهر خه لك ته واو بکه ن، خه لك بیانوو براو بکه ن و، هیچ کهس به لگهو بیانوییه کی به دهسته وه نه بی، به لێ پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) په یام و به رنامه ی خویان هیئاوه بۆ خه لك، بۆ به خته وه ر کردنیان، له ئه نجامی ئه وه دا که فیریان ده که ن و تییان ده گه یه نن، که تاك تاکیان له خودی خۆیاندا چۆن بژین، چۆن خیزان پیکه وه بنیین؟ ههروه ها هه موویان چۆن کۆمه لگا دروست بکه ن و، چۆن پیکه وه ره فتارو مامه له بکه ن؟

(۱) که بریتیه له: نوح، ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب، عیسی، ایوب، یونس، هارون، سلیمان، داود، موسی. له ئایه ته کانی ۱۶۳ و ۱۶۴ دا.

(۲) - خوا له سوورپه تی (الأنعام) دا، دواى ئه وهى ناوى هه ژده (۱۸) له پيغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) ديتي^(۱)، روو له گه ل پيغه مبه رى خاته م (صلى الله عليه وسلم) ده كات و ده فهرموي:

[أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَنَّهُمْ أَقْتَدَ... ﴿١٠﴾]

واته: ئه وانه كه سانيكن كه خوا رپنمايى كردوون و خستونيه سه ر رپنگاي راست، توش به دواى رپى راستى ئه وان بكه وه.

ئنجا ئه گه ر پيغه مبه رى خاته م (محمد المصطفى) (صلى الله عليه وسلم) مولزهم بي به وهى به دواى پيغه مبه ران بكه وي، ئيمه ي شوينكه وتوانى موحه ممه د (صلى الله عليه وسلم) له پيشترين بو ئه وهى چاو له پيغه مبه رانى پيشوو بكه ين و، رپبازو شيوازي ئه وان ره چاو بكه ين، له كاتيكا كه له گه ل كۆمه لگا كه ماندا رووبه روو ده بينه وه، بو ئه وهى بيگورين، پاكي بكه ينه وهو چاكي بكه ين.

ئنجا من كه سه رنجى ژيانى ئه و پيغه مبه ره پايه به رزانم (عليهم الصلاة والسلام) داوه، كهوت خالم كه وتونه به رچاو، كه پيم وايه ئه و كهوت خالانه، رپبازو شيوازي پيغه مبه رانيان تيدا به رجه سته ده بيت:

خالي يه كه م: پيغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) به بي هه لاواردن هه موويان له ئيمان و ته وحيد ه وه، ده ستيان پيكر دوه و، يه ك پيغه مبه ريش ت ده ست ناكه وي، كه يه كه مين قسه ي له گه ل گه له كه يدا ئه وه نه بووي: كه ته نيا به ندايه تبي بو خوا بكه ن و، ته نها خوا بپه رستن:

(۱) إبراهيم، إسحاق، يعقوب، نوح، داود، سليمان، أيوب، يوسف، موسى، هارون، زكريا، يحيى، إلياس، إسماعيل، اليسع، يونس، لوط، له ئايه ته كانى: ۸۳ - ۱۵۸۶.

بؤ ويٺه:

۱- ته گهر ته ماشاي سوورپهتي (الأعراف) بڪهين، ثايه ته ڪاني ژماره: (۵۹، ۶۵، ۷۳، ۸۵)، هه ڪام له: (نوح و هوود و صالح و شوعهيب) (عليهم الصلاة والسلام) يه ڪ رسته دد فهرمون، وه ڪ يه ڪ:

[يَقُومُوا عِبَادُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ عَائِدَةً]

واته: نه ي گه له ڪم! خوا بپه رستن، جگه لهو پهرستراويڻي ديڪه تان نيه.

۲- له سوورپهتي (الشعراء) دا، ته گهر ته ماشاي ثايه ته ڪاني: (۱۰۵-۱۹۱) بڪهين، پيڻج له پيڻجه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) ڪه: (نوح و هوود و صالح و لوط و شوعهيبان، ته وائيش هه موويان يه ڪ رسته دووباره ده ڪه نه وه:

(أَلَا نَقْنُوقَ • إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ • فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا • وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ).

واته: ثايا پاريز (له خوا) ناڪهن؟ من بؤ ئيوه ره وانه ڪراويڻي ته ميندارم، پاريز له خوا بڪهن و فهرمان به ري من بڪهن، من هيچ ڪري و پاداشتي ڪتان لي داوا ناڪهم، به لڪو پاداشتي من ته نيا له سهر پهروه رگاري جيهانيانه.

به لي، پيڻجه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) هه موويان له خوا به يه ڪگرتن (توحيد) وه، له خوا به خه لڪي ناساندنه وه، له خه لڪ به يوه دست ڪردن به خوا وه (سبحانه و تعالي) وه ڪ تاڪه به ديڀنه رو، تاڪه پهروه رڊگارو، تاڪه په رستراو و، تاڪه به رنامه دانه رو، دياربيڪه ري خه لال و حه رام و، تاڪه هه مه ڪاره ي ڪهن و ڪاڻيناته وه، ده ستيان به گورپن و چاڪ ڪرڻي ڪوڙمه لگا ڪانين ڪروه.

۳- با تەماشای ئەم ئايەتە موبارەكە بکەین لە سوورەتی (الأنبياء)
دا، خوا (سبحانه وتعالى) دەفەرموی:

(وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾) (الأنبياء،

لێردەدا خوا پیغەمبەری خاتەم موخەممەد (صلی اللہ علیہ وسلم)
دەدوینیت و دەفەرموی: لەپیش تۆدا هیچ پیغەمبەریکمان ڕەوانە
نەکردووە، مەگەر پیمان ڕاگەیاندووە: کەتەنیا من پەرستراوم و، تەنیا
بەندایەتیی بۆ من بکەن.

بەلێ، خوا بەیەکگرتن (التوحيد) بە خالی دەستیك دانان،
ئەركی سەرەکیی هەموو پیغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) بوو،
بەلام ئایا ئیمەش وەك شویئ کەوتوانی پیغەمبەران، کە ئیستە لەم
کۆمەلگایەدا، یان لە چەند کۆمەلگایەکیان، کە کەم و زۆر
خەلکە کەیان مسوڵمانە و خوا دەپەرستێ، ئایا ئیمەش مۆلزمین لەوێ
دەست پێبکەین؟ دەلێم: بەلێ، چونکە مەسەلە ئەوە نیە کە خەلکە کە
تەنیا دارو بەرد پەرستێ، چونکە لادانی خەلک لە پەرستنی خوا،
تەنیا لەرووی دروشمەکانەو نیە، تاكو ئەگەر خەلک نوێژی بۆ خوا
کردو، پۆژووی بۆ گرت و، نەزرو قوربانیی تەنیا بۆ خوا بوو، بلێ:
تەنیا بەوەندە ئەو خەلکە، خوا پەرستە، بەلکو:

یەكەم: جاری وا هەیە لەوەرگرتنی چەمکەکان و، لەوەرگرتنی
بەهایەکان و، لەوەرگرتنی بووناسیی و دیدو بۆچوونەکانەو، خەلک
تووشی شیرك دەبێ، واتە: فەرھەنگ و کلتوورێك حاکم دەبێ بە
سەر ئەو خەلکەدا، پێچەوانەی ئەوەیە کە خوا ناردوویەتی.

دووهم: جاری وا ههیه له پرووی بهرنامه کانی ژیان (شرائع الحیاة) ده، خه لک تووشی شیرک دهی، له پرووی سیستمی ئابووری و کۆمه لایه تی و سیاسیه وه، له شه ریعه تی خوا دوور ده که ویتته وه، واته: با یمان وا نهی که به ندایه تی بۆ خوا، ته نها بریتیه له شتیکی شه خصی، که ئیستا نه وه ده ردی کوشنده ی مسولمانانه، به لێ، پیغه مبه ران (علیهم الصلاة والسلام) به راستی بۆ نه وه هاتوون، که خه لک هه م واز له قه بریه رستی یین، هه م قه صر په رستی، چونکه جاری واهیه، تا کو خاوه ن قه بریک چوار خه لکی نه فام گو مړا ده کات و، تووشی شیرکیان ده کات، خاوه ن قه صریک به ملیۆنان خه لک گو مړا ده کات، هه ربۆیه ش خوا (سبحانه وتعالی) ده فەر مو ی:

أ- (اَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ... (٣٦) النحل،

ب- (فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) البقرة: ٢٥٦.

دهی ت کوفر به تاغووت بکری، ئنجا ئیمان به خوا ده هیئری، که واته: ئیستاش بۆ نه وهی خه لک ژیان سیاسی و ئابووری و کۆمه لایه تی و فەر هه نگیی، به پی شه ریعه ت ریک بخری، دهی نه و خه لکه په یوه ست بکریته وه به خوا به یه کگرتنه وه، به ئیمان و عه قیده وه، دیاره حاکیه تی شه ریعه تی خوی په روه ردگار (سبحانه وتعالی) یش له ته صلدا، له ئیمان و عه قیده و خوا به یه کگرتنه وه سه رچاوه ده گری، یانی: له بهر نه وهی ته نیا خوا په رستراوه، دهی هه ر نه ویش حاکم بی، هه لبه ته حاکم به مانای هوکمران نا، به لکو حاکم به مانای دانه ری هه لال و هه رام و، دیاریکه ری چاکه و خراپه. به لێ،

ئەگەر گرىمان خەلگى لەرۈۈى خواپەرستىيى شەخسىيەتتە، توۋشى لادان ۋە شىرك نەبى ۋە، لەرۈۈەكانى دىكەۋە، توۋشى لادان ۋە ھەلەۋ پەلەبىي، ئايا بەكۈى راست دەرگىتتەۋە؟، بىگومان ھەر دەبى لە سەرچاۋەۋە راست بىگىتتەۋە، ۋەك گوتراۋە: ئاۋ ئەگەر لە سەرچاۋەۋە لىل بوۋ، لە جۈگەلەۋە رۈۈۈ نايىتتەۋە! بەلگى، دەبى ھەر لە ئىمان ۋە تەۋجىدەۋە، راست بىگىتتەۋە .

خالى دوۋەم: پىغەمبەر(عليهم الصلاة والسلام) ھەركامىيان پاشا راگەياندى ئىمان ۋە خوا بەيەكگرتن ۋە، بەگۈى خەلگى دا دانى ئەۋ بانگەۋازو ئەۋ پەيامە، كەتەنیا خوا پەرستراۋ، پەرۋەردگارە ۋە، دەبى تەنیا خوا ياسادانەربى، ھەركامىيان بەپى ھەلومەرجى كۆمەلگايەكەى خۈى: نەخۈشى ۋەگرفتەكانى كۆمەلگايەكەى خۈى، دەستىشان كىرۈۈۈ ۋە، بەنچەى خستۈتە سەريان:

ۋاتە: پىغەمبەر(عليهم الصلاة والسلام) نەھاتۈۈ، ۋەك ھەندىك تەۋرۈم ۋەلايەنى ئىسلامىي ئىستا، تەنیا خەرىكى ئىمان ۋە ەقىدە بن تاكو قىامەت، يان تەنیا خەرىكى لايەنى تەزكىە بن! نا، خەرىكى ئىمان ۋە ەقىدە بوۈ، بەلام دۋاى ئەۋەى كە ئەۋە چەسپىۋە، خەرىكى مۈستەلزەماتى ئەۋ ئىمان ۋە ەقىدەيەش بوۈ، ئنجا ئايا ئەۋ ئىمان ۋە ەقىدەيە، چى دەخۋازى؟ ئەۋ ئىمان ۋە ەقىدەيە ئەۋ دەخۋازى كە مادام تەنیا خوا پەرۋەردگارە، تەنیا خوا پەرستراۋە، تەنیا دەبى رۈۈۈ بىگىتتەۋە، بەندايەتتى بۈۈ ۋى بىگى، دەبى تەنیا شەرىعەتتى خواش پەپەرەۋىي لى بىگى.

با بۈۈ ۋىتە تەماشائى چەند ئايەتتىك بىگەين:

۱- هوود (علیه السلام) که بۆ گهلی (عاد) نیردراوه، له سووردهتی (الشعراء) ئایه ته کانی: (۱۲۸ - ۱۳۱) دا، ئاوا گه له کهی خوی ددهوینی:

[أَتَمْنُونَ بِكُلِّ رِيحٍ آيَةً نَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَخَذُونَ مِصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣١﴾]

واته: ئایا ئیوه له ههر بهرزاییه که لایه که دروست ده کهن و، شوینی وایینای وای دروست ده کهن، که به هوییه و ناوونیشانی خۆتان بهیینهوه، به فیزو که شخه و، ههر کاتی زوڵمتان کرد، زۆر به قورسی و سته مکارانه خه لک سزا ددهن؟!

ته ماشاده کهین: (هوود) (علیه السلام) په نجه ده خاته سه گرنگترین نه خۆشی میله ته کهی، ئه ویش ئه ویه که که مینه یه که تووشی ئیسراف و خۆشگوزهرانی بوون، له سهر حیسابی زۆرینهی خه لک و، کۆشک و ته لاری وها دروست ده کهن، که پیوستییان پی نیه و، خه لکه کهیان خستۆته ژیر رکینی خۆیان هوه، قه هرو جهوریان به سهردا ده کهن.

۲- ههروهها صالح (علیه السلام) که بۆ گهلی (ثمود) نیردراوه، له سووردهتی (الشعراء) دا، له ئایه ته کانی: (۱۴۶ - ۱۵۲) دا، هاتوه که به گه له کهی ده فرموی:

{ أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هُنَا ءَامِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنَحُّونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ } [الشعراء.

ئەۋرىش بە ھەمان شىۋە دەست دەخاتە سەر چەند نەخۇشئىيەك
كە گەلەكەي پىيانەۋە گىرغىتار بوۋە، دەفەرمۇي: ئايا پىتان ۋايە
ھەروا بە ھىمىنىي لەۋ خانوۋ و كۆشكانەدا ۋازتان لى دەھىنرى و
دەمىننەۋە، لە نىۋ چەندەن باخ و كانى و سەرچاۋەدا و، لەنىۋ چەندەن
پىستان و درەختى خورمادا، كە بەرەكەي زۆر چاك گەشىتوۋە {و
ھەروا بە لىۋان دەخورى}، و لە چىاۋ چۆل دا خانوۋ و كۆشكان
زۆر بە خۇشگوزەرانانە پىنا دەكەن، دوايى دەفەرمۇي: {فَأَتَقُوا اللَّهَ
وَاطِيعُونَ} پارتىز لەخوا بىكەن ۋە قىسەي مەن بىكەن، واتە: دەست لەۋ
زولم و ستەم و چىنايەتتى و قىرى و پىرىيە ھەللىگىر، ئەۋەي كە
ئىستاش دەردى كوشندەي سەرچەم كۆمەلگايەكانى ئەم رۆزگارەيە،
پاشان دەفەرمۇي:

{وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُتَسْرِفِينَ} ^(۱۵۱) ^(۱۵۲) ^(۱۵۳) ^(۱۵۴) ^(۱۵۵) ^(۱۵۶) ^(۱۵۷) ^(۱۵۸) ^(۱۵۹) ^(۱۶۰) ^(۱۶۱) ^(۱۶۲) ^(۱۶۳) ^(۱۶۴) ^(۱۶۵) ^(۱۶۶) ^(۱۶۷) ^(۱۶۸) ^(۱۶۹) ^(۱۷۰) ^(۱۷۱) ^(۱۷۲) ^(۱۷۳) ^(۱۷۴) ^(۱۷۵) ^(۱۷۶) ^(۱۷۷) ^(۱۷۸) ^(۱۷۹) ^(۱۸۰) ^(۱۸۱) ^(۱۸۲) ^(۱۸۳) ^(۱۸۴) ^(۱۸۵) ^(۱۸۶) ^(۱۸۷) ^(۱۸۸) ^(۱۸۹) ^(۱۹۰) ^(۱۹۱) ^(۱۹۲) ^(۱۹۳) ^(۱۹۴) ^(۱۹۵) ^(۱۹۶) ^(۱۹۷) ^(۱۹۸) ^(۱۹۹) ^(۲۰۰) ^(۲۰۱) ^(۲۰۲) ^(۲۰۳) ^(۲۰۴) ^(۲۰۵) ^(۲۰۶) ^(۲۰۷) ^(۲۰۸) ^(۲۰۹) ^(۲۱۰) ^(۲۱۱) ^(۲۱۲) ^(۲۱۳) ^(۲۱۴) ^(۲۱۵) ^(۲۱۶) ^(۲۱۷) ^(۲۱۸) ^(۲۱۹) ^(۲۲۰) ^(۲۲۱) ^(۲۲۲) ^(۲۲۳) ^(۲۲۴) ^(۲۲۵) ^(۲۲۶) ^(۲۲۷) ^(۲۲۸) ^(۲۲۹) ^(۲۳۰) ^(۲۳۱) ^(۲۳۲) ^(۲۳۳) ^(۲۳۴) ^(۲۳۵) ^(۲۳۶) ^(۲۳۷) ^(۲۳۸) ^(۲۳۹) ^(۲۴۰) ^(۲۴۱) ^(۲۴۲) ^(۲۴۳) ^(۲۴۴) ^(۲۴۵) ^(۲۴۶) ^(۲۴۷) ^(۲۴۸) ^(۲۴۹) ^(۲۵۰) ^(۲۵۱) ^(۲۵۲) ^(۲۵۳) ^(۲۵۴) ^(۲۵۵) ^(۲۵۶) ^(۲۵۷) ^(۲۵۸) ^(۲۵۹) ^(۲۶۰) ^(۲۶۱) ^(۲۶۲) ^(۲۶۳) ^(۲۶۴) ^(۲۶۵) ^(۲۶۶) ^(۲۶۷) ^(۲۶۸) ^(۲۶۹) ^(۲۷۰) ^(۲۷۱) ^(۲۷۲) ^(۲۷۳) ^(۲۷۴) ^(۲۷۵) ^(۲۷۶) ^(۲۷۷) ^(۲۷۸) ^(۲۷۹) ^(۲۸۰) ^(۲۸۱) ^(۲۸۲) ^(۲۸۳) ^(۲۸۴) ^(۲۸۵) ^(۲۸۶) ^(۲۸۷) ^(۲۸۸) ^(۲۸۹) ^(۲۹۰) ^(۲۹۱) ^(۲۹۲) ^(۲۹۳) ^(۲۹۴) ^(۲۹۵) ^(۲۹۶) ^(۲۹۷) ^(۲۹۸) ^(۲۹۹) ^(۳۰۰) ^(۳۰۱) ^(۳۰۲) ^(۳۰۳) ^(۳۰۴) ^(۳۰۵) ^(۳۰۶) ^(۳۰۷) ^(۳۰۸) ^(۳۰۹) ^(۳۱۰) ^(۳۱۱) ^(۳۱۲) ^(۳۱۳) ^(۳۱۴) ^(۳۱۵) ^(۳۱۶) ^(۳۱۷) ^(۳۱۸) ^(۳۱۹) ^(۳۲۰) ^(۳۲۱) ^(۳۲۲) ^(۳۲۳) ^(۳۲۴) ^(۳۲۵) ^(۳۲۶) ^(۳۲۷) ^(۳۲۸) ^(۳۲۹) ^(۳۳۰) ^(۳۳۱) ^(۳۳۲) ^(۳۳۳) ^(۳۳۴) ^(۳۳۵) ^(۳۳۶) ^(۳۳۷) ^(۳۳۸) ^(۳۳۹) ^(۳۴۰) ^(۳۴۱) ^(۳۴۲) ^(۳۴۳) ^(۳۴۴) ^(۳۴۵) ^(۳۴۶) ^(۳۴۷) ^(۳۴۸) ^(۳۴۹) ^(۳۵۰) ^(۳۵۱) ^(۳۵۲) ^(۳۵۳) ^(۳۵۴) ^(۳۵۵) ^(۳۵۶) ^(۳۵۷) ^(۳۵۸) ^(۳۵۹) ^(۳۶۰) ^(۳۶۱) ^(۳۶۲) ^(۳۶۳) ^(۳۶۴) ^(۳۶۵) ^(۳۶۶) ^(۳۶۷) ^(۳۶۸) ^(۳۶۹) ^(۳۷۰) ^(۳۷۱) ^(۳۷۲) ^(۳۷۳) ^(۳۷۴) ^(۳۷۵) ^(۳۷۶) ^(۳۷۷) ^(۳۷۸) ^(۳۷۹) ^(۳۸۰) ^(۳۸۱) ^(۳۸۲) ^(۳۸۳) ^(۳۸۴) ^(۳۸۵) ^(۳۸۶) ^(۳۸۷) ^(۳۸۸) ^(۳۸۹) ^(۳۹۰) ^(۳۹۱) ^(۳۹۲) ^(۳۹۳) ^(۳۹۴) ^(۳۹۵) ^(۳۹۶) ^(۳۹۷) ^(۳۹۸) ^(۳۹۹) ^(۴۰۰) ^(۴۰۱) ^(۴۰۲) ^(۴۰۳) ^(۴۰۴) ^(۴۰۵) ^(۴۰۶) ^(۴۰۷) ^(۴۰۸) ^(۴۰۹) ^(۴۱۰) ^(۴۱۱) ^(۴۱۲) ^(۴۱۳) ^(۴۱۴) ^(۴۱۵) ^(۴۱۶) ^(۴۱۷) ^(۴۱۸) ^(۴۱۹) ^(۴۲۰) ^(۴۲۱) ^(۴۲۲) ^(۴۲۳) ^(۴۲۴) ^(۴۲۵) ^(۴۲۶) ^(۴۲۷) ^(۴۲۸) ^(۴۲۹) ^(۴۳۰) ^(۴۳۱) ^(۴۳۲) ^(۴۳۳) ^(۴۳۴) ^(۴۳۵) ^(۴۳۶) ^(۴۳۷) ^(۴۳۸) ^(۴۳۹) ^(۴۴۰) ^(۴۴۱) ^(۴۴۲) ^(۴۴۳) ^(۴۴۴) ^(۴۴۵) ^(۴۴۶) ^(۴۴۷) ^(۴۴۸) ^(۴۴۹) ^(۴۵۰) ^(۴۵۱) ^(۴۵۲) ^(۴۵۳) ^(۴۵۴) ^(۴۵۵) ^(۴۵۶) ^(۴۵۷) ^(۴۵۸) ^(۴۵۹) ^(۴۶۰) ^(۴۶۱) ^(۴۶۲) ^(۴۶۳) ^(۴۶۴) ^(۴۶۵) ^(۴۶۶) ^(۴۶۷) ^(۴۶۸) ^(۴۶۹) ^(۴۷۰) ^(۴۷۱) ^(۴۷۲) ^(۴۷۳) ^(۴۷۴) ^(۴۷۵) ^(۴۷۶) ^(۴۷۷) ^(۴۷۸) ^(۴۷۹) ^(۴۸۰) ^(۴۸۱) ^(۴۸۲) ^(۴۸۳) ^(۴۸۴) ^(۴۸۵) ^(۴۸۶) ^(۴۸۷) ^(۴۸۸) ^(۴۸۹) ^(۴۹۰) ^(۴۹۱) ^(۴۹۲) ^(۴۹۳) ^(۴۹۴) ^(۴۹۵) ^(۴۹۶) ^(۴۹۷) ^(۴۹۸) ^(۴۹۹) ^(۵۰۰) ^(۵۰۱) ^(۵۰۲) ^(۵۰۳) ^(۵۰۴) ^(۵۰۵) ^(۵۰۶) ^(۵۰۷) ^(۵۰۸) ^(۵۰۹) ^(۵۱۰) ^(۵۱۱) ^(۵۱۲) ^(۵۱۳) ^(۵۱۴) ^(۵۱۵) ^(۵۱۶) ^(۵۱۷) ^(۵۱۸) ^(۵۱۹) ^(۵۲۰) ^(۵۲۱) ^(۵۲۲) ^(۵۲۳) ^(۵۲۴) ^(۵۲۵) ^(۵۲۶) ^(۵۲۷) ^(۵۲۸) ^(۵۲۹) ^(۵۳۰) ^(۵۳۱) ^(۵۳۲) ^(۵۳۳) ^(۵۳۴) ^(۵۳۵) ^(۵۳۶) ^(۵۳۷) ^(۵۳۸) ^(۵۳۹) ^(۵۴۰) ^(۵۴۱) ^(۵۴۲) ^(۵۴۳) ^(۵۴۴) ^(۵۴۵) ^(۵۴۶) ^(۵۴۷) ^(۵۴۸) ^(۵۴۹) ^(۵۵۰) ^(۵۵۱) ^(۵۵۲) ^(۵۵۳) ^(۵۵۴) ^(۵۵۵) ^(۵۵۶) ^(۵۵۷) ^(۵۵۸) ^(۵۵۹) ^(۵۶۰) ^(۵۶۱) ^(۵۶۲) ^(۵۶۳) ^(۵۶۴) ^(۵۶۵) ^(۵۶۶) ^(۵۶۷) ^(۵۶۸) ^(۵۶۹) ^(۵۷۰) ^(۵۷۱) ^(۵۷۲) ^(۵۷۳) ^(۵۷۴) ^(۵۷۵) ^(۵۷۶) ^(۵۷۷) ^(۵۷۸) ^(۵۷۹) ^(۵۸۰) ^(۵۸۱) ^(۵۸۲) ^(۵۸۳) ^(۵۸۴) ^(۵۸۵) ^(۵۸۶) ^(۵۸۷) ^(۵۸۸) ^(۵۸۹) ^(۵۹۰) ^(۵۹۱) ^(۵۹۲) ^(۵۹۳) ^(۵۹۴) ^(۵۹۵) ^(۵۹۶) ^(۵۹۷) ^(۵۹۸) ^(۵۹۹) ^(۶۰۰) ^(۶۰۱) ^(۶۰۲) ^(۶۰۳) ^(۶۰۴) ^(۶۰۵) ^(۶۰۶) ^(۶۰۷) ^(۶۰۸) ^(۶۰۹) ^(۶۱۰) ^(۶۱۱) ^(۶۱۲) ^(۶۱۳) ^(۶۱۴) ^(۶۱۵) ^(۶۱۶) ^(۶۱۷) ^(۶۱۸) ^(۶۱۹) ^(۶۲۰) ^(۶۲۱) ^(۶۲۲) ^(۶۲۳) ^(۶۲۴) ^(۶۲۵) ^(۶۲۶) ^(۶۲۷) ^(۶۲۸) ^(۶۲۹) ^(۶۳۰) ^(۶۳۱) ^(۶۳۲) ^(۶۳۳) ^(۶۳۴) ^(۶۳۵) ^(۶۳۶) ^(۶۳۷) ^(۶۳۸) ^(۶۳۹) ^(۶۴۰) ^(۶۴۱) ^(۶۴۲) ^(۶۴۳) ^(۶۴۴) ^(۶۴۵) ^(۶۴۶) ^(۶۴۷) ^(۶۴۸) ^(۶۴۹) ^(۶۵۰) ^(۶۵۱) ^(۶۵۲) ^(۶۵۳) ^(۶۵۴) ^(۶۵۵) ^(۶۵۶) ^(۶۵۷) ^(۶۵۸) ^(۶۵۹) ^(۶۶۰) ^(۶۶۱) ^(۶۶۲) ^(۶۶۳) ^(۶۶۴) ^(۶۶۵) ^(۶۶۶) ^(۶۶۷) ^(۶۶۸) ^(۶۶۹) ^(۶۷۰) ^(۶۷۱) ^(۶۷۲) ^(۶۷۳) ^(۶۷۴) ^(۶۷۵) ^(۶۷۶) ^(۶۷۷) ^(۶۷۸) ^(۶۷۹) ^(۶۸۰) ^(۶۸۱) ^(۶۸۲) ^(۶۸۳) ^(۶۸۴) ^(۶۸۵) ^(۶۸۶) ^(۶۸۷) ^(۶۸۸) ^(۶۸۹) ^(۶۹۰) ^(۶۹۱) ^(۶۹۲) ^(۶۹۳) ^(۶۹۴) ^(۶۹۵) ^(۶۹۶) ^(۶۹۷) ^(۶۹۸) ^(۶۹۹) ^(۷۰۰) ^(۷۰۱) ^(۷۰۲) ^(۷۰۳) ^(۷۰۴) ^(۷۰۵) ^(۷۰۶) ^(۷۰۷) ^(۷۰۸) ^(۷۰۹) ^(۷۱۰) ^(۷۱۱) ^(۷۱۲) ^(۷۱۳) ^(۷۱۴) ^(۷۱۵) ^(۷۱۶) ^(۷۱۷) ^(۷۱۸) ^(۷۱۹) ^(۷۲۰) ^(۷۲۱) ^(۷۲۲) ^(۷۲۳) ^(۷۲۴) ^(۷۲۵) ^(۷۲۶) ^(۷۲۷) ^(۷۲۸) ^(۷۲۹) ^(۷۳۰) ^(۷۳۱) ^(۷۳۲) ^(۷۳۳) ^(۷۳۴) ^(۷۳۵) ^(۷۳۶) ^(۷۳۷) ^(۷۳۸) ^(۷۳۹) ^(۷۴۰) ^(۷۴۱) ^(۷۴۲) ^(۷۴۳) ^(۷۴۴) ^(۷۴۵) ^(۷۴۶) ^(۷۴۷) ^(۷۴۸) ^(۷۴۹) ^(۷۵۰) ^(۷۵۱) ^(۷۵۲) ^(۷۵۳) ^(۷۵۴) ^(۷۵۵) ^(۷۵۶) ^(۷۵۷) ^(۷۵۸) ^(۷۵۹) ^(۷۶۰) ^(۷۶۱) ^(۷۶۲) ^(۷۶۳) ^(۷۶۴) ^(۷۶۵) ^(۷۶۶) ^(۷۶۷) ^(۷۶۸) ^(۷۶۹) ^(۷۷۰) ^(۷۷۱) ^(۷۷۲) ^(۷۷۳) ^(۷۷۴) ^(۷۷۵) ^(۷۷۶) ^(۷۷۷) ^(۷۷۸) ^(۷۷۹) ^(۷۸۰) ^(۷۸۱) ^(۷۸۲) ^(۷۸۳) ^(۷۸۴) ^(۷۸۵) ^(۷۸۶) ^(۷۸۷) ^(۷۸۸) ^(۷۸۹) ^(۷۹۰) ^(۷۹۱) ^(۷۹۲) ^(۷۹۳) ^(۷۹۴) ^(۷۹۵) ^(۷۹۶) ^(۷۹۷) ^(۷۹۸) ^(۷۹۹) ^(۸۰۰) ^(۸۰۱) ^(۸۰۲) ^(۸۰۳) ^(۸۰۴) ^(۸۰۵) ^(۸۰۶) ^(۸۰۷) ^(۸۰۸) ^(۸۰۹) ^(۸۱۰) ^(۸۱۱) ^(۸۱۲) ^(۸۱۳) ^(۸۱۴) ^(۸۱۵) ^(۸۱۶) ^(۸۱۷) ^(۸۱۸) ^(۸۱۹) ^(۸۲۰) ^(۸۲۱) ^(۸۲۲) ^(۸۲۳) ^(۸۲۴) ^(۸۲۵) ^(۸۲۶) ^(۸۲۷) ^(۸۲۸) ^(۸۲۹) ^(۸۳۰) ^(۸۳۱) ^(۸۳۲) ^(۸۳۳) ^(۸۳۴) ^(۸۳۵) ^(۸۳۶) ^(۸۳۷) ^(۸۳۸) ^(۸۳۹) ^(۸۴۰) ^(۸۴۱) ^(۸۴۲) ^(۸۴۳) ^(۸۴۴) ^(۸۴۵) ^(۸۴۶) ^(۸۴۷) ^(۸۴۸) ^(۸۴۹) ^(۸۵۰) ^(۸۵۱) ^(۸۵۲) ^(۸۵۳) ^(۸۵۴) ^(۸۵۵) ^(۸۵۶) ^(۸۵۷) ^(۸۵۸) ^(۸۵۹) ^(۸۶۰) ^(۸۶۱) ^(۸۶۲) ^(۸۶۳) ^(۸۶۴) ^(۸۶۵) ^(۸۶۶) ^(۸۶۷) ^(۸۶۸) ^(۸۶۹) ^(۸۷۰) ^(۸۷۱) ^(۸۷۲) ^(۸۷۳) ^(۸۷۴) ^(۸۷۵) ^(۸۷۶) ^(۸۷۷) ^(۸۷۸) ^(۸۷۹) ^(۸۸۰) ^(۸۸۱) ^(۸۸۲) ^(۸۸۳) ^(۸۸۴) ^(۸۸۵) ^(۸۸۶) ^(۸۸۷) ^(۸۸۸) ^(۸۸۹) ^(۸۹۰) ^(۸۹۱) ^(۸۹۲) ^(۸۹۳) ^(۸۹۴) ^(۸۹۵) ^(۸۹۶) ^(۸۹۷) ^(۸۹۸) ^(۸۹۹) ^(۹۰۰) ^(۹۰۱) ^(۹۰۲) ^(۹۰۳) ^(۹۰۴) ^(۹۰۵) ^(۹۰۶) ^(۹۰۷) ^(۹۰۸) ^(۹۰۹) ^(۹۱۰) ^(۹۱۱) ^(۹۱۲) ^(۹۱۳) ^(۹۱۴) ^(۹۱۵) ^(۹۱۶) ^(۹۱۷) ^(۹۱۸) ^(۹۱۹) ^(۹۲۰) ^(۹۲۱) ^(۹۲۲) ^(۹۲۳) ^(۹۲۴) ^(۹۲۵) ^(۹۲۶) ^(۹۲۷) ^(۹۲۸) ^(۹۲۹) ^(۹۳۰) ^(۹۳۱) ^(۹۳۲) ^(۹۳۳) ^(۹۳۴) ^(۹۳۵) ^(۹۳۶) ^(۹۳۷) ^(۹۳۸) ^(۹۳۹) ^(۹۴۰) ^(۹۴۱) ^(۹۴۲) ^(۹۴۳) ^(۹۴۴) ^(۹۴۵) ^(۹۴۶) ^(۹۴۷) ^(۹۴۸) ^(۹۴۹) ^(۹۵۰) ^(۹۵۱) ^(۹۵۲) ^(۹۵۳) ^(۹۵۴) ^(۹۵۵) ^(۹۵۶) ^(۹۵۷) ^(۹۵۸) ^(۹۵۹) ^(۹۶۰) ^(۹۶۱) ^(۹۶۲) ^(۹۶۳) ^(۹۶۴) ^(۹۶۵) ^(۹۶۶) ^(۹۶۷) ^(۹۶۸) ^(۹۶۹) ^(۹۷۰) ^(۹۷۱) ^(۹۷۲) ^(۹۷۳) ^(۹۷۴) ^(۹۷۵) ^(۹۷۶) ^(۹۷۷) ^(۹۷۸) ^(۹۷۹) ^(۹۸۰) ^(۹۸۱) ^(۹۸۲) ^(۹۸۳) ^(۹۸۴) ^(۹۸۵) ^(۹۸۶) ^(۹۸۷) ^(۹۸۸) ^(۹۸۹) ^(۹۹۰) ^(۹۹۱) ^(۹۹۲) ^(۹۹۳) ^(۹۹۴) ^(۹۹۵) ^(۹۹۶) ^(۹۹۷) ^(۹۹۸) ^(۹۹۹) ^(۱۰۰۰)

۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰
۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴

۳- (لووط) یش (علیه الصلاة والسلام) به شیوهیه کی دیکه، دهست دهخاته سهر جوریک کی دیکه له لادان، که بریتیه له نه خوشیی نیربازی، وده دهفه رموی:

[أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رِجْكَم مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾] الشعراء، ۱۶۵ و ۱۶۶.

واته: ئایا ئیوه له گه‌ل پیاوان جووت دهبن، که له نیو هه‌موو خه‌لکی جیهاندا نه‌و عاده‌ته خراپه‌تان داهێناوه، {پیاوتان له گه‌ل پیاو جووت دهبن}، و ته‌وه‌ی که خوا بۆی دروست کردوون، له هاوسه‌رانتان، وازی لی دینن، به‌لکو ئیوه گه‌لیکی سه‌ره‌هه‌ر پۆیکه‌رو یاخیین.

۴- شوعه‌یب (علیه السلام) یش که بۆ (أصحاب الأيكة)، بۆ (مدین) نیردراوه ته‌و له‌هه‌ر یه‌که‌ی دیکه‌وه گه‌له‌که‌ی ئاموژگاری ده‌کات و، جو‌ره‌ نه‌خوشیه‌یه‌کی دیکه‌یان له‌نیودا باوه، که‌ده‌به‌ی چاره‌سه‌ره‌بکری، که بریتیه له‌ مه‌سه‌له‌ی ته‌رازووبازی و لادان له‌پرووی ئابوورییه‌وه، که ده‌فه‌رموی:

[أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾] الشعراء.

واته: پیاوانه ته‌واو بکه‌ن، {که‌سیک شتی بۆ ده‌پێون به‌ته‌واوی بۆی بپێون} و زیانیان لی مه‌ده‌ن و، که شتومه‌ک بۆ خه‌لک ده‌کیشن، به‌ ته‌رازوویه‌کی راست بۆیان بکیشن، نه‌ک ته‌رازوویه‌کی لاسه‌نگ و، شتی خه‌لک به‌که‌م مه‌گرن، {واته: شتی خۆتان پێ زۆر نه‌به‌ی و، شتی خه‌لکتان پێ که‌م بێت} و له‌زه‌ویدا خراپه‌کاری مه‌که‌ن.

ئەودى كە مەبەستەمە لىرەدا ئەودىيە كە ھەركام لە پىغەمبەر(ان) عليهم الصلاة والسلام) لەئىمان ۋە تەۋھىدەدە، دەستىيان پىي كىردە، چۈنكە ئەودە بىناغە ۋە ئەسلى، بەلام دوايى ھەركاميان، تەماشاي ۋاقىيى كۆمەلگايەكەي كىردە ۋە چىگىرتىكىيان بويى ۋە، چىنە خۇشەيىيەكىيان بويى ۋە، چى شىتەك زىاتىر فەزەي لىي بىرىپىن ۋە، نازەھەتى كىردەن، ۋىستەۋىيەتى ئەودە چارەسەر بىكات، بەلام ھەمەۋىشى پەيۋەست كىردە بە چىيەۋە؟ چارەسەرى كىشە ئابۋورىيەكان ۋە كۆمەلەيەتتەيەكان ۋە ئەخلاقيەكان ۋە سىياسىيەكان پەيۋەست بولۇنەۋە بەچىيەۋە؟ بە ئىمان ۋە تەۋھىدەدە، واتە: ئەۋە خۇايەي كە تەنبا ئەۋە پەرۋەردگار ۋە پەرستراۋە، پىتان دەفەرمەي: تەرازوۋبازى مەكەن، ئەۋە پىتان دەفەرمەي: رىگىرى مەكەن، ئەۋە پىتان دەفەرمەي: نىربازى مەكەن، ئەۋە پىتان دەفەرمەي: زىدەپۇي مەكەن لەسەر حىسابى خەلكى رەش ۋە پەۋوت. خالى سىيەم: ھەمەشە خۇبەزلىگرو خۇشگوزەرانەكان، دۈژمنى سەرسەختى پىغەمبەر(ان) عليهم الصلاة والسلام) رەش ۋە پەۋوت ۋە بەشخوراۋەكان، شۈپكىنەۋەتۋۋى پىغەمبەر(ان) ۋە ھەلگىرى پەيامى پىغەمبەر(ان) بولۇن:

ئەۋەش خالىكى زۇر گىرنگە كە ئىمە بزانىن: ھەمەشە بەرنامەي خۇاي پەرۋەردگار، بەرگىرى لە مەزىلوم ۋە بەشخوراۋە ۋە ماف پىشلىكران دەكات ۋە، ھەمەشە دۋى كەسىكە چاۋى لەزولم ۋە چەۋساندەۋەدە، چاۋى لە خۇ سەپاندەنە، ھەندى كەس ۋە دەزانى: دىنى خۇا(سبحانە ۋەتعالى) تەنبا فەرمان بە نويژ ۋە پۇژۋو ۋە ئەر كە تايەتتەيەكان دەكات، بەلەي راستە ئىسلام خەللىك فىرى نويژ ۋە پۇژۋو دەكات ۋە، دەلەي ۋەك تاك خۇا بىپرستىن، بەلام ھەقىشى بەسەر ئەۋەدە ھەيە: كىي حوكم دەكات ۋە، كىي زولمى لىي دەكرى ۋە، كىي زولم دەكا!! با سەرنج بەدىن:

۱- نوح (علیه السلام) که یه کهم پیغه مبهری خاوهن ئۆمه ته و، پیتی گوتراوه: (أبو البشر الثاني) واته: دووه مین بابی به شه رییه ت، که له گه ل گه له کهیدا پرو به پرو ده یته وه، خوی بی هاوتا ئاوا به شیکی قسه کانیمان بۆ ده گیر یته وه.

[فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا زَنَّاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا زَنَّاكَ أَتَعَمَّكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادْيِ الْأَرِي وَمَا زَنَّا لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾] هود.

دوای نهو دی نوح په یامی خوی به گه له که ی را ده گه ی نی، خوا ده فه رموی: زله زله بی بر وایه کانی گه له که ی گوتیان: ئیمه نابینین کهس شوینی تو که وتبی، جگه له وانه ی که خه لکی سادو هه رچی و په رچیین له نیو ئیمه دا، واته: ردهش و پرووت و بی درامه ته کان و، نه وانه ی که سادو کهم فامن، [وَمَا زَنَّا لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ] ئیمه هیچ چاکه یه کی ئیو دهش به سه ر خو مانه وه نابینین. [بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ] به لکو پیمان وایه درۆزن. که واته: کی دژی نوح بووه؟ [فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ] وشه ی (ملأ) واته: نه وانه ی که چاوی خه لک پر ده کهن له سام و هه بییه ت، واته: خو به زلگره کان.

۲- هه روه ها صالح (علیه الصلاة والسلام) که بۆلای (شمود) نیر دراوه، خوا ده فه رموی:

[قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَحْلًا مَرَّ سَلٍّ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾] الأعراف.

واته: خاوهن دهسه لاتنه خۆبه زلگره كانی گه له كمی، به وانه یان گوت كه چهوسینرابوونه وه له ئیمانداران: ئایا پیتان وایه (صالح) له لایهن پهروهرد گاریه وه په وانه كراوه؟ گوتیان: (به لێ) ئیمه بروادارین به وهی پیتی په وانه كراوه، كه واته: كی دژی صالحه؟ خۆبه زلگره كان، كی له گه ل صالحه؟ ئیمانداره چهوسینراوه كان.

۳- ههروهها به هه مان شیوه (شوعیب) (علیه السلام) كه بۆ لای گه لی مه دیهن و (أصحاب الأيكة) نێردراوه، خوا ده فهرموی:

[قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعِيبُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيِنًا أَوْ لَنَعُودَنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أُولَؤُكُمْ كَاكِرِهِينَ] [الاعراف.

واته: خۆ به زلگره كانی گه له كمی گوتیان: ئه ی (شوعه یب)! خۆت و ئه وانه ی ئیمانیا ن پیت هیناوه، له ولاتی خۆمان ده رتان ده كه ین، یان ده بی بگه رپێنه وه سه ر رپبازی ئیمه .

۴- ههروهها خوا (عز وجل)، له سووپه تی (إبراهيم) دا پیغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) به گشتی هه موویان دیتی و، نه یاره كانیشیا ن هه موویان دیتی و، وتووێژ و دیا لۆگیا ن له به یندا ده بی، له كۆتای ی دا كا فره كان به پیغه مبه ران ده لێن:

[وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلرُّسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَا أَوْ لَنَعُودَنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ] [ابراهيم.

واته: ئه وانه ی بی بروابوون به پیغه مبه رانی خۆیا نیا ن گوت: له سه ر زه مینی خۆمان ده رتان ده كه ین، یان ده بی بگه رپێنه وه سه ر دینی ئیمه !

ئىنجا ئايا كى دەتوانى كى دەرىكا؟ يىگومان دەستەلاتدار دەتوانى
يىدەستەلات دەرىكات، كەواتە: ديارە پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام)
ۋە ئەوانەى ئەگەلىشىپاندا بوون، بى دەستەلات بوون، دۆرتمەكانىشىيان
دەستەلاتدار بوون، ئەشۈپنەكانى دىكەدا دەرەكەۋى، كە دەستەلاتدارە
خۆشگوزەرانەكان بوون.

كەواتە: ئەۋەش بەراستى خالىكى زۆر گرنگە ئىمە بزانين:
كە پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام)، خۆبەزلىگرو خۆشگوزەران و
خۆسەپىنەرەكان، ناحەزىيان بوون، چەۋسىنراۋەو ماف پىشىل كراۋەكان،
شۈپن كەۋتوۋىيان بوون.

۴۷

لېرەدا مەبەستمان لەخستىنە پروۋى ئەم مەسەلەيە ئەۋەيە، كە
ئىمەى شۈپنەكەۋتوۋانى پىغەمبەرانىش (عليهم الصلاة والسلام) دەپى
زىياتر دلمان بەخەللىكى سادەۋرەش و پروۋى خۆش بى، كە ھەمىشە
زۆرىنەى خەللىك پىك دىتن، ھەلبەتە ئىمە دۆرەمەندىش نىن،
دۆرەمەندەن و دەستەلاتدارانىش نىن، ئەگەر ئەھلى زولم نەبن و
ئەھلى زىدەپروۋى (إسراف) نەبن، ئەسەر حىسابى خەللىك دۆرەمەند
نەبوۋىن، بەستەمكىردن ئەخەللىك نەچۈپنەسەر كورسىيى حوكم.

ھەرۋەھا پىغەمبەرانىش (عليهم الصلاة والسلام) ۋە نەبى ھەستىيارىيان
ھەبوۋىچ بەمال و سامان و دەستەلات، نا، بەلكو ھەستىيارىيان
ھەبوۋە بەمال و سامانىك، يان بە دەستەلات و حوكمراپىيەك، كە بە
ناحق ۋەدەست ھىنراپىچ.

خالئى چوارهم: هه مېشه پېغه مېه ران (عليهم الصلاة والسلام) جه خه تيان كړدو ته وه له سهر پېكه وه ژيان و يه كدى ته حه ممول كړدن و، نازادى دهر برين و بيرو راى به ران به رو قبول كړدن:

بۆ وېتنه: ئەگەر تەماشای ئايەتەکانی (۸۷ و ۸۸) ی سوورپەتی
(الأعراف) بکەین، کە خوا (سبحانه وتعالی) باسی ھەلۆیستی
(شوعەیب) دەکات لە گەڵ گەلە کە ی دا و، باسی نە یارەکانی ئەویش
دەکا لە بەرانبەر قسە کە ی (شوعەیب) دا، دەفەر موی:

[وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلَتْ بِهِ، وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ].

سهرنج بدن! چەند مەتقیقێکی جوانە! هەر لە پیغەمبەرێک
دەوێت شێتەو! واتە: ئەگەر کۆمەڵێک لە ئێوە برۆیان هێنا بەو (پەیام
و بەرنامەی خوازی)ە، کە پێی پەوانە کراوم و، کۆمەڵێکی شەڕ
نەهێنا، بە سەر لە سەر یە کدی بگڕین (و یە کدی تەحەممول بکەین).
هەتا خوا حوکم دەکا لە بەینماندا، واتە: لایەکیان بۆ لایەکیان
دەسەلمێنێ، دەبێ یە کدی تەحەممول بکەین و پێکەوێ هەڵکەین، ئەک
سەنگەر لە یە کدی بگڕین.

به لام با برزاین نه یاره کانیان چی دهلین: [قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا
مِنْ قَوْمِهِ لِنُخْرِجَكَ وَيَسْلُبُوا مِنْكَ الْأَرْضَ وَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ] [الأعراف،

واته: دهسه لاتداره خو به زلگره کانی گه له که ی گوتیان، ئه ی (شوعه یب)! خو ت و ئه وانه ی که بر وایان پی ت هیناوه، له سه ره مینه ی خو مان ده رتان ده که یین، یان ده یی بگه ری نه وه سه ره دین و به رنامه که ی ئیمه، ئه و (شوعه یب) یش

گوتی: ٿايا ته گهر پيشمان ناخوش بي {قبوليشمان نه بي و عه ڦليلشمان
ره فري بکا و دلشمان نه ي حوبيئي} هر ده بي به قسه تان بکين؟!

ڪه واته: پيغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) هاتون خه لڪ ٿازاد بي و،
هيچ بيروبر وايه ڪ له سر هيچ ڪه سيڪ فهرز نه ڪري، ڪه نايه وي،
ڪه چي به پيچه وانه ي ته وهه: ٿيستا باوه خه لڪ وا ته صه ور ده ڪا،
به تايه ت خه لڪي ڪه له ٿيسلام نه شاره زايه، يا خود خه لڪي ڪه خوي
گيل ده ڪا، ڪه ته وه ته وڙمي ٿيسلامي و خه لڪي ٿيسلاميه، بروايان
به پيڪه وڙيان و يه ڪدي ته حه ممول ڪردن نيه!! به لام ته ماشا ده ڪين:
به پيچه وانه وه، پيغه مبه رانن (عليهم الصلاة والسلام) ڪه بانگ ده ڪن:
با صبر له سر يه ڪدي بگري و، يه ڪدي ته حه ممول بکين، هه لبه ته
من ده زانم ڪه سائيڪ همن ڪه به ناوي ٿيسلامه وه له نيو ته وڙمي
ٿيسلامي دا، له ري يازي پيغه مبه ران لاياندا وه، ٿيمه ش بزيه ٿيستا
باسي ري يازي پيغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) ده ڪين، تاڪو هر
لادان و ترازانيڪ له شيوازي ڪاري ٿيسلامي دا هه بي، به پي ٿه و
ته رازوه ي پيغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) راست بکريته وه.

خالي پيئجه م: پيغه مبه ران (عليهم الصلاة والسلام) هه ميشه ده ستي شخه ري
وتووڙ و به لگه هينانه وه بوون و، ناحه زانيان هه ميشه شيوازي هه ره شه و
گوره شهيان به ڪاره يئا وه:

ته وهش له هه موو قور ٿاندا دياره، ويته:

(۱)- خوي په روه ردگار له سوورده تي (ابراهيم) دا باسي هه موو پيغه مبه ران
(عليهم الصلاة والسلام) ده ڪات و ده فهرموي:

[الْمَ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ
وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ
بِهِ، وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾] إبراهيم.

واته: ئایا به سه رهاتی ئهوانه ی پیش خوتانتان پی نه گه یشتوه:
گه لی نوح و عاد و ثمود و ئهوانه ی دوا ی وانیش، که ته نها خوا
ده یان زانی، پیغه مبه رانیان (علیهم الصلاة والسلام) به به لگه روون و
ناشکر اکایه نموه هاتنه لایان.. دوا یی باسی ئه و توو یژو دیالوگه
دهکا که پیغه مبه ران چۆن به لگه دیننه وه و، ناحه زانیشیان چۆن
هه ره شه ده کهن، که دوا قسه یان ئه وه یه ده لین:

[لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا... ﴿١٣﴾] إبراهيم

واته: له نیشتیمان و سه ر زه مینی خو مان ده رتان ده کهن، یان
ده بی بگه ریننه وه سه ر دین و به رنامه که مان، پیغه مبه رانیش (علیهم
السلام) [وَلَنُصِِّرَنَّ عَلَى مَاءٍ أَذِیْتُمُونَا... ﴿١٤﴾] إبراهيم، هه ر صه بر ده گرین
هه ر چه نده ئازار مان به دن.

(٢)- هه ره ها له سوو ره تی (الشعراء) دا، گه لی نوح، به نوح ده لین:
[قَالُوا لَیْن لَمْ تَنْتَهِ يَنْتُحْ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١٧﴾] الشعراء،

واته: ئه ی نوح! ته گه ر ده ست هه لئه گری و واز نه هی نی {له و په یام
و بانگه وازه ت} له به ر دباران کراوان ده بی {و، به رد بارانت ده کهن}.

(۳) - همدروها لوط (عليه السلام) له ټايه تي ژماره (۱۶۷) ي سووړتي (الشعراء دا، گه له كهي پييدلن:

قَالُوا لَيْنَ لَمْ تَنْتَهَ يَلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٣٧﴾ [الشعراء

تهی لووط! ته گهر واز نه هیښی، له دهر کراوان دهبی {و دهرت ده کهین}.

۴- دیسان له سوور ډټی (الانبیاء)، له نایه تی (۶۸) دا، گه لی (ابراہیم) به (ابراہیم) دہلین:

[قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلَ الْهَتَكُمُ إِنَّكُمْ فَعَلِينَ] [٦٨] [الأنبياء]

واته: گوتیان: ئیبراهیم بسووتین و په رستراوه کانتان سهر بخه،
ته گهر ده تانه وی کارې نه انجام بده.

(۵) - له سوورقتی (الشعراء) یش تاییه تی (۲۹) دا، فیرعه ون به موسا دهلیت:

[قَالَ لِيْنِ اُتَخَذْتَ اِلَهاً غَيْرِي لِأَجْعَلَكَ مِنَ الْمَسْجُونِيْنَ ﴿٢٩﴾] الشعراء

واته: ئه گەر جگه له من په رستراویځي دیکه بگری، په گهڼ
گیراوانت دهخم، واته: زور که سی دیکم زیندانیی کردوو، توش
به مه رده دی وان دهیم.

که واته زور ناشکراو پروونه، که نه یارانې پیغهمبه ران، حوکمرانه
خوشگوزهران و سته مکاره کان بوون و، له بهرانبهر مه نتیقې هیمنانه و
ژیریترانه ی پیغهمبه ران (عليهم الصلاة والسلام) دا، په نایان بردو ته بهر
هه رده شو و گورده شو تاگرو تاسن .

خالی شه شه م: له نێو هه موو پیغه مبه راندا (عليهم الصلاة والسلام) يه ك
پیغه مبه ر هه یه، كه بریتیه له (یونس) (عليه السلام) كه سه بری نه گرتوه
له نێو گه له كهیدا و، له ئه نجامی ئه وه شدا تووشی سه رزه نشتی خوای
دادگه ر بووه و تووشی سزاش بووه:

كه دیاره ئه وه ش زۆر شتی لی وهرده گیرئ، كهواته ئیمه وه ك
ئیسلا میی، كه ده مانه وی خه لكی خو مان چاك بكه ی، ده بی سه بر بگرین
و له نێوانیاندا بین، سه بر بگرین له سه ر ئازارو نار هه تییه كانیان، وه ك
پیغه مبه ر (صلى الله عليه وسلم) ده فهرموی: {الْمُؤْمِنُ الَّذِي يُخَالِطُ
النَّاسَ، وَيَصْبِرُ عَلَى آذَانِهِمْ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنَ الَّذِي لَا يُخَالِطُهُمْ وَلَا يَصْبِرُ عَلَى
آذَانِهِمْ} (١)، واته: ئه و ئیمانداره ی تیکه ل به خه لك ده بی، و خۆرا گر
ده بی له سه ر ئه زیه ت و ئازاریان، پاداشتی مه زنتره له وه ی تیکه ل نابی و
خۆرا گریش نابی، له سه ر ئه زیه ت و نار هه تییه كانیان، چونكه پزیشك
چۆن چاره سه ری نه خو ش ده كا، ئه گه ر فه حسی نه كا و ده رده كه ی
ته شخیص نه كا؟!.

به لی ته نیا یه كێك له پیغه مبه ران له و بنچینه یه هه لا ویردراوه، كه
بریتیه له (یونس) (عليه السلام)، خوا (سبحانه وتعالی) باسی (یونس)
مان بو ده كا كه سه بری نه گرتوه له نێو گه له كهیدا، كه به رای زۆریه ی
میژوونوسان و توێژره وانی قورئان، بریتی بوون له خه لكی نه یینه وا،
واته: خه لكی موصل یان شارێك بووه له نزیکي موصل، به ناوی
نه یینه وا، وه ك خوا (سبحانه وتعالی) به پیغه مبه ر ده فهرموی:

(١) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي (الأدب المفرد) برقم: (٣٨٨)، وَأَحْمَدُ برقم: (٥٠٢٢)، عَنْ ابْنِ عُمَرَ
تعلیق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح رجاله ثقات رجال الشيخين، وَصَحَّه الألباني.

(فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ الْقَلَمُ.

واته: خوړاگرېه بو حوکمي پهرودر دگارت و، وهک خاوهني ماسيې مه به، که له خوا پارايه وه، له کاتيکدا که زور دلي پر خه فته بوو:
(أَوَلَا أَن تَذَكَّرُكَ نِعْمَةً مِّن رَّبِّهِ لَنُنْذِرَ بِالْعُرَىٰ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ الْقَلَمُ.

نه گهر نيعمه تي خوا ده فرياي نه که وتبايه، فري ده درايه دشت، به زدم کراويي.

هرودها له نايه ته کاني: (٨٧و٨٨) ي سوورپه تي (الانبياء) دا، هه رياسي وي دهکات و ده فهرموي:

(وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغْضِبًا فَظَنَّ أَن لَّنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَنَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾ الْاَنْبِيَاءُ

واته: به سهرهاتي خاوهني ماسييان بو بگيرپه وه، ياخود بيهينه ره وه يادي خوټ، کاتي که به توورپه يې روښت، {واته: له گه له که ي توورپه بوو که وهلا ميان نه دايه وه و نهو به جي هښتن، پي و ابو نيمه ولا تي لي وه تنگ ناهينين، {واته: پي و ابو نيمه له سهرمان نه کردو ته مهرج، که ده ي هه له وي بي، پي و ابو بجي ته هه رشوي ټيک قهينا کا، بانگه واز بکا بو لاي خوا، چونکه هه نديک له تو پتره روان نه وديان به هه له ته فسير کردوه، گو تو ويانه: (فَظَنَّ أَن لَّنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ)، واته: وای زاني نيمه توانامان به سهريدا نيه، نه، هيچ پيغه مبهريک گوماني وا به خوا نابات، به لکو ماناي هم رسته يه: (فَظَنَّ أَن لَّنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ) ثاويه: وای زاني مهيداني کارمان بو دياربي نه کردوه، لي مان وه تنگ نه هينا وه و، له سهرمان نه کردو ته مهرج، که هه رده يې له نيو خه لکي نهينه وادا

بانگهواز بکات و، پهيامى خوا رابگهيهنې، ئىدى ئەو بوو، كه دوايى ماسيى قووتى دا و، ئەويش به ههلهى خۆى زانى و { له تاريكييه كان { شهو و دەريا و سكى تاريكى نههنگهكه { دا بانگى خواى كرد: جگه له تۆ هيچ پهستراوئك نيه، پاكىي بۆ تۆ من له ستهمكارانم.

ههلهته (يونس) (عليه السلام)، لهو ههلوئستهى دا، دهبي پهندي ليوهربگيرى.

خالى ههوتهم: لهكاتى گهيشته بن بهست دا، خوا (سبحانه و تعالى) بۆ خۆى تهدهخوئى كردوهو پيغهمبهران و (عليهم الصلاة والسلام) ئەوانهى له گهلياندا بوون، دهريازى كردوون و، كافرهكانى له بهين بردوون:

بيگومان ئەو بۆ پيغهمبهرانى پيش موحهممهد (صلى الله عليه وسلم) وابوو، وهك خوا (سبحانه وتعالى) لهسوورەتى (ابراهيم) نايهتهكانى: (۱۳ و ۱۴) دا، فهرموويهتى:

(فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ وَلَنُسَكِّنَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ) (ابراهيم).

واته: پهروهردگاربان سروشى بۆ كردن: بيگومان ئيمه ستهمكاران له بهين دهبين و، لهدواى ئەوان لهسهر زهوى نيشتهجيتان دهكهين...

دواى ئەوهى كه خواى كارزان بژارى ئەو سهزرههينه دهكات و جوئمالى دهكا و پاكي دهكاتوه، سهر لهنوئى كۆمهلگايهك له سهر بناغهى ئيمان و خوا به يهكگرتن دروست دهيتتهوه، بۆ ئەوهى جارئكى ديكه پهيامى خواى پهروهردگار، تيشكى خۆى بهسهر زههيندا بلالو بکاتهوه .

بەللا مۇنداق دەيدۇ: مەسىلەن، گەرچە ھەيى، كە فەرمانىيىتىكى پىغەمبەر
(صلى الله عليه وسلم) ھەيى لى (صحيح البخاري) دا ئامازى پى
دەكات، دەفەر مۇي: {لە رۇزى دوايىدا پىغەمبەرى ۋا ھەيى دى،
يەك كەسى لە گەل نى، ۋا ھى ۋا ھەيى دى نە فەرمانىكى لە گەلدايە
ئىمانى پى ھىناۋە، ھى ۋا دى دوۋان ۋا سىان، ھى ۋا ھەيى
كۆمەللىكى كەم يان، زۆر..} كەۋاتە: بە ئامانجى دىيالى نە گەيشتىنى
پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) كە ئامانجى دىيالى پىغەمبەران
ئەۋە بوۋە، دىنى خۇلەسە زەۋىدا بىچەسىپىن، ۋا شەرىئەتتىكى خۇلەسە
سايە ۋا سىبەرى ئىمانى خەللىك، بەللى نە گەيشتىن بە ئامانجە، بىگومان
لە پەلەۋ پايە پىغەمبەرانى كەم نە كەردۇتەۋە، مادام ئەۋان لە لىۋىتەكى
ھەرە بەرزى ھەمۇ سىفەتتىكى چاڭدا بوۋى، ئىچا ھەمۇ تۈۋان
خۇشيان بە كارھىناۋە، بە ئامانجى دىيالى نە گەيشتىن، لە شان ۋا شۇ
ۋا پايە ئەۋان كەم نە كەردۇتەۋە، لە رەۋايى پەيام ۋە رەئىس كە شىيانى
كەم نە كەردۇتەۋە، ئىچا ئەۋە بۇ ئەۋاننىش ۋا بوۋە بە تەشكىد بۇ ئىمەش
باشىر ۋا، بەللى، ئە گەر پىغەمبەرىك نە ئىتۈۋىيى لە ئىمانى خۇيدا، لە
نۆۋ كۆمەلگە خۇيدا، دىنى خۇلەسەسىپىن، لە رەۋايى بە رەئىس كە
پەيامە كەم نە كەتەۋە، لە شان ۋا شەۋكەتتىكى نە ھىيىتە خۇار، ديارە
ئىمە شۇ ئىكەتۈۋاننى پىغەمبەران، لە پىشتىر بۇ ئەۋە كە ئە گەر
نە ئىتۈۋاننى ئەۋ ئامانجە دىيالىيە بىيىنەدى، نەبى بىر كەتە بەلگە لە سەر
ئەۋە كە بانگەۋاز ۋا پەيامە كەمان راست نى، چۈنكە زۆر جار ئەۋە
مىسۇلمانان تۈۋشى جۇررىك لە بى ھىۋايى ۋا دىلدارى دەكات، كاتىك
كە دەيىن: نە يارە دىيالىيە كەمان، يان نە يارە سىياسىي ۋا فەكرىيە كەمان،
بە ھەندىك ئەنجام دەگەن، بەللا ئەۋان بە ئەنجام ناگەن! ئەۋە جۇررىك لە
ۋە سەۋەسە لە دىياندا پەيدا دەكات: تۆ بىللى: ئىمە لە سەر ناھەق بىي: نا...

مەرج نىيە ھەق ھەمىشە لەسەر ئەرزى واقىع سەر كەوتتو، بى، بەللى ھەق لە خودى خۇيدا سەر كەوتتو، لە پرووى عەقل و بەلگەو سەر كەوتتو، بەلام مەرج نىيە ھەمىشە ھەل و مەرجى بۇ بىرەخسى و، بتوانى لە زەويدا بچەسپى و، بىيىتە سايەو سىيەرى ژيانى خەلك و مىللەت.

لە كۆتاييدا دەللىم: ئىمە بە ئەندازەى ئەو كە لە ژيانى پىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) بە گشتى و، لە ژيانى پىغەمبەرى خۇمان (صلى الله عليه وسلم) بە تايىبەتى، ورد دەبىنەو، لەو بارەو كە چ رىبازو شىوازىك بگىرنە بەر، بۇ مامەلە كىرەن لە گەل دەورەبەرى خۇمانداو، بۇ گۆرپانكارىي كىرەن و چاكىسازىي كىرەن لە دەورو بەرمان دا، بەرچاومان پروون دەبىتەو، بىنگومان پىغەمبەرى كۆتايىش (صلى الله عليه وسلم) رىبازو شىوازەكەى لە ھى ھەمووان پروونترە و، توانىويەتى بە چاكترىن شىو، قەوارىيەكى سىياسىي بۇ دىنى خواى پەرورەدگار بنىات بنى و، سايەوسىيەرىك لەسەر بناغەى دىنى خوا، پىك بىنى بەسەر سەرى بەشەرىيەتەو، بۇيە باسى داھاتوومان، برىتى دەبى لە: (رىبازى پىغەمبەرى خاتەم (صلى الله عليه وسلم) بۇ گۆرپانكارىي كىرەن لە كۆمەلگادا.)

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

AliBapir

- باسی سیپہم -

رِیَازِ پیغہ مہری خاتہم (صلی اللہ علیہ وسلم)

بۇ گۆپانكارىيى كىردىن لە كۆمەلگادا

بۆ خستنه پرووی رېباز و شیوازی پیغه مبهری کۆتایی (صلی الله علیه وسلم) که تایا چۆن کۆمه لگای پاکسازی و چاکسازی کردوه گۆرپوه؟ سه رها تهو ئایه ته بیر هه موو لایه ک ده هیتمه وه، که خوا ی کار به جی له ئایه تی ژماره (۹۰) ی سوو رته تی (الأنعام) دا، دوا ی تهو دی که ناوی هه ژده (۱۸) له پیغه مبهرا ن (صلی الله علیه وسلم) دینیت^(۱)، پرو له پیغه مبهری کۆتایی ده کات و ده فهرمو ی:

{أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْنِهِمْ أَقْدَرُ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ} {الأنعام}

واته: ئا تهوانه {واته: تهو پیغه مبهرا نه (صلی الله علیه وسلم)}، که سانیکن که خوا رینمای ی کردوون، تۆش شوین رینمای ی تهوان بکه وه!

یانی: خوا (سبحانه وتعالی) پیغه مبهری کۆتایی (صلی الله علیه وسلم) پابه ند ده کا به شوین پی هه لگرتنی پیغه مبهرا ن (صلی الله علیه وسلم) له دیندارییاندا، له بانگه واز کردنیاندا، له هه ولدانیاندا بۆ پاک کردن و چاک کردن و راست کردن تهو دی خه لک و، گۆرینی کۆمه لگا و دهو ریه ریان، هه لبه ته لیژده حا قیقه تیکی گه و رهو گرنگمان ده ست ده که و ی، تهو یش تهو یه که ئینسان هه رچه نده زۆر شارهزا و بلیمه ت بی، دیسان بی نیاز نیه له وه، که ته ماشای ته زمونی خه لکی پیش خۆ ی بکا، ته نانه ت پیغه مبهری خاته م موحه ممه د (صلی الله علیه وسلم) یش که گه و رهو سه روهری پیغه مبهرا نه و، به ته تکی د له

(۱) که به پی ریزه ندی ناوه ئنریان له ئایه ته کان دا ته مانه ن: (إبراهيم، إسحاق، يعقوب، نوح، داود، سليمان، أيوب، يوسف، موسى، هارون، زكريا، يحيى، عيسى، إلیاس، إسماعیل، ألیسع، یونس، لوط).

هه موویان پایه ی بهر زتر بووه و، له هه موویان شاره زاتر بووه، ئه ویش خوا (سبحانه و تعالی) پیتی ده فهرموی:

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَّاهُمْ أَقْتَدَهُ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ } (٩٠) الانعام

ئه وانه کهسانیکن خوا رپنمایي کردوون، تۆش شوین رپنمایي ئه وان بکه وه، واته: له ئه زمونی ئه وان به هره مه ند به و په ند وه ربگره، وه که له سوورته ی (هود) یشدا ده فهرموی:

(وَكَلَّا نَقْصُ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ ...) (١٢٠) هود.

واته: هه رچی له به سه رهاتی پیغه مبه رانت به سه ردا ده خوینینه وه، شتی که که عه قل و دل تی پی ده چه سپین.

چونکه ئینسان ئه گه ر بزانی له پیش ئه ودا چۆن کراوه! به رچاوی روون ده ی که خویشی چۆن بکا؟ ئنجا دیاره ئه گه ر پیغه مبه ری کۆتایی (صلی الله علیه وسلم) که سه ره وه ری پیغه مبه رانه، مولزه م بی به وه که له سپر وه ژیا نی پیغه مبه رانی پیش خۆی په ند وه ربگر و، له ئه زمونیان به هره مه ند بی، ئیمه ی شوینکه وتوانی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) به ته نکید چاکتر ئه وه مان له سه ر پیویسته و، باشتر پییه وه پایه ند کراوین.

ئنجا ئاشکرایه که ئه گه ر شوین پی هه لگرتنی پیغه مبه رانمان به گشتی، له سه ر فه رز بی، ئه وه هی پیغه مبه ری کۆتایی پیویستر و له پیشتره، به تایبه تیش که خوا (عز وجل) هه والی پیداوین: سه ره وه ری پیغه مبه ران له هه رچی گونا هه و، به شوینکه وتوتنی هه وا و ئاره زوو داده نری، پارێزرا و (معصوم) ه، وه که خوا ده فهرموی:

{ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ (۲) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ (۱) } النجم

هەرچەندە زۆرىيەى تويژرەوانى قورئان دەللىن: مەبەست لىرەدا تەنبا قورئانە، كە ئەوئى دەيفەرموى و دەيىژى، تەنبا وەحييە، واتە: خواى پەرەردگار پىي رادەگەيەنئى، چونكە پىغەمبەر جارى وا هەيە ئىجتىهادى كىردو، نەپىكاو، بۆيە تويژرەوان دەللىن: لىرەدا مەبەست پىي قورئانە، بەلام پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) عەقلى خوى بەكارهيناو، لە كاتىكدا كە وەحيى لە بەردەست دا نەبوو، خوى كۆشى كىردو، هەلبەتە لەو بواردەدا كە پەيوەندىي بە هەلسوكەوتەكانەو هەيە، واتە لە بوارى دىيادارى دا، وەك خوى فەرمويەتى: {أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ} (۱). واتە: ئىو بە كاروبارى دىياتان زاناترن.

ئەگەرنا لە بوارى عەقىدەو عىبادەت و ئەو شتانەدا، كە لە رپى وەحييەو نەبى، نازانئىن، پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە بى وەحيى هەنگاوى نەناو، لىي يىدەنگ بوو، بەلام ئەو شتانەى كە پەيوەندىيان بە بوارى دىيادارى و كاروبارى پۆژانەو هەبوو، هەمىشە چاوەرپى وەحيى نەكردو، عەقلى خوى بەكار هيناو، ئىنجا ئەگەر نەپىكاى، لە كۆش كىردىكىداو لە بۆچونىكدا، خواى كاربەجى بۆي راست كىردۆتەو، كەواتە: سەرەنجام هەرچى كە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمويەتى و كىردويەتى و دانى پىداهيناو، بەتەئكىد هەمووى لە هەلە پارىژراو، چونكە ئەگەر لەئىجتىهادىكىدا نەپىكاى، بۆي راست كراو، تەو، وەك:

(۱) رَوَاهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (۶۲۷۷) عَنْ عَائِشَةَ وَعَنْ ثَابِتٍ وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ.

(۱) مه سه له ی دیله کانی جهنگی به در: ﴿مَا كَانَتْ لِنَبِيِّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أُسْرَى حَتَّى يُشْخَبَ فِي الْأَرْضِ﴾ ﴿٦٧﴾ ﴿الأنفال﴾.

(۲) مه سه له ی ڕوو گرژ کردنی له: (عبدالله ابن أم مكتوم): ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى﴾ ﴿١﴾ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَنِّي ﴿٣﴾ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الَّذِي كَرَّمَ ﴿٤﴾ أَمَّا مَنْ أَسْتَعَى ﴿٥﴾ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَنِّي ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَى ﴿٩﴾ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ﴿١٠﴾ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ ﴿عبس﴾.

(۳) ئەوێ که هه ندىک له دلنه خوێش و مونا فیه کهان هاتن عوزریان بۆ هی نایه وه، که نه چن بۆ جهنگی ته بووک و، ئیزنی دان: ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ حَتَّى يَبَيِّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَذِبِينَ﴾ ﴿٤٣﴾ ﴿التوبة﴾.

هه موو ئەوانه که نه یی کاهه له ئیجته هاده کانی دا، خوی به به زه یی بۆ راست کردووه وه.

که واته: له لایه که وه، ده یج به دوا ی هه موو پیغه مبه ران بکه وین (علیهم الصلاة والسلام) به گشتی، واته: له ته زمونی ئەوان دهرس و په ند وه بگرین، له لایه کی دیکه شه وه، بۆ پیغه مبه ری خوێشان (محمد) (صلی الله علیه وسلم) به تاییه ت فەرمانمان پی کراوه: که موو به موو شوین پی ی هه لبگرین، وه ک خوا (سبحانه وتعالی) له سوو ره تی (الأحزاب) دا ده فەرمو ی

{ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا } ﴿١١﴾ {الأحزاب}

واته: بئگومان له پئغه مبهری خوادا (صلی الله علیه وسلم) سه رمه شقییه کی باش و چاوساغیییه کی باش هیه بۆ ئیوه، بۆ هه رکامیکتان که به ته مای دیداری خوابی و، به ته مای دواړو ژبی و، زۆر یادی خوا بکات، واته: بۆ هه رکه سینک که خۆی به مسو لمان بزانی، پئغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) باشتین سه رمه شقه، که ده بی بو نواسیی وه ک هی پئغه مبهری بی، ئیمان و عه قیده ی، وه ک هی پئغه مبهری خوا بی، عیباده تی وه ک هی ئه وی، وه ک فه رموویه تی: {صَلُّوا کَمَا رَأَيْتُمُوْنِیْ اَصْلٰی} ^(۱). هه روها فه رموویه تی: {لَتَاْخُذُوْا عَنِّیْ مَنَاسِکُمْ} ^(۲)، هه روها ده بی په وشته وه لسوکه وتی وه ک هی پئغه مبهری خوابی، دیسان ده بی چاک کردنی کۆمه لگایشی و جهنگ و جیهادیسی و، هوکمرانی و سیاست کردنیشی، وه ک هی پئغه مبهری خوابی.

۶۲

لیردها مه به ستم ئه وه یه: هه ندی که س که ئه م ئایه ته قورئانییه دینتته وه: (لَقَدْ کَانَ لَکُمْ فِیْ رَسُوْلِیْ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن کَانَ یَرْجُوْا اللّٰهَ وَالْیَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ کَیْرًا) ^(۳) الاحزاب، وا ده زانی ته نها مه به ست پی ئه خلاقی شه خصیییه، به لام ئه گه ر ته ماشای سیاقی ئایه ته که بکه ی، ده زانی وانیه، ئه م ئایه ته قورئانییه له سیاقیکدا هاتوه، که هه مووی باسی جهنگ و جیهاده، واته: ئیوه ش چا و له پئغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) بکه ن، بۆ دیفاع کردن له دینی خوا و، به رقه رار کردنی دینی خوا و، پاراستنی قهواره ی ئیسلامیی و، جهنگ و جیهاد و فیداکاری.

(۱) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۳۱) عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

(۲) رَوَاهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (۱۲۹۷)، وَابُو دَاوُدَ بِرَقْم: (۱۹۷۰).

كهواته كه ده فهرموى: پيغهمبهرى خوا سهرمه شقيكى باشه بۆ
ئيوه، واته: له ههموو بواره كانى دىندارى و دىندارىي دا، وهك له
سوورپه تى (آل عمران) يشدا خوا (سبحانه و تعالى) ده فهرموى:

{ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌ } [آل عمران ۳۱]

واته: ئهى موحه ممه د! تۆ پييان بلى، {به خه لك گشتى، ياخود
به ئيماندارانى شوينكه وتوت، به تايهت، ههر دوو كيان ده گريته وه}:
ئه گهر ئيوه خواتان خوڤ دهوى، شوينم بكهون، خواش خوڤى دهوين
و، له گونا هه كانىشتان ده بووى و، خوا لىبوردهى به به زه ييه .

كهواته: شوين پى هه لگرتنى ئيمه بۆ پيغهمبهرى خوا (صلى الله
عليه وسلم) هم: به لگه ي خوڤو سىستمانه بۆ خوا و، هم: هۆكارى
خوڤو سىترانمانه له لايه ن خوا وه، واته: شوين پى هه لگرتنى پيغهمبهر
(صلى الله عليه وسلم) له ههموو بواره كاندا، ئه م لاوه ولای برىتين
له خوڤه ويستى: يه كه م: نيشانه ي ئه وه يه كه ئيمه خوامان خوڤ
دهوى، دوو دم: هۆكارى ئه وه يه كه خوا ئيمه ي خوڤ بوى، يانى به
ئهندازه ي ئه وه كه به دواى خوڤه ويستى خوا (صلى الله عليه وسلم)
ده كه وين، خوا خوڤى ده ويين و، به ئهندازه ي ئه وه كه شوين پى
خوڤه ويستى خوا هه لده گرین، ئىسپاتى ده كه ين كه خوامان خوڤ
دهوى، له ههموو بواره كاندا: هه لسو كه وتى شه خصىي، خىزانىي،
كۆمه لايه تىي، سىياسىي، چونكه پيغهمبهرى خوا نه هاتوه به س
نويزو رۆژ و زمان فيركات و، نه هاتوه به س دىندارىي شه خصىيمان
فيركات، به لكو هاتوه هه لسو كه وتى كۆمه لايه تىي، خىزانىي،

جەنگ و ئاشتىيى، سىياسىيى، ھەموو شىتكىمان فېرىكات.

ئىستاش بە پىويستى دەزانم: سەرھتا قۇناغەكانى كارو پىرۋژى
گۆرپانكارىيى و پاكىسازىيى و چاكىسازىيى، پىغەمبەرى خوا (صلى الله
عليه وسلم) رېزىكەين، دواتر تىشكىيان بخەينە سەر و شىيان بىكەينەۋە:

پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە ھەوت قۇناغ گۆرپانكارىيى
لە كۆمەلگاي خۇيدا كىردەۋ، سەرھىجام قەۋاردى سىياسىيى يەكەمى
دروست كىردەۋ، دەۋلەتتى ئىسلامىيى يەكەمى بىياتناۋە:

قۇناغى يەكەم: دابەزىنى ۋەھىيى بۇ سەر موھەممەد و، رەۋانە كرانى
بە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم).

قۇناغى دوۋەم: بانگەوازو ھۇشيار كىردەۋى خەلك .

قۇناغى سىيەم: تىگەيانندن وپىگەياندىنى كۆمەلە مسۇلمانىكى ھەلېۋاردە.

قۇناغى چۈرەم: گەرپان بە دۋايى بىكەي جەماۋەرىيى و پىگەي دەۋلەتدا.

قۇناغى پىنجەم: پەيمانى يەكەمى غەقەبە و، پەيمانى دوۋەمى
غەقەبە، لە سالانى: دۋازدە و سىزدە (۱۲و۱۳) يى پىغەمبەر يەتتىدا.

قۇناغى شەشەم: كۆچكىردىنى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و، پىش
خۇي ھاۋەلانى بەرپىزى، بۇ (يىش) و بىياتنانى كۆمەلگاي ئىسلامىيى.

قۇناغى ھەۋتەم: دانانى پىنج پاىەي گىرنگ: دروستكىردىنى مىزگەۋت،
براىەتتى نىۋان كۆچكەران و پىشتىوانان، نووسىنى صەھىفە (دەستور)،
بانگ، رۋوگە (قبلة) ..

یېگومان له مه دینه ش پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) و هاو لانی، زور تووشی گرفتاری بوون، به دهست مونا فیه کان و موشریکه کان و جووله که کان و دل نه خو شه کانه وه، به دهست کیشه و گرفته کانی خه لک و ولات و دوه له ته وه، له مه که که: کۆمه له مسولمانی کی هه لئارده بوون و دوژمنه کانیشیان ئاشکرا بوون، به لام له مه دینه: و پرای دوژمنه ئاشکرایه کانی، وه ک موشریکه کان و جووله که کان و له دووره وهش فارس و پوم، دوژمنی دیکه ی تازه ش پهیدا بوون: ده غه ل و مونا فیه کان که له که ولی مسولمانه تی دا بوون، یانی: گورگ بوون له پیستی مه رداو، هه ل سو که وت له که ل ئه واندا زور زه حمت بوو، داخ و خه فه تی زور به هو یانه وه، به دلی موو باره کیدا چوو.

لیره ش به چاکی ده زانم تیشک بخه مه سه ره مه سه له یه ک:

رهنگه پرسیار بکری: ئایا ئیمه ش وه ک چۆن پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) بهو حه وت (۷) قوناغه دا تی په ریوه و گوزه ری کردوه، تا کو ئه و کۆمه لگایه ی خوی گۆریوه، بهو شیوه یی که خوا فه رمانی پیکردوه، کۆمه لگای به شه ری چۆن بی! پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) ئه و کۆمه لگا و ده ور به ری خوی، بهو شیوه یی لیکردوه، ئایا ئیمه ش مولزه مین که بهو قوناغانه دا برۆینه وه؟

له وه لامدا ده لیم: نه خیر، چونکه ئه و هه ل و مه رجه ی که پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) تییدا بووه، تایبه ته ندیی خوی هه بووه، بۆ وینه: ئه و له کۆمه لگایه کدا بووه که هاو به ش په رست و کافر و لاری بووه، به لام ئیمه له کۆمه لگایه کدا یین، که به گشتی کۆمه لگایه کی مسولمانه، که واته: مه رج نیه ئه و قوناغانه ی که پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) بریونی، بۆ وینه: قوناغی کۆچ کردن له مه که که وه بۆ

مەدەنىيە، مەرج نىيە ئىمە مولزەم بىن بە كۆچ كىرنەو، يان بانگەوازى
نەئىيى، مەرج نىيە، ئىمە مولزەم بىن بەو، خەلگ و كۆمەلگا كە
مىسولمانە، چ پىويست دەكات: بانگەوازەكەت بە نەئىيى و پەنھانىي
بى؟! كەواتە: ئەو قۇناغ بەندىيە، پابەندكەر (مۇلزم) نىيە بۇ ئىمەو
مانان، بەلام بەرچا و پرونىيەكە كە ئىمە بزانىن پىغەمبەرى خوا(صلى
الله عليه وسلم) ئەو قۇناغانەى چۆن برىون و، چۆن ئەو كارەى بەو
سەرەنجامە گەياندو؟!

ئىستاش با تىشك بخەينە سەر ھەركام لەو ھەوت قۇناغە:

The banner features a central portrait of a man with a beard. Above the portrait, there is text in Uyghur. Below the portrait, there are two columns of information. The left column includes a Facebook link, a YouTube link, and a QR code. The right column includes a Facebook link, a YouTube link, and a QR code. At the bottom, there are two QR codes for mobile app downloads.

قوناغی یه کهم: دابه زاندنی وه حی و رهوانه کرانی موحه ممه (صلی الله علیه وسلم) به پیغه مبه:

هه لبه ته (وحی) یش حاله تیکی تایبه ته و دیاردهیه کی تایبه ته به پیغه مبه رانه وه (صلی الله علیه وسلم) واته: وه حی به چه مک و واتا شهرعییه که ی و، به چه مک و واتا تایبه تییه که ی، بریتییه له په یام ناردنی تایبه تی خوا، بو که سانیکی هه لبارده، که پیغه مبه ران (صلی الله علیه وسلم) بویه ش نه وه ده لیم، چونکه وشه ی (وحی) له قورئاندا به مانای دیکه ش به کار هاتوه، بو وینه:

(۱) بو وه سوه سه ی شهیتانه کان به کارهاتوه، وه ک خوا ده فرموی:

{ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطَانِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ } {الأنعام}.

(۲) بو ئاماره کردن به کارهاتوه، وه ک ده فرموی: { فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ

الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا } {مريم}

که زده کرییا (سه لامی خوی لی بی) کاتی خوی کار به جی زمانی به ست، دوی نه وه ی که یه حیای کوری که وته سکی دایکی، وه ک موعجیزه نیشانیه که زده کرییا فرموی: خویه! نیشانیه که بو دابنی، خوا فرموی: ناتوانی قسه بکه ی، ئنجا به ئیشاره ت قسه ی له گه ل قه ومه که ی دا کرد (فأوحى إليهم) واته: (أشار إليهم) ئاماره ی بو کردن.

(۳) هه روه ها خوی په روه ردگار وشه ی وه حی، بو نه و فیر کردنه غه ریزییه ی که فیری ههنگی کردوه، به کاره یئاوه.

{ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى الْفَخْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ }
{ النحل ٦٨ }

به لām مانای تایبه تی و شه رعیی وه حیی^(١)، بریتیه له و په یامه تایبه تییه ی که خوا له رپی فریشته وه یان راسته وخو، یان له رپی خه ونه وه بۆ پیغه مبه رانی ده نیری (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمُ وَسَلَّم)، هه لبه ته مه سه له ی وه حیی، شتیکی زۆر گه وه ره گرنگه، خوی بهرز و مهزن له سوور هتی (الشوری) دا ده فه رموی:

{ وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ } {الشوری، ٥٢}

پیشتر خوا باسی وه حیی و چۆنیه تی وه حیی ناردنی خوی بۆ پیغه مبه ران ده کات، پاشان ده فه رموی: (وَكَذَٰلِكَ) واته: وه ک چۆن پیشتر وه حییمان بۆ پیغه مبه رانی پیش تو ناردوه، نا به و شیوه یه ش وه حییمان بۆ تو ناردوه، به لām نه وه حییه ناو ده ی: رروح: (رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا) له لایه ن خو مانه وه روو حییمان بۆ تو ناردوه، واته: وه حیی خوا روو حه، بۆ ژیا نی به شه ر، پاشان ده فه رموی: (مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ) پیش هاتنی وه حیی، نه ته ده زانی نه کتیب و نه

(١) له کتیبی پتجه می مه وسووعه ی: {بیرکردنه دی ئیسلامی...} داو، له ته فسیری سوور هتی (یونس) دا، که بهرگی ده می: {ته فسیری قورناتی بهرز و به پتر}، باسی تیر و ته سه لمان له بار دی وه حییه وه کردوه، هه روها له کتیبی شه شه می: (اموسوعه: الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) ط ٢٠١٨م، باسیکی سه ره خو مان له بار دی (وحی) یه وه کردوه.

ئىمانىش چىيە، يانى: نەتدەزانى: چۆن ئىمان بەخۇا بىنى و، چۆن
ژيانى خۇت و كۆمەلگايە كەت رېك بەخەي؟ (وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا) بەلام
ئىمە ئەو ۋەھىيە مان كىردە رۇوناكىيەك، كەواتە: ۋەھىي خۇا رۇوۋە،
خەلك ۋوللاتى پىن زىندو دەيتتەو، رۇوناكىيە بەرچاۋى خەلكى
پى رۇوناك دەيتتەو (تَهْدِي بِمَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِنَا) ھەركامىك لەبەندەكان
كەبمانەۋى بەھۋى ۋەھىيە راستە رى دەكەين (وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ) الشورى ۵۲. يىگۇمان تۆ بەھۋى ۋەھىيەو، خەلك رېئىمىي
دەكەي بەرەو راستە شەقام.

بەلى بەرپىزان! ئەو ۋەرچەرخانەي كە لە ژيانى موخەمەد دا (صلى
الله عليه وسلم) دروست بوو، لەو كاتەو دروست بوو، كە ۋەھىي بۆ
ھات، ئىنجا لىرەو دەمەۋى ئامارە بە شىكى دىكە بكەم: زۇرچار كە
يادى لە دايك بوونى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەكرى، باسى
پىش ۋەھىي بۆ ھاتنى دەكرى! كە پىش ھاتنى ۋەھىي، موخەمەد
(صلى الله عليه وسلم) بەلى خاۋەنى گەۋرەترىن عەقل و، پاكترىن
فېترەت و، چاكترىن ئاكار بوو، بەلام ھەر ئىنسانى بوو، ۋەك
ئەۋخەلكە، واتە: جارى كە ۋەھىي بۆ نەھاتبوو، نەك ھەر نەيدەتوانى
رېي راست بەخەلك پىشانىدات، بەلكو بۆ خۇشى بەو رېيەي
نەدەزانى، خۇا بە دەقى ئايەت دەفەر موى: (مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا أَلْكَتُبُ وَلَا
أَلَايَمُنُ)، بۆيە ئىمە كاتى كە باسى پىغەمبەر (مۇھەممەد) (صلى الله عليه
وسلم) دەكەين، قەيناكات ئەگەر باسى پىش ۋەھىي بۆ ھاتنى بكەين،
كەسايەتتى چۆن بوو، تەمەنى چۆن گوزەر اوو، قۇناغەكانى
ژيانى چۆن بوون؟ بەلام دەبى تەركىز مان لەسەر قۇناغى دواى
ھاتنى ۋەھىي بى، چونكە لەدواى ھاتنى ۋەھىيەو، موخەمەد (صلى

اللہ علیہ وسلم) پیغمبەرى خوايە، ئەگەر نا پىشتەر ھەر (محمد بن عبد اللہ بن عبدالمطلب) بووہ (صلی اللہ علیہ وسلم).

سەرھەتای دابەزىنى وەحىی:

يەكەمىن ئايەتانیك كەبوونە دەستپىكى وەحىی، ئەم پىنج ئايەتەى سەرھەتای سوورەتى (العلق) بوون، كە خوا (سبحانہ وتعالی) دەفەرموى:

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ① خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ② أَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ③ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ④ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ⑤)،

ئەم (پىنج) ئايەتە يەكەمىن ئايەتیک بوون كە دابەزىنە سەردلی موبارەكى پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لەسەر زمانى (جبریل) كە لەشیوہى پیاویكدا خۆی بەرجەستە کرد، وەك لەصەحیحى بوخارییدا ھاتوہ. ^(۱)

ئەویش كاتیک بوو پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە ئەشكەوتى (حیراء) دا وەك عادەتى خۆی لە خەلۆدا بوو و، خەرىكى خواپەرستىی بوو، بەو شیوہیە كە فیترەت و عەقلى سەلیم داوا دەكا، نەك بەو شیوہیە كە شەریعەت داوا دەكا، چونكە ئەوہى نەدەزانی، لەو كاتەدا، وەك لەكتیبى: {پوختەى ژياننامەى پیغمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)} دا، روونم كردۆتەوہ: ^(۲) لەشەوى بیست و یەك (۲۱) ی مانگی رەمەزانی سالى چل و یەك (۴۱) ەمىنى تەمەنى پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دا بووہ، (جبریل) ھات بۆلاى و، پیغمبەرى خواى

(۱) صحيح البخاري: ۳.

(۲) برۆانە: چاپى سىيەم، لا پەرە: ۹۳-۹۶/۲۰۱۲ ز.

به خۆیه وه گوشتی و فره مووی: بخویننه، پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) یش فره مووی: خوینده وار نیم، جارێکی دیکه به خۆیه وه گوشتی و فره مووی: بخویننه، دیسان فره مووی: خوینده وار نیم، ئنجا جاری سییم به خۆیه وه گوشتی و فره مووی: {أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ①}. بخویننه به ناوی ئەو پهروهرد گارهت که دروستی کردوه: (هه موو شتیکی دروست کردوه) {خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ②}، (له ریزی ئەو شتانه دا که دروستیکردوون) ئینسانی له خوینپاره (علق) دروستکردوه، که یه کیکه له قوناغه کانی دروست بوونی ئینسان، {أَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ③}، بخویننه و پهروهرد گارت هه ره به خشه ره، ئەو په ری که ره و به خشنده یی هه یه، یانی: بخویننه و پهروهرد گارت هه موو شتیکی فێرده کات {الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ④}، (له که ره و به خششی خوا نه ویه) که به قه له م خه لکی فێر {ی خویندن و نووسین} کردوه، {خوا له نێو هه موو دروست کراوه کانی دا باسی دروست بوونی مرووف ده کات، له خوینپاره و، له ریزی هه موو به خشراوه کانی شه دا: باسی به خشینی زانست و خوینده واری ده کا، به هو ی قه له مه وه} {عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَم ⑤}، ئینسانی فێری شتیکی کردوه که نهیده تونی بیزانی، یانی: {خوا له ریزی وه حییه وه، ئینسانی فێری شتیکی کردوه که نهیده تونی بیزانی، یاخود له ریزی عه قه ل و ئەو هه سته وه رانه وه، که به ئینسانی داو، ئەو توانایه ی به ئینسان داوه، شتانیکی بزانی که ته گهر خوی پهروهرد گار ئەو هو کارانه و ئەو ئامرازانه ی پێ نه دا بایه، نهیده تونی ئەو شتانه بزانی}.

به لێ ئهم ئایه تانه یه که مین ئایه تانیکی بوون که بو پیغه مبهه ری خوا (محمد) (صلی الله علیه وسلم) دا به زین، ئنجا ئایا له م ئایه تانه وه، چی وهرده گیرێ؟، ئەوه وهرده گیرێ که یه که مین په یوه ندیی خوا،

بە دواھەمىن پىغەمبەرى خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ رېئى (جبریل) ھود بووہو، (جبریل) ھىنەرى وەحىى خوابووہ بۆ ھەموو پىغەمبەران (صلی اللہ علیہ وسلم) و، لەسەر راي زۆرىەى زانايان (جبریل) گەورەى ھەموو فرىشتەکانىشە، خوا عزوجل گەوردى ھەموو فرىشتەکانى، بە گەورەترىن کتیبى خۆیەوہ، بۆ سەر دلى گەورەترىن بەشەر و، گەورەترىن پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)، بۆ چاکترىن و دوايىن ئۆممەت ناردوہ، کە دەبى لہ سەر وەحىى خواى پەرودەدەگار پەرودەدە بکرى.

ئىنجا ئەو پىنج ئايەتە ئەو دەگەيەنن، کە ئىمە دەبى بەناوى خواوہ بژىن و، بەرپۆە بچىن: {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ}، خواش (سبحانہ وتعالی) ئەو پەرودەدەگارەيە کە ئىمەى دروست کردوہ، ئىنجا ئەو پەرودەدەگارە لہ گەل ئىمەدا، خاوەنى ئەوپەرى بەخشش و کەرەمە و، گەورەترىن چاکە و کەرەمى لہ گەلمان دا، ئەویدە کە ئىمەى فىرى زانست کردوہ، فىرى خۆیندەوارى کردووين، ياخود لەرپى وەحىيەوہ، فىرى شتائىکى کردووين، کە بەبى وەحىى نەمان دەتوانى بيانزانين.

کەواتە: بەندايەتیی بۆ خوا، لەسەر بناغەى زانيارى و، بەرچاو پرووييە، لەسەر بناغەى ئەویدە، کە تۆ بزانی: داخۆ تۆ چى و؟ کى تۆى دروست کردوہ؟ بۆچى دروستى کردووى و؟ لہ کوپۆە ھاتووى و؟ بۆ کوئ دەچى؟!

ئەمە قۆناغى يەکەمى کارى پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بوو کە جارئ خۆى دەبى بزانی: کىيە و، دەبى چى بکات و، چۆن بکات؟!

دىيارە پىغەمبەرى خوا (محمد) (صلى الله عليه وسلم): ھەم (نبى) يە و، ھەم (رسول)، واتە: ھەم پەيام بۇ نىردراو، ھەم پەوانە كراو، ئىنجا: قۇناغى پەيام بۇ نىردرانى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) (النبوۋى) (موھەممەد) دە (۱۰) شەو و رۇژى خاياندون، كە دە (۱۰) شەو و رۇژى كۆتايى ئەو مانگى پەمەزانەن، كە دەكەوئىتە سالى چل و يەكى (۴۱) ھەمىنى تەمەنى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) واتە: لە بىست و يەك (۲۱) پەمەزان تاكو مانگى پەمەزان تەواو بوو، لە دواى ئەو، ئىنجا قۇناغى دوووم دەست پى دەكات، واتە: قۇناغى پەيام پىداپەوانەكران (رسالة)ى.

۷۵

قۇناغى دوووم: بانگەواز و ھۆشيار كىردنەھى خەلك:

واتە: بانگكردى خەلك بۇ ئەو ھىدايەتەى كە خوى و ھىگرتو، و، بەرچا و پروون كىردنەھىيان، بەو ھەقىقەتەنەى كە خوى بەرز و مەزن، ەھقل و دلى ئەوى پى رۇشن كىردوونەھ.

ئىنجا ئەگەر قۇناغى يەكەمى كارى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە پىنج (۵) ئايەتى سەرەتاي سوورەتى (العلق) دەستى پىكرىد، قۇناغى دوووم، بە ھەوت (۷) ئايەتى سەرەتاي سوورەتى (المذثر) دەست پى دەكات، كە دەفەرموى:

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، يَتْلُوهَا الْمُذْتَرُّ ① قُرْآنُذَرُّ ② وَرَبِّكَ فَكَبِّرُ ③ وَتِلَاكَ فَطَهَرُ ④ وَالرَّجَزُ فَاهْجُرُ ⑤ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْبِرُ ⑥ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرُ ⑦) المذثر.

ئەم ھەوت (۷) ئایەتە موبارەكە، مانایان بە کورتیی ئاواہ:

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) بە ناوی خۆی بە بەزەیی بەخشنە،

(يَا أَيُّهَا الْمَدِينَةُ) ئەو ئەو کەسە کە خۆت لە نوێن و پێخە فەوہ

پێچاوە!

وہک لە (صحیح مسلم) دا ھاتوہ، کە دایکمان عائیشە (خۆی لئ
پازی بئ) دەگێرێتەوہ، کە ئەویش لە ھاوہلانی بەرێژوہ، یان لە خۆدی
پێغەمبەرەوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) دەگێرێتەوہ، کە دوای ئەوہی
پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لە ئەشکەوتی حیرائدا، جبریل (علیہ
السلام) ئەو پێنج (۵) ئایەتە سەرەتای سوورەتی (العلق) ی بۆ
دیئ، دەچیتەوہ بۆ مآل و، بەخەدیجە خێزانی (خۆی لئ پازی بئ)
دەفرموی: {دَتَرُونِي} (۱). واتە: دامپۆشن دامپۆشن.

ھەرودھا مەترسیی لە خۆی پەیدا دەبێ، کە دەستی لئ وەشێنرای
و، گومان دەبات کە ئەوہ شەیتانیك بێت ھاتبێتە لای! دایکمان
(خەدیجە) ش (خۆی لئ پازی بئ)، دەبیات بۆ لای (وہرەقە کۆری
نەوفەل) ی ئامۆزای، وەرەقەش دوای ئەوہی کە لە پێغەمبەر دەپرسێ
و، ئەویش حال و وەزعی خۆی بۆ ڕوون دەکاتەوہ، (ورقة بن نوفل)
پێی دەلێ: ئەوہی ھاتوہ بۆ لات، ھەر ئەو فریشتەہ کە بۆلای
پێغەمبەرانی پێش تۆ ھاتوہ.

شایانی باسە: (دثار) ئەو شتەہ کە ئینسان خۆی پێ دادەپۆشی،
ئەجا ھەندیک لە زانایان گوتووینانە: مەبەست لەو تەعبیرە ئەوہ بووہ:

(۱) رَوَاهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۴۵۳)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۱۶۱).

ئەي ئەو كەسەي كە تاكو ئىستا خۆت كوشمەلە كىردە، ۋە، ھەقت بەسەر كەسەۋە نەبوۋە، لەمەۋدوا ھەستەۋ، دەبىج ھەقت بەسەر خەلەكەۋە ھەبىج، لەمەۋدوا دەبىج بۇ ھىدايەتدانى خەلەك بىرى {قُرْآنِذَرُ}، ھەلەسەۋ خەلەك وريا بىكەرەۋە، ئەركى سەرەكىي پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بىرىتى بوۋە لە: ھۆشيار كىردنەۋە و ئاگادار كىردنەۋە و بىدار كىردنەۋەي خەلەك.

{وَرَبِّكَ فَكَبِّرُ}، ھەرۋەھا پەرۋەردگارى خۆت بە گەۋرە بىگرە، واتە: پەرۋەرگارت لەلا گەۋرەتر بىج لە ھەموو شىئەك، لە ھەموو كۆسپىك كە دىتە رېت، ھەر ھەرەشەيەكت لىج دەكرى، ھەر تەمەئىك پىشانەت دەدرى، ھەر ترسىك ۋەبەرت دەنرى، پەرۋەرگارت پىج گەۋرەتر بىج لە ھەموو ئەوانە، ۋە، گەياندنى پەيامى خوات، پىج گەۋرە تىرىي لە ھەموو ئەوانە، ۋە، ھىچ شىئەك كارت تىج نەكات.

{وَيَايَاكَ فَطَهِّرُ}، پۆشاكى خۆت پاك بىكە!

زۆربەي توۋىژرەۋان دەلئىن: مەبەست پىي ماناى مەجازىيەتى، ۋەك: ھەرەب دەلئىن: (فلان طاهر الذيل) يان (نظيف الذيل) واتە: فلان كەس داۋىنى پۆشاكەكەي پاكە، واتە پەريزى پاكەۋ، سىرەۋ رىيانى چاكەۋ، رەۋشىتى بەرزو جوانە، واتە: ھەر شىئەك كە دەيىتە ھۆي ناشىرىن كىردن، ۋە، لائىقى تۆ نىيە، ۋە، شايستەي ئەۋ پەيامە بەرزەت نىيە، خۆتى لىج بەدوۋر بىگرە، ھەلبەتە پىشتىرىش ھەر خۆي بەدوۋر گىرتەۋ، بە ھوكمى فىتەرەتى پاك و ساغى، بەلام ئەمجارە: ھەم بە ھوكمى فىتەرەت، ۋە، ھەم بە ھوكمى ئەۋ ۋەجىي و پەيام و شەرىعەتەي كە بۆي دى.

(وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ٥) (وَالرُّجْزَ) واتە گوناھ ياخود پىسىي، كە ئىزدەدا دە گونجى: پىسىي مەنەلىي بى، يان پىسىي ماددىي، واتە: ۋاز لە گوناھو ھەلەو پىسىي يىنە.

(وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ٦) منەت لەسەر خەلک مەكە، كە ئەۋەدى بە خەلکى دەۋەدى، بە زۆرى بزانی، ياخود ئەگەر بەخشىكت لەگەل كەسىك كىرد، ۋە شىكت پى بەخشى، بە زۆرى مەزانە، ياخود ئەگەر شىكت بە كەسىك دا: چاۋەرپى ئەۋە مەبە لە بەرانبەردا شىكى زىاتر ۋەربىگەرلەۋە.

(وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ٧) بۇ پەرۋەردگارت خۇ ۋاگر بە، واتە: لە پىناۋى گەياندىنى پەيامى پەرۋەردگارتدا، ۋە چەسپاندىنى دىن ۋەشەرەتەكەيدا، ۋە ھۇشيار كىردنەۋەدى بەندەكانىدا، ۋە لە خوا نىزىك خستىنەۋىياند، خۇۋاگر بە، نەفەست درىژ بى.

ئاشكرا كىردى بانگەۋاز:

بانگەۋازى ئاشكراى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە ئايەتى (٩٤) ى سوۋرەتى (الحجر) دەستى پىكىرد:

(فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ٩٤)

ۋاتە: ئەۋەدى فەرمانت پىكراۋە بە دەنگى زولال ۋەبەرز ۋايبىگەيەنە، ۋە ۋەلە ھاۋەش پەيدا كەرەكان، ۋەربىگەر ۋە گۇيان پى مەدە.

ۋەشەى (صدع) لە زمانى عەرەبىيدا، بۇ شىكى ۋەقە كە بشكى (الصدع: الشق في الشيء الصلب) (١) ۋاتە: تۇ ئەۋە بانگەۋازە بىتەقىنەۋەۋە،

(١) المعجم الوسيط، ص ٥١٠.

بە دىنگى بەرز بىزىرنگىتەۋە، بە گۆيى خەلكىدا بدە، ئەمەش دۋاى ئەۋە بوو كە قۇناغى بانگەۋازى نەيىنى تېپەرى، خۋاى كارىبە جى بەم ئايەتە پىغەمبەرى (صلى الله عليه وسلم) مولىم كىرد، كە لە قۇناغى پەنھانەۋە بگۈزىتەۋە، بۇ قۇناغى ئاشكرا، ھەلبەتە لىرەدا ۋەك لە سەرەتاش دا ئامارەمان پىدا، ئىمە ئەگەر بمانەۋى ھەركام لەو قۇناغانە بچىنە نىۋە وردەكارىيەكانىيەۋە، ماناى واىە بابەتەكەمان دەپتە سىپەر ۋە ئىماننامە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بەلام ئىمە لىرەدا دەمانەۋى تەماشاي ۋە ئىمانى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بىكەين: چۈن ۋاقىيە كۆمەلگاي گۆرۈپۈۋە، چۈن دەۋلەت ۋە قەۋاردى ئىسلامىيە كەمى بىياتناۋە؟ بۇيە بەناچارىي دەپ قۇناغەكان، ھەلۋەستە كورت كورتىيان لە بەردەمدا بىكەين .

ئىنجا ئاشكرايە كە لە دۋاى پىغەمبەرۋە (صلى الله عليه وسلم) دەرگاي ۋە حىيى داخراۋە، لە (صحيح البخاري) دا ھاتۋە كە يەككە لە ئافرىتانى مەسۇلمان (خۋايان لى پازى بى) (أُمُّ أَيْمَن) زۆر پەرۋشى پىغەمبەرى دەپ ۋە، دەرگى ۋە نارەھەت دەپ، رۇڭك كۆمەلنىك لە ھاۋەلان (خۋايان لى پازى بى) دەچن بۇ دلدانەۋە ۋە سەردانى، ئەۋىش دەلى: ئەۋە كە مەنى نارەھەت كىردە: (انْقَطَعَ عَنَّا خَبْرُ السَّمَاءِ) ۱ ھەۋالى ئاسمانمان لىبرا، ئىدى ئەۋە قەسەيە ۋە كىرد ھەموۋيان بگىر! بەلى بە كۆچى دۋاى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ۋە حىيى نەماۋە، بەلام ئايا ئەركى ئىمە چىيە؟ ئەركمان ئەۋە ئەۋە

(۱) البداية والنهاية لابن كثير ج ۵ ص ۲۷۴، وابن سعد في الطبقات ج ۸ ص ۱۷۴،

وابن أبي شيبة، ومسلم، وأبو عوانة.

بروانه: حياة الصحابة، ج ۲ ص ۱۲۴.

ۋەھىيە بۇ پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ھاتو، ئىمەش لەو ۋەھىيە تېبگەين، ۋەرى بگىرىن ۋە لىي ھالى بىن ۋ، لە خۇماندا بەرجەستەى بگەين، ئەۋەى كەبە خۇمان دىكرى، ئەۋە ۋەك قۇناغى يەكەم، ئىجا ھەۋل بىدەين بىگەيەنەين بە خەلەك، واتە: ۋەك چۇن پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پىشى خۇى ئەو راستىيانەى لەرپى ۋەھىيە ۋەزەنرىن، ۋەرىگرتون ۋ لە دل ۋ ەقلى خۇيدا جىي كىرۋونەتەۋە، قەناعەتى پىيان بوۋە، كە بەرجەستە بوون لە: بووناسىي ۋ، ئىمان ۋ، ەقىدەۋ، عىبادەت ۋ، رەۋش ۋ رەفتارى بەرزو پەسنددا، ئىمەش دەبى ھەموو ئەۋانە، تاك تاكىمان لە خودى خۇماندا بەرجەستەيان بگەين، پاشان ۋەك چۇن دۋايى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ھەلدەستى بە ئاگادار كىرەۋەى خەلەك ۋ ھۇشيار كىرەۋە ۋ بانگ كىرەيان، ئىمەش بە ھەمان شىۋە، دەبى ئەو قۇناغە لە گەل دەرۋەرى خۇماندا بېرىن.

قۇناغى سىيەم: تىگەياندىن ۋ پىگەياندىن كۆمەلە مسولمانىكى ھەلۋارە:

سەرھەتا پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە گشتىي بانگەۋازى كىرۋ، خەلەكى ھۇشيار كىرەۋە تىگەياندىن ۋ، راپچەلەكاندىن، كە خەلەكىنە! لە خەۋى بىئاگايى ھەلسن! ئىۋە ئارەل نىن تەنبا بۇ خەۋو خواردىن بن، بەلكو ئىۋەى مرۇف مەخلۇقىكى ناۋازەن، شتىكى گەۋرەن، دەبى بزانن بۇچى دروست كراۋن ۋ، بۇ كوى دەچن ۋ، لە كىۋە ھاتوون؟، ئىجا دۋاي ئەۋەى خەلەكى راپچەلەكاندو ھۇشيار كىرەۋە، قۇناغى سىيەمى كارەكەى دەست پىدەكات، كە بىرىتى بوو لە:

(تىگە ياندن وپىگە ياندنى كۆمەلە مسولمانىكى ھەلبۇزاردە) دواى ئەودى كە خەلک ھۇشيار دەكرىتەود، ئەوجار دەگونجى پەرودە بىكرى، كەسىك ھۇشيار نەبوويتەود، چۆن دەگونجى پەرودە بىكرى! تىگە ياندن و پىگە ياندن و پەرودە كىردن، قۇناغىكە دواى ئەودە دى، كەمرۇف ھەلساوتەودە ھۇشيار بوەتەودە و، بەرچاوى روون بۆتەودە و، دەزانى بۇچى دروستكراو و، كى دروستى كىردە و، ئە كىوئە ھاتەود، بۇ كۆي دەچى و، ئەركى چىيە لەم ژيانەدا؟ ئىجا ئەگەر تەماشاي چەند ئايەتەك بىكەين، بۆمان دەردەكەوى كە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ئە قۇناغى سىيەمى كارەكەيدا چى كىردە؟ بۇ وینە:

(۱) - ئە سورەتى (الكهف) ئايەتى (۲۸) دا، خوا دەفەرموى: [وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا] [الكهف]

خوا بە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دەفەرموى: نەفسى خوت رابگرەو دەپسى بىكە، لەگەل ئەوانەدا كە لە پەرودە گارىان دەپارپەنەودە بەيانىان و ئىواران، واتە: بەندايەتیی بۇ پەرودە گارىان دەكەن.

ئایا ئەوانە كىن؟ بىگومان ئەوانەن كە بەدەم بانگەوازەكەيەودە ھاتوون و، عەقلىان ھۇشيار بۆتەودە و، دلىان بىدار بۆتەودە.

بەلى خوا (سبحانە وتعالى) بە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دەفەرموى: ئەوانەى كە بەدەم بانگەوازەكەتەودە ھاتوون و، ھۇشيار بوونەودە و بىدار بوونەودە، برپارىان داوہ بەندەى خوا بن و، بەو شىوہيە بژىن كە خوا

فهرمانی پیکردوون و خوا پئی خو شه، نه فسی خوتیان له گه ل چه پس بکه، واته: له گه لیان به، نهوانه ی به یانیان و ئیواران له خوا ده پاریشه وه، واته: له هه موو کاته کاندایه تیی بۆ خوا ده کهن.

ئنجایا نامانجیان چیه؟ (ئُریدُون وَجَهَهُ) ته نیا مه به ستیان رووی خویه، واته: دیداری رووی بی وینه ی خویه له دواړوژدا، یا خود مه به ستیان ره زامه ندیی خویه، چونکه (وَجَه): به مانای (روو) هاتوه، که سیفه تیکی خویه، بهو شیویه که بۆ خوا شایسته یه، یا خود مه به ست پئی: ره زامه ندیی خویه، یان پاداشتی خویه.

(وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ) چاوت له سهریان لا مه ده، واته: هه می شه چاوت له سهریان بی و، بیانخه ژیر چاودیژی خوته وه، ئاگات لییان بی و په روهرده یان بکه.

(تُرِيدُ رَيْنَةَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا) چاوتیان له سه رلامه ده! به ته مای جوانیی و زیرق و بریقی دنیا بی، واته به هوی سه ر گهرم بوونت به دنیاوه، ئاگات له هاو ده کانت نه بری، له په روهرده کردن وله مشور لیخواردن و ته زکیه کردنیان و فی رکردنیان.

(وَلَا تُطِيعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ، عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا) به دوا ی که سیك مه که وه، که دلیمان بیناگا کردوه له یادی خۆمان و، به دوا ی ئاره زووی خوی که وتوه و، کاره که ی تیپه ریوه، واته: حیسابی رویشتوه، له بهر نه وه ی رییه کی چه وتی گرتوه، واته به هوی نه وانه وه که دلیمان بی ئاگا کردوه له خۆمان و، ئاگیان له خوا و له خۆیان نیه و، به دوا ی ئاره زووی خۆیان که وتوون، نه چی: له هاو ده رهش و رووته کانت و، هاو ده چه وسیتراوه کانت بی ئاگایی! به لکو

ھەر لە گەل ئەوان بەو، بىيانخە ژىر چاودىڭى خۆتەو و پەرودەردىيان بىكەو، تىيان بىگەيەنەو پىيان بىگەيەنە.

(۲) - ھەر وھە چەند ئايەتتىكى دىكە، كە تىشكىمان بۆ دەخەنە سەر ئەو قۇناغە، ئەو دواز دە (۱۲) ئايەتەنە سەرەتەي سوپەتەي (عبس)ن، كە خواي بەرزو مەزن بۆمان باسى رووداويك دەكات و دەفەرموى:

بسم الله الرحمن الرحيم [عَبَسَ وَتَوَلَّى ① أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ② وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَكِّي ③ أَوْ يَذْكُرُ فَنَنْفَعَهُ الْذِكْرَى ④ أَمَّا مَنْ أَسْتَفْهَى ⑤ فَأَنَّ لَهُ تَصَدَّى ⑥ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَكِّي ⑦ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ⑧ وَهُوَ يَخْشَى ⑨ فَأَنَّ عَهْدَهُ لِلْهِ ⑩ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ⑪ فَمِنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ⑫].

رۆژىك پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) سەرگەرمى قسە کردن دەبى بۆ كۆمەلنىك لە زلە زلانى قورەيش، كە ئەوان خۇيان پى ئەو گەورەتربووە، يىنە كۆر و مەجلىسى پىغەمبەرەو (صلی اللہ علیہ وسلم) كە ھاوئلانى رەش و رووت و سادەو چەوساوە لە دەورى كۆ دەبنەو، گوتوويانە: ئىمە ئەو بەرزترین يىنە مەجلىسى ئەوانەو، پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) سەرگەرمى قسە کردن بووە بۆ ئەوان، ئەو كاتەدا (عبداللہ)ى كورى (أم مكتوم) دى بۆ خزمەتەي، كە ھاوئلنىكى نابىنابوو دەلەت: ئەي پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)! ھىچ ئايەتەي تازەت بۆ نەھاتوون، يان وەحىي تازەت بۆ نەھاتوون فىرم بىكەي؟ پىغەمبەرىش (صلی اللہ علیہ وسلم) رووى لى وەردەچەرخىنى و رووى لى گرژ دەكات، بەو بۆنەو ئەم ئايەتەنە دىنە خوار^(۱)، كە دەفەرموون:

(۱) رواه الترمذي: ۳۳۳۱، والطبري في جامع البيان (۳۰/۳۲)، وأبو يعلى في

به ناوی خواي به به زهیی به خشنده، پرووی خوی گرژ کردو وهرچه رخاند.
له بهر شهوی کویره که هات بۆلای.

ئنجا تۆ چووزانی! دهبینی تهزکیه دهبوو، واته: ئهو ئیمان و
تهقوایهی ههیه تی، زیادی دهکرد، بههوی ئهو وهحیه تازیه وه که پیت
را ده گه یاند.

یاخود پهندی وهرده گرت و په ند وهرگرتنه که سوودی پی ده گه یاند.
به لام ئهو که سه ی بی نیازی پیشان ده داو بی منه تی پیشان ده دا، تۆ
روو لهو ده که ی و، به وه وه خه ریک ده ی و سه رگه رمی دواندنی ده ی!

ئنجا [ئهو کابرا خو به زلگره که ئاماده نیه بیته مه جلیسی تۆوه،
کاتیک که ئهو مسولمانه رهش و پروتانه ی لین، ته گه ر هیدایه تیش
وه نه گری، تۆ چ زیانیک ده که ی! {بۆچی تۆ شیوه ی کاری خۆت و،
شیوازی خۆت ده گۆری بۆ رازی کردنی وی، بۆچی دلێ ئهو هاوه له
به رپژه ده رهنجینی، بۆ رازیکردنی بابایه کی خۆ به زلگر، واته: وا مه که {

به لام ئهو که سه ی به یی خوی هاتوه، به ئامانج و مه به سته وه
هاتوه بۆلات و، له خواش ده ترسی.

تۆ خۆت لهو بی ئاگا ده که ی!

نه خیر، {جاریکی دیکه شه وه دووباره مه که ره وه، یاخود شه (گلا)
یه بۆ بی بر وایانه، واته: نه خیر شه وه ی ئیوه ده یلین، راست نیه {،
یگومان ئه م قورئانه هه مووی بیرخه ره وه یه.

ئىجاھەر كەسىك دەپەوى با بى ئەو حەقىقەتە تانەى بىر بىكە ونەو، {كە
لە گەل زگماك (فطرە) يدا تىكەلەشلىراون، وەحىي ئەو حەقىقەتە تانەى
بىردە خاتەو.}

بەلئ پىغەمبەراى خوا (صلى اللە عليه وسلم) بە و جۆرە، بە
گۆرەدى رېئىمايىەكانى خواى كار بەجئ لە قورئاندا، سەرگەرمى
تىگە ياندن و پىگە ياندنى ھاوئەلە ھەلئىژاردە دئسۆزەكانى بوو.

قۇنانغى چوارەم: گەران بەدواى بىكەى جەماوهرىي و پىگەى دەولەت دا:

۸۵

دواى ئەوئە پىغەمبەرى خوا (صلى اللە عليه وسلم) كۆمەلە
مىسولمانىكى ھەلئىژاردەى تىگە ياندو پىگە ياندو پەرۋەردە كرد و،
زانى: كە لە (مەككە) لە گەل خەلئە كەدا گەشتتۆتە بىنبەست
(طريق مسدود)، دەستى كرد بە گەران و پشكىن بۇ دۆزىنەوئەى
خەلئە و شۆيئىك كە بۇى بىنبە پىگە و بىكەى پەيام و بانگە وازەكەى،
چونكە زانىوئەتى كە ئەو پەيام و بەرنامەيەى بۇى نىرراو، بەبى
قەوارەى سياسىي، بەرپۆە ناچى و قەوارەى سياسىيىش، پىويسىتىي
بە شەرعىيەتى خەلئىكى و زەمىنىي ھەيەو، شەرعىيەتى خوايى و
ئاسمانىي بەس نىە بۇ بنىاتنانى.

(ابن هشام) لە ژىر ناوونىشانى: (عَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ نَفْسَهُ عَلَى الْقَبَائِلِ)^(۱) دا، لە (ابن إسحاق) ھەيئەوئەتى: {فَكَانَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْرِضُ نَفْسَهُ فِي الْمَوَاسِمِ، إِذَا كَانَتْ،

(۱) واتە: خۇرپانواندى پىغەمبەرى خوا لەسەر ھۆزەكان.

عَلَى قَبَائِلِ الْعَرَبِ، يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ وَيُخْبِرُهُمْ أَنَّهُ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، وَيَسْأَلُهُمْ
أَنْ يَصَدَّقُوهُ وَيَمْتَنِعُوهُ، حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا بَعَثَهُ اللَّهُ بِهِ^(۱). واتە: ئىنجا
پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) لە بۆنەكانى حەجدا دەهات
خۆى لەسەر ھۆزەكانى عەرەب رادەنواند، بانگى دەکردن بۆ لای
خوا و، ھەوالى پێدەدان كە پىغەمبەرىكى رەوانەكراوە و، داواى
لێدەکردن كە بەراستى بزائن و بەرگرى لى بكەن، تاكو ئەوێ خوا
پێیدا ناردووێتى، بۆيان پروون بكاتەوہ.

ھەروەھا (ابن ھشام) لەژێر ناو و نیشانى: (بَدَأَ إِسْلَامَ الْأَنْصَارِ)^(۲)
دا، گوتووێتى:

{قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: فَلَمَّا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إظهارَ دِينِهِ وَإِعْزَازَ نَبِيِّهِ صلى
الله عليه وسلم وَإِنْجَازَ مَوْعِدِهِ لَهُ، خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي
الْمَوْسِمِ الَّذِي لَقِيَهُ فِيهِ النَّفَرُ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَعَرَضَ نَفْسَهُ عَلَى قَبَائِلِ الْعَرَبِ،
كَمَا كَانَ يَصْنَعُ فِي كُلِّ مَوْسِمٍ، فَبَيَّنَّا هُوَ عِنْدَ الْعَقَبَةِ لِقَى رَهْطًا مِنَ الْخَزَرَجِ،
أَرَادَ اللَّهُ بِهِمْ خَيْرًا، قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: فَحَدَّثَنِي عَاصِمٌ بْنُ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ
أَشْيَاخٍ مِنْ قَوْمِهِ قَالُوا: لَمَّا لَقِيَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ لَهُمْ:
مَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: نَفَرٌ مِنَ الْخَزَرَجِ فجلسوا معه ودعاهم إلى الله عزوجل
وعرض عليهم الإسلام وتلا عليهم القرآن فأجابوه فيما دعاهم إليه بأن
صَدَّقُوهُ وقبلوا منه ما عرض عليهم من الإسلام.... ثم انصرفوا عن رسول الله
راجعين إلى بلادهم، وقد آمنوا وصدَّقوا...}{^(۳).

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۱۸، دار ان الهيثم/ ط ۲۰۰۶ م.

(۲) واتە: دەستپێكى مسوڵمانبوونى پشتیانان.

(۳) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۲۱.

واته: ئیبنو ئیسحاق گوتوویه تی: ئنجا کاتیك خوی بهرزو زال ویستی ئایینه که ی ئاشکرا بکات و سه ریخات و، پیغه مبه ره که ی (صلی الله علیه وسلم) پشت ته ستوور بکات و، گفتی خوی بو به ریته سه ر، پیغه مبه ری خوا له و کاته دا که حه جی تیدا ده کرا، گه یشته کۆمه لیک له ته نصارییه کان، خوی رانواند له سه ر هۆزه کانی عه رهب، وه ک هه میشه وایده کرد، ئنجا له کاتیکدا که له لای عه قه به بوو، گه یشته کۆمه لیک له خه زره ج، که خوا ویستی خیریان بییته ری... ئنجا له گه لیان دانیشت و بو لای خوی پایه بهرزو زال بانگی کردن و، ئیسلامی بو خستنه روو و قورئانی به سه ردا خویندنه وه... ته وانیش وه لامیان دایه وه و به راستیان دانا و، ته و ئیسلامی له سه ری رانواند بوون، لییان وه رگرت... پاشان له لای پیغه مبه ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) گه رانه وه بو ولاتی خویان، دوی ته وه ی ئیمانیان هیئاو مسولمان بوون.

ئیبنو ئیسحاق گوتوویه تی: وه ک بۆم باسکراون ته وانه، شه ش که س بوون له هۆزی خه زره ج^(۱).

شایانی باسیشه: مسولمانبوونی ته و شه ش که سه له ته نصارییه کان زه مینه خۆشکهری په یمانه کانی یه که م و دووه می عه قه به بووه و، ته و دیداره ش له سالی یازده یه م (۱۱) ی پیغه مبه رایه تی ی دا بووه و، په یمانه کانی یه که م و دووه می عه قه به ش له ساله کانی: دوازه و سیزده (۱۲ و ۱۳) دا بوون.

(۱) هه مان سه رچاوه و به رگ و لاپه ر.

قوناغی پیتنجهم: به ستنی پهیمانی یه کهم و دوومى عهقه به، له گهل نوینه رانی ههردووگ هۆزى ئهوس و خهزرجدا:

۱- به ستنی پهیمانی یه کهمى عهقه به، له سالى دوازددهیه می پیغه مبه رایه تی دا:

{ابن هشام} لهو باره وه گوتویه تی: {حَتَّى إِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ،
وَاقِيَ الْمَوْسِمَ مِنَ الْأَنْصَارِ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فَلَقَوْهُ بِالْعَقَبَةِ، (قَالَ) وَهِيَ الْعَقَبَةُ
الْأُولَى، فَبَايَعُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى بَيْعَةِ النِّسَاءِ، وَذَلِكَ قَبْلَ
أَنْ تُفْتَرَضَ عَلَيْهِمُ الْحَرْبُ} (۱).

واته: له سالى داهاتوودا، دوازدده پیاو له ئه نصارییه کان له کاتی
حه جدا هاتن و، له لای عهقه به پییگه یشتن، ده لى: ئه وه پهیمانی
یه کهمى عهقه به بوو، به گویره ی پهیمانی ئا فره تان پهیمانیان به
پیغه مبه رى خوا (صلی الله علیه وسلم) دا، ئه ویش پيش ئه وه بوو که
جهنگیان له سه ر پیویست بکری.

ئنجا له باره ی نیوه رۆک و بر گه کانی ئه وه پهیمانه وه، با گوئ
بوئه کیک له به شدار بووانی بگرین، که (عبادة بن الصامت) ه (خوا
لیی پازى بن)، ده لى:

{بَايَعَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ الْأُولَى عَلَى أَنْ لَا نُشْرِكَ
بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا نَسْرِقَ، وَلَا نَزْنِيَ، وَلَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا، وَلَا نَأْتِيَ بَهْتَانًا نَفْتَرِيَهُ مِنْ بَيْنِ
أَيِّدِينَا وَأَرْجُلِنَا، وَلَا نَعْصِيَهُ فِي مَعْرُوفٍ، فَإِنْ وَقَيْتُمْ فَلَكُمْ الْجَنَّةُ، وَإِنْ غَشَيْتُمْ مِنْ
ذَلِكَ (شَيْئًا) فَأَخَذْتُمْ بِحَدِّهِ فِي الدُّنْيَا، فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ، وَإِنْ سُرْتُمْ عَلَيْهِ إِلَى يَوْمِ
الْقِيَامَةِ، فَأَمَرَكُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنْ شَاءَ عَذَّبَ وَإِنْ شَاءَ عَفَرَ} (۲).

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۲۲.

(۲) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۲۳.

واته: شهوی یه که می عهقه به پهیمانمان به پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) دا که: هیچ شتیک نه کهینه هاویه شی خوا، و، دزیی نه کهین و، زینا نه کهین و، مندا له کانمان نه کوژین و، هیچ بوختانیک له نیوان دهست و پییه کانماندا هه لئه به ستین و، له شتی باش و په سندا سهرینچی لی نه کهین (فه رموی:)، ئنجا ته گهر وه فادارو پابه ند بوون، به هه شتتان هه یه و، ته گهر تووشی به شیک له وانه بوون و، له دنیا دا له سه ری سزاداران، ته وه مایه ی سرپنه وه یه تی، به لام ته گهر هه تا قیامهت بو تان پو شرا، ته وه به دهست خوی زال و پایه دارو، ته گهر یستی: سزا ددهات و، ته گهر یستیشی: ده بو ری.

شایانی باسیشه بویه ته م جو ره په یمانه ی یه که می عهقه به، ناو راوه: په یمانی ژنانه (بیعة النساء) چونکه باسی جهنگ و کوشتاری تیدا نیه که، ته نیا له سه ر پیاوان فه رزه و، هه مان په یمانیشه که له سو ره تی (الممتحنة) دا باسکراوه، له ژنان ودر گیراوه، وه ک خوا فه رمویه تی:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَدَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّ فِي مَعْرُوفٍ قَبَائِعَهُنَّ وَأَسْتَغْفِرَنَّ لهنَّ أَلَا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (الممتحنة).

۲- به ستنی په یمانی دووه می عهقه به له سالی سیزده می پیغه مبهه رایه تی دا: ته ویش هه ر له عهقه به به ستراوه و، به راستیی هه نگا ویک ی زو ر گرنگ بووه، له لایه ن پیغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) و، ته و هاو له به ریزانه یه وه که په یمانیان پیدا، واته: مسو لمان بوون و په یمانیان پیدا

كە لە گەلئىدا ھاۋكارو دەستبار گرېن بۆ پېكھىنانى قەۋارەى سىياسىي،
لە شارى (يىشرب)دا، كە دواتر ناۋى دەبىتتە (مىدىنە الرسول) شارى
پېغەمبەر (صلى اللہ علیہ وسلم)، ئەو پەيمانەش لە سەرچاۋەكانى
سىرەى پېغەمبەر (صلى اللہ علیہ وسلم) دا، بە چەند رېۋايەتلىك
ھاتو، كە ئەمە يەككىيانە ۋ (جابر بن عبداللہ) خوا لە خۆى ۋ بابى
رازى بى دەيگىر پېتو، كە ئامادەى بەستنى ئەو پەيمانە بوو:

{عَنْ جَابِرٍ قَالَ مَكَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ
يَتَّبَعُ النَّاسُ فِي مَنَازِلِهِمْ بَعْكَاطٍ وَمَجَنَّةٍ وَفِي الْمَوَاسِمِ مِنِّي، يَقُولُ: مَنْ يُؤْوِينِي،
مَنْ يَنْصُرُنِي، حَتَّى أُبَلِّغَ رَسُولَ رَبِّي وَلَهُ الْجَنَّةُ؟ حَتَّى إِنْ الرَّجُلَ لَيَخْرُجَ مِنَ الْيَمَنِ
أَوْ مِنْ مِصْرَ (كَذَا قَالَ) فَيَأْتِيهِ قَوْمُهُ، فَيَقُولُونَ: احْذَرْ غِلَامَ قُرَيْشٍ لَا يَفْتِنُكَ،
وَيَمْشِي بَيْنَ رَجَالِهِمْ وَهُمْ يُشِيرُونَ إِلَيْهِ بِالأَصَابِعِ، حَتَّى بَعَثَنَا اللَّهُ إِلَيْهِ مِنْ يَثْرِبَ،
فَأَوَيْنَاهُ وَصَدَقْنَاهُ، فَيَخْرُجُ الرَّجُلُ مِنَّا فَيُؤْمِنُ بِهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَيَنْقَلِبُ إِلَى
أَهْلِهِ فَيَسْلِمُونَ بِإِسْلَامِهِ، حَتَّى لَمْ يَبْقَ دَارٌ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ إِلَّا وَفِيهَا رَهْطٌ مِنَ
الْمُسْلِمِينَ، يُظْهِرُونَ الْإِسْلَامَ، ثُمَّ اتَّخَمَرُوا جَمِيعًا فَقُلْنَا: حَتَّى مَتَى نَتْرُكُ رَسُولَ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُطْرَدُ فِي جِبَالِ مَكَّةَ وَيُخَافُ! فَرَحَلَ إِلَيْهِ مِنَّا سَبْعُونَ
رَجُلًا، حَتَّى قَدِمُوا عَلَيْهِ فِي الْمَوْسِمِ، فَوَاعَدْنَاهُ شِعْبَ الْعَقَبَةِ، فَاجْتَمَعْنَا عَلَيْهِ
مِنْ رَجُلٍ وَرَجُلَيْنِ حَتَّى تَوَاقَفْنَا فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نُبَايِعُكَ قَالَ: تُبَايِعُونِي عَلَى
السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي النَّشَاطِ وَالْكَسَلِ، وَالنَّفَقَةِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ، وَعَلَى الْأَمْرِ
بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَأَنْ تَقُولُوا فِي اللَّهِ لَا تَخَافُونَ فِي اللَّهِ لَوْمَةً
لَايَمَ، وَعَلَى أَنْ تَنْصُرُونِي فَتَمْنَعُونِي إِذَا قَدِمْتُ عَلَيْكُمْ، مِمَّا مَنَعُونَ مِنْهُ أَنْفُسَكُمْ
وَأَرْوَاجَكُمْ وَأَبْنَاءَكُمْ، وَلَكُمْ الْجَنَّةُ، قَالَ: فَقُمْنَا إِلَيْهِ فَبَايَعَنَاهُ. (۱)}

(۱) بېروانە: مسند الإمام أحمد، رقم الحديث: ۱۶۴۵۶، وإسناده صحيح على
شرط مسلم، المحقق: شعيب الأرنؤوط وآخرون، ط ۲ ۱۴۲۰- ۱۹۹۹م.

واته: جابيري ڪوري عه بدوللا (خوا لتيان پازي بي) دهلي: پيڻه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) ده^(۱) (۱۰) سالان له مه ڪڪه مايه وه، شويڻ خه لڪي ده ڪهوت له مه نزلگايه ڪانيان دا له عوڪاظ و مه جهننه و، له ڪاتي جهدا له مينا، ده يفهرموو: ((ڪي ده مگرته خوي و پشتم ده گري، تاكو په يامي په روهردگارم بگه يهنم و، له بهرانبهردا به هه شتي هه بي؟))

هه تا پياوي وا هه بو له يه مهن يان له موضهر په درده چوو، گه له ڪهي ده هاتنه لاي پييان ده گوت: ورياي گه نه ڪهي قورپيش به، فريوت نه دات! تنجا (پيڻه مبهري) به نيو پياوه ڪانياندا رت ده بو، به په نه ڪه ڪانيان ناماڙه يان بو ده ڪرد.

۹۱

هه تا خوا ٿيمهي له (يثر) هوه ناره لا، ٿيدي ٿيمه پشتمان گرت و بروامان پيڻه، پياويڪ له ٿيمه بو لاي ده چوو برواي پيڻه هيناو، ته ويش قورٿاني فير ده ڪرد، ٿيدي ده گهرايه وه لاي ڪس و ڪاري و، به هوي مسولمانبووني ويه وه، ته وانيش مسولمان ده بوون، هه تا واي ليهاٿ گه ره ڪ و بنه مالهيڪ له هي پشتيوانه ڪان نه ما، ڪه ڪو مه ليڪ مسولمانيان له نيودا نه بن و، مسولمانه تي خويان ٿا ڪرا ڪرد.

پاشان له نيو خويان دا ڪوبونه وهو راويڙيان ڪرد (واته: پشتيوانه ڪان) گوتمان: هه تا ڪهي واز له پيڻه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) پيڻين، له شاخ و داخه ڪاني مه ڪڪه ده ربڪري و بترسيڙي! ٿيدي ته وه بو هه فتا (۷۰) پياو له ٿيمه بهرو لاي ڪهوتنه ري، هه تا له

(۱) ياني: ده (۱۰) سالان پاش ٿا ڪرا ڪرڻي بانگه واز: ۳ + ۱۰ = ۱۳، يان: به نزیک کراوهي (تقريبی) گوتويهه تي.

كاتى ھەج دا، لەلەي شىۋى عەقەبە بەلئىنگەمان دانائو، يەك يەك و،
دوو دوو، لەلەي كۆبوۈينەو، گوتمان:

ئەي پىغەمبەرەي خوا! (صلى الله عليه وسلم) پەيمانەي پى دەدەين،
فەرموۋى: پەيمانەي پىدەدەن لەسەر:

۱- گۆي بۆگرتن و بەقسەکردن، لەكاتى چالاكىي و تەمبەلئى دا.

۲- بەخشىن لەكاتى تەنگدەستىي و فەرحانىي دا.

۳- لەسەر فەرمان بەچاكە كردن و پى لە خراپە گرتن.

۴- كە لە پىتاۋى خوادا ھەق بلىن و، لە لۆمەي لۆمەكاران نەترسن.

۵- كە پىشتم بگرن و سەرم بخەن كە ھاتمە نىوتان، لە ھەرشىك كە
خوتان و ھاسەرانتان و كۆرەكانتانی لى دەپارىزن.

لەبەرانبەرىش دا بەھەشتان دەي.

دەلئ: ئىمەش ھەلساين و پەيمانمان لەگەل بەست.

ئەگەر ورد بىنەو: ئەو پىنج مەرجە كە پىغەمبەر (صلى الله
عليه وسلم) لە سەر ئەو ھادىئە بەرپازانە دايندەن، لە راستىيدا ھەر
پىنجىيان پىۋىستن، بۆ ھەر كۆمەلگاۋ كۆمەلئىكى توندوتۆل، كە
بىھەيت واقىع بگۆرئ:

۱- گۆي بۆ گرتن و بەقسەکردن لەكاتى پى خوشبوون و پى
ناخوشبووندا، ئەو خەلكە دەيئ گۆي بگرن بۆ قىادەي خۇيان و،
بەقسەشى بگەن، بەلام لەسنوورى شەرعدا.

۲- مال سەرف كىرىدۇ، تەنبا ئەۋەندە بەس نىيە، كە گۆي بىگىرى ۋە بەقسە بىكەي، بەلكو دەپ مالىش بىيەخىشى، ئەۋ مال بەخىشىنەش لە كاتى ھەرزانىي ۋە لەكاتى گرانىيدا، لە كاتى ناپەرەختىي ۋە لەكاتى فەرەختىييدا.

۳- پاشان فەرمان بەچاكەۋر ئىگىيى كىرىدۇ لە خراپە، دەپ مەسۇلمانان ھەر كامىكىيان ئەندامىكى گورج وگول بىت، بۇ پاكىزلىق كىرىدۇ كۆمەلگاى خۇي لە نەشەرىيەكان ۋە، رازاندەۋەي بەئەكارى شەرىيىي ۋەپەسەند.

۴- ھەق بىزىي ۋە نەترسان لە لۆمەي لۆمەكاران.

۵- بەرگىيى كىرىدۇ لە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) سەرخىستىن ۋە پاراستىنى، لە ھەرشىتىك كە خۇي ۋە مال ۋە مىندالى خۇي لى دەپارىزى.

ئەۋانە ھەر پىنجىيان پىۋىستىن، چۈنكە بەپى بوۋنى ھەر كام لەم پىنج مەرەجە، كارى ھەرۋەزىي ۋە بەكۆمەل ناكىرى.

شايانى باسبىشە ئەۋ ھەفتاۋ پىنج (۷۵) كەسە، نۆپەرى سەرجەم ئەۋ خەلگە مەسۇلمانە بوۋن، كە ھەر لەۋاى دىدارى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە گەل شەش كەسەكەدا، لە (يئىزب)دا پەيدا بوۋن، نەك لە ۋاى پەيمانى يەكەمى عەقەبەشەۋە، ھەر لەۋ كاتەۋە خەلگىكى زۆر مەسۇلمان بوۋە، ئىمە پىشتىر باسما كىرىدۇ، كە يەككە لە راپويىيەكان دەلى: (فلم يبق دار من دور الأنصار إلا ودخلها الإسلام) ۋاتە ھىچ گەرەك ۋەنە مەلەيەكى ئەنصارىي نە مابو، كە ئىسلامى نەچۈۋىتە نىۋ، ۋەك خۇي پەرۋەردگارىش ئامازە بەۋە دەكات ۋە دەفەرمۇي.

{وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ} الحشر: ٩.

واته: تهوانه‌ی که پیش کۆچکهران، مهنزلگایان بو ئیمان ساز کردبوو..

لیردا مەبەستان لە باسکردنی ئەم مەسەلەیه ئەوێه، که زانایانی ئیسلام بنچینهیهکیان داناه دەلی: فەرزی عەین ئینسان دەبی خۆی پێی هەلسی، ئەوجار لەسەری لادەچی، وەک: (نوێژ، پۆژوو، زەکات، حج) بەلام فەرزی کیفایه، ئەوێه که ئەگەر کۆمهێک ئەنێو مسوڵماناندا، بابی ئەوێه که پێیان ئەنجام بدری، پێی هەلستان، لەسەر ئەوانی دیکەش لادەچی، چونکه ئەرکهکانی ئیسلام بەگشتیی دەینه دووێهش:

١- بەشکیان، پێوستە تایبەتیەکان (الواجبات العينية) ن واتە: لەسەر تاق تاکی موسوڵمانان پێوستە پێیان هەڵسەن و، هەركامێکیان دەبێ لە زاتی خۆیدا ئەو فەرزانە ئەنجام بدات، ئەوجار لەسەری لادەچێ.

(۲)- به‌شیکي دیکه‌ی ټو فەرپزانه که زوړترینیان، بریتین له فەرپزه گشتییه‌کان (الواجبات الکفایة) ټه‌مانیش ټه‌وانه‌ن که ده‌گونجی هه‌ندیک له جیاتی هه‌مووان ښان هه‌لسن.

ئىنا بىگومان نەدەگونجا كە مۇسۇلمانانى (يىزب) ھەموويان
يىن بۇ لاي پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ھەم كەشف دەبون و،
ھەم ناشگونجى ئەو خەل كە ھەمووى يىت و، ھەمووشيان رەنگە لە
ئاستى ئەودا نەبون، يىن پەيمان لە گەل پىغەمبەردا (صلى الله
عليه وسلم) بىەستن.

چۆنیه تی ئەو پەیمان بەستنه

ئەجا با تە ماشا بکەین: شیوازی ئەو پەیمان بەستنه چۆن بوو؟:

(کعب بن مالک) (خوالی پازی بێ) کە یە کێکە لە بەشداربووانی ئەو پەیمانە، ئەو بارووە دەلیت: {قَالَ فَنَمَتَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ مَعَ قَوْمِنَا فِي رَحَالِنَا، حَتَّى إِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ، خَرَجْنَا مِنْ رَحَالِنَا لِمِيعَادِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَتَسَلَّلُ تَسَلَّلَ الْقَطَا^(۱) مُسْتَخْفَيْنَ حَتَّى اجْتَمَعْنَا فِي الشَّعْبِ^(۲) عِنْدَ الْعَقَبَةِ، وَنَحْنُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ رَجُلًا، وَمَعَنَا امْرَأَتَانِ مِنْ نِسَائِنَا: نُسَيْبَةُ بِنْتُ كَعْبٍ (أُمُّ عُمَارَةَ) إِحْدَى نِسَاءِ بَنِي مَازِنِ بْنِ النَّجَارِ، وَأَسْمَاءُ بِنْتُ عَمْرِو^(۳)}.
 هەڵبەتە پێشتر ئەنصارپیەکان موسولمان بوون، بەلام لەوکاتەدا پەیمانی پێ دەدەن، ئەک پەیمانی پێ بدەن کە موسولمان ببن، چونکە پێشتر موسولمان بوون، هەر لە مەدینە موسولمان بوو، لە دواى پەیمانی یەکەمى عەقەبەو، بگرە ڕەنگە پێشتریش موسولمان بووبن، هەر لەوکاتەو کە (مصعب بن عمیر) (خوالی پازی بێ) چوو بۆ مەدینە، کەواتە: ئەو پەیمان پێدانە، بۆ کاریکی گەورەى دیکە یە پێی هەڵدەستن، کە بریتیه لە بنیاتنانی قەوارەى سیاسیی.

کەعبی کورپی مالیک دەلیت: ئەو شەووە خەوتین لەلای بارەکانی خۆمان لە گەڵ گەلەکەى خۆماندا، {واتە: لەگەڵ ئەو خەلکەى کە ناموسولمانەو لە (یثرب)ووە هاتوون بۆ حەج، چونکە

(۱) القطا: ضرب من الحمام، الواحدة: قطاة. المصباح المنير: للفيومي، ص ۲۶۳.

(۲) الشَّعْبُ: إنفراج بين الجبلين، ج: شعاب. المعجم الوسيط: ص ۴۸۳.

(۳) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۲۸ ط ۲۰۰۶. دار ابن الهيثم.

موشرىكه كانىش حەجيان دەكرد} ھەتا سىيەكى شەو تىپەرى، دواتر ئىمە لە مەنزىلگاكانى خۆمانەو بەرەو بەللىنگاگە رۆيشتىن، {واتە: ئەو شۆئەى كە بەللىنمان دابوو لىي كۆبينەو لەگەل پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم)}، رۆيشتىن بە پەنامەكىي و ئەسپايى، وەك رۆيشتىنى كۆتر {كە زۆر نەرم دەروات، يانى بە جۆرىك رۆيشتىن كە ھىچ كەس ھەستمان پىي نەكات و دەنگى پىمان نەيەت} ھەتاكو لەلاى دالانى نزيك عەقەبە، كۆبووينەو لە خزمەت پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) ئىمە حەفتا و سى پىاو بووين و، دوو ژنىشمان لە ئافرەتانمان لەگەل بوون: نوسەيبەى كچى كەعب (أم عمارة) و، ئەسمائى كچى عەمر.

كەواتە: كە (جابر بن عبداللە) دەلئ (۷۰) كەس بووين، ئەو بە شىوئەى نيزىكخستەنەوئەى (تقريبى) گوتوويەتى، ئەگەرنا بە وردىي: حەفتا و سى (۷۳) پىاو و دوو (۲) ئافرەت، بوون، ھەلبەتە لىرەش ئەو وەردەگىرى، كە ئافرەتان لە ھەموو قۇناغەكانى كارى ئىسلامىي دا بەشدار بوون، ھەرەك چۆن لە قۇناغى مەككەدا، يەكەمىن شەھىد ئافرەت بوو: (سُمَيَّة)ى ھاوسەرى (ياسر) دايكى (عمار)، ئەو رۆوداوە گىرنگەشدا ئافرەتان بەشدارن، لە ھەلبژاردنى سەرۆكى دەولەتدا، چونكە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەو پەيمانە كەپى دەدەن، وەك گوتمان: پەيمانى ئىمان پىھىنان نىە، چونكە پىشتەر برۆايان ھىئاو و زانىويانە كە (محمد) پىغەمبەرى خوايە، بەلكو پەيمانى ھەلبژاردنىەتى بە سەرۆكى دەولەت وولات.

دوازده (۱۲) هه ٿوهسته له بهرانبهر پهيماني دووهمي عهقه بهدا

(۱) هه ٿوهسته ي يه ڪم له بهرانبهر قسه يه ڪي (عبادة بن الصامت) ه
(خوا لي پرازي بي) ڪه ٿه ویش يه ڪي ڪه له به شداربواني پهيمانه ڪه،
ڪه ده ٿي: (بايعنا رسول الله بيعة الحرب) ^(۱) واته: پهيمانمان له گهل
پيغه مبهري خوادا (صلي الله عليه وسلم) بهست، به پهيمان بهستني
جهنگ، ٿايا بوجي ناوي ليئاوه: پهيمان بهستني جهنگ؟ چونڪه
به پي بهنده ڪاني ٿه پهيمانه، زانيويانه ڪه له مهودوا ده پي ٿاماده بن:
به سهرو مال ديفاع له ٿيسلام و پيغه مبهري (صلي الله عليه وسلم)
بڪن.

۹۷

(۲) پيوسته هه ٿوهسته يه ڪي ديڪه ده ڪين له بهردهم قسه ڪاني (اسعد
بن زراره) دا، ڪه وه گوتراوه: (وكان من أحدثهم سناً) له هه موويان
گه نجتري، ياخود يه ڪي ڪه بووه له وانه ي له هه موويان ته مهني ڪه متر
بووه، به ٿي جاري وا هه يه قسه يه ڪي زور چاڪ، يان هه ٿويست يڪي
زور جواميرانه، په ڪي له سهر گه نجيڪ ده ڪه وي.

ٿه و گه نجه مسولمانه چهند قسه يه ڪي زور هه ڪيمانه و دووربينانه
ده ڪات، ڪه به پراستي بوي ٿيمه، جي پهند ليوهر گرتن، ده ٿي: (رَوَيْدًا
يَا أَهْلَ يَثْرِبَ! فَإِنَّا لَمْ نَضْرِبْ أَكْبَادَ الْأَيْلِ إِلَّا وَنَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِنْ إِخْرَاجَهُ الْيَوْمَ مُفَارَقَةُ الْعَرَبِ كَافَّةً، وَقَتْلُ خِيَارِكُمْ، وَأَنْ
تَعْصَمَ السُّيُوفُ، فَإِنَّمَا أَنْتُمْ قَوْمٌ تَضْرِبُونَ عَلَى ذَلِكَ، وَأَجْرُكُمْ عَلَى اللَّهِ، وَإِنَّمَا

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۳۵، دار ابن الهيثم ط: ۲۰۰۶.

أَنْتُمْ قَوْمٌ تَخَافُونَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ جَبِينَةً، فَبَيَّنُّوا ذَلِكَ فَهُوَ عَذْرٌ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ،
قَالُوا أَمِطْ عَنَّا يَا أَسْعَدُ قَوْلَ اللَّهِ لَا نَدْعُ هَذِهِ الْبَيْعَةَ أَبَدًا...^(۱)

بەللى ئەم ھەلۋىستە (أسعد بن زرارۋ) زۆر شتى لى ۋەردە گىرى،
كە لە گەرمەى قساندا دەللىت: راۋەستن ئەى خەللى (يىرې) ئىمە
سۋارى حۋشتر نەبوۋىن، {ۋاتە: خۇمان ئەزىزەت نەداۋە لە (يىرې)
دە ھاتوۋىن پەيمانى لە گەل بېستىن} مە گەر لەبەر ئەۋدى دەزانىن
كە پىغەمبەرى خوايە ۋ، ئىمە دەزانىن ئەمىر ۋ ئە گەر لە شارى
خۇى بېھىننە دەر ۋ بېبەين بۇلاى خۇمان، ئەۋە ماناى وايە: كە
لە تىكرای عەرەب جيا دەبىنەۋە، {ۋاتە: ئىمە دەبىنە بەرەيەك لە
بەرانبەر ھەموو عەرەبدا} ئەۋەش دەبىنە ھۆى ئەۋدى: پياۋە ئازاۋ
چاكە كانمان بكوژرىن ۋ، شمشىرەكان بمانگەزن، ئىجا يان ئەۋەتا ئىۋە
ئارام دەگرن، لەسەر ئەۋ نەرەھەتییانەى كە دىنە رىتان، بەھۆى
ئەۋپەيمانەۋە، ئەۋەپادا شتتان لەسەر خوايەۋ بەردەوام بن، ياخود ئە گەر
دەترسن دواىى ترسىك بچىتە دلتانەۋە ۋ پاشەكشەبەكن، ئەۋە ئىستا
روۋنى بکەنەۋە، چونكە بۇلاى خواتان ئەۋەباشترە، كە لەئىستاۋە
پەيمانى پىچ نەدەن {نەك پەيمانى پىچ بەدن ۋ دواتر پاشەكشە بکەن
ۋ، بە گورگان خواردوۋى بەدن} خەللكە گوتيان: ئەى ئەسەد!
دەستت لادەۋ خۆت دوور بخەرەۋە، {ۋاتە: رىمان بکە، چونكە ۋا ديارە
دەستى بەدەستى پىغەمبەرى خواۋە بوۋە} ئىمە ھەرگىز ئەم پەيمانە
ۋاز لى ناھىنىن، {ۋاتە: ئىمە بە ھەرچى بۇمان تەۋابوۋى، ئەم
پەيمانە لە گەل پىغەمبەرى خدا (صلی اللہ علیہ وسلم) دەبەستىن،
ئە گەر سەرۋمالىشمان تىدا فیدا كىردە}.

(۱) پروانە: مسند الإمام أحمد بن حنبل-ج ۲۲-ص ۳۴۹-المحقق: شعيب
الأرنؤوط وآخرون- الناشر: مؤسسة الرسالة- الطبعة: الثانية ۱۴۲۰ھ، ۱۹۹۹م.

بەللى ھەركەسىك بىھوى پەيمانىك بەرئىتە سەر، ئەو پەيمانە لە سەر بناغەيەكى كۆنكرىتى دەبەستى، واتە: ئەگەر ئىنسان بىھوى بەللىنىك بەرئىتە سەر، پىش ئەوى بەللىنەكە بدات، سەد جار بىر دەكاتەود، بەلام كەسىك گوى بە پەيمان و بەللىنە دات، باكى نىە، چ پەيمانىك دەدات و، چ بەللىنىك دەدات! چونكە بە تەما نىە بىباتەسەر، بەللى ئەو ھاوئلە بەرئزانە زانىويانە لە گەل كى دا مامەلە دەكەن، پىش پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) پەرورەدگاربان بىنيوہ، ئەوہتا (أسعد بن زرارۃ) دەللى: (فَهُوَ عَذْرٌ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ) ئەگەر لە خوتان رانابىنن و دەترسن، دواى ترس بچىتە دلتانەوہو پاشەكشە بكەن، ئەوہزىاتر عوزرى تىدايە بو لای خواتان، كە ھەر لە سەرەتاوہ پەيمانى لە گەل نەبەستن، زانىويانە كە ئەوہ مامەلە كىردنە لە گەل خوادا (سبحانہ وتعالى)، ئنجا لە گەل پىغەمبەرى خوادا (صلی اللہ علیہ وسلم)، بە تەماش بوون، پەيمانەكە بەرنەسەر و كارى پى بكەن، بۆيە زۆر ھەلوەستەيان تىدا كىردوہ و، پەلەيان تىدا نەكردوہ!

(۳) ئنجا قسەكەى (أبو الهيثم) دەكەينە جى ھەلوەستە، كە دەللى: (يا رسول الله! إن بيننا وبين الرجال حبلاً، وإنّا قاطعوها -يعني اليهود- فهل عسيت إن نحن فعلنا ذلك، ثم أظهرك الله، أن ترجع إلى قومك وتدعنا؟ قال: فتبسم رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قال: بل الدّم الدم والهدم الهدم، أنا منكم وأنتم مني، أحارب من حاربتم، وأسلم من سالمتم)^(۱).

واتە: ئەى پىغەمبەرى خوا! (صلی اللہ علیہ وسلم) لە نىوان ئىمە و پىاوانىكدا -كە مەبەست پى جوولەكەكانە- پەيمان و بەللىن ھەن، كە

(۱) السيرة النبوية لابن هشام — ج ۲ ص ۲۲۸، ط ۲۰۰۶ / دار ابن الهيثم.

پیشتر بوومانن و، به هۆی ئەو مسوڵمان بوونەمانەوه، لە گەڵ ئەوان پەيوەنديیمان دەپچرئ {بئ ئەوهی ئەوان پەيمان بشکینن، بە لکو هەر جوولە کە کان لییان قبوڵ ناکەن و، بە تەبیعەت دەپچرئ}، ئنجا ئایا چاوەرێ دەکری کە ئیمە وامان کردو، دوایی خوا تۆی سەرخت، بگەرێیەوه بۆلای قەومە کەت و بچیتەوه بۆ مە ککەو، ئیمە واز لیینی {بمینیئەوه ئیمە و جوولە کە کان و، سەرەنجام ئەوانیش تۆلە مان لی بستینەوه؟}.

پیغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) یش زەرەدەخەنە ی هاتی، {هۆی زەرەدەخەنە کە:

(۱)- ئەوێه کە سەرسام بووه بە عەقل و دووربینی (أبوالهیشم)،

(۲)- دیارە قسە کە ی پئ خوش بووه،

(۳)- زەرەدەخەنە کە ئەوه دەگەینە ئی کە شتی وا لە پیغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ناوەشیتەوه، چونکە زەرەدەخەنە جاری واهەیه چەند مانایەکی هەیه، بە لئ، لە پیغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ناوەشیتەوه کە ئیستا کە سائیک بە سەر و مال فیداکاریی لە پیناو پەیا مە کەیدا بکەن، کە چی ئەویش بە جیان بهی لئ {ئنجا فەرمووی: {بە لکو خوینم لە گەڵ خوینتانەو، مردنم لە گەڵ مردنتانە، من لە ئیروم و ئیوێش لە منن، شەر لە دژی کە سیکدا دەکەم کە شەرطان لە دژ بکات و، لە گەڵ کە سیکدا تاشتیی دەکەم، کە ئیو تاشتیی لە گەلدا دەکەن}.

۷و ۶و ۵و ۴) چەند هەلۆستەیه کی دیکە لە بەرانبەر کاریکی دیکە ی پیغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دا: کە پیغەمبەری خوا (صلی

الله علیه وسلم) زۆر ورده کاری و کارامهیی به کارهیناوه له ئیشی خۆیدا، با بۆ نموونه سه رنجی ئەم دهقه ی سپره بدهین:

(کعب بن مالک) ده لیت: (وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أَخْرِجُوا إِلَيَّ مِنْكُمْ اثْنِي عَشَرَ نَقِيبًا، لِيَكُونُوا عَلَى قَوْمِهِمْ مَا فِيهِمْ. فَأَخْرِجُوا مِنْهُمْ اثْنِي عَشَرَ نَقِيبًا، تَسْعَةُ مِنَ الْخَزْرَجِ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوْسِ)،^۱ واته: پیغه مبهری خوا (صلى الله عليه وسلم) فهرمووی: دوازه (۱۲) کهسم له نیو خۆتاندا بۆ هه لبرێن، وهك مشوورخۆر، بۆته وهی به سه ر خه لکه کانی خۆیا نه وه سه ر په رشتیاربن و، ئاگایان لییان بچ و مشووریان بخۆن، ئیدی دوازه (۱۲) نه قییبان هه لبرێاردن، {«نقیب» زاراوهیهك بووه به مانای مشوورخۆر و کاربه دهست و بهرپرس}، نو (۹) کهسیان له خه زره ج و سی (۳)شیان له تهوس.

۱۰۱

له بهر تهوهی هۆزی خه زره جیهی کان زیاتر بوون، دیاره پشکی زیاتریان دراوه تی و، هۆزی تهوس که متر بوون و، که متریان پی براده.

له بهرانه ر تهو کارهی پیغه مبهردا (صلى الله عليه وسلم)، چوار هه لوهسته ده کهین:

(۴)- مه سه له ی هه لبرێاردن (انتخاب)، شتیکی ریشه ییه له ئیسلامدا، واته: هه لبرێاردنی بهرپرسان و مشوورخۆران، چونکه پیغه مبه ر (صلى الله عليه وسلم) دهیتوانی بفهرمووی: فلان و وفلان و وفلان ئیوه نه قیبی تهو خه لکهن، به لام تهوه ی گێراوه تهوه بۆ خۆیان: (أَخْرِجُوا

۱ - السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۲۹، والمعجم الكبير للطبراني، ۱۷۴، وتأريخ الإسلام، للذهبي، (۸۵/۱)، وعيون الأثر، لابن سيد الناس (۲۷۱/۱).

إِلَيَّ مِنْكُمْ اثْنِي عَشَرَ نَقِيبًا، لِيَكُونُوا عَلَي قَوْمِهِمْ بِمَا فِيهِمْ) لِه نِيوان خۇتاندا دوازده (۱۲) نه قىبىم بۇ ديارى بكن، تاكو ههركاميك لهو نه قىبانه، سه رپه رشتىي تهو كۆمهلهى خوى بكات.

۵)- دهستلالت (سلطه) دهگه رپتهوه بۆخه لك، پيغه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) پاريزراو (معصوم) له ههله، بهلام تهو مافه به خوى نادات، تهو نه قىبانه خوى دياريان بكات، چونكه خه لكه كه خويان باشتريه كدى دناسن، با بۇ خويان به رپرس و مشور خوره كانى خويان ديارى بكن، بهلى جارئ هه لهو سه رته تايهوه كه كارى ئيسلامىي له سه رته تادا بووه و، هيشتا دهولت دانهمه زراوه، پيغه مبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) كارى به هه لئاردن بووهو، ويستوييه تى: دهستلالت (سلطه) بگيرپتهوه بۇ خه لك: تايا چى بكهين و، چۆن بكهين و، كئ و كئ به به رپرس و مشور خور دابنيين؟ بىگومان: تايا چى هه لالهو چى هه رپامه؟، تهوه خوا ديارى دهكات و حوكمرانييتى ياسادانان (الحاكمية التشريعية) هى خوى په روه ردگار، بهلام حوكمرانييتى سياسىي (الحاكمية السياسية): كئ به رپرس و مشور خور بى؟ دهگه رپتهوه بۇ پيغه مبهرو هاوه لانى و پاشانىش بۇ خه لك.

۶)- بۆيه ش پيغه مبهري (صلى الله عليه وسلم) واىكردوه، كه خه لكه كه به رپرسان و مشور خورانيان هه لئيرن، چونكه عه قل و فيتريتش وا ده خوازن كه مروف ته گهر بيهوى ئيشى ريك و پيك بى، ده بى سه ريكي هه بى و بزانى: كئ پرس به كئ دهكات؟ نابى هه كه س راست بووهو به رپرس بى،! بۇخوشىي دهگيرپمهوه: جارئك ئيمه سه ردانى يه كيئك له بنكهى لايه نه عه لمانىيه كانمان كرد، تهو كاته

له رڙگاري خهباتي شاخ دا بووين و پيشمه رگه بووين له داميني
چيائي قه نديل له گوندي: (قه لاتو وکان) بووين، سلاومان ليڪردن و
گوتم: ڪي بهرستانه؟ گوتيان: ڪه س:

گوتم: چوڻ دهبي؟

گوتيان: هه موومان بهرپرسين!

منيش زهرده خه نه يه ڪم ڪردو گوتم: نه وه ناييت، چونكه خوا هيچ
شتيڪي دروست نه ڪردوه سهرى نه بي!

ئنجا گوتم: نه گهر ئيستا هه نديڪ پرسيامر هه ييت، چوڻ وه لام
دهده نه وه؟ خو به گهره لاوڙي وه لام ناده نه وه، ڪورس نيه هه مووتان
پيڪه وه قسه بڪن، دهبي يه ڪيڪتان قسه بڪات،! ههروهه گوتم:
نه گهر بتانه وي لهم ژووره بچنه دهر وه، دهيت يه ڪيڪتان پيش
بكه وي، نه گهرنا هه مووتان ويڪرا بچنه دهر، له دهرگاهه ده گيرين
و (عاسي) دهبن!!

(۷) - له راستييدا هه بووني ريڪ ويڪي (نظم) عه قل ده بخوازي،
بويه پيغه مبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) چاوڊري نه وه نه بووه
خوا ثايه تيڪ بنير ته خوازي و بفهرموي: دوازه (۱۲) ڪه سيان لي
جيا بكه ره وه، وه ڪه نه قيب ليان هه لبريره! به لكو هه به عه قل و
نه زمووني خوي زانيويه تي: نه گهر وانه بي، شيشه ڪه به ريوه ناچي.

(۹۰۸) دوو هه لوسته ي ديه له بهرانبهر وه لام ي پيغه مبهري خوا دا،
بو قسه ڪه ي (العباس بن نضلة): عن كعب بن مالك (فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صلى الله عليه وسلم: اِرْقُضُوا إِلَى رِحَالِكُمْ، فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ

نَضْلَةً: وَاللّٰهِ الَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، اِنْ شِئْتَ لَنَمِيْلَنَّ عَلٰى اَهْلِ مِنْى غَدًا بِاَسْيَافِنَا؟
قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم: لَمْ نُؤْمَرْ بِذٰلِكَ، وَلٰكِنْ ارْجِعُوا اِلٰى
رِحَالِكُمْ، قَالَ: فَرَجَعْنَا اِلٰى مَضَاجِعِنَا، فَنِمْنَا عَلَيْهَا حَتّٰى اَصْبَحْنَا. ^(۱)

(كعب بن مالك) دهلى: پيغهمبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم)
فهرمووى: بگهريئنهوه بۆ مهنزلهكانى خوتان { (رَحَلَ) كۆيهكهى
(رحال)ه، بهو باره دهگوترى كه دهخريئته سهر پشتى ولاخ، دوايى
بهو مهنزلكايه دهگوترى كه ههركهسيك لهوانه لى دابهزيوه { (عباس
بن نضلة) پي گوت: سويند بهو زاتهى توى به ههق رهوانه كردوه،
تهگه ر بهتوى بهيانى به شمشيرهكانمان بهسهر خهلكى (مينا) دا
دهدهين، { چونكه موشريكهكان له (مينا) دا كۆبوونهتهوه بۆحهجكردن،
بهپي ئه دينهى خويان، پيغهمبهرى خواش (صلى الله عليه وسلم)
فهرمووى: (لم نؤمر بذلك) فرمانمان بهوه پي نهكراوه.

لهم دهقهشهوه دوو راستى گرنگ دهفامرينهوه:

۸- جهنگ و جيهاد دهپى خوا فهرزى بكات و، ههركهس راست بۆوه
بۆى نيه له خۆرا مل بنى، ئنجا دواى ئهوهى كه له ئهسل دا فهرزىش
كرا و، ههر كات بويستري ئه انجام بدرى، دوو شت به مهرج گيراون:

أ- ئه وهل و مهرجهى كاتى خوى تييدا فهرز كراوه، ويئنهى وى
بيئنهوه گۆرپى.

ب- ينگومان ئه وهش دهپى پسپۆران برپارى لهسهر بدن و كاريكى
تاكيى و ههرمهكيى نيه.

(۱) - السيرة النبوية لابن هشام- ج ۲- ص ۲۳۱- (ألباني) يش له (تحقيق) ي فقه
السيرة) ي (محمد الغزالي) دا بهراست (صحيح) ي داناوه.

(۹) - پيغهمبر (صلى الله عليه وسلم) هيچ ههنگاويڪي نه ناوه بهين وهحي، به لام دياره ههنگاوي گهوره گرنگ، ته گهرنا لهو شتانه دا كه له مهوداي ئيجتيهادو بيرکردنه وي مروڦدا بوون، ئيشي خوي له سهر تهوه رانه گرتوه، داخو خوي زانا چي ده فهرموي؟، چونكه ناگونجي بو وردو درشت خوي په روهردگار بهرموي. وا پرؤ و مهرو!! به لكو تهو شتانه ي كه په كيان له سهر وهحي كه وتودو له تواناي عه ڦلدا نه بوون، چاوهري بووه تاكو وهحي بو دي، بو وينه: تايا دهست به جهنگ بكن، يان نا؟!

۱۰۱۱و۱۲) - سي هه لوهسته ي ديكه له بهرانبهر ههنديك قسه ي (عباس) مامي پيغهمبردا:

۱۰۵

(ابن هشام) له ژير ناوونيشاني: (العباس يستوثق من الأنصار) دا، ته م قسانه ي هيناون:

{قال (كعب بن مالك): فَاجْتَمَعْنَا فِي الشَّعْبِ نَنْتَظِرُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى جَاءَنَا وَمَعَهُ (عَمَّةُ) الْعَبَّاسِ بَنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ عَلَى دِينِ قَوْمِهِ، إِلَّا أَنَّهُ أَحَبَّ أَنْ يَحْضَرَ أَمْرَ ابْنِ أَخِيهِ وَيَتَوَقَّى لَهُ، فَلَمَّا جَلَسَ كَانَ أَوَّلَ مُتَكَلِّمِ الْعَبَّاسِ بَنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْخَزَرَجِ - قَالَ: وَكَانَتْ الْعَرَبُ إِنَّمَا يُسَمُّونَ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ: الْخَزَرَجِ، خَزَرَجَهَا وَأَوْسَهَا -: إِنَّ مُحَمَّدًا مِنَّا حَيْثُ قَدْ عَلِمْتُمْ، وَقَدْ مَنَعْنَاهُ مِنْ قَوْمِنَا، مِمَّنْ هُوَ عَلَى مِثْلِ رَأْيِنَا فِيهِ، فَهُوَ فِي عِزٍّ مِنْ قَوْمِهِ وَمَنْعَةٍ فِي بَلَدِهِ، وَإِنَّهُ قَدْ أَبَى إِلَّا الْإِنْجِيزَ إِلَيْكُمْ وَاللَّحُوقَ بِكُمْ، فَإِنْ كُنْتُمْ تَرَوْنَ أَنَّكُمْ وَأَقْوَنَ لَهُ بِمَا دَعَاؤُهُ إِلَيْهِ، وَمَانِعُوهُ مِمَّنْ خَالَفَهُ، فَأَنْتُمْ وَمَا تَحْمِلْتُمْ مِنْ ذَلِكَ، وَإِنْ كُنْتُمْ تَرَوْنَ أَنَّكُمْ مُسْلِمُوهُ وَخَاذِلُوهُ بَعْدَ الْخُرُوجِ بِهِ إِلَيْكُمْ، فَمِنَ الْآنَ فَدَعُوهُ، فَإِنَّهُ فِي عِزَّةٍ

وَمَنْعَةٍ مِنْ قَوْمِهِ وَبَلَدِهِ، قَالَ: فَقُلْنَا لَهُ: قَدْ سَمِعْنَا مَا قُلْتَ، فَتَكَلَّمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَخُذْ لِنَفْسِكَ وَلِرَبِّكَ مَا أَحْبَبْتَ {^(۱)

ۋاتە: كەبى كۆرى مالىك گوتى: ئىمە لە نشىۋەكەدا كۆبويىنەۋە چاۋەرپىي پىغەمبەرى خوامان پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دەکرد، ھەتا ھات ۋ ەبباسى كۆرى ەبدولموتتەلىبى مامىشى لەگەلى بوو، كە ئەو ئەۋكاتە ھەر لەسەر ئايىنى گەلەكەى بوو، بەلام ھەزى كۆرەبو پىت ۋ لە ئىشى برازايەكەيدا ئامادەبى ۋ، لەبارەيەۋە دلىباي، ئنجا كاتىك دانىشت، يەكەمىن قسەكەر ەبباسى كۆرى ەبدولموتتەلىب بوو، گوتى: ئەى كۆمەلى خەزرج! - دەلى: ەرەب ھەموو خەلكى (يئۆب)يان بە ئەوس ۋ خەزرجەۋە، ھەر بە خەزرج ناودەرد - موھەمەد ئەۋە خۆتان دەزانن كىيە! ئىمە لەبەرانبەر ئەۋ كەسانەدا لە خەمەكانى كە رايان لە بارەيەۋە ەك ھى ئىمەيە، پاراستوومانەۋ لە شارى خۆيدا سەلامەت ۋ پارىژراۋە، بەلام ھەر سوورە لەسەر ھاتن بۆ لای ئىۋە پەيۋەستبوون پىتانەۋە.

ئنجا ئەگەر پىتان وايەۋ لەخۆتان رادەبىنن، كە ئەۋ پەيمانەى پىتان داۋە بانگتان كۆرەۋ بۆى بەجى دىنن ۋ، لە ناخەزو نەيارەكانى دەپارىژن، ئەۋە خۆتان ۋ ئەۋەى برىارتان داۋە، بەلام ئەگەر پىتان وايە، پاش دەرچوونى بۆ لاتان، تەسلىمى دەكەن ۋ پشتى بەردەدەن، ئەۋە ھەر لە ئىستائەۋە ۋازى لىبىنن، چونكە لە نىۋ خەلك ۋ ۋلاتى خۆى دا، سەلامەت ۋ پارىژراۋە! دەلى: ئىمەش پىمان گوت:

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۲۸.

تېيىنى: مەبەست لە (استوثاق العباس من الأنصار) ئەۋمە كە ەبباسى مامى پىغەمبەر صلى الله عليه وسلم ويستويەتى دلىباي كە پشتيوانەكان پشتى پىغەمبەر دەگرن ۋ بەلىنى لەگەل دەبەنە سەرى.

ئەو قسەى تۆمان بىست، ئەى پىغەمبەرى خوا! (صلى الله عليه وسلم) فەرموو قسە بىكەو، چ شتىك بۆخۆت و بۆ پەروردگار ت حەز دەكەى و داوا دەكەى و، بەمەرج دەگرى، بىفەرموو.

لە بەرانبەر قسەكانى (عباس بن عبدالمطلب) یش دا، سى ھەلۋەستە دەكەين:

۱۰- پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە پى عورف و باوى ئەو كاتە، ھەتا لە مەككەو لە دەورو بەرىدا بوو، لە ژىر سايەو پەناگەى ھۆزەكەى خۆى (بنى هاشم) دا، حاواوتەو پەنا دراو، ديارە ئەوان وەك دەمارگىرى تىرەگەرى (التعصب القبلى) بەرگرىيان لە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) كردو، وەك خزمىكى خۆيان، ھەلبەتە دەمارگىرى تىرەگەرى، شتىكى نەفامانەيەو نارەوايە، بەلام لە گەل ئەوئەش دا، پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) سوودى بىنيو، ئەو عورف باوئى كە ئەو كاتە ھەبوو، كە برىتى بوو ئەوئى عەشىرەت دىفاعيان لە خەلكى خۆيان كردو، ھەرچەندە لەسەر دىنى ئەوانىش نەبوئى!

۱۱- وەك دەبىنن: پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە مامى نالى: ئنجا خۆ تۆ موسولمان نى، چ حەقى منت ھەيە؟! رەنگە موسولمانىكى كىچ و كالى ئىستاي ئىمە لە ھەلۋىستىكى وادا، ئەگەر بابى، يان خزمىكى نا ئىسلامىي، قسەيەكى خىرى بۆ بىكات، بلىت: ئنجا تۆ حەقت چىيە! تۆ موسولمان نى، يان تۆ لە گەل ئىمە نى!! بەلام پىغەمبەرى (صلى الله عليه وسلم) واى نەفەرموو، بەلكو رىزى مامى گرتو، و، ئىگەر اوە مامى بەناوى

ئەۋەدە قىسە بىكەت، چۈنكى قىسەكەي (عباس) زۆر گەۋرە بوۋە
كە گوتۇۋىيەتتى: موحەممەد لە لاى ئىمە رېز لى گىراۋە، ئىمە
دىفاعى لى دەكەين ۋەدەپارېزىن، ھەرچەندە چاكىشىيان نەپاراستو،
بەلام بۆيە وايگوتو، تاكو بىيكەتە مەنەتلىك لە سەر ئەۋس ۋە خەزەرەج
ۋ، پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ۋا نەيەتە بەر چاۋ، كە كەسى
نە پىشتىۋانى لى بىكەت! ھەرۋەھا بۇ ئەۋەدى مولزەمىشىيان بىكەت
بە پىشتىۋانى لى كەردى ۋ تىيان بگەيەننى، كە ئەۋ بوۋى ھەبۋە لە لاى
ئىمە بىمىنەتتەۋە لى نەقەۋماۋە، پىغەمبەرى خواش (صلى الله عليه
وسلم) ھىچ قىسەيەك ناكەت، كە غەبباسى مامى بە ناۋى ئەۋەدە
قىسە دىكەت! ئىنجا ئەۋانىش چۆن ۋەلام دەدەنەۋە؟

ئەۋانىش دەللىن: ئىمە دەۋانىن بۆچى ھاتوۋىن! پەيمانى پى دەدەين ۋ
دەشپارېزىن.

ھەلبەتتە ئەۋ ھەلۋىستەي (عباس) نىشانى خۇي دەپىكى ۋ،
ھەردوۋك ھۆزى ئەۋس ۋەخەزەرەج، ھان دەدەت كە زىياتر دىفاع لە
پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بىكەن، كەۋاتە: ئەۋ ھەلۋىستەي
غەبباس (خوالى پازى بى) كۆمەللىك ئامانجى پىكاۋن.

۱۲- ھەرۋەھا ئەۋەشى لى ۋەردەگىرى، كە ئىمە دەپىت بەھەرە ۋەربگىرىن
لە ھەموۋ ۋەزەۋ تۋانايەكان، پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر
فەرمۇۋاي: ئەي بەننى ھاشىم! ئىۋە ھەقى مىنتان نەبى ۋ، فلان
كەس تۆ ھەقى مىنت نەبى! بىگومان كەللىن ۋ بۆشايى زۆر دەكەۋتە
ئەۋ پىشتىۋانىيەۋە كە لى دەكرى! بەلام مادام غەبباس نەھاتوۋە بلىت:
ۋەردە مىن پىشتىۋانىيەت لى دەكەم، بە مەرجى تۆ تەنازول لە فلان شتە

بىكەي، ھەروھە (أبو طالب) ھېچ مەرجىكى دانەنابو كە دىفاعى لى دەكرى، ئىمەش دەپ ھەر كەسنىك پىشتىگىرىمان بىكات، بۇ كارو كاروان ۋە پىرۇڭى ئىسلامىي، ئەگەر مەسۇلمانىش نەپى، كە دىيارە ئىمە مىللەتى خۇمان بە زۆرىي بە مەسۇلمان دەزانىن، بەلام ئەگەر كەسنىك مەسۇلمانىش نەپى، ھەر دەپ سۇپاسى بىكەين، مادام بەپى بەرانبەر يارمەتسىمان دەدات.

لە كۆتايى توڭرىنەۋەماندا، لەبارەي پىنچەمىن بىنەماي كارو پىرۇڭى پىغەمبەرى خواۋە (صلى الله عليه وسلم) بۇ پاكىزلىق ۋە چاكىزلىق كۆمەلگا، سەرنىجتان بۇ مەسەلەيەكى گىرنگ رادەكىشم:

۱۰۹

پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بۇ بىياتنانى كۆمەلگاي ئىسلامىي، كارى لەسەر بانگەواز ۋە ھۇشيار كىرەنەۋە تىگەياندىن ۋە پىگەياندىن خەل كىرە، بەلام بۇ بىياتنانى دەۋلەتى ئىسلامىي، ھاتۋە كارى سىياسىي كىرە، واتە: بۇ پەيدا كىرەنى كۆمەلە خەللىكى ئىسلامىي ۋە كۆمەلگايەكى مەسۇلمان، لە پىي بانگەواز ۋە تىگەياندىن ھۇشيار كىرەنەۋە خەل كىرە، كارى كىرە، بەلام دۋاي ئەۋە كە كۆمەل ۋە كۆمەلگايەكى مەسۇلمان درۋست بۋە، ۋىستۋىيەتى قەۋارەيەكى سىياسىيان بۇ درۋست بىكات، كە بىيانپارىزى ۋە، چەترو سايە ۋە سىبەرىكىيان ھەپى، شىۋازى كارەكەي گۆرپۋە، كارى سىياسىي كىرە، ۋەك: پەيمان لىۋەرگىر ۋە، جىم ۋە جۆل كىرە بە شەۋو پەنھانكارىي ۋە، نەقىب دىيارىي كىرە ۋە، رىكخستىنى كارۋبارى ئىدارىي! كەۋاتە: ئىمەش پىۋىستە بۇ ئەنجامدانى كارى ئىسلامىيمان، ۋىستمان ھەر كارىك بىكەين، شىۋازى گۈنجاۋى خۇي بۇ لە بەر چاۋ بىگرىن: كارى بانگەواز، شىۋازەكانى خۇي دەۋىن

ۋ، كارى سياسى شىۋازەكانى خۆى دەۋىن، دروستكردى قەۋاردى سياسىش، شىۋازەكانى خۆى دەۋىن، پىغەمبەرى ئىمە (صلى الله عليه وسلم) ۋاى كردە، ھەلبەتتە بە: لە بەرچاۋ گرتنى ئەۋ ھەل ۋمەرچەى ئەۋ كاتە بە گشتىي ۋ، ئەۋ كۆمەلگايەى كە تىيدا بوۋە، بە تاييەت، ئىنجا ئىمەش دەۋى بە لەبەر چاۋ گرتنى ئەۋ ھەل ۋمەرچە فىكرىي ۋ سياسىي ۋ كۆمەلگايەىيەى كە ئىستاكە كۆمەلگاي بەشەرىي بە گشتىي ۋ، كۆمەلگاي خۇمان بە تاييەت تىيدا دەۋىن، كارەكەمان ئەنجام بەدىن ۋ، بۇ ھەر ئامانجەۋ لەھەر قۇناغەدا، شىۋازو ئامرازو رېبازە پې بە پىست ۋ پىۋىستەكان، بگرىنە بەر.

قۇناغى شەشەم: كۆچكردى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)
پىش ئەۋىش ھاۋەلانى بۇ (پىثرب) ۋەك پىشەككەيەك بۇ بىياتانى
قەۋاردى سياسىي:

كۆچ (ھجرە) برىتى بوۋ لە گۋاستنەۋەى پىغەمبەرى خواۋ (صلى الله عليه وسلم) ھاۋەلانى بەرپىزى پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە مەككەۋە بەرەۋ مەدىنە، لە مەككەيەك كە كار ۋ پېرۇژەى ئىسلامىي تىيدا گەشتتۈتە بىنبەست، بەرەۋ مەدىنەيەك، كە ۋەك خوا دەفەرمۇي:

[وَالَّذِينَ بَوَّءُوا الدَّارَ وَالْآيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ... ﴿١﴾] [الحشر].

مىسۇلمانانىكى تىدان كە باۋەشيان گرتتۈۋە بۇ پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ۋ بۇ بەرنامەكەى ۋ، بۇ ھاۋەلانى كۆچكرى بەرپىزى، ئىنجا ئەۋ كۆچكرەنە، ئىمە ئىستا كە سىپە دەخۇنىنەۋە، رەنگە بەشتىكى ئاسان تىبىفكرىن، بەلام لە راستىيدا، زۇر شتىكى

قورس بوو، بۆيەش من كۆچكردىم بە پىشەكى بۇ پىكەيتىنى
 كۆمەلگە ئىسلامىيە، پاشان دامەزاندنى دەۋلەتى ئىسلامىيە
 دانا، چۈنكە تەنبا بە مەسۇلمانانى مەككە، كە دوايى بوون بە
 كۆچكەران (مەھاجرون) دەۋلەتى ئىسلامىيە، كۆمەلگە ئىسلامىيە
 پىك نەدەھات، ھەرۋەھا تەنبا بە مەسۇلمانانى مەدەنەش، كە دوايى
 ناويان لىنرا: پىشتىوانان (الأنصار) بەوانىش پىكەندەھىنرا، بەلكو ئەو
 دوو لەيەكيان دا و پىكەو ئەۋىتە بوون، ئەۋجار كۆمەلگەيەكى
 ئىسلامىيە دروست بوو، ئىنجا لەھەناۋى ئەو كۆمەلگەيەش، دەۋلەتى
 ئىسلامىيە ھاتەدەر، بەلى ئەو مەسۇلمانانى كە پىغەمبەر (صلى الله
 عليه وسلم) سىزدە (۱۳) سالى رەبەق بەپەرۋەردە كىردىنەۋە خەرىك
 بوو، ئەو مەسۇلمانانى كە دوايى ناويان لىنرا: كۆچكەران، پاشان
 ئەو مەسۇلمانانى دىكەش كە لەمەدەنە بوون، كە پىشتىوانان بوون،
 كە لەرۋى ژمارەۋە زىاتەر بوون، لە نىۋ مالى ۋە ھالى خۇشيان دا
 بوون، پىۋىست بوو ئەو دوۋانە ھەردوۋىكىان لىك بدىن، كەسانىك
 كە پىغەمبەرى خوا سىزدە سالى تەمەنى پىر بەرەكەتى خۇي،
 بەپەرۋەردە كىر ۋە بارھىنان ۋە رەھىنەنەۋە، خەرج كىردى، كەسانىك
 كە مالى ۋە ھالى خۇيان، دەرگەي خۇيان خىستىۋە سەرىشت، بۇ
 پىشۋازى لىكردى ئىسلام ۋە پەيام ۋە بانگەۋازى پىغەمبەر (صلى الله
 عليه وسلم).

کۆچیش ئاوا دهستی پیکردوه:

له (السيرة النبوية) دا هاتوه،^(١) ههروهها له (طبقات ابن سعد) دا^(٢):
(قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَخْبَرْتُ بِدَارِ هِجْرَتِكُمْ وَ هِيَ
يَثْرِبُ، فَمَنْ أَرَادَ الْخُرُوجَ فَيَخْرُجْ إِلَيْهَا، وَ خَرَجَ الْمُسْلِمُونَ جَمِيعًا إِلَى الْمَدِينَةِ
فَلَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ أَبُو بَكْرٍ وَ عَلِي،
أَوْ مَفْتُونٌ أَوْ مَرِيضٌ أَوْ ضَعِيفٌ عَلَى الْخُرُوجِ).

پێغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) وهك زه مینه سازهیه کی نه فسیی
به هاوه لانی به ریزی ده فهرموی: هه والم پیدراوه به مه نزلگای کۆچ
بو کردنتان — نهو شوینه ی که دهییت کۆچی بو بکه ن- نهویش
(یه سربیه) له فهرموودهیه کی دیکه دا ده فهرموی: هه والم پیدراوه
شوینی که که دارخورمای لییه و که وتۆته نیوان دوو زنجیره شاخه وه،
به لام دواپی بویان دیاریی ده کات و ده فهرموی: یه سربیه، هه که سیك
دهیه وی ئیره به جی بهیلت، با بوی بجی، {واته: فهرمانیان پیده کات
به دهه رچوون}، دواپی (ابن سعد) له دریزی قسه کانیدا ده لیت:
مسولمانان هه موویان رویشتن به ره و مه دینه، هیچ کهس له مه که
نه مایه وه، جگه له پێغه مبهه (صلی الله علیه وسلم) و نه بویه کرو
عه لی (خوا لییان پازی بیت)، یاخود که سیك که سجن کرابی، یان
له ژیر نه شکه نه جده دا بیت له هاوه لان، یاخود نه خوشبی، یاخود
نه توانی بجیته دهه، {وهك ثافره تان و مندال و پیرو په ککه وته}،
واته: هه موویان رویشتن.

(١) السيرة النبوية لابن هشام: ج ٢ ص ٦٧، ط دار صادر / ١٤٢٤هـ.

(٢) طبقات ابن سعد، ج ١ ص ٣٢٥.

ئىنجا وەك لە سەرھەۋە ئامارھەمان پىدا: ھەندى كەس پىيان وايە كە
ئەو كۆچە تەنيا سەفەرلىك بوو لە مەككەوہ بۆ مەدىنە - كە ماوہكەى
دەورى (٦٠٠) كە دەيى - كە بە دووسى رۆژ گەشتوونەتە ئەوى!
بەلام كىتەبەكانى سىرە باسى ئەوھەمان بۆ دەكەن، كە ئەو كۆچكردنە زۆر
سەخت بوو، موشرىكەكانى مەككە، كۆمەللىك شىۋازيان بەكارھىناون،
بۆ رېگرتن لەو كۆچ و كۆچبارەى ھاۋەلان، بۆ وئە:

يەكەم: يەكەم شىۋازيان برىتى بوو لەوى، كە ژن و مىرد و مىنداللىان
لەيەك جيا بىكەنەوہ، كە ئەوہ لە: (ئوممو سەلەمە) و (ئەبوو سەلەمە)
و (سەلەمەى) كورپان، رووى دا، كاتىك ئەبوو سەلەمە وىستى
لەگەل (ئوممو سەلەمە) و (سەلەمەى) كورپى دا، بەرەو مەدىنە
بىچن، خزمەكانى ئوممو سەلەمە ھاتن گوتيان: ئىمە ناھىللىن ئەو
ئافرەتەى ئىمە لەگەلت بى، ئىدى ئەويان راکىشا، خزمەكانى ئەبوو
سەلەمەش گوتيان: ئىمەش ئەو مىنداللىەى خۇمان نادەينە ئىوہ،
ئەوانىش مىنداللىەىيان لىستاند، ئوممو سەلەمە دەلى: من لەشۋىنىك
بە تەنياو، كورەكەشم لە لای خزمەكانى مىردەكەم و، مىردەكەشم
كۆچى كرد بۆ مەدىنە^(١).

دووەم: شىۋازىكى دىكە برىتى بوو لە رەفاندن (اختطاف)، كە ئەوہش
لە (عىاش بن ربيعة) روويدا، كە لەگەل (عمر بن الخطاب) (خوا
لىيان رازى بىت) بەلىنىيان دا، بەيەكەوہ كۆچ بىكەن، دوايى ئەوہبوو
كە (عىاش بن ربيعة) ھەلدەخەلتى و (أبو جھل و الحارث بن هشام)
دەپرىفئىن و دەيگىرئەوہ^(٢)

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج ٢ ص ٦٧، ٦٨، ط دار صادر / ١٤٢٤ھ.

(٢) ھەمان سەرچاۋو بەرگ، ص ٧٢، ط دار صادر / ١٤٢٤ھ.

سېيەم: شىۋازىكى دىكە بىرىتى بوو لە ھەپسىكرىن، كە كافىرەكان زانىۋىيەنە كابرە دىيەۋى كۆچ بىكات، ھەپسىيان كىرۋە، بۇ ۋىئە: كۆيلەكان بە زۆرىيى زىندانىي دەكران، (عىاش بن رىيە) ش لە ژوورىكدا ھەپس كرابوو كە سەربانى نەبوو^(۱).

چۈرەم: يەككى دىكە لە شىۋازەكانى رېگىرتن لە كۆچكرىنى ھاۋەلان، بىرىتى بوو لەۋە كە كەسىك زانىبىيان كۆچ دەكات، ئەگەر ساماندار بوۋى، مال ۋ سامانەكەيان لى ستاندو، بۇ ۋىئە: سوھەبىي كورى سىنانى رۆمىي، دەلى: گوتىيان: رېت نادەين كەي، كۆچ بىمەگەر ھەرچى مال ۋ سامانت ھەيە بماندەيە، ئىنجا رې دەدەين، دەربازىي ۋ برۆي! ئىنجا دۋاي ئەۋەي مال ۋ سامانەكەي خۇي دانى، لىگەرەپان، كۆچ بىكات^(۲)، كەۋاتە: ئەۋ كۆچكرىنە كە جارى ۋابوۋە، سەربان لە پىناۋدا دانائە ۋ، جارى ۋابوۋە لە پىناۋدا گىراۋن ۋ، رېتىندراۋن ۋ پروت كراۋن!! كۆچ ۋ سەفەرىكى ئاۋا ئاسان نەبوۋە.

ھەرۋەھا پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ىش دىسان كۆچەكەي زۆر زەھمەت بوۋە، خوا (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى) لە سورەتى (الأنفال) دا فەرمۇيەتى: [وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرٌ الْمَكْرِينَ] (۳۰)

ۋاتە: ياد بىكەۋە! كاتىك ئەۋانەي بىپىران، پىلانىيان لە دژى تۆ دەگىرا كە: سىجىنت بىكەن، يان بىكۆرۋن، يان دەرت بىكەن، ئەۋان پىلانىيان گىپراۋ، خواش نەخشەي دانا ۋ، خواش باشتىرىن تەگىپىر سازە.

(۱) ھەمان سەرجاۋو بەرگ، ص ۷۳.

(۲) ھەمان سەرجاۋو بەرگ، ص ۷۴.

ئىنجا بۆيە ئەو كۆچمەن بە پىشەكىي و زەمىنە خۇشكەرى
 بىياتىنانى كۆمەلگاي ئىسلامىي و، پاشان دامەزاندنى دەۋلەتى
 ئىسلامىي، دانادە، چونكە ئەگەر ئەو مەسۇلمانە كۆچكەرەنە،
 كۆچپان نە كىرەبەيە بۇ مەدىنە، يىگومان مەسۇلمانانى مەدىنە، بەتەنیا
 بايى ئەۋەندە نە بوون و، ئەۋەندە پەرۋەردە نە كىرەبوون، كە بتوان دەۋلەتى
 ئىسلامىي بەرپۆە بەرن، ھەرۋەك چۆن كۆچكەرەنەش، ئەگەر ھەر
 لەمەككە مابوونايەتەۋە، دىسان بارودۇخى (مەككە) ش گونجاۋو
 لەبار نە بوو، بۆتەۋە دەۋلەتى ئىسلامىي تىدا رابگەيەنرى، بۆيە
 پىۋىست بوو، ئەو كۆچ و كۆچبەرە ئەنجام بەردى.

**قۇئاغى ھەۋتەم: دانانى پىنج پاىەى گىرنگ: دروستكىردنى مزگەۋت،
 براىەتپى نىۋان كۆچكەرەن و پىشتىۋانان، نووسىنى صەدىفە (دەستور)،
 بانگ، روۋگە (قېلە):**

۱- دروستكىردنى مزگەۋت:

ئىنجا با ھەر لە سىرەي (ابن ھىشام) دا، كە كۆنتىن و موعتەبەرەتتىن
 كىتپە بۇ ژيانامەي پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) نووسرايى،
 چۆنئىيەتى بىياتىنانى يەكەم مزگەۋت، بەدەستى موبارەكى پىغەمبەر
 (صلى الله عليه وسلم) كە ئىمە بە يەكەمىن پاىەي پىكەتەننى دەۋلەتى
 ئىسلامىي دادەنىيىن، بىخەينەرۋو.

(ابن ھىشام) لە دىرژەي باسكىردنى ئەۋەدا كە پىغەمبەر (صلى الله
 عليه وسلم) دەچىتە مەدىنە بە سواری حوشترەكەي خۇي، مەنزىل بە
 مەنزىل دەۋرات دەلىت.

(حَتَّى إِذَا آتَتْ دَارَ بَنِي مَالِكٍ مِنْ بَنِي النَّجَارِ، بَرَكْتَ عَلَى بَابِ مَسْجِدِهِ، وَ هُوَ يَوْمَئِذٍ مَرْبُودٌ لِعُلَّامِينَ يَتِيمِينَ مِنْ بَنِي النَّجَارِ، وَسَأَلَ عَنِ الْمَرْبُودِ لِمَنْ هُوَ؟ فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ الْعَفْرَاءِ: هُوَ يَارَسُولَ اللَّهِ لِسَهْلٍ وَ سَهِيلِ ابْنِي عَمْرٍ وَ هُمَا يَتِيمَانِ لِي وَ سَارَضِيَهُمَا مِنْهُ، فَأَتَّخِذَهُ مَسْجِدًا، قَالَ: فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُبْنَى الْمَسْجِدُ).

واته: پیغمبهر (صلی الله علیه وسلم) به سواری حوشره که ی رویش، تا کو گه یشته لای به نی مالیک له به نی نه جبار، له وی له دهر گای مزگه و ته که به خ بوو {واته: نهو شوینه ی که دوایی کراوه به دهر گای مزگه و ت} نهو کاته (جوخین) {واته: شوینی خهرمانی خورما و دهغل بوو و، تهخت کرابوو} هی دوو مندالی هه تیو بوو له به نی نه جبار، پیغمبهر (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: نه م جیخوون (جیخهرمان) ه، هی کییه؟ (موعازی کوپی عه فراء) گوتی: نه ی پیغمبهری خوا! (صلی الله علیه وسلم) نهوه هی (سههل و سههیل) کوپانی عه مر، که دوو هه تیون له لای منن و، من سه ره رشتییان ده که م و، من رازییان ده که م، {واته: بویان قهره بوو ده که مه وه و پاره یان ده ده مه ی} تو بیکه به مزگه و ت، ده لی: پیغمبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمانی کردو کردیان به مزگه و ت.

که واته: چۆنیهی دروستکردنی مزگه و ته که بهو شیویه بوو، شوینیکی ساده، هی دوو مندالی هه تیو، که دوایی نهوه قهره بوو کراونه وه، بیگومان قهره بووه که بو نه وان باشتی بووه، لهو شوین خهرمانه.

شایانی باسه که پیغمبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) خویشی ئیشی له دروستکردنی مزگه و ته که دا کردوه، وهک (ابن هشام) ده لی: (فَعَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَرْغَبَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْعَمَلِ وَعَمِلَ

المُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ فِيهِ^(۱) واتە: پیغمبەر (صلی الله علیه وسلم) خۆیشی ئیشی تیدا دەکرد (له دروستکردنی مزگه‌وته‌که‌دا) بۆ ئەو هی موسولمانان هانبدات که ئەوانیش کاری تیدا بکه‌ن، بۆیه کۆچکه‌ران و پشتیوانانیش ئیشیان تیدا دەکرد.

ثَنَجَا (ابن هشام) ده‌لێ: (فَقَالَ قَائِلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ:

لَإِنْ قَعَدْنَا وَالنَّبِيُّ يَعْمَلُ لَذَاكَ مِنَّا الْعَمَلُ الْمُضِلُّ).

واتە: یه‌کێک له موسولمانان گوتی: ئەگەر ئێمه دابنیشین و پیغمبەر (صلی الله علیه وسلم) کار بکات، ئەو به‌راستی کاریکی زایه‌وو مایه‌پووجه بۆ ئێمه!

هه‌روه‌ها (ابن هشام) ده‌لێ: موسولمانان ئەمه‌شیان به‌ شیعر ده‌گوت له کاتی بیناکردن دا، که‌واته: با خه‌لک بزانی، که جه‌ووی نیو موسولمانان، جه‌ویکی وشک و ره‌ق و ته‌ق و بی زه‌وق نیه! ده‌یانگوت:

(لَا عِيشَ إِلَّا عِيشُ الْآخِرَةِ أَللَّهُمَّ ارْحَمْ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ)

واته: ژیان نیه جگه له ژیانێ دوا‌پۆژ، ئەی خوایه! به‌زه‌بیت به‌پشتیوانان و کۆچکه‌راندا بیته‌وه.

(ابن هشام) ده‌لێ: (فَيَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا عِيشَ إِلَّا عِيشُ الْآخِرَةِ، أَللَّهُمَّ ارْحَمْ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ)^(۲) واتە: پیغمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئاوا شیعره‌که‌ی ده‌فه‌رموو: ژیان نیه جگه له ژیانێ دوا‌پۆژ، ئەی خوایه! به‌زه‌بیت به‌ کۆچکه‌ران و پشتیوانان دا بی،

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۸۶، ۸۷، ط دار صادر/ ۱۴۲۴هـ.

(۲) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۸۷، ط دار صادر/ ۱۴۲۴هـ.

ۋاتە: ۋاى نە فەرموو كە بېيىت بە شىعر، ديارە ئەۋەش مىصداقى ئەۋەيە
كە خوا دەفەرموى:

(وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ) (۶۹) يس.

ۋاتە: نە شىعرمان فېر كىردەۋ، نە بۆيشى ھەيە بېيىت، ۋاتە:
پېغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ۋەك زانايان دەلېن: ئەگەر ويستباشى
شىعر بلى، بە جۆرىكى دەفەرموو، كە لە شىعر دەشۇرا ۋ، كېش
(وزن) ەكەي تېككەچوو، ياخود سەروا (قافية) يەكەي تېككەچوو.

پۆلى گىرىگى مزگەوت:

كاتى خۆى مزگەوتى پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم)
ۋ، مزگەوت لە ئىسلام دا بە گىشتى، شويىنى ۋەرگىرتى زانست بوو
ۋ، شويىنى پەرۋەردە كردن بوو ۋ، شويىنى راپىژ كردن ۋ نەخشە دانان ۋ
تەگبىر كردن بوو، شويىنى چارەسەركردنى كېشەكان بوو ۋ، شويىنى
عبادەت ۋ پەرۋەردە كردنى ئىمانىي ۋ رۈۋحىي ۋ رازو نياز بوو
لەگەل خۋاى پەرۋەردگارد، ھەرۋەھا شويىنى كۆمەلېك چالاكىي
دىكەي سىياسىي ۋ كۆمەلایەتتىي ۋ ئابورىيى ۋ، بەلكو جىھادىي
ۋ سەربازىيىش بوو، زۆر جارن سوپا لە مزگەوت دا رېك خراۋەو
كاروبارى بۆ ديارىيىكراۋە.

يەكېك لەۋ زولمانەي كە لەئىسلام ۋ مەسۇلمانان دەكرى، بىرىتىيە لە
پەكخستنى مزگەوتەكان ۋ، خالىي كىردنەۋەيان لە نېۋەرۋكى خۋيان،
ئەۋىش بە رېگىرتن لە: تېدا ئەنجامدانى چالاكىيە جۇراۋ جۆرەكان،
من چووم بۆ ھەندېك لە ۋلاتانى ئەۋروپا، مزگەوت لەۋى ۋىراى
نويژو تاغەت، شويىنى كۆبۈنۋەي مەسۇلمانانە، شويىنى چالاكىي

فېكرىي ۋە ھاۋىكارىي پىكىرەۋە كەتتى، شۇنداقلا ئاشنا بولۇپ كەتتى،
بەسەركەردەۋىي مەسۇلمانان... ھەتتە، كە بە داخۇە لىرە لە زۆرىيە
ۋەلاتانى مەسۇلماناندا، ئەۋ چالاكىيانە لە مەزگەۋەت قەدەغە كەۋەن،
كە ئەۋە زولمىيەكە لە ئىسلام ۋە لە مەسۇلمانان دەكەن، سەتەمىيەكە
مەسۇلمانان لە خۇيان ۋە دىنەكەيانى دەكەن، بەللى ئىمە ھەقمان نەۋادەتە
مالەكانى خۇيان پەرۋەردىگار، يەكەن لە ھۆيەكانى پاشكەۋەتەنمان ۋە
يەكەن لە ھۆكارەكانى بەلارپىدا چۈۋەن چىنى گەنجەمان، كە سەرى
لى دەشپۇۋى ۋە بەملاۋ لادا دەرۋات ۋە، رۈۋ لە بارۋ مەيخانەكان
ۋە، شۇنداقلا خۇيان دەكەن، ئەۋەيە كە دەرگەي مالەكانى خۇيان لى
بەستراۋە، بەللى مەزگەۋەت بۇ نوپۇز كەۋەتەۋە، بەلام مەزگەۋەت تەنبا
جىڭگەي نوپۇز كەن نىۋە، پىۋىستە مەزگەۋەت جىڭگەي رۇشنىبىرىي بى،
شۇنداقلا پەرۋەردەكەن ۋە پىڭگەيانەن ۋە رەھىمان بى، شۇنداقلا چارەسەرى
كەشە كۆمەلەيەتتەكان بى، شۇنداقلا سىياسەت ۋە پەرس ۋە راپۇز كەن
مەسۇلمانان بىت، ئىمام كە لەمىخراپ دا دەۋەستە، ئەۋە دەگەيەنە،
كە مەسۇلمانان دەپ سەركەردەۋە پىشەۋايەكىان ھەبى ۋە، بە دۋاي ئەۋدا
جۈۋەلە بىكەن ۋە، دەپ رۈۋيان بى بىكەتە يەك رۈۋگەي دىيارىيىكاراۋ،
نەۋەك ھەر كەسە رۈۋى لەلەيەك بى، ھەرۋەھا پىشەۋا كە پىيان دەلەت:
رەك بۈەستەن ۋە پال ۋەك بەن! ئەۋە ھەمۈۋى مەشۇق ۋە رەھىمانە بۇ
مەسۇلمانان ۋە، ئەۋ مەشۇق ۋە رەھىمانە تەنبا بۇ نوپۇزەكان نىۋە، بەلكە
بۇ ئەۋەيە كە لە سەرجەم لەيەنەكانى دىكەي رەھىمانىيان دا، ئاۋا بە
ھەرۋەزىي ۋە راپۇز ۋە رەك ۋە پىكىي، كەي خۇيان بىكەن.

۲- براىيەتى لى نىوان كۆچكەران و پىشتىواناندا:

ئاشكرايە (ابن هشام) بۇ سىرەكەى خۇى پىشتى بە (ابن إسحاق) بەستود، خۇيشى ھەندى زىادەى دەخاتە سەر، ئىنجا (ابن هشام) دەلى: { قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: وَأَخَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ، فَقَالَ - فِيمَا بَلَّغْنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ نَقُولَ عَلَيْهِ مَا لَمْ يَقُلْ: تَأَخَّوْا فِي اللَّهِ أَخَوَيْنِ أَخَوَيْنِ }^(۱) واتە: (ابن إسحاق) دەلىت: پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) براىيەتى برىاردا لى نىوان ھاۋەلانى بەرپىدا، لى كۆچكەران و پىشتىوانان، ۋەك پىمان گەىشتودە - پەناش بەخۋا دەگرىن كە شتىك بەدەمىيەۋە بلىپىن، كە نەيفەرمۋى - فەرمۋى: لى پىناۋى خۋادا براىيەتى بىكەن، دوو دوو، {واتە: ھەر كۆچكەرو پىشتىوانىكى دەكرىنە برا}

ئەو براىيەتىيەش چەند ھىكمەتىكى تىداۋون، گرنگىرىيان ئەم دوۋانە بوون:

يەكەم: ئەو كۆمەلگايە دەيتە كۆمەلگايەكى تۆكمەۋ پتەۋ و پىكەۋە جۇشدرۋ و، ئەۋە نابى كە بگوتى: ئەۋە مەككەيەۋ ئەۋە مەدىنەيە، چۈنكە ئەۋە كۆمەلگايەكى كە تاكەكانى دەمارگىرىيان بۇ شارو تىرەۋ ھۆز دەبى، كۆمەلگايەكى دۋاكەۋتود، تاكەكانى كۆمەلگا، دەبى پىكەۋە قالب بن و جۇش بخۋن و، ھەموۋيان لەسەر يەك پەيام و بەرنامە خر بىنەۋە، پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) وىستى: ئەۋە خەلكە ھىچى دەمارگىرى بۇ ھىچ شتىك نەبى، جگە

(۱) سەرچاۋى پىشور، ج ۲- ص ۲۶۴، دار ابن الھىثم.

لەئىسلام، لەقالب و جوغزى تەسك و گچكەى شارو تىرەو ھۆزى،
دەرھىنان و يەك ئىنتىماى گشتىى بۆ دروست كىردن، كە بەيەك دىيەو
بىيانەستىتەو: ئىنتىما بۆ ئىسلام و براىەتىى ئىسلامىى.

دووھەم: پاشان چارەسەرى كىشەيەكى ئابوورىى و كۆمەلایەتتىشى
پىكىرد، كۆچكەران كە لەمەككەو ھاتبوون، زۆربەى ھەرە زۆریان،
مال و حالى خۆيان بەجى ھىشتبوو، ھەبوو خىزانىشى بەجى
ھىشتبوو، بۆ وئە: عومەرى كۆرى خەتتاب (خوالى رازى بى)
ئەو كەلەپياو، دوو ھاوسەرى ھەبوون، ھىچيان لەگەلى نەھاتن،
ھەردووكيان كافر بوون، بۆيە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)
لە نىوان كۆچكەرانى بى مال و حال و، پشٹیوانان دا، براىەتىى
بىرپاردا، كە ئەو بوو پشٹیوانان بەراستىى و بەمانای وشە، براىەتىى
راستەقىنەيان لەگەل كۆچكەراندا كىرد، ھەتا ھى وایان ھەبوو، بە
برا كۆچكەرەكەى دەگوت: ئەك ھەر لە مال و سامانمدا بەشدار
بە، بەلكو وەرە من دوو ھاوسەرم ھەن، وەرە تەماشایان بكە! كامىانت
بە دلە، من تەلاقى دەدەم و دواىى كە عىددەى بەسەرچوو، مارەى
بكەو! براىەتییەكەيان گەششتبوو لووتكە! كەواتە: ئەو براىەتییە
بۆ پىركردنەو ھى ئەوكەلنە سىياسىى و ئابوورىى و كۆمەلایەتىى
و عاتىفىيە بوو، كە لە لای كۆچكەران دروست بوو، بەھۆى
كۆچكەردىنەو، پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەو گىرقتانەى
پى چارەسەر كىردن، ھەر بۆيەش دواى ئەو ھى ئەو قوناغە كاتىيە
بەسەر دەجى، خواى پەرەدگار ئەو جۆرە براىەتییە كە مىراتيان لە
يەك دەبرد، براىەتییەكە ھەرەك خۆى دەمىنى، بەلام مىراتەكەى
گەراندەو سەر ئەصلى خۆى، وەك دەفەرەموى:

[وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ... (٧٥)] الأنفال ٧٥.

واته: ئەوانەى كە خزمەن لەیە كدى لەپیشترن و نزیكترن (بۆمیرات گرتن) لە كتیبی خوادا.

واته: مەسەلەى میراتی گەراندەوه سەر حالەتە ئاساییە كەى خۆى، دواى بەسەرچوونى ئەو حالەتە تێپەر (طارىء)ە، بەلام براىەتیە كە هەر لەجێى خۆى مایەوه.

هەلبەتە ئەو هەڵبۆستە: لووتكەى خەلك بەسەرخۆدا هەلبژاردن (ایثار)و، بەخشندهی و براىەتیى و، پێ لە نەفسى خۆنانە، ئەگەرنا دەست هەلگرتن لە هاوسەرى خۆ، زۆرى دەوى، بەلام ئەوان ئیمان و ئیسلام و براىەتیى و عەتف و سۆزبان لەگەڵ یەكدى، واى لێ كردوون، ئاوا پێ لە نەفسى خۆیان بنین.

بەلام ئەگەر پشتیوانەكان ئەو جوامێرییەیان هەبووه، لە بەرانبەردا كۆچكەرەكانیش، ئەگەر ئەو جوامێرییەیان زیاتر نەبووبی، كەمتر نەبووه، بۆ وێنە: (سعد بن الربیع) كە لەگەڵ (عبدالرحمن بن عوف) دا دەبێتە برا، پێى دەلێ: وەرە لە مالى من چیت دەوى هەلیگرە، ئەویش دەلێت: (بارك الله في أهلك ومالك، ولكن دُلّني على السوق)^(١) واته: خوا پیت و بەرەكەتى زیاتر بختە مالى و سامان و خێزانیشت، بەلام تۆ رێگای بازارم پیشان بدە! كەواته: كۆچكەرانیشت لەگەڵ هەزارى و نەداریشدا، دانیان بەخۆیاندا گرتووه، پشتیان بەخۆیان بەستود.

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج ٢ ص ٩٣، ط دار صادر، ١٤٢٤هـ.

۳- نووسینی (صحیفة):

پایه یه کی دیکه که پیغمبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ره چاوی کرد بۆ بنیاتنانی قه واره ی ئیسلامی یه که م، نووسینی دهستور بوو، ئیمه به زاراوه ی شه مپو ده لیین: دهستور، به لام له سه رچاوه کانی سپرده دا، به سی وشه هاتوه:

۱- (الکتاب)

۲- (الصحیفة)

۳- (الوثیقة)،

۱۲۳

(کتاب) واته: نووسراو، (صحیفة) واته: لاپه ریه کی نووسراو، (وثیقة) ش، واته: (دۆکیومیئت - پهیماننامه -) ئنجا (ابن هشام) له وباروه گوتویه تی: {قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: وَكَتَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِتَابًا بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ، وَادَّعَى فِيهِ يَهُودَ، وَعَاهَدَهُمْ وَأَقْرَهُهُمْ عَلَى دِينِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ، وَشَرَطَ لَهُمْ، وَاشْتَرَطَ عَلَيْهِمْ} (۱).

واته: (ابن إسحاق) ده لیت: پیغمبه ر (صلی الله علیه وسلم) نووسراویکی نووسی له نیوان کۆچکه ران و پشتیوانان دا و، پهیمانی بهست له گه ل جووله که کان دا و، پهیمانی دانج که له سه ر دینی خو یان بمیننه وه و، له سه ر مال و سامانی خو یان بمیننه وه و، مه رجیشی بۆ گرتن و مه رجیشی له سه ر گرتن.

(۱) سه رچاوه ی پیشوو، ج ۲ ص ۲۶۲-۲۶۴، دار ابن الهیثم، و ج ۲ ص ۹۰-۹۳. ط دار صادر / ۱۴۲۴هـ.

ئىنجا دواتر باسى بەندەكان دەكات، ئەو دەسلىقەيەش يەككە لە
دۆكىۋمىنتە گىرگەكان لەسەردەمى پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم)
دا، كە لە (٤٦) ماددە پىك دى^(١)، بە وردى پىكھاتەكانى مەدىنە،
ھەموو تىرەو ھۆزەكانى نىو (يىزب) لە عەرەبەكانى، باس كىردە،
ھەروەھا تىرەو ھۆزى جوولەكەكانىشى باس كىردە، مافە ھاوبەشەكانى
مىسولمانان و جوولەكانىشى پىكەوە باس كىردون، سەربەخۇبى
ھەركامىكىشىيانىشى راگەياندە، مىسولمانانى بە ئۆممەتىك ناو
برىدەو، جوولەكەكانىشى بە ئۆممەتىك ناو بىردە، واتە: ھەركامىكىيان
سەربەخۇبى خۇى ھەيە، خاۋەنى ئىدارەو قەوارەى خۇيەتى، بەلام
ھەردووكىشىيان لە قەوارىيەكى فراۋانى سىياسىيدا، خۇيان دەبىننەو،
كۆمەلىك ئەركى ھاوبەشىيان ھەيە، كە پىكەوە رايان دەپەرپىن.

۱۲۴

شاينانى باسە: زۆر لە مىژوونوسان ئەو دەستورە، بە يەكەمىن
دەستورى نووسراو لەسەردەمى كۇندا دەبىنن، ديارە پىغەمبەرىش
(صلی اللہ علیہ وسلم) ئەو دەستورەى بۇ رىكخستىنى پىكھاتەكانى
مەدىنە داناۋە، لەرووى سىياسىى و ئابورىى و ئىدارىيەو، چۈنكە
لەو (٤٦) ماددەيەدا كە دەستورەكە دىيانگىرئە خۇى، گەلىك شتى
گىرگى باس دەكات، بۇ نمونە:

- ١) ئەگەر كەسىك كەتتىكى كىد، ھەلۋىستىيان لەبەرانبەرىدا چى بى؟
- ٢) مەسەلەى مال و نەفەقە خەرجكىردن، پروونكرائەتەو.
- ٣) ئەگەر كىشەو فىتنەيەك بوو، چۆن چارەسەر بىرى؟

(١) بە ھەتدىك سەرژمىرىش (٥٢) ماددە، كە ئەو پەيۋەستە بە كورتىى و
درىژى بىرگەكانەو.

(۴) ئەگەر لايەننىك ھېرشى كىردە سەر مەدىنە، چۆن بەيەكەۋە ھاۋكارىي بىكەن بۇ بەرگىرى كىردن؟

(۵) ئەگەر كەسنىك لىي قەۋماۋ ھەژار كەۋت، چۆن چارەسەرى كىرگەن كەي بىرى؟ ... ھتە.

ئەۋەش بەلگەيە لەسەر ئەۋە كە پىغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) زۆر پىش سەردەم وپۇژگارى خۇي كەۋتە، بۇ چۆنئىيەتى رېكخستىن و بەرپۆبىردنى كۆمەلگا، دىيارىي كىردنى ئەرك و مافەكانى پىكھاتەكانى كۆمەلگا، بۇ ئەۋەي كە بەبەرچاۋروونىيەۋە، پىكەۋە مامەلە بىكەن.

۴- دانانى بانگ:

بانگ ۋەك دروشمىك كە مسولمانەكان كۆ بىكاتەۋە، بەتايىبەتى لە مزگەۋت دا بۇ خوا پەرسىيى، يان گەۋرەترىن جۆرى خواپەرسىيى، كە نوپۇز، ھەرچەندە مەسەلەي بانگ شتىكى ئاسايىيە لەلاي ئىمە، بەلام لە راستىيدا: بانگ يەككىكە لەۋ شتانەي كە مسولمانان جىيادەكاتەۋە لە غەيرى خۇيان، ھەر بۇيە لەزۇر لە ۋلاتاندا، كاتىك دور دەكەۋىنەۋە لە ۋلاتانى ئىسلامىي، بەچى دەردەكەۋى كە ئەۋ شۆيئە مسولمانى لىن، يان نا؟ بە بانگ! ئىنجا لەسەردەمى پىغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم)، لەكاتى فتوۋحاتى ئىسلامىيدا، پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دەيفەرمۇۋ: ئەگەر وىستتان بىچن بۇ ناۋچەيەك بۇ لاي تىرەۋ ھۆزىك، بۇ ئەۋەي بزانن: مسولمانان، يان نا؟ گوى ھەلېخەن: داخۇ بانگ دەدەن، يان نا؟ واتە: بانگ دروشمىكە مسولمانى پىچ لە نامسولمان جىيادەكرىتەۋە، ۋەك كۆمەل

و کۆمه لگا و ولات، وهك چۆن نوێژ، مسوڵمانی پێ له ناموسوڵمان، جیا دهكرێتهوه، وهك تاك.

(ابن إسحاق) به درێژی بۆمان باس دهكات كه مهسهلهی دانانی بانگ چۆن بووه؟^(۱) كورتهكهی ئهوهیه دهڵێ: دواى ئهوهی پێغه مبهـر (صلی الله علیه وسلم) له مه دینه دا نیشته جی بوو هاوه لانی له كۆچكهران و پشتیوانان، لێی كۆبوونه وه و، ئیسلام هیرو پێزی پهیدا كردو سهقامگیربوو، نوێژ فەرز کرا، دیاره پێشتر نوێژ فەرز کرابوو، له شهوی (ئیسرا و میعراج) دا، به لام ئهـ مجاره مسوڵمانان نوێژهـ کانیاـن به كۆمهـل دهـکردو، له پێنج کاتی دیاریی کراودا، بهـر لهـوهی بانگ داـبنـری، پێغه مبهـر (صلی الله علیه وسلم) خهـلکی کۆدهـکردهـوه بۆنوێژ، بێ ئهـوهی كه بانگیان بکات، واته: مسوڵمانان بۆ خویان دهیانزانی كه کاتی نوێژه، ئنجا ههـبوو دوا دهـکهوت و، ههـبوو پێش دهـکهوت، بۆیه پێغه مبهـر (صلی الله علیه وسلم) كه چوه مه دینه، بیرى لهـوه کردهـوه كه دهـبی شتیـك ههـبی مسوڵمانان کۆبکاته وه بۆ نوێژ، جارێـك ویستی (بوق) یـك وهـك هی جوولهـكه كه پێی بانگ دهـدن، بهـ کاریـنـج، دواتر پێی ناخۆش بوو و ئهـوهی واز لێهێنا، ئنجا (ناقوس) ی هێنا، كه وهـك جهـرهـس لێ دهـدری و هی نهـصرانییهـكانه، ئهـوهی بهـکاردهـهینا، ئیدی ئهـوان لهـو مشـت ومـرـدهـدا بوون، یهـ کێـك له مسوڵمانان بهـناوی (عبدالله بن زید) خهـونی به بانگهـوه بیـنی و، هات بۆ پێغه مبهـری خـوای (صلی الله علیه وسلم) گێـرایهـوه، گوـتی: ئهـی پێغه مبهـری خوا! من دوینـج شهـو له خهـونمدا بیـنیم: پیاویـك

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۲۶۶، دار ابن هيثم، هـرودها (السيرة النبوية) ج ۲ ص ۹۵، ط دار صادر / ۱۴۲۲هـ.

دوو بهرگی سه وزی له بهردابوون، ناقووسیکی به دهسته وه بوو، و دهک هی نه صرانییه کان، گوتم: نهی بهندهی خوا! نهو ناقوسه م پی نافروشی؟ گوتی چی پی دهکهی؟ گوتم: خه لکی پی بانگ دهکین بو نوێژ، گوتی: شتیکی له وه باشتت پی بلیم؟ گوتم: به لێ، نه وه چیهی؟ گوتی بلی.

(اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.)

بهو شیویه بانگ بکه، ده لێ: دوا ی نه وهی هه وائم دا به پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: (إِنَّهَا لَرُؤْيَا حَقٍّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَقُمْ مَعَ بِلَالٍ فَأَلْقِ عَلَيْهِ مَا رَأَيْتَ، فَلْيُوْذَنْ بِهِ، فَإِنَّهُ أُنْذَى صَوْتًا مِنْكَ^(۱))، واته: (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) خه وئیکی راسته، هه لسه فیری بیلالی بکه، با بهو وشانه بانگ بدات، چونکه نهو دهنگی له دهنگی تو خوشتره.

ئنجا کاتی که عومهری کوری خه تباب خوا لێ پازی بی، گویی لیبوو، بیلال بانگی دا، له کاتی نوێژدا، هه ستا به ده له داوان هات، و، عه بایه که ی له دوا ی خو ی راده کیشاو گوتی: نهی پیغه مبهری خوا! (صلی الله علیه وسلم) سویند به وهی که تو ی به حه ق ره وانه کردوه، منیش به هه مان شیوه بینومه له خه وندا، پیغه مبهری خوا

(۱) أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۶۵۲۵)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْم: (۴۹۹)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْم: (۱۸۹)، قَالَ الْأُبَانِي: حَسَنٌ صَحِيحٌ.

(صلى الله عليه وسلم) فەرموۋى: (فلله الحمد على ذلك) ستايش بۇ
خو لەسەر ئەۋە، واتە: ئەۋە شتېكى ھەقە.

بەللى بانگ بەۋ شۆۋىيە دانراۋە، ئىنجا ئىستا بانگ بۇ ئىمە، كە
پىنچ فەرزە دەدرى، پىمان شتېكى ئاسايىيە، بەلام بە راستىي بانگ
شتېكى گەۋرەيەۋ، دروشمىكە مەسۇلمانانى پىچ لە نامەسۇلمانان جىا
دەكرىنەۋە، بانگ بەشىكە لە ناسنامەي مەسۇلمانان، ئەگەر
تەماشاي وشەكانى بىكەين، دەينىن: ھىلە گشتىيەكانى: بووناسىي
ئىسلامىي، ئىمان ۋە ھەقىدەي ئىسلامىي، تىدان، بانگ چۆن
دەست پىچ دەكات؟ (اللہ اکبر اللہ اکبر) بە مەتلەقىي خو گەۋرەترە،
ھەرچى بە تەسەۋۋورى تۇدا دى، خو لەۋە گەۋرەترە، بە گەۋرەيىيەك
كە قىياس ناكىرى، پاشان باسى خو بەيەكگرتن (توحىد) دەكات:
(أشهد أن لا إله إلا الله) شاىيەتتى دەدەم كە جگە لە خو ھىچ
پەرستراۋىكى دىكە نىيە، ئىنجا باسى رەۋانەكرانى پىغەمبەر (صلى
الله عليه وسلم) دەكات (أشهد أن محمداً رسول الله)، ئىنجا باسى
خەللى بانگ كىرن دەكات بۇ نۆز ۋە، خەللى بانگ دەكات بۇ سەر
فرازىي، پاشان دوۋبارە گەۋرەيىيە خو رادەگەيەنرى، ئىنجا لەكۆتايى
دا، يەكتايى خو لە پەرستراۋىتتى دا رادەگەيەنرى.

بەللى بانگ يەكتىك بوۋە لە پاىيەكانى بىناتنانى كۆمەلگاۋ دەۋلەتى
ئىسلامىي، ئىستاش بۇ كۆمەلگاي ئىسلامىي، گرنگىيەكى
تايىبەتتى خۆي ھەيە.

ئىنجا ئەۋەش زۆر جىي سەرنجە، كە پىغەمبەر (صلى الله عليه
وسلم) ئەۋ (عبدالله بن زيد) كە خەۋنەكەي بىنى بو، پىي
نەفەرموۋ: خۆت بانگ بەدە، خۆت خەۋنە بىنىۋەۋ خۆش بانگ

بىدە، بەلكو فەرمووى: بىچۆ وشەكان فىرى بىلال بكە، ئنجا حىكمەت و پاساودەكەش چى بو؟ فەرمووى (إِنَّهُ أُنْدَى صَوْتًا مِّنْكَ) دەنگى ئەو لە دەنگى تۆ خوشترە، كەواتە: پىوئستە بانگ بىزان، كەسانىك بن كە دەنگيان خوش بى، و، دەنگىكى زولال و كارىگەريان ھەبى، بەلئى ئەو وشە گەورەو موبارەكانە، ھەيفە بەدەنگى كەسىكى دەنگ زولال و دەنگ خوش، نە گوترىن.

۵- ديارىي كىردنى ڤووكە:

پايەى پىنجەم بۆ پىك ھىنانى كۆمەلگای ئىسلامىي و دەولەتى ئىسلامىي، برىتى بوو لە دانانى ڤووكە (قبلة)، ئەمىش ئىستا لەلای ئىمە، زۆر ئاسايىيە كە خەلكى مسولمان بۆ نوێژ دەوئستى و، ڤوو لە (كعبة الله) دەكات، بەلام بۆ ئەو كاتە شتىكى زۆر گەورەبوو.

چۆنئيه تى دانانى ڤووكە (قبلة)ش، بەم شىوئيه بوو، وەك (ابن ھشام) ھىناوئيه تى و، (بخارى) ىش ھىناوئيه تى: {عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ أَوَّلَ مَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ نَزَلَ عَلَى أَجْدَادِهِ أَوْ قَالَ أَخْوَالِهِ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَأَنَّهُ صَلَّى قَبْلَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا، وَكَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ تَكُونَ قِبْلَتُهُ قِبَلَ الْبَيْتِ} (۱)، بەرئى كورى عازىب دەلئى: پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) یەكەم جار كەچوو بۆ مەدینە، لە لای باپىرەكانى (واتە: تەرەفى دايكى) یان لەلای خالەكانى لە پشتیوانەكان دابەزى و، ماوئى شازدە مانگ، یان ھەقدە مانگ، بەرھو (بیت المقدس) نوێژى كرد، بەلام ھەزى

(۱) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۴۰).

لهوه بوو كه قیبله كهی كابه (بیت الحرام) بی {واته: مه ككه}، وهك
خوای پهروه دگار ده فهرموی:

[قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

... [١٤٤] البقرة

بیگومان خوا ئاگای له دلی موباره کی پیغه مبهه (صلی الله
عليه وسلم) بووه، ئه ها ده فهرموی: (قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ)
واته: ده بینین كه هه ر پووت له ئاسمان ده كهی، پیغه مبهه (صلی الله
عليه وسلم) پووی هه ر له ئاسمان بووه و دهستی به زر کردۆته وه و
دوعای کردوه، پپی خووش بووه خوا فهرمانی پیبكات كه رووبكاته
مزگه وتی هه رام (المسجد الحرام)، به لام پیشتتر فهرمانی پیکراوه:
رووبكاته مزگه وتی قودس (بیت المقدس)، ئنجا خوا فهرموی:
(فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا)، واته ئه وهی كه له دلی تۆدایه و ناواتی
بو ده خوازی، ئه وه بۆمان هینايته دی: پووت پی وهرده گیرین به ره وه
رووگه یه كه كه پیت خووشه (فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) ده جا
پووی خووت بكه مزگه وتی هه رام، (وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُ) ئیستا كه له مه دینه ی و، له هه ر شویتییکی دیکه ش بووی،
هه ر پووتان بکه نه كه عبه، واته: ئه وی بوو به قیبله ی کۆتایی، بۆیه
ئیستا به (المسجد الأقصى) ده گوتری: (أُولَى الْقِبْلَتَيْنِ وَثَالِثَ الْحَرَمَيْنِ)
یه كه مین رووگه ی مسولمانان و سییه مین هه رهم، یه كه مین هه رهمان
مه ككه ی پیروۆزو، دووه مین هه رهمان مزگه وتی پیغه مبهه (صلی
الله عليه وسلم)، سی یه میان مزگه وتی (أقصى) یه.

۱۳۰

شتيڪي ٿاڪرايه ڪه مهسه لهي پرووگه (قبله) ڪاريگهريهه ڪي
گه وردي لهه سر له ڪه سايه تي ڪڙمه لگا، قه وردي ٿيسلامي
هه بووه ههيه، به تايهت له پرووي سه ربه خوئي فيڪري و پروحي
و ڪڙمه لايه تي و سياسييه وه.

ٿه مانه ٿه پيڻج پايه بوون ڪه من پيم وايه: پيڻجه مبهه (صلي الله
عليه وسلم) ڪڙمه لگاي ٿيسلامي لهه سر بنيات نان و، پاشان له
نيو هه ناوي ٿه ڪڙمه لگا ٿيسلامييه، دهوله تي ٿيسلامي هاته دهه
و، دهوله تي ٿيسلاميشي، له سه ٿه پيڻج پايه و، چهند بنه مايه ڪي
ديڪه دامه زراند.

۱۳۱

پيڳهي جهنگ و جيهاد له ڪڙمه لگا دهوله تي ٿيسلامي دا:

جهنگ و جيهاد يه ڪيڪ نيه لهو پايه و بنه مايانهي ڪه پيڻجه مبهه
(صلي الله عليه وسلم) ڪڙمه لگا دهوله تي ٿيسلامي لهه سر بنيات
نان، به لي، ڪڙمه لگاي ٿيسلامي و دهوله تي ٿيسلامي، به راستي
هيچ پهيوه ندي به هيروه نيه، واته: به ڪارهي ناني هيڙ، يه ڪيڪ نيه له
پايه ڪاني بنيات ناني ڪڙمه لگا و دهوله تي ٿيسلامي و، له راستييدا
پيڳهي جهنگ و جيهاد، بريتيه لهوهي ڪه دهيتيه په رزين و قه لاو
سو پهه، بو سهه مسولمانان و دهوله تي ٿيسلامي، بويه دهينين: دواي
ٿهوهي ڪڙمه لگاي ٿيسلامي بنيات دهري و، دهوله تي ٿيسلامي
دادهه زري، ٿهوجار خواي ڪاربه جي، ٿهو ٿايه ته دهري ته خواي:

[اِنَّ لِلَّذِينَ يَقْتُلُونَ بِاَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَاِنَّ اللَّهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (۲۹)] الحج

واته: مۆلّه تدرا به وانه ی که جهنگیان له دژ ی دهکری و سته میان لی دهکری و، خوا له سه ر یارمه تییدانی ئەوان به توانایه .

ئنجا دواتریش خوی پهره ردگار، پاسای شه مۆلّه ت درانه مان بۆ پروو ده کاته وه ده فهرموئ:

[الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ... ﴿٤٠﴾] الحج

واته: ئەوانه ی که له مال و حالی خویان وه درنران، بی شه وه ی حه قی خه لکیان له سه ر بووبی، ته نها شه وه نه بی ت که ده یانگوت: په ره ردگارمان خوایه .

ئنجا دواتر خوی کارزان، تیشک ده خاته سه ر حیکمه تی فه رزبوونی جهنگ و جیهاد، له کات وشوینی خویدا له هه لومه رجی خویداو، ده فهرموئ:

[وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفُتَّتْ صُلُوعُ وَيَبِغُ وَصَلَوْتُ وَمَسْجِدُ يُذَكِّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾] الحج

واته: شه گه ر خوا هه ندیک له خه لکی، به هه ندیکیان پال پیوه نه نابایه، {واته: خه لکی خراب وزالمی به خه لکی مسولمان و چاک، پال پیوه نه نابایه}، دیره کان و کلێساکان و که نیشه کان و مزگه وته کان، که یادی خویان زۆر تپدا ده کری، ده پرووخیان، واته: خوا په رستی کاتی که ده مینیتته وه، که شه هلی حه ق، چه ک و هیتیکیان هه بی دیفاعی پی له خویان و په رستگا و دین و ژینیان بکه ن، دوایشه خوا ده فهرموئ:

[الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ
وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ] [الحج: ٤١]

واته: ئەوانەى كاتىك كە دەسەلاتمان پێدان لە زەویدا، نوێژ بەرپا
دەكەن و، زەكات دەدەن و، فەرمان بەچاكەو، رێگى لێ خراپە دەكەن.

بە ئێ بەبێ هێز، كۆمەلگا و دەولەتى ئىسلامى ناپارێزى و، بۆ
پارێزگارى لێکردنى كۆمەلگا و دەولەتى ئىسلامى و دین و ژینى
موسلمانان و، زەفەر بێ نەبرانیان لە لایەن دوژمنانیانەو، دەبێ هێزو
پێزیان هەبێ، بەلام نەك بۆ چەسپاندنى ئىسلام و بلاوکردنەو
ئىسلام، ئىسلام دەبێ بۆ خۆى بلاو بپێتەو، لەرێى بانگەوازو
تێگەيانندنى خەلكەو، بەلكو هێز و چەك، بۆ پارێزگارى لێکردنى
دین و ژینیان.

ئەگەرنا پیغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەگەر نەیتوانیایە،
جەنگى بەرهى و ئاشكراش بكات لە گەل كافەرەكاندا، دەیتوانى
جەنگى پەنەنكوژى (إغتیالات) بكات، واتە: هەندىك لەسەرانی
كوفر بەپەنەنایی بكوژى، وەك لەمەدینە كەردى، بەلام كەسانىك كە
لە دژیان لە جەنگدا، وەك (كعب بن الأشرف) و (سلام ابن أبي حقیق)
و (خالد بن سفیان الھذلى) كە ئەوانە سەرانی ئەهلى كوفریبون و،
لە جیاتی ئەوێ كە پیغەمبەرى خوا (صلی الله علیه وسلم) بچى
كەسانى زۆر لەقەومەكەیان بكوژى، لەحالتى جەنگدا، هەندىك
لەسەركرده شەرەنگیزەكان، كە ئاگرى بن كاو، سەرى مار بوون،
ئەوانەى لەكۆل كردهو، بەلام ئایا هۆى چى بوو، كە ئەوێ
لەمەكەدا نەكرد؟ چونكە لە بنچینەدا بەكارهێنانى هێز، رەوا نەبوو

لەویدا، لە سۆنگەى ئەووە كەئىسلام ھىز بەكاردىنى، بۆ بەرگىرى
کردن لە كۆمەلگا و دەولەتتىكى ئىسلامىي، لە قەوارىيەك كە ھەيە،
نەك بۆ دروستکردنى، ئىنجا ئەگەر لەمەككە ھىزى بەكار بەيئايە،
دەيانگوت: ئەوئىسلامە دەبى خەلگى بكوژى، ئىنجا بلالو دەبىتەو،
بەلام نا، ئىسلام با خۆى بلالو بىتەو، با خەلگە مسولمانەكە
لەرىي بانگەوازو تىگەياندنەو، پەيدا بىي و، بە قەناعەتەو لە
ئىسلام كۆبىتەو، ئەوسا چەك و ھىز بەكار دەھىنرى، بۆ دىفاع كردن
لە ئىرادەى ئەو خەلگەى، كە ئەو بەرنامەو پەيام و شىوہ ژيانەى،
بەقەناعەتى ئازادانەى خۆى ھەلىبژاردەو.

خوينەرانى بەريز!

۱۳۴

ئىستا كە زانىمان: پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) چۆن
قەواردى ئىسلامىي دروست کردەو، دەولەتى ئىسلامىي دامەزراندەو،
دەلىين: ھەلبەتە پىغەمبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) سەرمەشقە
بۆ ئىمە، نەك تەنیا بۆ چۆنچەتى نوپۆز كردن و، پۆژوو گرتن
و، حەج و عومرە، بەلكو بۆ ھەموو شتىك و لەھەموو بوارەكاندا
سەرمەشقمانە، كەواتە: پىويستە پىغەمبەرى ئىمە (محمد) (صلی
اللہ علیہ وسلم) چۆن كۆمەلگای خۆى گۆريو، چۆن قەواردى
سیاسىي دروست کردەو، ئىمەش شوین پىي ھەلبگرين، ھەلبەتە بە
لەبەرچاو گرتنى ھەلومەرجى خۆمان، بەلام لە ھىلە گشتىيەكاندا،
دەبى تەماشای پىغەمبەرى خۆمان (صلی اللہ علیہ وسلم) بکەين،
كە لەرىي قەناعەت پىھىنانى خەلگەو، لەرىي بانگەوازو ھۆشيار

كردنەوہى خەلکەوہ، خەلکى لە پەيامەكەى كۆکردۆتەوہ ، پاشان پەرورەدەى كردوون، دوايى رېكى خستوون و پەيمانى لى وەرگرتوون و، قۇناغ بە قۇناغ لە گەلئاندا رۆيشتوہ، تاكو ئەو كۆمەلگايەى پى بنىات ناون، ئنجا دوايى لە ھەناوى ئەو كۆمەلگايەدا، كە لەسەر ئيمان و ئىسلام كۆبۆتەوہ و بنىات نراوہ و پىكھىنراوہ، قەوارەى ئىسلامىي و دەولەتى ئىسلامىي بنىات ناوہ، ئىمەش پىويستە بە ھەمان رېبازدا، لە ھىللە گشتىيەكاندا، بەرەو ئەوئامانجە بچين.

به‌شی دووهم

● پرووهو چاکسازیه‌کی بنه‌ره‌تیی له واقعی هه‌ریمی کوردستان دا

AliBapir

www.alibapir.com

آلی‌بابیر

آلی‌بابیر یک کتابخانه دیجیتال از کتاب‌ها و اسناد به فارسی و انگلیسی است. این یک پلتفرم رایج و دسترسی آزاد برای همه است. برای اطلاعات بیشتر به www.alibapir.com مراجعه کنید.

آلی‌بابیر

آلی‌بابیر یک کتابخانه دیجیتال از کتاب‌ها و اسناد به فارسی و انگلیسی است. این یک پلتفرم رایج و دسترسی آزاد برای همه است. برای اطلاعات بیشتر به www.alibapir.com مراجعه کنید.

پښتانه دندې مکتبې مامورین

پښتانه دندې مکتبې مامورین

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

پښتانه دندې مکتبې مامورین

پښتانه دندې مکتبې مامورین

پښتانه دندې مکتبې مامورین

پښتانه دندې مکتبې مامورین

AliBapir

پښتانه دندې مکتبې مامورین

پښتانه دندې مکتبې مامورین

پښتانه دندې مکتبې مامورین

دەستىك

بەرزان!

يىگومان ئەركى سەرشانى ھەر تاكىكى نىو ھەر كۆمەلگايەكە،
كە بەيى تىوانا بۆلوانى، خەم لە كۆمەلگايەكەى بخوات و، بە
تەنگىيەو دەيى و ھەللىدات خراپەو زىانەكانى لى دوور بخاتەو دەو،
چاكەو قازانجەكانى بۆ دابىن بىكات.

مىنىش وەك تاكىكى كۆمەلگايەكەم - كۆمەلگاي كوردستان - بە
پىيىستىم زانى، كە لەبارەى واقىيى ئىستاي خۆمانەو دەيىم، وەك
بەشەك لە ئەركى سەرشانم بەرانبەر بە كۆمەلگايەكەم، ئاشكراشە
كە مەن وەك كوردىكى مەسۇلمان، ھەللىدەم بە ئەندازەى تىگەيشتم
لە قورپان و سوننەت، لەبەر رۆشنايى شەرىعەتدا دەيىم، ھەر لە
بەرايىشەو دەيىم:

قەناعەتتى سەداسەم ئەوئىيە، كە ئىمە وەك خەللى مەسۇلمانى
كوردستان، ئەگەر يىت و شەرىعەتتى بەرجەستە لە قورپان و سوننەتدا،
بەكەينە سەرچاوەى بىرۆچۈنەكانمان و، بناغەى ھەللى و كەوتەكانمان،
ھەرچى زىاتر بەسەر گىرۈگرت و قەيرانەكانماندا زال دەيىن و،
رېزەكانمان زىاترو چاكتر پىكەو جۆش دەريىن و، برايەتيمان لەسەر
بەنجىنەى ئيمان و ئىسلام، تەبايىمان لەسەر بەنجىنەى رېز لە يەككى
نان و پىكەو زىان، پتەوترو باشتر دەيى.

شاينى باسشە كە لە روانگەى ئىسلامەو دوانى ئىمە، ماناى
ئەوئىيە، كە لە گۆشەنىكايەكى تايبەتتى و حىزىيەو دەدويىن، چۈنكە

ئىسلام بە تەنيا مولكى ھىچ كەس و كۆمەلئىك نىەو، بۇ كەس قۇرخ نەكراو، بەلكو ھى ھەمووانە و، ناسنامەى گشتى كۆمەلگا و نەتەودكەشمانە.

ئىستاش بەچاكى دەزانم لەم دەستپىكەدا ئاماژىەكى خىرا بە چەند مەسەلەپەك بكەم، وەك رېخۆشكردن بۇ چۈنە نىو بابەتى بىنەرەتپى بابەتەكەمانەو.

يەك: ئەم واقىعەى ئىستاي ھەرىمى كوردستان، وەك لەلاى ھەمووان روونە، زادەو بەرھەمى خەبات و تىكۆشان و قوربانپىدانىكى درىژخايەنى مىللەتەكەمانە بەھەموو پىكھاتەكانىيەو، ديارە ھەپە زياتر دەورى بىنيودە ھەپە كەمترو، ھەپە قوربانپى زياترى داو، ھەپە كەمترو، ھەشبوو بە پىچەوانەو: لەجياتى چاكە، رۆلى خراپىشى گىراو، بەلام ھەرچۆن بى، خەلك و مىللەتەكەمان بەگشتى دەورى بىنيودە، بەشپەپەك لە شپەكان لە ھىنانەدى ئەم واقىعەدا بەشداربوو پشكى ھەبوو، واتە: ئەم واقىعە بەرھەمى رەنج و خەبات و مىحنەت و ئاوارەى و دەربەدەرى و كۆرەدەرى و قوربانپىدانى مىللەتەكەمانەو، ھىچ كەس خىرى پى نەكردووين، بۆپە نابى بىجگە لە خوا (سبحانە وتعالى) پاشان خۆمان، لەھىچ كەسكى دىكەى بزائىن و، قىوولى منەتكردنى ھىچ كەس بكەين.

دوو: ئىمە ھەموو لايەكمان لە بەرانبەر خەلك و كۆمەلگاگەماندا بەرپرسىارين و، بەرانبەر بەم واقىع و ھەل ومەرەجەى مىللەتەكەمان، كە ھەموومان گلەيمان لى ھەپە لى نازازىن، پىويستە بە جىددىى لەبىرى پاكسازىي و چاكسازىي تېداكردىنى دابىن، ھەموومان پىكەو

ویکرا به وردو درشت و نیرو می وه، به بی هه لاواردن، چونکه خوی کار به جی له وهسف و پیتاسهی مسولماناندا فهرموویه تی:

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ...﴾ (التوبة-۷۱).

واته: پیاوانی بروادارو ئافره تانی بروادار، هه ندیکیان دۆست و پشتیوان و هاوکاری هه ندیکیان. پاشان له درێژدی ئایه ته که دا بواره کانی هاوکاری یه کدی تیدا کردنی بروادارانی روون کردۆته وه، که بریتین له: فرمان به چاکه کردن و، ری له خراپه گرتن و، نوێژ به رپا کردن و، زه کات دان و، فرمان به رپی کردنی خواو پیغه مبه ره که ی (صلی الله علیه وسلم):

﴿...يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ...﴾ (التوبة-۷۱).

ئاشکراشه که ئەو په سندن (معروف) انه ی که نیرو می برواداران له سهریان پیوست کراوه، فرمانیان پیبکه ن و، هه ولی چه سپاندنیان بدن، هه موو جوړه کانی چاکه ده گرنه وه، چ له بواری فیکرو عه قیده دا بن، چ له بواری خواپه رستیه کاند، چ له بواری حوکم و سیاسه تدا، چ له بواری ئابووری و ژیان و گوزهراند، چ له بواری خیزان و کۆمه لایه تییدا، چ له بواری رهوش و شه ده بدا، چ له بواری هونه ردا... هه تدا، هه روه ها به هه مان شیوه ش ئەو ناپه سندن (منکر) انه ی که تیکرای برواداران به وردو درشته وه، له سهریان پیوست کراوه، له دژیان بوهستن و، هه ولی ریشه کیشکردنیان بدن، دیسان هه موو جوړو شیوه کانی خراپه ده گرنه وه، له هه موو بواری لایه نه کانی ژیان و گوزهرانی تاك و خیزان و کۆمه لگاوه ده وه تدا، چونکه به پیی

رېژمانى عەرپىي ھەردوو وشەي (المعروف) و (المنكر) كە ئەليف و لامى (تعريف) يان لەسەرە، جىنسى چاكە و خراپە دەگرئەو.

ھەروەھا پىغەمبەرى خواش (صلى الله عليه وسلم) لە يەكئىك لە فەرمايشتە شىرىنەكانىدا كە (بخاري) و (مسلم) گىزراوينا تەو لە ھەربارەو فەرمووئەتەي: {كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ} (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٤٤٩٥، وَالْبُخَارِيُّ: ٢٢٧٨، وَمُسْلِمٌ: ١٨٢٩، وَأَبُو دَاوُدَ: ٢٩٢٨، وَالتِّرْمِذِيُّ: ١٧٠٥، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ).

واتە: ھەمووتان چاودىرن و ھەمووشتان بەرپرسىيان بەرانبەر بە كۆمەلگا تان...

بە ئى بەرپىزان!

لە ئىسلامدا تەنيا ئەو كەسەي كە لە لووتكەي ھەردەمى دەستەلات داھەو دەوربەرەكەي، بەرانبەر بەخەلك و كۆمەلگا كەيان، بەرپرسىيان نين، بەلكو ئەركى چاودىرنى كردنى كۆمەلگا، خەم لىخواردنى و بەتەنگەو بوونى، بەرپرسىيارىتيەكى گشتى و ھەمەلايەنەيەو، ھىچ كەسى لى ھەلنەوئىراو، بەلام بىگومان ھەموو ئەرك و بەرپرسىيارىتيەك لەقەدەر توانا بۆلوانەو، بەويش، بەرپرسانى وردو درشت، ھەركەسە بەگۆردەي بەرپرسىيارىتيەكەي، ئەركيان لەھى ھەموولايەك گەورەتر و گرانتەر.

سئ: ئىمە لە واقىعەي ئىستاماندا، كۆمەلئىك لايەنى باش و ئىجابىيمان ھەن و، كۆمەلئىك دەستكەوتمان ھەن، كە نايە نادىدەيان بگري و، بەكەميان سەير بكەين، بەلكو پئويستە وەك خويان بيانينين و وەك نىعمەت و بەھرەيەكى خوى بەخشنەو دادگەر تەماشايان بكەين،

به لام بئگومان له پال دهسته كه وته كانماندا، كۆمه لئك گرفت و كيشه و قهيرانيشمان ههن، كه پئويسته واقع بينانه، ئهوانيش وهك چهند عهيب و كهه و كوورپيهه بئينين و، تازاينه دانيان پيدا بئينين.

ئنجا تازاينه تيبی و ليزانبي ئيمه له وه دايه، كه دهسته كه وته كانمان پياريزين و نه هيكلين له دهستان بچن، بهردهواميش له ههولئ چاره سهركردنی گرفت و كيشه كانمان و، نه هيشتنی عهيب و كهه و كوورپيهه كانمان دابين.

دياره عاقله مه ندیش كه سيكه، كه به هوئ چاكه و دهسته كه وته كانبيه وه له خوئ بابي نابئ و، به هوئ ديتنی لايه نه چاكه كانبيه وه، لايه نه خراپه كانئ و كهه و كوورپيهه كانئ نادیده ناگرئ و، نالئ هيچ عهيبم نيهو، دنيا شامئ شهرقه، ههروهه له ولاشه وه: به هوئ كهه و كوورپي و گرفت و كيشه كانبيه وه، دوو چارئ ئاوميدبي نابئ، به لكو له يهك كاتدا واقع بينانه، خيروشه پي خوئ ده بينئ و، بهردهوام ههوليش ده دات پاريزگاري له چاكه و دهسته كه وته كانئ بكات و ليشيان زياد بكات و، چاره سهري گرفت و كيشه و كهه و كوورپيهه كانئ بكات و، خوئيان لئ بزار بكات، خراپيش نيه ئاماره به هه ندك له لايه نه ئيجابيهه كانئ ئهم واقيعه مان بكهين، وهك چهند دهسته كه وته كيكي سه ره كيكي:

١- ئيمه ماوهئ حه قده (١٧) سالئكه^(١)، تارا دديهك خاوه ني ئيداره و ئيرادهئ خو مانين و ده توانين بلئين: سايه و سي به ريكي باشمان بو

(١) ئهمه له كاتئ به ستني ئهم كورددا، له: (١٧/٤/٢٠٠٨ ز)، ئه گهرنا ئيمستا (٢٥) ربيع الاول ١٤٤١ هـ رانبه ر: (٢٢/١١/٢٠١٩ ز) ده وري بيست وه هشت (٢٨) ساله.

رەخساو، کە بەراستی ئەو دەستکەوت و نێعمەتیکی گەورەو بەرچاو، بەتایبەتیش کە وێرای کەم و کوورپی و کرچ وکالیی زۆر، قەوارەکەمان ھەرکام لە دامەزراوەکانی: پەرلەمان و، حکوومەت و، دەستەلاتی دادوەری، کە سێکوچکە ی ھەرە گرنگی ھەر دەولەت و کیانیکی سیاسیی، تیدا بنیات نراون، بەو ھیوایە ی کە کەم و کوورپی و کرچ و کالییەکانیان، چارەسەر بکریڤن و، بەتەواوی بکەونە سەر رەوڕەوی خۆیان و، نیوڕۆکیشیان وەك (ناویانی لی بی)!

۲- دەستکەوتیکی دیکە ی ئەم ھەل و مەرج و واقیعیەمان، ئەوێە کە ئیستاکە ھەموو لایە کمان ھاتووینە سەر قەناعەتی پێکەوێ ژیان و یە کدی تەحەممولکردن و ھاوکاری پێکەوێکردن، کە دیارە ئەمەش دەستکەوتیکی گەورەو گرنگەو، زادەو بەرھەمی ئەزموونگەلی زۆر تفت و تال و بە ئیش و ژانە، ھیچ کەسیش ناتوانی نکوولی ئەو بکات، کە ھەمیشە میللەتان بەھۆی تەبایی و دەستبار بۆ یە کدی گرتن و ھاوکاری پێکەوێکردنەو، بەسەر کۆسپ و لەمپەرەکانیاندا زال دەبن و، ئامانجەکانیان وەدی دێنن و، لە سۆنگە ی گوریس پەرکێنەو کێشمە کێش و دووبەرەکیی و پەرتەوازیشیانەو، دەستکەوتەکانیان لە دەست دەچن و، ئامانجەکانیان دەدۆرێنن و، وێرای ھەول و خەبات و تەقەللا و قوربانییدانی زۆریش، دەستی میللەتیان لە بنی ھەمبەنە ی بەتالەو دەردێنن!

۳- ئەگەر ژیان و گوزەرانی خەلکی خۆمان بە گشتی لە گەل ھی سالانی پێش راپەرین (انتفاضة) دا بەراورد بکەین، دەتوانین بڵین: گەشەکردن و بەرەوپێشچوونیکی باش لە ژیانێ ماددی خەلکی کوردستاندا، ھاتۆتە ئاراو، لە رپووی خانووبەرەو جیگا و رینگاو

به رگ و پۆشاک و خواردن و خواردنه وه کهل و په لی نیومال و خۆشگوزهرانییه وه، به کورتی: ئیستاکه ئاستی ژیان و گوزهرانی خه لکی کوردستان به گشتی، به رزتر و باشته له رابردوو.

مه به ستیشم له ئاماژه کردن به وچه ند لایه نه ئیجابیی و ده سته که وه سه ره کییه ی واقعی ئیستامان، ئه وه یه که به هۆی بینینی که م وکوورپی و لایه نه سه لیبیه کانمانه وه، تووشی نا ئومیدی و دلساردیی نه بین، به لام بیگومان نابج به و نه دی که وه ده ستمان هینا وه، قه ناعه ت بکه ین، به لکو ده بی هه ول به ین، زیاتر به ره و پیش بچین و، گه شه بکه ین، چونکه له بوونه وه را، هه یج شتیک وه ستا و نیه و، هه رکه سینک له به ره و پیش چوون و گه شه کردن دا نه بی، ئه وه بیگومان له پاشه کشه و پووکانه وه دایه.

۱۴۵

شایانی باسیشه، که من لیژدها به گشتی قسه له باره ی واقعی هه ری می کوردستانه وه ده که م و، مه به ستم له تویرۆ کۆمه ل و لایه نیکی تایبه ت نیه، وه، حکومه ت و په رله مان، یان لایه نه سیاسیه کان، یان تویرۆ گه نج و تازه پیگه یشتوو، یان خه لکی رۆشن بیرو شاره زا... هتد، به لکو رووی قسه م له هه موو لایه کمانه، به حکومه ت و میلله ته وه، به هه موو تویرۆ پیکهاته کانی کۆمه لگه کامانه وه، به بی هه لاواردن و جیا کردنه دی هه یج که س و لایه نیك، چونکه: شتیک مشت و مر هه لنه گر، که هه م پارێزگاری لی کردنی ده سته که وه کانمان و، گه شه پیدانی لایه نه ئیجابیه کانی واقعی که مان و، هه م دابین کردنی ماف و پێداویستیه ره وایه کانمان، په کیان له سه ر هه ول و هه ممه تی هه موو لایه کمان که وتوه، به هاوکاری هه موو لایه ک نه بی، ئه و دوو ئامانجه گه و ره گرنگه مان پی وه دی نایه ن.

ئىستاش پاش ئەم دەستىكە، كاتى ئەو ھاتو ۋاستەوخۇ بېچىنە
سەر ئەسلى مەبەست:

ئىمە لە چوار بواردا بەمەبەستى: ۋوۋو ۋەرچەرخانىكى بىنەپەتتى
بردنى واقىيى ھەرىمى كوردستان، قسە لەسەر (ئەركى سەرشانمان
بەرامبەر بەواقىيى ئىستامان) دەكەين، كە ئەمانەن:

۱- لە بوارى تاكىي دا.

۲- لە بوارى خىزانىي دا.

۳- لە بوارى كۆمەلايەتتىي دا.

۴- لە بوارى سىياسەت و دەۋلەتدارىي دا.

بۆيەش ئەم چوار بوارەم ئاۋا ۋىز كىروون، چونكە ھىچ كۆمەلگايەك
بەبى تاك (فردى چاك پەرۋەردەكراۋ، ناتوانى خىزانىكى تۆكمەو
دامەزراۋى ھەبى، ۋ، ھەرگىزىش ناگونجى كۆمەلگايەكى توندوتۆل
ۋ ۋىك ۋىكمان ھەبى، ھەتا خشتەكانى ئەو كۆمەلگايە - كە
خىزانەكان - پوخت ۋ ۋىك نەبن ۋ، ناشگونجى بەبى كۆمەلگايەكى
پىكەۋە تەباۋ گونجاۋو ھاۋكارو بۆ يەك بەبەزەبى ۋ مشوورخۇر،
قەۋارەپەكى سىياسىي مەحكەم ۋ گەشەسەندوومان ھەبى.

كەۋاتە:

ئەو چوار لايەن ۋ بوارە، ۋەك چوار دىۋارى ژوۋرىك پىكەۋە
پەيۋەستىن ۋ، ھىچ كامىيان بەبى ئەۋانى دىكە نايكرى ۋ، ھەر
چۋارىيان بۆ يەكدى پىۋىستىن ۋ، پىكەۋە گرېدراۋو پەيۋەستىن، بەلام لە
ۋوۋى ۋىزەندىي كاتىي (الترتيب الزماني) يەۋە، ديارە كە تاك پىش

خىزان (أسرة) و، خىزان پىش كۆمەلگا (مجتمع) و، كۆمەلگاش پىش دەولەت و قەوارەى سياسىيى دەكەوى، چونكە تاكەكانن، كە خىزان پىك دىتن و، خىزانەكانىش كە كۆمەلگا دەپەخسىتن و، قەوارەى سياسىيىش ھەلقوللوى ھەناوى كۆمەلگايە.

بۆيەش گوتمان: ئەو چوارە ھەر چوارىان پىكەو پەيەست و، بۆ يەكدى پىويستىن، چونكە:

وەك چۆن خىزانى پاك و پوخت، لە تاكە رىك و پىك و باش پەرودەكراوەكان پىك دى، بە ھەمان شىوەش خىزانى رىك و پىك و تۆكمە، چاكتىرەن مەلئەندى تىدا پەرودەدەبوون و پىگەيشتىنى تاكە، ھەرودەھا وەك چۆن بەيى ھەبوونى خىزانە پوخت و رىك و دامەزراوەكان، ھاتنەدى كۆمەلگايەكى ساغ و سەلىم و بەختەوەر مەھالە، بە ھەمان شىوەش كۆمەلگايەكى ساغ و سەلىم و پوخت و خاوين، گەورەترەن رۆل دەگىرئى لە پىگەيانندن و پەرودەدەكردى تاك و، خىزانى رىك و پىكدا، ديسان وەك چۆن قەوارەيەكى سياسىيى مەھكەم و گەشەسەندوو، ھەلقوللوى ھەناوى كۆمەلگايەكى ساغ و سەلىم و پوخت و خاوينە، لە بەرامبەرىشدا: قەوارە دەولەتتىكى رىك و پىك و دادگەر و بە بەزەيى و لىزانىش، چاكتىرەن دەور دەيىنى لە پىگەيانندن و بنىاتنانى، ھەر كام لە تاكى چاك و پاك و، خىزانى پوخت و خاوين و، كۆمەلگاي تۆكمەو تەواودا.

ئىستاش با بچىنە سەر بوارى يەكەم:

بوارى يەكەم

ئەركى سەرشانمان بەرانبەر
بە كۆمەلگا، لە بوارى تاكىي دا

The banner is divided into three main sections. The left section has a blue header with the text 'رەڭبەڭدەن مەكتەپى ھەمىشە مەنى باپىر' and a Facebook icon, followed by a red bar with 'archive.org/details/@alibapir' and a YouTube icon. The bottom left contains the 'AliBapir' logo and two QR codes. The center section features a portrait of a man with the text 'بە بۆرە ھەمىشە مەكتەپى ھەمىشە مەنى باپىر' and 'بە بۆرە مەكتەپى ھەمىشە مەنى باپىر'. The right section has a blue header with 'مەنى باپىر/ AliBapir' and a Facebook icon, followed by a red bar with 'مەنى باپىر/ AliBapir' and a YouTube icon. The bottom right contains the text 'مەكتەپى ھەمىشە مەنى باپىر' and three QR codes.

وهك پيشتر باسماں كرد، به بې تاكى پاك و چاك، ناگونجى
هيچ كام له خيژانى پوخت و خاوين و، كۆمه لگای تۆكمه و تهواوو،
قهواره دى سياسى مه حكهم و دامه زراومان هه بې، ئنجا ثايا پيوسته
چى بكهين و چۆن بكهين، تاكو تاك (قردى) چاك و پاك و رېك
و پيكمان بۆ بهرهم بى؟!

جارى پيوسته هه موولايه كمان له سه ر ئه وه يه كدهنگ و
يه كرايين، كه ئيمه دى خه لكى كوردستان، كه م و زۆر له تاكه كانى
كۆمه لگا كه ماندا خه له ل و كه م و كوورپى هه يه، دياره ئه وه ش كه م
و زۆر كه وتوه، له هه موو شوئنيكيش چاك و خراب هه يه، به لام
مه به ستم لهم قسه يه ئه وه يه، كه پيمان وانه بې، ئه وه ته نيا كۆمه لگا و
حكومه ت و دامه زراوه كانى، كه جيگای ره خنه و گله بين و كه م و
كوورپيان هه يه، به لكو ئيمه ش وهك تاكه كانى ئه و كۆمه لگا و واقيعه
كه م و زۆر عه يب و ناته واوى و كه م و كوورپيمان هه ن و، ئه وه كه م و
كوورپى و هه له وه له كانى تاكه كانن، له خيژان و كۆمه لگا و په رله مان
و حكومه ت و دامه زراوه كانيشيدا رهنگ ده ده نه وه.

كه واته: ئه گه ر بمانه وئى گۆرپانكارى و وهرچه رخان لهم واقيعه دى
خۆماندا بكهين و، پرۆسه دى پاكسازى و بژار كردن و، چاكسازى و
باشكردنى، تيدا ئه نجام به دين، پيوسته له تاكه كانه وه ده ست پي بكهين
و، چاك كردنى تاك و باش په روه ده كردنى بكهينه هه نگاوى يه كه ممان
و، دوو پاتيشى ده كه ينه وه، كه هه ر كام له تاك و خيژان و كۆمه لگا و
ده ولت، پي كه وه په يوه ستن و بۆ يه كدى پيوستن، به لام هه نگاوى
يه كه مى گۆرپانكارى و وهرچه رخان، بريته له چاك كردن و گۆرپى
تاكه كان، چونكه هه ر تاكه، كه خيژان دروست ده كات و، كۆمه لگاش

هەر له کۆی تاکه کان پیکدی، چ له حاله تی خیزانی دابن، چ سهلت، دیسان هەر تاکیشه، که په رله مان و دهسته لاتی دادوهری و حکوومهت و دامه زراوه کانیسی پیکدینی، خوی کاریه جیش له باره وه فهرموویه تی:

﴿... إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ...﴾ (الرعد- ۱۱).

واته: بێگومان خوا واقعی هیچ کۆمه لگایه ک ناگۆرێ، ههتا تهوان واقعی خودی خویان نه گۆرن...

ئنجا من پیم وایه، بۆ گۆرین و چاککردنی تاکه کانی کۆمه لگا که مان، فهرههم هینانی کهش و ههوایه کی وا، که تاکه کانی کۆمه لگا که مان به شیویه کی باش تییدا پهروه ده بکری، پیوسته تههم چوار بنه ما سه ره کییه، ره چاو بکهین:

یه کهم: هینانه دی کهش و ههوا ی ئازاد:

بناغه ی پهروه ده بوونیکی ساغ و سه لیمی تاکه کان، بریتیه له کهش و ههوایه کی ئازاد، که مروقه تییدا سه ره سهت بی و، بێگومان بارودۆخی پر فشارو سه غله تکه ر، چه ندان جو ره عیب و کهم و کوورپی له مروقه کاندایه پیدایه ده کات و، وه ک پروه کی بن تاته به ردی زل و بیبهش له تیشکی خۆر، خواروخیچ و زهردو لاواز ده رده چن.

ئنجا ته گهر بمانه وی تهو راستیه ی به شیویه کی تیوری (نظری) گوتم، به رجه سهت کراوی ببینین، دهوانین له میژوی کۆندا به نی ئیسرائیل و، له هی نویدا میلله تی خۆمان، به نموونه بیینه وه:

هوونه یه کهم:

بهنی ئیسرائیل که وهچه ی (یعقوب)ن (علیه السلام)، - چونکه (إسرائيل) نازناوی یه عقووب بووه - پاش پزگار بوونی (یوسف) (علیه السلام) له زیندان و کۆچکردنی باب و برابه کانی بۆ میسر و، نیشته جی بوونیان تییداو، زاووزی کردن و زۆربوونیان، فیرعه ونه کانی میسر به تایبهت (خو فو) دهکونه نازاردان و نهشکه نهجهدانیان و، چه وساندنه وه سوغرو بیگار پیکردنیان و، سه رپرینی کوره کانیان و، هیشتنه وه ی کچه کانیان، وهک خوی زانا و په نهانبین له و باروه فهرموویه تی:

﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِّنْهُمْ يَذَّيْحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾﴾ (القصص-٤).

۱۵۳

واته: بیگومان فیرعه ون سته م و سه رکه شیی کرد له زهوی - میسر- دا و خه لکه که ی بهش بهش کرد، کۆمه لیکانی ده چه وساندنه وه کوره کانیانی سه رده بری و، ئا فره ته کانیانی ده هیشتنه وه، به راستیی ئه و له تیکه ده ران بوو.

ئیدی وهچه ی ئیسرائیل له و واقیعه تال و دژواردا ده میننه وه و، به ناچاریی مل بۆ سته م و زۆری فیرعه ونه کانی میسر راده کیشن، ههتا خوی کار به جی و داد گهر، ئیراده ی دیته سه ر ئه وه، که ئه و میلله ته سته ملیدیه له چه نگی فیرعه ون (خو فو) قوتار بکات، وهک فهرموویه تی:

﴿وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَنَجْعَلَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ حِجَابًا ﴿٦﴾﴾ (القصص: ۵-۶).

واته: دهمانهوی، چاکه له گهڵ ئەوانه دا بکهین، که له زهویدا چهوسینراونهوهو، بیانکهینه پێشهواو حوکمران و بیانگیرین به میراتگر - ی فیرعهون - و دهسته لاتیان پێدهین له زهویدا...

ئنجای خوی بهرزو مهزن (موسا) و (هاروون)ی برای (علیهما السلام) دهکاته هۆکارو ئامرازى جیه جیبوونی ئەو ویست (إرادة)ی خوی و، پاش ئەوی په یامی پیغه مبه رایه تیان پێده به خشی، فرمانیان پێده کات، که بچن گه له چهوساوه کهیان له ژێر نیرو چه پۆکی فیرعهون درهینن:

﴿ فَأَنبَاهُ فَقَوْلًا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تَغْذِبْهُمْ... ﴾ (طه - ٤٧).

واته: بچنه لای - فیرعهون - و بڵین: ئیمه رهوانه کراوی پهروهر دگارتین بۆ لات، بهنی ئیسپرائیلمان له گهڵ رهوانه بکهو مهیانچهوسینهوه..

ئیدی سه رهنجام موسا و هاروونی برای (سهلامی خویان لی بی) ئامانجه کهیان ده پیکن و، گه له چهوساوه کهیان دهرباز دهکهن و، خوی تۆله ستین فیرعهون و دارودهستهو سوپایه کهیشی، که راوه دووی بهنی ئیسپرائیل دهنن، له دهریای سووردا ده خنکی، وهك خوا (سبحانه وتعالی) له سیاقی بیرخسته وهی جووله که کاندای، که چ چاکه یه کی گه وهی له گهڵ پێشینانیاندا کردوه، فهرمویه تی:

﴿ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ نَظُرُونَ ﴾ (البقرة - ٥٠).

واته: ههروهها یاد بکه نهوه! کاتیك دهريامان بۆتان له تکرد، ئیدی ئیوهمان رزگار کردو دراو دهستهی فیرعه ونیشمان خنکاند، له حالیکدا که ئیوه تیپانه وه رامابوون.

به لێ، گه لێ (بنی اسرائیل) که خوی بالادهست به هوی موساو هاروونی براهه وه (سهلامی خویان لێ بی)، له ژیر نیری فیرعه وونی ده رینان و رزگاری کردن، له سۆنگه ی نه وه وه، که ماوهیه کی زور ژیانیکه زه لیلانه وه چه وسینراوانه یان گوزهراندبوو و، له نیعمه تی ئازادیهی و سه ره به ستیهی بیبهش بوو بوون، کۆمه لیک دهردو نه خۆشی دهروونی و کۆمه لایه تیپان تیدا پهیدا بوو بوون، که به هویانه وه سه ره شیهی زوریان بۆ موساو هاروونی برای پهیدا کرد، که ده توانین وهك نمونه ئاماژه به هه ندیکیان بکهین:

چه ند هه له وه نه خۆشییه کی گه لێ به نو ئیسرائیل له گه ل موسا دا:

١- لاسا کردنه وهی کویرانهی ئهم و ئهو:

وهك له وه هه لۆیسته یاندا به رجه ستیه، که جاری تازه له ده ریای سوور په رپیو نه وه، ده ربازیان بوو بوو، که چی دوا ی ئه وهی به لای کۆمه لیکه بته رستدا رته بوون، داوایان له موسا کرد، که په رستراوێکیان بۆ دابنێ، وهك چۆن ئه وان هه یانه:

﴿وَجَنَازَنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُمُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَمْوَسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ...﴾ (الأعراف- ١٣٨).

واته: به نی ئیسرائیلمان له ده ریایی سوور - په راندوه، جا به لای کۆمه لیکدا رته بوون، که خۆیانیان له سه ر په رستنی چه ند بته کیان چه پس

كردبوو، (بەنى ئيسرائيل) گوتيان: ئەى موسا! پەرستراوئىكمان بۆ پەيدا بکە، وەك چۆن ئەوانە پەرستراویان هەن..

شایانی باسیشە، کە ھۆکاری سەرەکیی ھاندەر بۆ لاساگردنەوہی خەلکی، بریتیه لە متمانەو باوەر بەخۆنەبوون و، خەلک لەلا زۆر بوون و خۆ لەلا بچووک بوون.

۲- بیانوو گرتن و منگەمگ کردنی بەردەوام:

ئەمیش عادەت و خوویکی دیکەى خراپی بەنى ئيسرائيل بوو، بۆ نمونە: پاش ئەوہی خوا لە چەنگی فیرعەون دەرەبازی کردن و، چوونە دەشت و بیابانی (سینا)و، دووجۆرە خۆراکی زۆر چاک و نایابی لەو بیابانە قاقرو دیمەکارەدا بۆ رەخساندن، کە بریتی بوون لە (مَن) و (سَلْوٰی) کە یەکەمیان (گەزۆ)یەو، دووہمیشیان جۆرە بالندەیه کە، وەك کەوو سوئسکە، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿وَعَزَّوْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَمَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوٰی...﴾ (الأعراف- ۱۶۰).

واتە: ھەرۆھا ھەورمان لەسەریان کردە سیبەرۆ، گەزۆو سەلواشمان بۆ ناردنە خوارى.

کەچی لەجیاتى سوپاسگوزاریی کردن و قەناعەت کردن، بە شیوازىکی ناجۆر کەوتنە برۆبیانووگرتن لە موسا (علیه السلام) و لەو دەشت و بیابانە قاقرو بیئاوہدا، داواى خواردنی جۆراو جۆریان لیکرد، وەك خواى (عَزَّوَجَلَّ) فەرموویەتی:

﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَمْوِسُ لَنْ نَّصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِئُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِشَائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ...﴾
(البقرة- ۶۱).

واتە: ھەرۈھە ياد بکەنەۋە! كاتىك گوتتان (واتە پىشىنانتان) ئەى موسا: ئەسەر يەك جۆرە خواردن خۇراناگرىن، جا داوامان بۇ لە پەرۋەردگار ت بکە، كە ئەۋەى زەۋى دەپروپنى لە پاقلەو ترۋزىي و گەنم و نىسك و پىۋازى، بۇمان دەرىنى...

دىارە موساش (سەلامى خۋاى لى بى)، بەم ۋەلامە توندو ددان شكىنە بىدەنگيان دەكات:

﴿..قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ أَهَيْطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ ...﴾ (البقرة- ۶۱).

واتە: ئايا ئەۋەى كە چاكترە بەۋەى دەگۆرپنەۋە، كە خراپترە؟! دەشۋېنەۋە بۇ ھەر شارىك، تاكو ئەۋەى داۋاى دەكەن چىنگىتان بکەۋى.

بەلى بەرپىزان!

بۇ مىللەتى خاۋەن عىززەت و عەۋدالى ئازادىي، خواردنى يەك جۆرى سادە، سەدجار لە خواردنى جۇراۋجۆرى ژېر سايەى فىرەۋنەكان باشتەرە، بەلام بەنى ئىسرائىلى خۇگرتوو بە كۆيلايەتىي و ژېردەستەيىيەۋە، بە پىچەۋانەۋە بوۋە.

۳- سستی و تهنه‌ایی له جیبه‌جی کردنی فهرمانداو، زۆرشت هه‌لکۆلین، بێته‌وه‌ی پێویست بـ:

ئهم هه‌لۆسته‌شیان به‌ جوانترین شیوه‌ له‌و به‌سه‌رهاته‌دا دهرده‌که‌وی، که‌ به‌چیرۆکی مانگا زیڕینه‌ ناسراوه‌، سوورته‌ی (البقرة) یشی به‌ ناوه‌وه‌ کراوه‌، له‌ ئایه‌ته‌ی (٦٧) تا (٧٣) ی بۆ ته‌رخان کراوه‌، کورته‌که‌یشی ته‌وه‌یه‌، که‌ دوا‌ی ته‌وه‌ی پیاویکی به‌نی ئیسرا‌ئیلی ده‌کوژری و بکوژه‌که‌ی نازانری، خوا‌ی کاربه‌جی فهرمان به‌ موسا (عليه السلام) ده‌کات، که‌ بۆ دۆزینه‌وه‌ی بکوژه‌که‌ به‌ گه‌له‌که‌ی بلی مانگایه‌ک سه‌ربرن و، ئه‌ندامیکی ته‌و مانگا سه‌ربرپاوه‌، له‌ ته‌رمی ته‌و کوژراوه‌ بدن، تاکو وه‌ک موعجیزه‌یه‌کی دیکه‌ی موسا، ته‌و بابا کوژراوه‌ زیندوو بێته‌وه‌، ناوی بکوژه‌که‌ی خۆی بدرکینی، وه‌ک خوا فهرموویه‌تی:

﴿وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَرَأْتُمُ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجُ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بَعْضَهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتِ وَيُرِيكُمْ ءَايَتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾﴾ (البقرة: ٧٢-٧٣).

واته‌: هه‌روه‌ها یاد بکه‌نمه‌وه‌! کاتی‌ک یه‌کی‌کتان کوشت و تییدا که‌وته‌نه‌ مش‌ت وم‌رپوه‌، به‌لام خوا ته‌وه‌ی په‌نهانی ده‌که‌ن ده‌یخاته‌ گۆرپی. ئنجا پیمان گوتن: ئه‌ندامیکی ته‌و مانگا سه‌ربرپاوه‌ له‌ ته‌رمی کوژراوه‌که‌ بدن - تاکو زیندوو بێته‌وه‌ - ئاوا به‌و شیوه‌یه‌ خوا مردوان زیندوو ده‌کاته‌وه‌و نیشانه‌کانی خۆیتان پێشان ده‌دات، به‌لکو بفامن.

ئنجا دیاره‌ گه‌لی موسا (سه‌لامی خوا‌ی لی یح)، سه‌ره‌نجام ته‌و فهرمانه‌یان جیبه‌جی کردوه‌، به‌لام دوا‌ی چی؟!

دوای ئەوئى بەھۆى پرسىيار كىردى زۆرەو ئە موسا، لەبارەى تەمەن و ڕەنگ و جۆر و چۆنئىيەتتى ئە مانگايەو، كە پىنئىستە سەرى بېرن، ھەم موساىيان زۆر بىزار كىردەو، ھەم كارەكەشىيان زۆر لەسەر خۆيان قورس كىردەو، وەك خۆى كاربەجى فەرموئىيەتتى:

﴿فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ﴾ (البقرة - ۷۱).

واتە: سەرەنجام سەريان بېرى، ھەرچەندە خەرىك بوو نەيكن...

ھەلبەتە ئەگەر بمانەوئى بەسەرژمىركىردى عەيب و كەم و كورپىيەكانى بەنى ئىسرائىلدا بچىنە خواری، كە بە ھۆى ژيانى ژێردەستەيى و لەدەستدانى ئازادىيەو، تىياندا پەيدا بوو بوون، زۆرى دەوئى، بۆيە بەم سى نمونەيە وازى لى دىئىن.

ئىستاش نۆرەى خۆمانە، وەك گەلىكى سەمدىدەو چەوسىئىراوئى دىژخايەنى ژێر نىرو چەكمەى پۆئىمى بەعسى شۆئىنى:

ئەوونەى دووھەم:

ئىمەش وەك خەلكى كوردستانى عىراق، بەھۆى زەخت و فشارو سەتم و چەوساندنەوئى چەندان سالى پۆئىمى بەعسەو، كاتى خۆى كۆمەلىكى زۆر عەيب و عارو ناتەواوئى فەكرى و پەرەشتىي (سلوكى) و كۆمەلايەتتى و سىياسىيمان - بەگشتى - تىدا پەيدا بوو بوون، كە ھەتا ئىستاش كەم و زۆر كارىگەرى و پەنگدانەوئىيان ئە ھەلس و كەوت و پەرەتارو ھەلۆستەكانى زۆربەى مىللەتەكەماندا، بەسەر كىردايەتتى سىياسىي و ئەھلى فەكر قەلەمىشەو، بەزەقىي ھەست پىدەكۆ!

دىارە من بە پىويست و بگرە پەسندىشى نازانم، بچمە نىو درىژدو
وردەكارىي ئەو مەسەلەيەو، كە پىم وانىە هيچ كەس لام و جىمى
تىدا بكات، بۆيە ھەروا بە خىرايى و بە كورتىيى، ئامازە بە ھەندىك
لەو خوو و خەسلەتە خراپانە دەكەم، كە پىم وايە ھۆكارى سەرەكىي
سەرھەلدىانيان لەنىو بەشىكى زۆرى خەلكەكەمان دا، ستەم و زۆرو
چەوساندنەوہى رېژىمى دىكتاتورى بەعس بوو، لە رابردودا:

۱- پوانخوازىي و خۆسەپاندن و، ھەموو شتىك بۆخو دارودەستەى خۆ
قۇرخ كردن..

۲- خۆ پى كەمبون لە بەرانبەر ئەوانى دىكەدا، كە ئەمەش گەورەترىن
ھۆكارى لاسايى كردنەوہو، شوپىنكەوتنى كوپرانەيە.

۳- كردنى كارىك لە بەرانبەر پارەو تەماع و كورسىيدا، كە پىچەوانەى
قەناعەت و برۋاي نىو دل و دەروونە، كە كاتى خۆى بە زەقتىن شىوہ
لە دياردەى جاشايەتىي و سىخوپىي كردن بۆ رېژىم داو، ئىستاش لە
گەلىك بوارداو، بە زۆر شىواز، لەھەلۋىست و رەفتارى خەلكىكى
زۆردا بەرجەستەيە.

۴- خۆويستىي (أنايىة) و بەتەنگ خەلكەوہ نەبوون و، تەنيا لە بىرى
خۆو بەرژوہەندىي تاكيي خۆدا بوون و، پەندى ھەلەى: (ئۆخەى
ئۆخەى، ھەر كەس بۆخۆى!) كردنە بەرنامە.

۵- زالبوونى گيانى ماددىيگەرابى و، تەنيا لە فيكرى تىركردنى
گەدەو داوین و پرکردنى گىرفان و قاسەدا بوون.

۶- ھىممەت ترمىي و، لە ھەموو شتىكى چاكدا، بە كەمتىن ئاست و
پشك قەناعەت كردن، جگە لە بەرژوہەندىيە ماددىيەكان و تىركردنى

غەرىزە جەستەيىيەكان، كە بە زمانى حال، دۆزەخ ئاسا لەو پۈۋەدە
 ھەر دەلېن:

﴿... هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ ؟﴾ (ق- ۳۰).

۷- زالكردىنى ئىنتىماي حىزىيى و تىرەيى و ناۋچەيى و بىنەمالەيى،
 بەسەر ئىنتىماي نەتەۋەيى و نىشتىمانىيدا و، سەرەنجام مالمالۇكىنەو
 داپر داپر بوون!

بەللى بەپىزان !

سەرچەم ئەم دەردو نەخۇشىيە دەروونىي و فىكرىي و پەشتىيانەو،
 ھى دىكەش لەنىۋ خەللىكى زۆرى مىللەتەكەماندا، كەم و زۆر ھەن
 و تەشەنەيان كەردە، ئىنجا ئىستا ئەگەر بمانەۋى تاكى كوردستان، چ
 مىندال بى، چ گەنج و، چ پىرو، چ نىرو، چ مى، لەو دەردو نەخۇشىيانە
 چارەسەر بىكەين، ياخود پىشگىرىي بىكەين لە تەشەنەكردىنى زىاتريان
 و پىۋە گىرۋدەبۈنى ئەۋانەي كە پىيانەۋە گىرتار نەبۈنە، بەتايىيەت
 لە ۋەچەي نۆيمان، پىۋىستە يەكەمىن ھەنگاۋمان بۇ پەرۋەردىيەكى
 پەسەن و راست، بىرىتى بى لە فەراھەم ھىنانى كەش ۋەھۋايەكى
 ئازاد، كە مەۋق تىيدا ھەست بە مەۋقۇبۈنى خۇي بىكات و ھىچ
 پالەپەستۋۇ فشارلىكى ماددىي و مەعنەۋىي و سىياسىي و ئەمىنىي،
 ۋاي لەسەر نەبى، كە بىپلىشىتەۋە كەسايەتتىي وردوخاش بىكات و
 بىيكاتە (خوردە)!!

كەۋاتە: با بە ھەموو لايەكمانەۋە، كار لەسەر ئەۋە بىكەين، كە
 ئازادىي و سەربەستى راستەقىنە بۇ تاكەكانى كۆمەلگاگەمان
 مەيسەرۋ دەستەبەر بىكەين و، پى نەدەين بە ھىچ لايەن و دەزگايەك،

كە بە ھېچ بىيانو ۋە پاساۋىكەۋە، ئازادىيە لە تاكى كوردستان زەۋت بىكات، لە ھېچ كەسكىش قىۋول نەكەين، كە زەخت ۋە گوشارى سىياسىي، يان ئابورىي، يان ئەمىنى، بىخاتە سەر خەللىكى ۋە لەۋ نىعمەتە ھەرە بەرزە خوايىيە، كە بەبى ۋى مرۇف لە نىۋەردۆكى خۆي خالىي دەپتەۋە، بىبەش بىكات، كە بىرىتە لە ئازادىيە.

ئىنجا با بىزانىن دوۋەمىن ھەنگاۋ ۋە بىنەماي پەروەردىيەكى پراست ۋە پەسەنى تەك، چىيە؟!

دوۋەم: پەروەردىيەكى گىشتىگىرو ھاۋسەنگ:

بەللى بەرزان!

ئەگەر بىمانەۋى گۆرپانكارىي ۋە ۋەرچەرخانىكى ئىجابىي لە كۆمەلگا كەماندا بىكەين، پىۋىستە بەرنامەيەك بۇ پەروەردە كەردنى تەكەكانى پەچاۋ بىكەين، كە گىشتىگىر بىت ۋە، سەرچەم لايەن ۋە پىكەتەكانى مرۇف، لە عەقل ۋە دىل ۋە غەرىزە... ھەتتە، بىگىرەتەۋە ۋە، ھاۋسەنگىش بى ۋە ھېچ لايەن ۋە پىكەتەيەكى مرۇف لەسەر ھىسابى لايەن ۋە پىكەتەكانى دىكەي گەۋرە نەكات ۋە، سەردەنجام بەھۋى پەروەردىيەكى لاتەل ۋە ناھاۋسەنگەۋە، كەسايەتتىيەكى نارىك ۋە لاسەنگ بۇ مرۇفەكان فەراھەم نەھىنى.

دىارە كاتىكىش مرۇف پەروەردىيەكى گىشتىگىرو ھاۋسەنگ دەكرى، كە سەرتە عەقل ۋە ھۆشى بە زانىارىي ۋە شارەزايى پراست ۋە سوۋدەخىش پۇش بىگىرەتەۋە، كە بىگومان زانستى لە ۋەھىيى خواۋە سەرچاۋە گىرتو، لەپىش ھەر جۆرە زانىارىيە كەۋەيە، پاشان دىلى بە ئىمان

و عه قیده بیدارو ئاوه دان بکریته وهو، لایه نی پروو حی به خواپه رستی و ته قواو ته زکیه تی بکری و، لایه نی عاتیفی به هونه ری په سه ن و پاک و چاک گه شه ی پیدری، ههروه ها جه سه ته ی به هو ی پاکرا گرتن و خواردن و خواردنه وه ی هه لال و پاک پیدان و وه رزشکردنه وه، خزمه ت بکری و، به هو ی ره وش و ته ده به به رزه کانی ئیسلامه وه، لایه نی هه لس و کهوت و ره فتاری خیرانی و کۆمه لایه تی و سیاسی تیدا به هیز بکری و... هتد، ته م فره مووده ی پیغه مبه ری خواش (صلی الله علیه وسلم) تیشکیکی باشمان بو ده خاته سه ر مه سه له ی په روه رده له ئیسلامدا:

عبداللای کوری عه مری کوری عاص - خوا لیان رازی بی - که وادیاره شه وانه هه میشه شه ونوئری کردوه نه خه وتوه، پۆژانه ش هه رده م به پۆژوو بووه نه پیساندۆته وه، ده لی: پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پی فره مووم:

((یا عبدالله اَلَمْ أُخْبَرْ اَنْكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟ فَقُلْتَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَلَا تَفْعَلْ، صُمْ وَأَفْطِرْ، فَمَنْ وَنَمَ، فَإِنَّ لَجْسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لَعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لَزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِرِزْقِكَ عَلَيْكَ حَقًّا...))
بوخاری به (۱۹۷۵) و موسلیم به ژماره (۱۱۵۹) گیراویانه ته وه.

واته: ئه ری عه بدوللا! وه که هه وائلم پیدراوه، پۆژانه هه ر به پۆژووی و، شه وانه ش هه ر شه ونوئری ده که ی؟

گوتم: با، ته ی پیغه مبه ری خوا!

فرمووی: ده جا وامه که، پۆژووش بگه ره به پۆژووش مه به - واته ه ی سوننه ت -، شه ونوئیش بکه و بشخه وه، چونکه: جه سه ته هه قی

لەسەرتەۋ، چاۋت ھەقى لەسەرتەۋ، ھاسەرت ھەقى لەسەرتەۋ،
مىۋانىشت ھەقى لەسەرتەۋ..

بەللى، پەرۋەردەي راست و دروستى مەرۋف لە ۋانگەي ئىسلامەۋە،
ئەۋەيە كە يەك رەھەندانە تەماشاي مەرۋف نەكرى ۋ، لە بەرنامەي
پەرۋەردەۋ پىگەياندنى دا، سەرجم پىگەتەكانى سروشتى ۋ، رەھەندو
لايەنەكانى كەسايەتتى، لەبەرچاۋ بگىرپن و حىسابى خۇيانيان
بۆ بگرى، چونكە بىگومان مەرۋف بە ھەموو پىگەتە ۋالەتتى
و دەرۋونىيەكانىيەۋە، مەرۋفەۋ، نە عەقلى ۋوتەۋ، نە جەستەي بە
تەنياۋ، نە ۋوۋى بەتەننى ۋ...ھتد.

**سىيەم: ئيمان، خواپەرستىي، رەۋشت، سى پاىي گىرنگى پەرۋەردەي
ھاسەنگن:**

۱۶۴

پەرۋەردەي مەرۋف لە ئىسلامدا، سى بىچىنەي گەۋرەۋ گىرنگى
ھەن، كەۋەك سىكۈچكەيەك لەسەريان بەندە، ئەۋانىش بىرتىن لە:
ئيمان، خواپەرستىي، رەۋشت.

ئىنجا ھەرچى ئيمانە كە لەسەر بناغەي بووناسىي (معرفة الوجود -
Ontology) ھەلەچىرى ۋ، تاكە بووناسىي راست و دروستىش ئەۋەيە،
كە ئىسلام خستۋىيەتە ۋو - ۋەك لە كىتپى: (تەۋرمى ئىسلامىي و
عەلمانىي و خالە ھاۋبەش و جىاۋازەكانيان)دا بە درىژىي قىسەم لەبارەۋە
كردەۋ^(۱) -، بەللى ئيمان بەرچاۋى مەرۋف ۋۆشن دەكاتەۋە، دەربارەي

(۱) بەلام شوئنى تەرخانكراۋ بۆ ۋونكرىدەۋەي: بووناسىي (علم الوجود)

خۇي و، خوا (عزوجل) و، بوونەوهر و، ئىنسان لەسايەي ئىماندا، لەخۇي
 خالى دەيى، كە چىيەو، كىيەو، بوچى دروستكراو، پىويستە چۆن
 بژى و، چى بكات و، سەرەنجامى ئەم ژيانە دىنبايە چۆن دەيى و،
 پۆژى دوايى چىيەو، چى تىدا دەگوزەرى و... هتد؟!

ئىنجا پاش لە دل و عەقلىدا چەسپانى ئىمان و عەقىدەي
 ئىسلامىي، بەھەر پىنج پايدە و بىرەتە سەرەككىيەكانىيەو، كە برپراھىئانە
 بە خواو، فرىشتەكانى و، كىتەبەكانى و، پىغەمبەرانى و، پۆژى
 دوايى، وەك ئەنجامىكى سىروشتىي، مەروفي برپرادار دەكەوئىتە خوليا
 و بىرو تەقەللای پەرستىن و بەندايەتتىي كىردن بو خواي بەرزو بىويىنە
 (سبحانە وتعالى)، چونكە مەھالە كەسەك بەرپراستىي خوا بناسى و،
 عەودال و شەيداي پەرستىن و بەندايەتتىي بۆكىردى نەيى، ھەرودەھا
 دوورو مەھالە، كەسەك برپراھىئان بە فرىشتەكانى خواو كىتەبەكانى و
 پىغەمبەرەكانى و پۆژى دوايى، لەدلىدا چەسپايى و، ھەول نەدات
 بە جۆرىك ژيان و گوزەرانى تاكىي و خىزانىي و كۆمەلەيەتتىي،
 دىناي رىك بخت، كە بىيىتە مايەي رىزگار بوون و سەرفرازىي
 ئەولاي و، بەختەوهرىي و خىروخوشىي ئەملاي.

پاشان وەك زادەو بەرھەمىكى سىروشتىي و چاودەروانكراوى ئىمان و
 عىبادەت، باباي برپرادارى خواپەرست، بە شۆەيەكى ئۆتۆماتىكىي
 بەرەو رەوشت و خوى بەرزو جوان و، ئەدەبىي دلگىرو پەسند، پەلكىش
 دەيى، چونكە يىنگومان مەروف لەسۆنگەي ئىمان و عەقىدەي راست

كىتەبى يەكەمى: (موسوعة الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) يەكە پوختەيەكى
 باشىمان لەكىتەبى چوارەمى: (مەوسووعەي: بىر كىردنەوى ئىسلامىي لەنىوان
 وەحىي و واقىع دا) دا ھىناو.

ۋ، خواپەرستىيى ساغەۋە، لە خوا (سبحانە وتعالى) ۋ فرىشتەكانى ۋ پېغەمبەرەكانى (عليهم الصلاة والسلام) نىزىك دەيىتەۋە، لە كىتەبى خوا، فەرمايىشتە بەرزو بىۋىنەكانى ورد دەيىتەۋە، بۇ خۇسازو ئامادەكرىن، بۇ بەر دادگايى خوا لە پۇژى دوايى ۋ لىپرسىنەۋە پاداشت ۋ سزا، يىدار دەيىتەۋە.

ئىنجا شىتەكى رۈۈن ۋ بېچەندۈ چۈۈنىشە، كە ھەركەسىك لە خوا فرىشتەكانى ۋ پېغەمبەرەكانى نىزىك بى ۋ، لە كىتەب ۋ فەرمايىشتەكانىيەۋە رامىتە ۋ، لەبىرى خۇئامادەكرىندا بى بۇ پۇژى دوايى ۋ سزا پاداشت ۋەرگرتەۋە، پاشان پەرستىن ۋ بەندايەتتەكى ساغ ۋ بېخەتە بۇ خوا ئەنجام بدات، ھەتمەن ھەتمەن لە ھەموو رەۋىشت ۋ ئاكارىكى بەرزو پەسەند بەھرەمەند دەيى ۋ، لە خوۋ ۋ خەدە ۋ رەفتارى دىۋ ۋ ناپەسەندىش دوور دەيى، ھەر بۇيەش دەتۈۈنن بە دۇنيايى ۋ راشكاۋىيەۋە بلىين: (خوۋ ۋ رەۋىشتى بەرزو پەسەند، سەنگى مەھەكى مەسۇلمانەتتە) ^(۱) -، ھەر بۇيەش دەتۈۈنن بە پشت بەستىن بەۋ راستىيەكى كە رابرد بلىين:

ھەركەسىك ناتەۋاۋىي (خَلَل) ۋ كەم ۋ كوۋرپى لە خواپەرستىيەكەيدا بىنرا، دەيى بزانرى كە ناتەۋاۋىي لە ئىمان ۋ عەقىدەكەيدا ھەيەۋ، ھەمىشە كىچ ۋ كالىي ۋ كەم ۋ كوۋرپى، رەۋىشت ۋ ئاكارى مەۋقۇش، زادەۋ بەرھەمى ناتەۋاۋىي خواپەرستىيەكەيتى، ئەم دوۋ ئايەتە بەپىزە سۈۋرەتتى (ابراھىم)ىش، بە رۈۈنىي پىكەۋە گىرەدران ۋ پەيۋەستبۈۈنى: بىراۋ، خواپەرستىيى ۋ، خوۋرەۋىشتى پەسەند، رادەگەيەنن:

(۱) نامىلەكەيەكم بەۋ ناۋۈنىشانەۋە ھەيە، كە ئالغەيەكە لە زنجىرەي: (بابەتە ھەنۈۋەكەيەكان).

﴿ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ
اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِي اُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِاِذْنِ
رَبِّهَا... ﴾ (٢٤-٢٥).

واٽه: سهرنج نادهي چوڻ خوا بڙ وشهيه کي پاڪ و چاڪ - که
مه بهست وشه ي (لا اله الا الله) يه - درهختي کي چاڪ و به پيڙي
به ويٺه هيٺا و ته وه، که ره گ و ريشه که ي له زهويدا چه سپاوه و لق و
پوپه کانيشي بهرز هه لچوون، هه ردهم به فهرمان ي پهروه ردگاري بهرو
ميودي خوي دهبه خشي...

وهك دهينين خوي کار به جي (سبحانه و تعالي) وشه ي
بهرزو به پيڙي خوا به يه کگرتن (كلمة التوحيد) و، ٽه شوينه وارو
به رهه مانه ي لي پيدا دهبن، له خوا په رستي ي و فهرمان به ري و، خو
و رهوشي بهرزو په سندن، به درهختي کي به رهه مدار ده چويٽي، که له
سي به شان پيکهاته وه:

ره گ و ريشه، قه دو لق و پوپ و گه لا، ميوه بهر، دياره له
پيکه وه به راورد کراني: بي ري خوابه يه کگرتن (فكرة التوحيد) و درهخته
به رداره که شدا، ٽيمان و عه قيد ده که ويٽه به ران بهر ره گ و ريشه و،
قه دو لق و پوپ و گه لاش له به ران بهر خوا په رستي يدا قه رار ده گرن
و، ميوه به ريش، خو و ره وشت و ٽاکاري په سنديان ده که ويٽه راست.

کورته ي قسان:

له روانگه ي ٽيسلامه وه: سيکوچکه ي : (ٽيمان، خوا په رستي ي،
خو و ره وشت) بناغه ي له سهر پهروه رد کراني مروفن و، هه رکاتيک

یسترا پهروهردیه کی گشتگیر و هاوسهنگ رهچاو بکری، بۆ دارشتنی که سایه تیه کی پوخت و نهخت و تۆکمەو ریکی تاکه کانی کۆمه لگا که مان، پیوسته له سه ر بناغه ی شه و سێ پایه بنه رده تیه، شه و پرۆسه یه جیبه جی بکری.

هیچ گومانیشی تیدا نیه، که خوا په رستی مروف، له قه ده ر ئیمان و عه قیده که ی ده بی و، رهوش و خو و ئاکاریشی، به پیی شه ندازه و ریژدی خوا په رستییه که ی ده بی و، مروف هتا خواناسترو پروادتر بی، خوا په رسترو پارێزکارتر ده بی و، هتا به ندایه تیی و پارێزیشی بۆ خوا چاکتر بی، خو و رهوش و ئاکارو هه لس و کهوتیشی له گه ل خه لک و ده ورده ریدا، باشر ده بی، هه ریویه ش خوی شه رزا (عز و جل) فره موویه تی:

﴿... فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ...﴾ (الأنفال- ۱).

واته: ده جا پارێز له خوا بکه ن و، نیوانتان چاک بکه ن.

پیشینانی خوشمان به بی هووده نه یانگوتوه: (له و که سه بترسه، که له خوا ناترسی)، چونکه به راستیی هه رکه سیك ترس و سام و هه یبه ت و خوشه وستی خوی له دل دای، مه حاله به خوی ره و باینی، که له په یوه ندیه کانی له گه ل خه لک و، هه لس و کهوته کانیدا، هیله سوورده کان به زینتی و، ته ماع له خوین و ناموس و سامانیان بکات و، ماف و که رامه تیان پیشیل بکات!

چوارەم: وريابوون لە ھەندىك نەخۆشىي و، ھەلەي بىرەزاو كوشنەدە:

بەلئى بەرزان!

بۆ ئەوئى بتوانىن پەرورەدەيەكى ريك و راست بۆ تاكەكانى
كۆمەلگا كەمان، بەتايبەت چىنى گەنج و تازە پىگەيشتوومان،
بەرەخسەن، پىويستە و پراي ئەو سى بنەما گەرورە گرنگەي پىشو،
ليورياوونى چەند نەخۆشىي و ھەلەيەكى گورچكەرىش، بخەينە
بەرنامەي پەرورەدەيىمانەو، كە برىتين لە:

۱- لاسايى كىردنەوئى كۆپرانە:

۱۶۹

پىم وانىە ھىچ كەسى واقع بين و بە وىژدان ھەي، نكوئىي
لەو بەكات، كە دەردو نەخۆشىي لاسايى كىردنەوئى ناھوشيارانەو
كۆپرانەي ئەم و ئەو، لەئىو بەشىكى زۆرى كۆمەلگا كەماندا، بۆتە
دياردەيەكى زەق و بەرچاو.

شايانى باسيشە، كە لاسايى كىردنەوئى (تقليد)ى خەلكى و،
شوينپى ھەلگرتيان، بەيى ليوردبوونەوئى حساب و كىتاب، يەككە
لەو دەردو نەخۆشىيە دەروونىي و كۆمەلەيەتياى، كە ھەميشە
كۆمەلگا دواكەوتوو و تىشكاوكان، پىيەوئى گىرۆدە دەبن وەك،
كۆمەلئاسى زەبردەست (عبدالرحمن بن خلدون) لە كتيبي ناودارى
خوى (المقدمة) دا باسى كىردو، گوتوويەتى: (...والمغلوب مَوْلَعٌ
بتقليد غالبه...)، واتە: باباي بەزىو تىشكاو، ھەميشە عەودالى
لاسايى كىردنەوئى بەسەردا زالبووئى كەيەتى..

ھەلبەتتە (ابن خلدون) باشى پىكاۋە، چۈنكى ئىمە دەينىن ھەمىشە دەرۋو نەخۇشى لاسايى كىرگەن، شۇنىڭدەك، ئىمە ھەمىشە دەستە تاقىم ۋە توتۇرغاندا بازارى گەرمە، كەلە ناخىندا ھەست كىرگەن بە دواكەوتۇپتى ۋە بەجىماۋى ۋە تىشكاۋى ھەيە، كەلە بەرانىر خەلگە ۋە لايەنە لاساكرۈەكانىندا!

دىيارە كەلە رۈانگە ئىسلامىشە، ھالەتتى لاسايى كىرگەن، شۇنىڭدەك، كىرگەن، زۆر خراپە، ۋە يەككە كەلە عادەت ۋە نەرىتە بەدو خراپەكانى كافرو ھاۋەش بۇ خەلگە دانەرەكانىش، ۋەك خەلگە فەرمۇپتى: ﴿بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَاهُ آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾ (الزخرف-۲۲).

۱۷۰ واتە: بەلكو گوتىان: ئىمە باب ۋە باپىرانى خۇمانمان لەسەر رىيەك بىنىۋە، ئىمەش ھەر بە شۇنىڭدىن ۋاندا دەرۋىن!

بەلام لىرەدا پىۋىستە ناگادارىين، ۋە دوو مەسلەن پىكەۋە تىكەل نەكەين، كەلە رۈالەت ۋەك دەچن، بەلام كەلە نىۋەپۇكدا زۆر جىاۋان، ئەۋانىش يەكەمىيان ئەۋەيە، كەلە باسما كىرگەن (لاسايى كىرگەن)، ۋە دوو مىشيان بىرىتە كەلە ھەرە ۋەرگىرن ۋە سوۋدەندىۋون كەلە شتى بەكەلگە ۋە باشى خەلگە، ھەرەكەستىك بىن ۋە كەلە كىيەك بىن!

چۈنكى خەلگە كارىبەجى كەلە ھالىكدا، كەلە يەكەمىيان قەدەغە كىرگەن رىگىرى لىكردە، بە عادەت ۋە ھەلىۋىستىكى ھەلەۋ پۈۋچى كافرانى دانەۋە، ۋەك پىشتەر گوتما، فەرمانى بەھى دوو مىيان كىرگەن، مەدھى كەسانىكى كىرگەن، كەلە گۆي بۇ ھەمۈۋ جۆرە قسەۋ بىرۈۋچۈۋىك دەگىرن، بەلام دۈۋى گۆلۋىر دەكەن، ۋە كامەي چاكىرو پەسندىر بو ھەلىدەۋىر، ۋەك فەرمۇپتى:

﴿...فَبَشِّرْ عِبَادَ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾﴾ (الزمر: ١٧-١٨).

واته: دهجا موژده بده بهو بهندانهم، كه گوی بۆ هه موو قسه يه كه ده گرن، پاشان شوین ئه وهیان ده كه ون، كه باشته، ئه وانه كه سانیكن خوا رینمایى كردوون و، ئه وانه ن خاوه ن عه قلان.

به لى، عاقل ئه و كه سه يه عه قلى خه لكى بخاته گه ل عه قلى خوى و، خوى پى دهوله مهند بكات، وهك له شويته واردا هاتوه: (الحكمة ضالة المؤمن فحيثما وجدها فهو أحقُّ بها) رواه الترمذي وغيره، واته: حيكمت شتيكه له بابای بر وادار بزر بووه، ئنجا له هه ر كوييهك بيدۆزيتته وه، له هه موو كه س پى شايسته تره.

١٧١

ئنجا ئه گه ر ته ماشای واقيعى ميژووى مسولمانانیش بکهين، دهبينين دهولت و کۆمه لگای ئيسلامی، هه رچی به رهه م و كه له پوورى فيكری و فهلسه فيی و شارستانی و سیاسیی و ئیداری رۆم و فارس و هیندو چین و یۆنان بو، به عه قلیکی کراوه وه وهریان گرت و، هه زمیان کردو ته فاعولی ئیجابییان له گه ل کردو، ئه وه ی پشیان سوود به خش و په سنده له گه ل ئایین و عه قیده دا گونجاو بو، به هه ریان لیوه رگرت و ئه وه ی دیکه شیان به پى بنچینه ی: (خُذْ مَا صَفَا دَعْ مَا كَدَرَا) ئه وه ی بیخه لته یه وه ریگرو، ئه وه ی لیله ره تی بکه وه، فریداو به زمانى حال گوتیان: مالی قه لب سه ر به ساحیبه تی!

ئنجا وه نه بی مسولمانانی پشیمان هه ر به ونده وازیان هینای، كه شتی چاکی خه لك وه ریگرن و خویانی پى دهوله مهند بکه ن و،

كۆمەلگاۋ دولەتى ئىسلامىيەتنى پى بەھىزۈ پىز بىكەن ۋ گەشەيان پىدەن، بەلكو ئەو بەرھەم ۋ كەلەپۈرە فېكرى ۋ شارستانىي ۋ ئىدارىيە ۋ ۋەريان گرت، گەشەيان پىداۋ زىادە ۋ خۇشيانان زۆر خىستە سەرى، ۋەك واقىيى مېژۈۋى شايەدە، مېژۈۋىۋىسە رۆژئاۋىيەكانىش گەۋاھىي دەن.

پوختە ۋ مەبەست:

لاساىي كىرەنەۋە شۈبھەۋەتنى ناھۇشيارانە ۋ خەللى، لە ھەر رۈۋىكەۋە بى، دەردۈ نەخۇشىيەكى كۈشندەۋ خراپەۋ، پىۋىستە لە بەرنامەۋ پىرۋسە ۋ پەرۋەردەيىماندا چارەسەرى بۆ رەچاۋ بىكەن، بەتايىيەتەش، كە لە رۆژگارى ئىستانمان ۋ، لەنىۋ بەشىكى زۆرى كۆمەلگاۋماندا، زۆر تەشەنە ۋ كىرەۋە، ھەمۈۋ بۈرەكانى فېكرو رەۋىش ۋ نەرىت ۋ پۆشاك ۋ... ھەتدىشى گىرۋتەۋەۋ، ئەگەر بابايەكى نەشارەزا بە نەتەۋەكەمان سەرنىجان بىداتى، ۋا ھالى دەبى، كە ئىمە مىللەتلىكى سەرسۈاللىۋ دەستخالىي ۋ ھىچ نەدىتۈۋىن ۋ، ھىچ شىك ئە دىن ۋ مېژۈۋ ۋ كىلتۈۋى خۇماندا شىك نابەين، تەنەنەت جىل ۋ بەرگ ۋ ناۋىشانى دۈۋكان ۋ بازارەكانىشمان، بۆيە ناچارىن ھەمۈۋ شىك لەملاۋلار بىنەن!!

۲- ھەمىشە رۈۋى رەخنەۋ گەلىي لە خەلىك كىرەن ۋ، دەستى چەۋر پىسرىنىان:

ئەمىش يەكى دىكەيە لەۋ عەيب ۋ ناتەۋايىانە، كە لە خەلىكىكى زۆرى كۆمەلگاۋماندا ھەيە، ديارە ئەم خەسلەتەش زىاتر ھى كەسانىكى لەخۇ رازى ۋ دان بە ھەلەۋى خۇدا نەھىنەرە، ۋەك چۆن

پىچەوانەكەي، واتە: لەجياتى خەلكى، خەتاي خۆ گرتن و رەخنە لەخۆگرتن و عەيبى خۆ بىنين، خەسلەتى كەسانى واقع بىن و خۆ بەكەمگرو، پىشىنانىش جوانيان گوتو: ((ئەگەر پووشكەت لە چاوى خەلدا بىنى، چىلكەش لە چاوى خۆتا بىينە!!)، منىش لە مېژ سالا وەك پەندىك گوتومە: ((سەد هەلەم تىدا بدۆزەو، بەلام يەكيانم لەگەل چاك بە!!).

چونكە كەسانىك هەن، هەر لە عەيب دۆزىنەوو رەخنە گرتن ئازان و، بۆ چارەسەرى گرفت و كىشەكان هىچيان پىينە.

ئىنجا گومانىشى تىدانىە، كە ئىمە هەموولايەكمان لە هىنانەدى ئەم واقعەدا، بەخىرو شەرو چاكەو خراپەيەو، كەم وزۆر خاوەن پشكىن، هەركەسە بەپىي خۆي.

۱۷۳

هەلبەتە ناشمەوى هىچكەس وا لەم قسانەم تىيگات، كە من رەخنە لىگرتنى ئەم واقعەم پى خراپ و هەلەيە، بەتايبەت واقىعى حىزىيى و حكومىي و ئىدارىي، كە سەرچاوى زۆربەي هەرزۆرى گرفت و نەخۆشىيەكانە، نەخىر مەبەستم ئەو نىەو، بگرە بە پىچەوانەو: رەخنەگرتنى بەجى و بابەتتيانەو دەست خستىنەسەر برىن و نەخۆشىيەكان، كاريكى گرىنگ و پىويستە، بگرە لەروانگەي ئىسلامەو، بىدەنگ بوون لە كەم وكوورپى و هەلەو پەلەي كۆمەلگا و دەستەلات و دەوروبەرو، دەستىنەگرتنى ستەمكارو خراپەكاران و، نەگىرەنەوديان لە خراپەو ستەم، تاوانىكى يەكجار زلەو مايەي تىداچوونى كۆمەلگا و دەستەلات و سەر بەفەتارەت چوونيانە، وەك خواي كاربەجى لەو بارەو فەرموويەتى:

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ (٢٥) ﴿(الأنفال - ٢٥).

واته: خوشتان له به لایه ك پاریژن، كه ته نیا تووشی سته مكاره كاتنان
نابی و، بزنان كه خوا سزای تونده.

(ترمذی) یش گپراویه ته وه كه رۆژیکیان (أبویکر) - خوا لئی رازی
بی - وتاری ده دا، گوتی:

{ أيها الناس إنكم تقرأون هذه الآية:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا
أَهْتَدَيْتُمْ...﴾ (المائدة - ١٠٥).

وإني سمعت رسول الله (صلى الله عليه وسلم) يقول: إن الناس إذا رأوا
الظالم فلم يأخذوا على يديه، أوشك أن يعمهم الله بعقاب منه)^(١)، واته:
ئهى خه لکینه! ئیوه ئه م ئایه ته ده خویننه وه به هه له لیکى ده ده نه وه:
(ئهى بر وادارینه! وریای خو تان بن، ئه گهر پئی راست گرتووبن،
گومر ابوان زیانتان لینادهن...)، به لام من گویم له پیغه مبه ری خوا
(صلی الله علیه وسلم) بوو ده یفه رموو: هه ركات خه لك سته مکاریان
بینی و ده ستیان نه گرت، نیزیکه خوا به گشتی له لایه ن خو یه وه سزایان
بدات.

به لام مه به ستم ئه وه یه، كه ته نیا له ره خنه گرتن و عه یب دۆزینه وه
ئازا نه بین و، پشینیاری ریبازو شیوازی چاره سه رکردنیشیان بکهین،

(١) أخرجه وأبو داود: ٤٣٣٨، والترمذی: ٢١٦٨، وقال: صحيح، وابن ماجه: ٤٠٠٥.

پېشمان وانەبى كە خۇمان ھىچ ەھىب و كەم و كووړپىيە كمان نىه، له كەم و كووړپىيە كانى ئەم واقعەدا ھىچ پشك و بەشمان نىه!

۳- تەنبەللى و خۆبواردن له ئىش و كار:

ئەمىش يەكى دىكەيە لەو دەردو نەخوشىيانەى، كە وەك پەتايەك ژمارەيەك لە تاكەكانى كۆمەلگا كەمانى گرتۆتەو، لەسەر ھەموو ئاستەكان، ھەر لەسەر كردايەتى سياسىيى و بەرپرسيارىتييە حيزبىيى و حكومىيى يەكانەو بەگرە ھەتا سەرچەم تويزەكانى كۆمەلگا كەمان.

واتە: من لىرەدا پرووى قسەم تەنيا لە مىللەت، يان تويزىكى ديارىكراوىيى مىللەت نىه، بەلكو پرووى قسەم لە تەنبەلەكانى كۆمەلگا يە كەمان بەگشتى بەحكومەت و حيزب و مىللەتەو، چونكە وەك چۆن گەنجىك كە ئامادە نىه، لەولاتەكەى خۇيدا كارو كاسبىيەك بكات، ھەرچەندە ئاتاجىشە و، بەرپۆبەرانى ولات ناچار دەبن بۆ ئەنجامدانى ئەو كارە، كرىكارى بيانىيى يىنن، بە تەنبەل دادەنرى، بە ھەمان شىوەش بەرپرسيكى حيزبىيى يان ئىدارىيى و حكومىيىش، كە لەبەر ئىسراحت تەلەبىيى و خۆ ئەزىيەت نەدان و ئارەقە نەكردن، كەم تەرخەمىيى لە ئەرك و كارى خۇيدا دەكات و بە چاكىيى ئەنجامى نادات، يان دواى دەخات، ئەويش ھەر بە تەنبەل و تەوەزەل دادەنرى و، بەگرە باباى بەرپرس و پايەزل، لە كاتىكدا لە ئەرك و كارەكانى خۆى دەبويزى و تەنبەللى دەكات، زەرەر و زيانىكى زۆر بە ھەموو لايەك دەگەيەنئ و، جارى وايە بەھوى ساردو سړىيى نواندننى كەسانىكى بەرپرسەو، لە نواندننى ھەلوئىستىكى سياسيدا، يان دەرکردنى برپارىيىكى سياسىيى بەپەلەى ھەنووكەييدا، مەسەلەيەكى گزنگ و چارەنووسساز لە دەست دەچى.

ئىنجا ئەوھى كە لىرەدا پىويستە جەختى لەسەر بکەينەو، چەند شتىکە:

يەك: دياردەى خۆبوردن لە ئىش وکارو کەمتەرخەمىيى تېداكردىنى و تەنبەللى، يەكکە لە نەخۆشییە کۆمەلایەتییەکان و، گەلانى تەنبەل و خۆبۆر ناتوان گەشە بکەن و بەروپیش بچن.

دوو: کۆمەلگای ئىمە بەشىكى گىرۆدەى ئەو نەخۆشییە بوو، لە ھەموو ئاستەکاندا، پىويستە وەك راستییەكى تال دانى پىدا بىنین، چونکە خۆ لىگىل کردنى، ھىچ لە واقیعی تالى ناگۆرئ، وەك چۆن بەسەر لە لىمدا نوقم کردنى وشتەرمەل، راوچى بزر نابئ!

سئ: ھۆکارىكى سەرەکیى پەيدا بوونى ئەو نەخۆشییە، وىراى ھۆکارەکانى رۆژگارى رۆژم، برىتە لە گوريس پچرکىنەو مونافەسەى نىوان ھەردوو حیزبى حوکمران (پارتى و يەکیەتئ) کە وىستووینە و دىیانەوئ بە زەبرى پارەو تەعین کردن و چى وچى، خەلکى يىمتمانەو زویرو دلسارد، بەخۆیانەو گرى بدن و، لە دەورى خۆيان کۆو کەن!

چوار: چارەسەرىش لە چەند شتىکدا دەبینم، گرنگترىنيان:

أ- چاو بە سياسەتئ خۆدا گىرآنەوھى پارتى و يەکیەتئ و، زانىنى ئەو راستییە، کە خەلکى بە ھاندەرى پارەو تەماح کۆبوو، ناگونجئ پشتى پئ ببەستري و، حىسابى لەسەر بکري و، سەرەنجام ئەو پەندە کوردیەيان بەسەردا دەچەسپئ کە دەلئ: (ھەتا گندۆر گندۆر بوون، خزم زۆربوون، گندۆر ھاتنە برانئ، خزم ھاتنە قرانئ).

ئىنجا ھىچ گومانىشى تېدا نى، کە ئەو جۆرە ھەلئس وکەوت کردنە بە مال و سامانى خەلک، شتىكى ناشەرعییى و نایاسایى و نامەنتىقییشە!

ب- په رو ده کردنی خه لک له سه ر به به رزو پیرۆز ته ماشا کردنی کار کردن و تیگه یان دنیان له و راستیه، که کار کردن و بژیوی هه لال په یاد کردن، به رهنجی شان و ئاره قه ی نیوچاوان، جوړیکه له عیبادت و، به شیکي گرنکه له دینداری و طاعت.

ج- کار کردن جیددی بۆ په یاد کردنی کارو که سابهت له ولاتدا، به هوی بووژاندنه وهی کشتوکال و ئاژه لاری و وه گه پر خستنه وهی کارگه له کار که وتوه کان و، بنیاتنانی کارگه و کارخانه ی دیکه، ده ریا کردنی کۆمه لگا که مان له م حاله ئا ناسایی و ناسروشتیه ی، که تییکه وتوه، که بریتیه له: چاو له دهستی ولاتانی دیکه بوون، بۆ ساده ترین پیداویستی ژیان و گوزهرانی پوژانه مان، که پیم شک نایهت له و پوهوه، ولاتیکی دیکه ی وه که هه ریمی کوردستان له دنیا دا هه بی!

۴- دابه زینی ئاستی خویندن و وه رگرتنی زانست:

که دیاره ئه م نه خو شیه زیاتر تایبه ته به قوتابیانه وه، هۆکاری سه ره کیی سه ره ه لانی ئه م دیارده شه - به رای من- بریتیه له:

یه که م: ده ستی خستنی حیزب - که مه به ستمان هه ردوو حیزبی حوکمرانه - له کاروباری خویندن، وه که دانانی ماموستای بیتوانا و ناشایسته، به هوی ره چاو کردنی به رژه و هندی ته سکی حیزبیه وه و، فره ق و جیاوازی خستنه نیوان قوتابییه کانه وه، له بهر هه مان هۆکارو، سه رقال کردنی قوتابیان به گوریس پچر کینه ی حیزبیه وه... هتد.

دوو هه م: کاریگه ری سه لیبی ته وژمی عه لمانی، چ له ری هۆیه کانی راگه یان دنه وه، چ له ری شیوازه کانی دیکه ی کاروچالاکی

حیزیی و حکومیمیانوه، که بهردهوام کار لهسهر لهخواو له ئیسلام دوورخستنهوهی گهنجهکان دهکن و، ههمیشه خهریکی تپدا وروژاندنی غهریزهی جینسییان و قهناعهت پیهینانیان، که ژیان له تیرکردنی گهدهو داویندا کورت ههلدی!

دیاره چارهسهری ئەم نهخۆشییهش بهوه دهکری، که دژو پیچهوانهی هوکارهکانی پهیدابوونی بیتینهدی، واته: دهستتپهردانی حیزب له پرۆسهی خویندندا رابگیری و نههیلری و، تهوژمی عهلمانیش چیدی له دژو تهوژمی ئیسلامی، ههللی لهخواو ئیسلام دوورخستنهوهی گهنجهکان نه دات و، بهلای کهمهوه وهک سیکۆلاریزمی رپوژشاوا، ئە گهر له گهل ئایین و عهقیدهی کۆمه لگایه کهیشیدا نیه، دژیشی نه بی، ئە گهرنا خوی به مهردهی مه لای مه زبوره دهبات، که ئەو لقه درهختهی ده پریهوه که لهسهری وهستابوو و، پهندی: (نۆ گای خوی به گایه کی خه لکییهوه له گاگیردا خنکاندا) بهسهردا دهچهسپ!

۵- بیهیوایی و نائومی دبوون:

ئهمیش یه کیکی دیکه یه لهو دهردو نهخۆشییه پهره گرتوانهی که بهشیکی زۆری کۆمه لگا کهمانیان گرتوتهوه.

دیاره له ئاکامی دلساردیی و نائومی دبیش دا، کۆمه لیک نهخۆشیی و گرفتتی دیکه سه رهه لدهدن، که سه ری خۆه لگرتن و پروو له ههنهران کردنی گهنجهکان، له ههموویان زهقتره.

پیشم وایه بو چارهسهری ئەم گرفت و نهخۆشییهی بیهیوایی و ته مابرا بوونه، ره چاوکردنی سی شتان پیوسته:

أ- به هه موو لایه که وه له هه موو ئاسته کاند، به جیددی هه ولئ
چاره سه رکردنی نه و کهم و کووپی و گیروگرفتانه به دین، که
خه لکه کهمانیان دوو چاری بیزاریی و نا ئومیدی کردوه، پیمان
وانه بی، که ده گونجی نه و واقیعه به و هه موو کهم و کووپی و
نه خویشی و نه هه مه تییا نه وه، درێژه به بوونی خو ی بدات.

به کورتیی و به کوردیی:

با به پرسان و ساماندارانی به هره وه رگر له م واقیعه، پر سته م و
بیدادی و کهم و کووپی، خه یال پلاوی وانه کهن، که نه م هه ل و مه رجه
خراپ و پر گهنده لیی و پۆخه لیه یان بو ده چیته سه ر! به لکو به پنی
یاسا (سُنَّة) ی خوا له میژووی به شه ردا، هه میشه نه و جوړه واقیعه
سه ره نجامیان هه لگپرانه وه یه، وه ک خوا ی داد گه ر فه رمو یه تی:

﴿...وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾ (الشعراء - ۲۲۷).

واته: له مه و دو و نه وانه ی سته میان کردوه، ده زانن چ هه لگپرانه وه یه ک
هه لده گه ر پنه وه!

ب- ده رکردنی نه و راستییه، که هه چ کۆمه لگایه ک بیگرفت و
کیشه و کهم و کووپی نیه و نابج، بو یه نابج هه بوونی گرفت و
کیشه کان چۆ کمان بیدابدن و نا ئومیدمان بکه ن.

ج- به هیژکردنی لایه نی مه عنه و بی و گه شه پیدانی له نیو کۆمه لگا دا
به گشتی و به تایبه ت چینی تازه پیگه یشتوو و گهنج، چونکه هه چ
گومانی تیدانیه، که مرو فی بر وادارو پشت به خوا قایم و دیندارو
پاریژکار، له خه لکی دیکه به هیژترو خو را گرتره، له به رده م نا په حه تی

و گرفت و نازاره كاندا و، هەرگىز باباى ئيمان پتەو له سهختترين
هەل ومەرجيشدا، دووچارى بەزىن و تيشكان و ئائومىدىي نابى، وەك
خو (عزّوجلّ) فەرموويهتى:

﴿...إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ (يوسف - ۸۷).

واتە: يىگومان تەنيا كۆمەللى كافران له بەزەيى و كەرەمى خوا
بىهيو دەبن.

لێرەشدا كۆتايى بە بوارى يەكەمى بابەتەكەمان دىنين، كە بەشى
زۆرى پانتايەكەى گرتۆتەوهو، دەچىنە سەر بوارى دووهم:

بواری دووهم

ئەرکی سەرشانمان

بەرانبەر بە کۆمه‌لگا، له بواری خێزانییدا

The banner is divided into three main sections. The left section contains the Facebook link 'archive.org/details/@alibapir' and a QR code. The center section features a portrait of a man with the text 'له نۆزه قوماندا پێشێشتار نه‌هه‌ڵه‌ش' and 'مێن هه‌ڵه‌و به‌ر مه‌جده‌ ئه‌مه‌ڵه‌ش'. The right section contains the YouTube link 'AliBapir' and a QR code. The bottom section includes a QR code for the website 'www.alibapir.com' and a QR code for the Telegram channel 't.me/alibapir'. The banner also includes social media icons for Facebook, YouTube, and Telegram.

www.alibapir.com

به پـِـزان!

بۆ خستنه پرووی ئهرکی سه رشانمان به رانبهر به کۆمه لگه که مان، له بوارى خـِـزانیدا، به پـِـیوستى ده زانم، سه رها ئاماژه يه که به کـِـمین به سروشت و پایه کانی بنیاتنانی خـِـزان له ئیسلامدا، بۆ ئه ودى هه موولایه که له و باره وه به رچاومان پروون بـِـ، چونکه من ده زانم که که سانیکی له ئیسلام نه شاره زان، زۆرجاران به هوى هه لـِـس و کهوت و ره فتارى هه لـِـو نابه جـِـی هه ندیک له مسو لمانانه وه، له بوارى خـِـزانداریدا، به ناهه ق ئیسلام تۆمه تبارو، بگره تاوانباریش ده که ن.

پاشان دواى خستنه پرووی سروشتى خـِـزان و پایه کانی، ئاماژه ده که یـِـن بۆ ژماریه که له و گرفت و که م و کووړپـِـیانه ی، که له و به ارده ا له نیو کۆمه لگا که ماندا هه ن و، تیشکـِـنکـِـش ده خـِـینه سه ر چۆنیه تی چاره سه رکردنیان:

سروشتى خـِـزان و پایه کانی له ئیسلامدا:

ئیسلامی به رجه سته له کـِـتـِـبـِـی خوا و سونه تی پـِـغه مبه رى پـِـشه وادا (صلی الله علیه وسلم)، گرنگی و پایه خـِـکی تایبه تی به خـِـزان داوه، وه که یه که مـِـین و گرنگـِـترین خـِـشتى بنیاتنانی کۆمه لگا، ئنجا ئه و گرنگی و پایه خـِـ پـِـدانه ی ئیسلام به خـِـزان، له زۆر شـِـتدا نومایانه، به لـِـام گرنگـِـترینیان - به برـِـواى من- ئه وه یه، که ئیسلام بنیاتنانی خـِـزانى له لایه ن پـِـیاو و ئافره ته وه، خـِـستۆته سه ر بناغه ی گـِـرـِـبه ست (عقد) یکی گه وره گرنگ، که ته ره فیکی مـِـردو، ئه وى دیکه ی ژنه و، هه ردووکیان به شـِـوه یه کی ئازادانه و ئاره زوو مه ندانه،

لەسەر ئەو بناغە موبارەكە، بۆ يەكدى ھەلال دەبن و، خىزانىكى
شەرىعى پىك دىتن.

شايانى باسىشە ھەم لە كىتى خا (عز وجل) داو، ھەم لە
سوننەتى پىغەمبەرىشدا، بە راشكاوبى و لە چەند شۆيىكىدا، باسى
ئەو گىرىبەستە كراو، بۆ نمونە:

۱- خا (سبحانہ وتعالى) لە سياقىكىدا، كە باسى مارەكرىنەوہى
ژنانى يۈۋەن دەكات، پاش بەسەرچوونى ماوہى عىددە (عِدَّة) يان،
كە چوار مانگ و دە شەو، فەرموويەتى:

﴿...وَلَا تَعْرِضُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ...﴾
(البقرة- ۲۳۵).

واتە: بىرىرى يەكجارەكى لە بارەى گىرىبەستى ھاوسەرگىرىيەوہ
مەدەن، ھەتا كاتى عىددەكە بەسەردەچى..

۲- ھەروەھا لە سياقىكىدا، كە باسى رەوانەبوونى وەرگرتنەوہى ھىچ
شتىك لەو مارەيىيەى، كە پىاو دەيداتە ژنەكەى، پاش ئەوہى لەيەك
جىيادەبنەوہ، خا (سبحانہ وتعالى) گىرىبەستى ھاوسەرئىتى بە (مِيثَاقًا
غَلِيظًا) ناوېردو، وەك فەرموويەتى:

﴿وَأِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ سَبَدَا لَزَوْجٍ مَكَاتٍ زَوْجٍ وَأَتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ
فَنَظَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا
مُسِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ
وَأَخَذَتْ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾﴾ (النساء: ۲۰-۲۱).

واتە: ھەركات وىستان ھاوسەرىك يىنن لە جىي ھاوسەرىكى دىكەو،
پىرى پىستىك مارەيتان دابوۋە يەككىيان، ھىچى لىۋەرمە گىرەو،
ئايا ۋەك شىتىكى يىبنەماو گوناھىكى ئاشكرا ۋەرىدە گىرن؟ ئىنجا
چۆن ۋەرىدە گىرن، لە ھالىكىدا كە پىشتىر چۈنەتە لاي يەكدى و،
ھاوسەردە كانىشتان پەيمانىكى پتەويان لىتان ۋەرگىرەو؟!

۳- پىغەمبەرى خواش (صلى الله عليه وسلم) لە ۋبارەو ھەرموۋىەتى:
((واتقوا الله في النساء، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانَةِ اللَّهِ وَاسْتَحَلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ
بِكَلِمَةِ اللَّهِ) رواه مسلم: (۸۸۹/۲)، والترمذي: (۱۱۶۳)، واتە: لە ۋبارەى
ژنانەو پاریژ لە خوا بکەن! چونكە ئىۋە ۋەك سپاردەى خوا ۋەرتان
گىرتوون و، بە وشەى خوا داۋىنتانپان بۆ خۆتان ھەلال كىردەو.

۱۸۵

دىارە بەلگەش لەسەر ئەو زۆرن، كە گىرەبەستى ھاوسەرىتى،
گىرەبەستىكى ئازادانەو ئارەزوومەندەى نىۋان ژن و پىاۋە، بۆ نمونە:
۱- خوا (سبحانە وتعالى) لە ۋبارەى چۆنئىەتى و سىروشتى پەيوەندىي
نىۋان ژن و مېردەو، ھەرموۋىەتى:

﴿... هُنَّ لِيَاْسُ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِيَاْسُ لَهُنَّ...﴾ (البقرة - ۱۸۷).

واتە: ژنەكانتان پۆشاكن بۆ ئىۋە، ئىۋەش پۆشاكن بۆ ئەوان.

ئىنجا دىارە ھىچ كەسىكىش بە وىست و خواستى ئازادانەى خۆى
نەبى، پۆشاك ناپۆشى.

۲- ھەروەھا خوا لە ۋبارەى ئەرك و مافە بەرانبەرەكانى ژن و مېردانەو،
ھەرموۋىەتى: ﴿... وَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ
دَرَجَةٌ...﴾ (البقرة - ۲۲۸).

ۋاتە: ... بۇ ژنان ھەمان ماف ھەيە لەسەر پىاۋان، كە پىاۋان لەسەر ۋانىان ھەيە، بەلام پىاۋان پەلەيە كىيان بەسەر يانە ۋە ھەيە.. (مەبەستىش لەۋ پەلەيە سەرپەرشتىي كىردى خىزانە).

كەۋاتە: ۋەك چۆن پىاۋ بە ويستى خۆي ھاۋسەر گىرىي دەكات، ئافرەتەش بە ھەمان شىۋە، ديارە بەيچ ئەمەش، گىرەست (عقد) بوۋنى ھاۋسەر گىرىي ھىچ ماناي نىە.

۳- بوخارىي لە ژىر ناۋونىشانى: (باب لا يَنْكِحُ الْأَبُ وَغَيْرُهُ الْبِكْرَ وَالْثَيِّبَ إِلَّا بِرِضَاهَا)، ۋاتە: (باسى ئەۋە كە نە باب و نە كەسى دىكەش، كىچ و بىۋەژن بە رەزامەندىي خۆي نەيى مارەنابرى) دا، ئەم فەرمايشتەي ھىناۋە:

((لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمَ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ، وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرَ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ...)) ژمارە:

۵۱۳۶، ۋاتە: بىۋەژن مارە ناكىرى، ھەتا راۋىژى پىنە كىرى و، كىچ مارە نابىرى، ھەتا رەزامەندىي ۋەرنە گىرى..

۴- ھەرۋەھا بوخارىي لە ژىر ناۋونىشانى: (بابُ إِذَا زَوَّجَ ابْنَتَهُ وَهِيَ كَارِهَةٌ فَبِكَاحِهِ مُرَدُّهُ)، ۋاتە: (باسى ئەۋە كە ھەر كەسىك كىچە كەي مارەبىر لى يە كىك، كە پىي رازى نەبوو، ئەۋە مارەبىرەنە كەي ھەلۋە شاۋىيە) دا، ئەم فەرمايشتەي ھىناۋە: ((عَنْ خَنْسَاءَ بِنْتِ خِزَامِ الْأَنْصَارِيَّةِ أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ ثَيِّبٌ، فَكَرِهَتْ ذَلِكَ، فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَرَّ نِكَاحَهُ)) ژمارە: ۵۱۳۸.

ۋاتە: خەنسائى كىچى خىزامى ئەنصارىي گوتۇيەتتى: بابى بە بىۋەژنىي لە كەسىكى مارەي برى، ئەۋىش پىي ناخۇش بوو، ئىنجا ھاتە لاي پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەۋىش ئەۋ مارە كىردەي، كە بابى پىي ھەلسابوو، ھەلۋە شاندىۋە.

ئىستاش با سهرنجى پايه و بنه مايه كانى خىزان بدهين و، بزائين
ئىسلام چۆن چۆنى برپارى داوه، كه ژن و مېرد پىكه وه رەفتار
بكه ن و، مال و خىزان به رپۆ بهرن؟!

پايه كانى خىزان :

يه كه م: يه كسانى ژن و پياو، له: مرووف بوون و، بهنده ي خوابوون و، ئەرك
و مافه كانياندا:

وهك خواى پهروهردگار فەرموويه تى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ
الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا
وَنِسَاءً..﴾ (النساء- ۱).

واته: ئەى خەلکینه! پارێژ لەو پهروهردگارەتان بکەن، كه له يهك
نه فس دروستى كردوون و، هەر لەو جوړه نه فسه ش هاوسه رده كەى
دروست كردوو، پياوان و ئافره تانىكى زۆرى لى پەيدا كړدوون..

ههروهها فەرموويه تى: ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ
ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ
نَقِيرًا﴾ (النساء- ۱۲۴).

واته: ههركه سيك له نير يان مە، كرده وه باشه كان بكات و بر واداريش
بى، ئەوانه دهچنه به هه شته وه، هينده ي شوينكه ي سه رپشتى نيوكه
خورما سته ميان لى ناكړى..

دوۋەم: خۇشەۋىستىيى ۋ بەزەيى دوۋسەرەيى ژن ۋمىرد، بەرانبەر بە يەك:

پايەيەكى دىكەي گىرنگى خىزان لە ئىسلامدا، برىتيە لە يەكدى
خۇشۋىستىن ۋ پىرۋ بەزەيى نواندىنى ژن ۋمىرد بەرانبەر بە يەك، ۋەك
خا (عزوجل) فەرموۋىيەتى:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً...﴾ (الروم- ۲۱).

ۋاتە: ھەرۋەھا لە نىشانەكانى - پەرۋەردگاريتىيى - خا، ئەۋەيە كە
لەخۇتان ھاۋسەرەيانىكى بۇ ۋەدەيىنەنەن، تاكو بەھۋىانەۋە ئۆقرەگىرەن ۋ،
خۇشەۋىستىيى ۋ بەزەيى خىستۋتە نىۋانتانەۋە...

كەۋاتە: يەكدى خۇشۋىستىن ۋ بەزەيى پىكدا ھاتنەۋەيى ژن ۋمىرد،
پايەيەكى گەۋرە گىرنگى خىزانەۋە، ھەر لىرەشەۋە دەزانىن، كە يەكدى
ھەلپۇاردنى ژن ۋمىرد لەسەر بناغەيى يەكدى ناسىن ۋ خۇشەۋىستىيى،
شىتىكى ئاسايى ۋ سىروشتىيە ۋ، گىرنگ ئەۋەيە لە شىرازەيى شەرىع
نەچىتەدەرى ۋ، نەكرىتە پاساۋ ۋ بىيانۋى گوناھو تاۋان.

سىيەم: دابەشكردىنى ئەرك ۋ كارەكانى خىزان، بەگۈيرەيى پىكھاتەيى
سىروشتى ژن ۋمىرد:

ھەرچەندە ئىسلام ژن ۋ پىاۋى لە: مەرۋاقيەتتىيى ۋ، بەندايەتتىيى بۇ
خا، بەرپرسىيار بوۋن بەرانبەر بە دىن ۋ ژىنى كۆمەلگادا، ۋەك يەك
دانان، بەلام بەگۈيرەيى جىاۋازىيى سىروشت ۋ كەسايەتتىيى ھەركام لە
ژن ۋمىرد، ئەرك ۋ كارەكانىيانى دىيارىيى كىردە، ۋاتە: ئەرك ۋ كارەكانى
ژن ۋەك ژن ۋ، مىرد ۋەك مىرد، لە چوارچىۋەيى بەرپۈەبىردنى مال ۋ

خیزاندا، ئە گهرنا، ئافرهتان و پیاوان کۆمه لێک ئەرك و کارو چالاکی هاوبه شیشیان هەن، لە چوارچۆیهی کۆمه لگادا، که پێویسته بۆ راپه راندنیان هاوکارو دهستبارگری یه کدی بن، وهک ئایه تی ژماره (٧١) ی (التوبة) خستویه ته روو:

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ...﴾

ئنجا ئە گهر به گشتی سهرنجی ئەرك و کاره تایبه تیه کانی هه رکام له ژن و پیاو بدهین، دهیین ئەرك و کاره کانی پیاو، جگه له سه ره رشتیی کردنی خیزان، زیاتر له ده ره وهی جوغزی مالدان و، هی ئافره تیش به زۆریی له نیو بازنه ی مالدان.

دیاره خوا ی کاربه جی له دابه شکردنی ئەرك و کاره کانی ژن و می رده شدا، پێکهاته ی سروشتیی هه ر کام ی کانی رده چاو کردوه، به نه فس و جهسته و عه قل و سۆزو.. هته ده وه، بۆ نموونه: ئەرکی بژیوو نشینگه (قوت و مسکن) په یدا کردن و مه سه رف کیشان، له ئەسته یی پیاو دایه، وهک خوا (عز وجل) فه رمویه تی:

﴿...وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ...﴾ (البقرة- ٢٣٣).

واته: ئەو پیاوه ی که بابی مندا له که یه، بژیوو پۆشاکی ئافره ته کانی له سه ره، به شیوه یه کی باو و په سند.

هه ره وه ها فه رمویه تی: ﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ ...﴾ (الطلاق- ٦).

واته: هاوسهره کانتان به پئی هه بوونتان، لهو شوینه دا نیشته جی بکهن، که خۆتان تپیدا نیشته جین.

به لام ئهرکی شیر پیدان و کۆریه و به خۆکردنی (الرّضاعة والحضانة) ی به ژن سپاردوه، وهك فهرموویه تی:

﴿وَالْوِلْدَاتُ يُرْضَعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ...﴾ (البقرة- ۲۳۳).

واته: دایکان دوو سالی ته واو، شیر به منداله کانیان دهدهن، بۆ هه رکه سیك ویستی ماوهی شیر پیدان ته واو بکات..

دیاره حیکمه تی ئهو جیا کردنه وهیه ش له ئهرك و کاره کان دا، له وه ئاشکراتره پپووستیی به پوونکردنه وه بی: ئایا هه موو پیاوانی دنیا توانای شیر پیدانی کۆریه یه کیان ههیه، یان دهتوانن وهك پپووست به خپوی بکهن؟!

ئایا رووبه پروو بوونه وه له گه ل سهرماو گهرماو ئیش و ژان و سهرئیشه کانی بریو پیداکردن دا و، نه نجامدانی چه ندان ئهرك و کاری قورسی وهك، ئاسنگهریی و فیتهریی و دارتاشیی و کریکاریی و جوتیاریی و... هتد، به ئافره تان ده کری؟!

ئنجای جیی سهرسورپمان شه وهیه که زۆریک له واندهی بانگه شهی مافی مرۆف و رپژ و حورمه تگرتن له مرۆف ده کهن، به که میی ده زانن که ئهرکی سهره کیی و هه ره گرنگی ئافرهت، بریتی بی له راگرتنی مال و به خۆکردنی کۆریه و مندال!!

به لّام نه راستییدا نه و جوره بیر کردنه وهیه، هه لّو سه قه ته، چونکه نابیی په روه ده کردن و به خێو کردنی مندا لّ له لایه ن ژنه وه، به که متر له کارو کاسبیی و بارز گانیی و بژیو پهیدا کردنی پیاو، ته ماشا بکری، له به ره نه وه که هه رچی له بوونه وه دایه خوا (عزّ و جلّ) بۆ مرۆفی دروست کردوه، ماقوولّ نیه دروست کردنی خانویه ره که له و پهل و شمه ک، له به خێو کردن و په روه ده کردنی مرۆف، به گرنگتر دابنری و، نه گهر ئاوا بیر بکری ته وه، مانای وایه مرۆف به که م سه یرکراوه و بیحورمه تی ی پینکراوه!

هه لّبه ته هه ر نه و ته رزه بیر کردنه وه ماددییه شه، که وای له زۆربه ی خه لکی دنیا کردوه، له بواری دروست کردنی کۆشک و باله خانه و ئامیژی جوړاو جوړو شمه ک و که له و په لی زۆردا، زۆر به ره و پێش بچن، به لّام له بواری ریزلینگرتنی مرۆف، پارێزگاریی لی کردنی نیوه رۆکی مرۆفانه یدا، چه ندان فه رسه خ به ره و پاش بچن!

چواره م: به رپوه بردنی کاروباری مالّ و خێزان، به راویژی ژن و میرده:

هه ندیک که س کاتیك فه رمایشتی خوا:

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ..﴾ (النساء - ۳۴).

واته: پیاوان سه ره ره شتیاری ژنانن، ده بیستن، وا دیته زه ینیانه وه، که ده بی پیاو له مالدا کوێ خایه تی بکات و، به هیه چ جوړیک ژن له به رانه بریدا ورته نه کات! به لّام نه وه وانیه و، ئیسلام راویژ پیکه وه کردن (مشورته ی ژن و پیاوی، کردوه به بناغه ی هه لّسو وړاندنی کاروباری مالّ و خێزان، له و باره وه ده توانین زۆر به لگان بیینه وه، بۆ نمونه:

أ- خوی بهرزو مهزن راویژ (شوری) وهك بنه مایه کی گشتی کاروبار به پریوهبردنی مسولمانان داناوهو، فهرموویه تی:

﴿...وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ...﴾ (الشوری - ۳۸).

ب- ههروه ها خوی زانا بریاری له شیر برینه وهی کۆرپه ی به ستوته وه به راویژ پیکه وه کردنی دایک و بابی:

﴿وَالْوَلَدَاتُ يُرْضَعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ... فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا...﴾ (البقرة - ۲۳۳).

واته: دایکان دوو سالی ره بق شیر به منداله کانیاں ددهدن، ئنجا نه گهر ژن و میرد ویستیان له سه ر بناغه ی رازیبوون و راویژیان، له شیر ی بپر نه وه، نه وه گونا هیان ناگات..

کهواته: سه ره رشتیی کردن و چاودیری کردنی مال و خیزان له لایه ن پیاوه وه، مانای نه وه نیه که به شیوه ی کی دیکتاتورانه نه وه کاره دهکات، به لکو پیوسته له سه ر بناغه ی لیك تیگه یشتن و راویژ پیکه وه کردنی ژن و میرد، مال و خیزان به پریوه ببری.

ئیس تاش که هه تا راده یه ک تیشکمان خسته سه ر سروشت و پایه کانی خیزان، با سه رنجیی کی خیرا له چه ند گرفت و نه خو شییه ک بدهین، که له بواری خیزاندا، له نیو کۆمه لگا که ماندا که م و زۆر هه ن:

چەند گەرت ۋە نەخۇشئىيەك لە بواری خىزانى دا:

سەرتتا دەلىم: بىگومان ئەگەر بىت، كۆمەلگا كەمان لە بواری خىزانىدا پابەندى شەرىعتى ئىسلام بىت، ياساۋ ئاراستەكانى قورشان ۋە سوننەت بىكەتە بىناغەى ھەلەس ۋەكەتتى، زۆرىيە ھەرزۆرى گەرت ۋە نەخۇشئىيەكانى، كە لە بواریدا پىيانەۋە گەرتتار بوۋە، چارەسەرو بىنەر دەبن، بە بەلگەى ئەۋە كە ئەۋ خىزانەى لەنىۋ كۆمەلگا كەماندا پەرۋەردەيەكى ئىسلامىيان ھەبوۋە پابەندى شەرىعتى، دوورن لە زۆرىيە ھەرزۆرى ئەۋ گەرت ۋە كىشەۋ نەخۇشئىيەكانى، كە خەلگىكى دىكەى دوور لە ئىسلام، گىرۋەدىان بوۋە.

۱-كۈشتىنى ئافرەتان ۋە خۇكۈشتىيان:

ئەم گەرت ۋە نەخۇشئىيە، كە خەرىكە دەپتە دياردەيەكى بەربلاۋ، ھەندىك كەس دەيانەۋى بە ناھەق لە مىلى ئىسلامىي بىچىن، ھىچ پەيۋەندىيەكى بە ئىسلامەۋە نىيە، بەلگە بە پىچەۋانەۋە، بە ھۆى لادان ۋە دووركەۋتەۋە لە ئىسلامەۋە، سەرى ھەلداۋە تەشەنەى كەردە، چۈنكە:

أ- جارى بە نىسبەت كۈشتىنى ئافرەتانەۋە، بە تۆمەتى داۋىن پىسىي، دەتوانم بلىم: زۆرىيە ھەرزۆرى ئەۋ ئافرەتانە، ئەگەر بە پىي ئىسلام رەفتار بىرى دروست نىيە بىكۈرتىن، چۈنكە بە پىي بىرى شەرىعت، بە بى بەلگەۋ ئىسپاتى شەرىعىي روون ۋە بى چەندو چوون، دروست نىيە ھەر مەۋق تۆمەتبەرىش بىرى، چ جەى سزا

بدری، به تۆمه تی داوین پیسی، دیاره به لگه و ئیسپاتی شهرعیش لهوبارهوه تهنیا دوو شته.

یه کهم: چوار شایه، که به پروونی ئه و گوناھهیان بینیی و، شایه دییه کی وه کی یه کی له سهر بدن.

﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَدَاءَ فَأُجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً﴾ (النور- ۴).

واته: ئه وانهی ئافره تانی داوینپاک تۆمه تبار ده کهن- به زینا- پاشان چوار شایه د ناهینن، ئه وه هه شتا قه مچییان لیبدن..

دووهم: دانپداهی تانی بابای زیناکهر له سهر خوی:

وه کی پیغه مبه ر (صلی الله علیه وسلم) لهوبارهوه له به سهرهاتی کدا فهرموویه تی: ((... واغذ یا اُنیسُ إلی امرأَة هَذَا فَإِنْ اعْتَرَفَتْ، فَارْجُمَهَا..)) بوخاریی به ژماره: ۶۸۵۹، ومسلم به ژماره: ۱۶۹۸ گێراویانه ته وه، واته: ئه ی ئونه یس به چۆ لای ژنی ئه م پیاوه، ئنجا ئه گهر دانی پیداهیتنا، به ردبارانی بکه...

ئنجا پیویسته بزانی، که کورو کچی زیناکهر سزایه کهیان، یه کی سه د قه مچییه و ناکوژرین، وه کی خوی زانا فهرموویه تی:

﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ...﴾ (النور- ۲).

واته: ئافره تی زیناکه رو پیاوی زیناکه ر، یه کی سه د قه مچییان لیبدن...

به لکو به شیک له زانایان رایان وایه، ئه و سه د قه مچییه سزای هه موو زیناکه ره کانه، چ کورو کچ بن، چ پیاو و ژنی هاوسه رگرتوو،

هه لیه ته منیش ئه و رایهم به لاه به هیتره، چونکه ئایه ته که به گشتی باسی زیناکه ران ده کات و، سزای به ردباران کردنیش، یان پێش هاتنه خواره و دی ئایه تی (۲) ی (النور) بووه، یان پیغه مبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وه ک ته مبه ی کردن (تعزیر) یکی باز نه ی سیاسه تی شه رعیی، ئه نجامی داوه^(۱).

ئنجای پیویسته بزانی، که سزاو تۆله ی داوینسیسی هه رچییه ک بی، پیویسته به سه ر نیرومیدا جیه جی بکری، نه ک ته نیا ئافره ته که که ره نگه به زو ریش ده ستریزی کرایته سه ر، سزا بدری، به لام کابرای داوین پیس، وه ک به رزه کی بانان بوی ده ربجی!

ب- خۆکوشتنی ئافره تانیش له حالیکدا، که دژو پیچه وانه ی ئایه تی خوایه، چۆن ده گونجی خه تایه که ی بخریته سه ر ئیسلام؟! ئه وه تا خوی به رزو مه زن فه رموویه تی:

﴿...وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ..﴾ (النساء - ۲۹).

واته: خۆشتان مه کوژن!

چ- که واته: راست و هه ق ئه وه یه، که هۆکاری سه ره کیی په یدا بوونی ئه و گرفت و کیشه یه، له ئیسلام دوورکه و تنه وه یه:

۱- هه م له ئیسلام دوورکه و تنه وه ی ئه و خیزانانه، که کوپو کچه کانیا ن له سه ر عه قیده و فیکرو عیباده ت و ئه خلاق ی ئیسلامی په روهر ده ناکه ن!

(۱) له کتیی یازدهیه می مه وسووعی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) دا به دریزی باسی ئه و مه سه له یه مان کردوه، هه روه ها له ته فسیری سوورهنی (النور) دا، باسیکی تیروته سه لمان له ویا روه کردوه.

۲- ههم له ئیسلام دوورکهوتنهوهی ههموو ئهو لایهن و دام و دهزگایانهی، که بهردوام رهواج به داوین پیسی ددهن و گهجهکانی بۆ هانددهن!

۳- ههم له ئیسلام دوورکهوتنهوهی ههموو ئهوانهی، که له بهر نهشارهزاییان له ئیسلام، یان پتوه پابه ند بهوونیانهوه، به بیانوی بهرگری کردن له شهرف و ناموس، ههموو سنوورهکانی شهریعت دهبهزین و، سواری ئهسپی عاتیفه و دلگهرمی دهن و، ئهوهی که له سووری تییان دۆرانده^(۱) تهمایانه له لایا قهرهبووی بکه نهوه!

۴- بهزۆرو به نابه دلیی به شوودانی ئافرهتان:

ههرچهنده ئهم گرفته تاراددهیه کی باش کهم بۆتهوه، به لام ئیستاش له هه ندیک شوین و له نیو هه ندیک کۆمه ل و تیردا ههرماوه.

ئاشکراشه که ئهم رهفتاره، هیچ بنه مایه کی شه رعیی نیه، چونکه وه ک پشتر باسمان کرد، بناغه ی پیکه وه نانی خیزان له ئیسلامدا، گریبه ستیکی ئازادانه و ئاره زوومه ندانه ی نیوان ژن و میرده، جا له به ره وه ی پشتر تیشکمان خسته سه ر ئهم مه سه له یه، لی ره به م ئاماره یه وازی لی دینین.

ئه وه نده ده لێین: که ره وای نیه ئیسلام به رهفتار و هه لئس و که وتی هه لئهی شوینکه وتووانی یان ته نانه ت فه تواو بریاری هه ندیک له

(۱) که سیک له کاتی شه نه کردنی خهرمان دا و سوورکردنی و له یه ک جیا کردنه وه ی (کا) و (دان) دا، دانه که ی به دم (با) وه چوویی، ده لێن: {له سوور تیی دۆرانده} ئنجا که سی ئاوا، که له کاتی شه نه کردندا لی نه زانیی و گه نه مه که ی له گه ل (با) دا چوویته گه ل (کا)، دواتر به یژینگ دانی سه رکوتزر و سه رکۆته ل، قهره بووی گه نه مه که ی بۆ نا کریتته وه!

زانايانىشى، كەلگەل قورپان ۋە سوننەت دا ناكۆكە، تاوانبار بىرى، چۈنكە مالى قەلب سەر بەساحىيەتى ۋە، قسەو بىرورپاى زانايانىش بە بەلگە ناھىيىتەۋە، بەلكو پىۋىستە بەلگەى لەسەر بەھىيىتەۋە (أقوال العلماء يُستدلُّ لها ولا يُستدلُّ بها)!

۳- چەند جۆرە ستەمىك كە بەناۋى ئىسلامەۋە، لە ئافرىتان كراۋن ۋە، ئىسلامىش لىيان بەرىيە:

پىۋىستە ۋەك پاستىيەكى تال دانى پىدا بىنىن، كە كۆمەلگەى كوردستانىي ئىمە، ۋەك زۆرىي ھەرەزۆرى كۆمەلگاكانى مەسۇلمان لەسەرتاسەرى جىھانى ئىسلامدا، لە ئەنجامى نەشارەزايى لە قورپان ۋە سوننەت ۋە پىۋە پابەند نەبۇنىانەۋە، لە بۋارى ھەلس ۋەكەوت لەگەل ئافرىتدا، توۋشى ھەلەۋ پەلەۋ ستەمى زۆر بۋون، بۇ نمۇنە:

أ- بەزۆرۋ بە نابەدلىي بەشۋودانى ئافرىت، كە ۋەك پىشتەر باسماۋ كىرد، پىچەۋانەى قورپان ۋە سوننەتە.

ب- بىبەشكرىنى ئافرىت لە مىرات، كە ئەمىش پىچەۋانەى دەقى قورپانە، ۋەك خوا فەرمۇيەتى:

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا﴾ (النساء- ۷).

ۋاتە: پىۋان پىشكىان ھەيە لەۋ - مىرات - ەدا كە باب ۋە دايك ۋە خىزماۋ بەجى دەھىلن ۋە، ئافرىتانىش پىشكىان ھەيە لەۋ - مىرات - ەدا كە باب ۋە دايك ۋە خىزماۋ بەجى دەھىلن، چ كەم بى، چ زۆر پىشكىكى پىۋىست كراۋە.

ج- تۆمه تبار كىردنى ئافرىت و به خراب سىركىردنى، ھەر لىسەر ئىو ھەستى پىكر اوھ لى گىل ئىو كەسى، كە وىستوىيە تى بىخوئى، يە كىدىيان بە دلبوو يە كىدىيان خو شوىستو، بىئىو ھىچ ئاشەرىيەك روىدىبى! كە بىگومان ئىمە نە فامىيە، چونكە پىم وانىە ھىچ پىاو و ئافرىتلىكى عاقل، ئامادە ھاوسەركىرى بى، لى گىل كەسىكدا كە ئاشانى نىن و بە لىانەو پەسندو چاك نى! ھەربۆيەش پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) كاتىك يەكىك لى ھاوھلانى ھەوالى پىدا، كە ئافرىتلىكى مەدىنە بى خواستو، پى فەرموو: (أَنْظَرْتُ إِلَيْهَا؟) ئاىا تە ماشات كىدو؟ گوتى: نە، فەرموى: (إِذْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا..) بچو تە ماشاى بكە. وەك (موسلىم) لى (ئىبو ھورەيرە) وە ھىناوئە تى، بە ژمارە: ۱۴۲۴.

۱۹۸

د- بە كەم سىركىردن و ھىساب بۆنە كىردنى ئافرىت لى ژيان و گوزەرانى خىزانى و كۆمەلايە تى و سىياسى دا، لى ھالىكدا، كە خوى كارىبە جى ئافرىتانىشى وەك پىاوان بە مشوورخو رو بەرپرسىارى كۆمەلگا دانو، وەك فەرموىيە تى:

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ...﴾ (التوبة- ۷۱).^(۱)

پىغەمبەرى خواو جىنشىنە سەر راستەكانىشى، بەشدارىيان بە ئافرىتان كىدو لى ھەموو كاروبارو چالاكىيەكانى كۆمەلگادا.

(۱) واتە: پىاوانى برودار و ئافرىتانى برودار، ھەندىكىان مشوورخو رو سەرپرشتىارى ھەندىكىان، فەرمان بە پەسندەكەن و رىگىرى لىناپەسندەكەن..

۴- یه کسانیی ئافره تان و پیاوان و، راستکردنه وهی بیرکردنه وهیه کی ههله و لار:

مهسه له یه کی دیکه، که له م رۆژگاردها، وهك کیشه و گرفتیی کی گه وردهی ئافره تان ته ماشا ده کری و، به ههق و ناههق زۆر ده رووژینری و قسه و باسی له سه ر ده کری، بریتیه له یه کسانیی ئافره تان و پیاوان، ئنجا من هه ولده دم له چه ند خالیکی کورت و گوشراودا، ههق و ناههق و (دان) و (کا)ی ئه و مهسه له یه له یهك جیا بکه مه وه:

أ- ئیسلام ئافرهت و پیاوی له و رووه وه، که هه ردووکیان مروفتن و، خاوه نی یهك جۆره نه فس و سروشتن، به یه کسان و وهك یهك داناوه، وهك له چه ندان ئایه تی خوی زاناو شاره زادا خراوته روو، بۆ نمونه:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا...﴾ (النساء- ۱) که پیشتر مانامان کردوه.

ب- ههروه ها له و رووه وه، که هه ردووکیان بهنده ی خوان و پیویسته پابه ندی شه ریعت بن و، کرده وهی باش بکه ن، وهك یه کی داناو، وهك خوا فره موویه تی:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (النحل- ۹۷).

واته: هه رکه سیك له نیر، یان می، کرده وهی چاك بکات و پرواداریش بی، ئه وه به ژیا نیکی پاک و چاك ده یژیه نین و، به گویره ی چاکترین کرده وشیان پاداشتیان ده دینه وه.

ج- ديسان لىو رۈۋەدە، كە دەبىي مشورى دىن و ژىنى كۆمەلگايان
 بخۇن، يەكسانن، ۋەك ئايەتتى ژمارە (۷۱) ى (التوبة) رايگە ياندەۋە،
 كە پېشتەر ھىنمان و، پېغەمبەرى خواش (صلى الله عليه وسلم)
 فەرمۇيەتتى: ((أَلَا كَلِمَ رَاعٍ و كَلِمَ مَسْؤُلٍ عَن رَعِيَّتِهِ..)) متفق عليه
 عن ابن عمر، واتە: ئاگادارن! ھەموتان چاۋدىرن و، ھەموشتان
 بەرپرسىيارن بەرانبەر بە كۆمەلگاكتان...

د- بەلام ئايا يەكسان بوونى پياو و ئافرەت، لىو مەۋقۇبون و، بەندى
 خاۋبون و، بەرانبەر بە كۆمەلگا بەرپرسىيار بووندا، ماناى واىە كە لىو
 ھەموشتىكدا ۋەك يەكن و، ھېچ جياۋازىيەكى سروشتىيان لىو ئىۋاندا نىە؟!

دىارە ھەركەسىك بە (بەلى) ۋەلام بداتەۋە، پېش شەرىعەتتى خوا،
 عەقۇل و زانست و فېطرەت و واقع، بەدرۋى دەخەنەۋە، ھېچ خاۋەن
 عەقلىكى سەلىم نىە، كە نكۈللى لىو يەكدى جيايى نىرو مى بكات،
 چ لىو رۈۋى جەستەبى و رۈۋالەتتەۋە، چ لىو رۈۋى دەرۋونىي و دىۋى
 پەنھانىانەۋە.

ئاشكراشە كە ھەندىك كەس، بۆيە ھېندە جەخت لىو سەر مەسەلەى
 يەكسان بوونى ئافرەت و پياو و، لىو ھەموشتىكدا ۋەك يەكبوونيان
 دەكەنەۋە، چونكە وادىارە پىيان واىە مېننايەتتى (الأئوثة) كەمىتتى
 (نَقْبَصَة) يە، يان پىيان واىە كە يەكسان بوونى ئافرەت و پياو لىو
 مافەكانياندا، مەۋگەر نابى بەبى سەلماندى ۋەك يەكبوونيان لىو
 ھەموشتىك دا و، نكۈللى كەرن لىو جياۋازىيەكانيان!!

بەلام بەراستىي بەھەلەدا چوون، چونكە نە نىرايەتتى (الذكورة) لىو
 خودى خۇيدا پەسندىي (فضيلة) و نەمىننايەتتى (الأئوثة) ىش

كەمىتتە، چونكە ماقوول نىە ھۆى بەرزىي و نزمىي مرؤف،
شتىك بى، كە خۆى و دەستى نەھىناود!

ئىچا رېز و حورمەتى مرؤفەكان و، دابىنكردى مافەكانىان، ھىچ
پەكى لەسەر ئەودە نەكەوتود، كە لە ھەموو شتىكدا وەك يەك بى، با بۆ
رۈنۈنۈدە مەبەست و ئنەيەك بىننەودە.

ئاشكرىيە كە پزىشك و ئەندازىار، كارو پسپۇرپىيان لەيەك جىاوازە،
جا ئايا بۆ ئەودە يەكسان بى، پەكىان لەسەر ئەودە كەوتود، كە واز لە
كارو پسپۇرپىي تايبەتى خۆيان بىنن و، ھەركامىان كارى ئەودە دىكە
بكات، يانى: ئەندازىارەكە كارى پزىشكىي بكات و، پزىشكەكەش
كارى ئەندازىارىي بكات؟! بىگومان نەخىر، ديارە ھەر لىرەشەودىيە،
كە پىشىنمان گوتوويانە: (نان بۆ نانەواو، گوشت بۆ قەساب).

كەواتە:

يەكسانىي پىاوو ئافرەتىش لە مرؤفايەتتى و، بەندايەتتىيان بۆ
خاوا، بەرپرسىيارىتتىيان دايە، بەرانبەر بە دىن و ژىنى كۆمەلگا، بە
ھىچ جۆرىك ئافرەت بۆ ئەودە يەكسان بى لەگەل پىاودا، پەكى
لەسەر ئەودە نەكەوتود، كە نكوولئى لە سروشتى مېنىايەتتىي خۆى
و تايبەتمەندىيەكانى بكات، يان واز لەكارو ئەركى سروشتىي خۆى
بىنن و، خۆى لەو ئىش و كارانەودە ھەلقورتىتتى كە ھى پىاون و، بە
پىاو چاكتر دەكرىن، ەلى كورى ئەبووطالپىش جوانى گوتودە:
(قيمة كل امرئ ما يحسنه)^(۱)، واتە: نرڭ و رېزى ھەر مرؤفك
لەودايە، كە باشى بكات و چاكى لىبزانى، جا ئايا كاتىك ئافرەتان

(۱) برۈانە: نەج البلاغە، ص ۵۳۵ . ط ۱۴۳۴ ھ - ۲۰۱۳ م.

دەست لى ئىكەن ۋە كارى سىرۇشتى ۋە بەرزى بەرپىزى خۇيان - كە
دايكايەتتە - ھەللىگەرنى، دىكەنە مەلەمەلە ۋە پىشپىرەكە لى گەل
پىاوان لى مەيدانى - بۆنمۇنە - كارى كەسابەت ۋە بازىرگەنلى ۋە
كەركەرى ۋە جوتىرى ۋە... ھەتتە، دىتوان ئىسپاتى شائىستەبى ۋە
توانلى خۇيان بىكەن، ئىسپاتى بىكەن، كە ۋەك پىاوان ۋە ھىچقان
لەوان جىاواز نى؟!

بە تەئكىد ئەگەر ئىشى پىاوان كەرنە پىشە، مەرجى ئىسپاتى
لىتاتووى ئافەتەن بىت، زۆر لى پىاوان بەجى دەمىن، ۋەك چۆن ئەگەر
ئىشى ئافەتەن كەرنىش، بىرەتە بەلگە ئىسپاتى لىتاتووى پىاوان،
لە مەيداندا لى ئافەتەن بەجى دەمىن!

كەۋاتە: راست ئەۋەتە - ۋەك شەرىعتى خا فەرمۇبەت - كە
پىاوان ۋە ئافەتەن ئەرك ۋە كارە ھاۋبەشەكانىان پىكەۋە بە ھاۋكارى
ئەنجام بەن ۋە، پاشان ھەر كامىكىان بە ئەرك كارە سىرۇشتىكەنلى
خۇى ھەللى، پىاوان پىاۋەتلى خۇيان ۋە، ئافەتەنلىش ئىنەتلى
خۇيان لى بۋارى پىپۇرى خۇياندا ئىسپات بىكەن، ئىدى بەمبۇرە
ھەر كامىكىان ئىسپاتى شائىستەبى ۋە لىتاتووى خۇشى دەكات ۋە،
خەمەتلى خىزان ۋە كۆمەلگەكەشى دەكات!

۵- مەسەلە چەند ئىلى ۋە ھەراۋەۋىيەكى بىپاساۋ:

مەسەلە چەند ئىلى (تەدۇد الزۇجات) ۋە رەخنە لىگەرنى،
پەكەكە لى مەسەلەنە، كە لىم رۇزگارەدا بازىرى گەرمە، جا
دىارە مىن لىرەدا نامەۋى بىچمە نىۋەردەكارىيەكانى ئەم مەسەلەيەۋ

لە كىتئىي: (ئافرەت و خىزان لە ساىەى شەرىعەت دا) ۱۱ لەبارەيەو
دواوم، بەلام ئىرەدا دەمەوى ئاماژە بە چەند شتئىك بکەم.

يەك: مەسەلەى چەند ژنىي يەكئىكە لەو مەسەلانەى، كە شەرىعەت
بە پرونىي بە پرواى داناو، ناگونجى كەسئىك خوى بەمسولمان
بزانى، يان بىهوى بەمسولمان بزانى و، نكوئىي لى بکات و
رەخنەى لىبگى، كەسئىكش مسولمان نەبى، ئەو پرواى بەشتى
گەرەتريش نەو، حىسائىكى دىكەى جىاوازي ەدە.

دوو: شتئىكى ناشايست و دزئو، كە مسولمانان بەگشتى و
بەتايىەت كەسانى زاناو شارەزا، لەژىر گوشارى كەسانىكى نارازىي
بە شەرىعەت و رەخنەگر لە ياساكانى داو، بۆ قايلكىردنى چەند
كەسئىكى سىكوئارىست، ياساى چەند ژنىيان لى بىتە بارو كۆئىكى
قورس و، نەزانن چۆن لە كۆلى خويانى بکەنەو، بىتن بەندو مەرج
(قىد و شرط)ى واى بخەنەسەر، كە سەرەنجام لە نيوەرۆك خالى
بىتەو، بۆ نمونە: مەرجى رازى بوونى ژنى يەكەم، يان دووم
و سىيەم، چونكە خوى كاربەجى، بىجگە لە دادگەريى، هىچ
مەرجئىكى دىكەى بۆ پىاوى چەند ژن هىن (مُعدَّد) دانەناو، وەك
فەرموويەتى:

﴿...فَأَنكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبْعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةً...﴾ (النساء - ۳).

(۱) بروانە: چاپى دووم / ۲۰۰۵، نووسینگەى تەفسىر، پاشان چاپى سىيەمىشى
كرا. ھەرودھا بروانە بەرگى (۷)ى مەوسوعەى: (الإسلام كما يتجلى في كتاب
الله)، كە دەيتە كىتئىي (۱۱) لە چاپى دوومى دا.

واتە: .. دەجا ھاوسەرگىرىي لە گەل ئافرەتانی پىشیاوتاندا بکەن،
دوو دوو و سى سى و چوار چوار، ئنجا ئە گەر ترسان دادگەرىي
نە کەن، با يەكك بىج...

سى: بىگومان بە ھەلەو نارېك بە کارھىننى ياسا شەرىعیە کان، لە
لایەن مسولمانانى کړچ وکالەو، شتېكى بىنراو زانراو، کەسانىكى
وابوون و ھەن، کە لە بواری چەند ژنى دا، تووشى ھەلەو لادان
بوون، بەلام دیارە بە ھەلەو ناراست بە کارھىننى ياسایە کى شەرىعی،
بەلگەو پاساوى پەكخستن (تعطیل)ى نیو، پۆیستە ھەلەو کەم
و کووپیە کان چارەسەر بکړن، نەك ياساكانى شەرىعەت پەك بخړن.

چوار: ئىستاكە لەم رۆژگارەداو لە كۆمەلگای ئىمەدا، مەسەلەى
چەند ژنى بۆتە شتېكى دەگمەن و، رەنگە لە سەد كەس، يەكك
لە ژنىكى زیاتر ھەب، بۆیە ھىندە وروژاندنى و زەكردنەو،
شتېكى سەيرو بىپاساوە، دەبوایە ئەوانەى بەتەنگ ئافرەتانهو،
ھەمیشە شیوەنیان بۆ دەكەن، لەجیاتى ئەو مەسەلەيە، كە ئىستاكە
شتېكى لاوەكییە، بىن بەجیددی خەرىكى چارەسەرى ئەو كێشەو
گرفتەنى ئافرەتان بن، بەتایبەت ئافرەتانی دوور و بێبەش لە
پەرورەدى ئىسلامی، كە پشویان پى سوار كردوون و، خەرىكن
فرزەیان لى بېرن، وەك:

۱- دیاردەى داوین پىسى، كە ئىستا نازام بۆچى ناوى لىراو
لەشفرۆشی؟! چونكە ئەم وەسفە تايبەتە بە ئافرەتى داوین پىسەو،
پیاوى داوین پىس ناگرتەو، كە دیارە ئەمەش ستەمىكى دىكەيە
لە ئافرەتان، چونكە بىگومان بىنامووسى و داوین پىسىيەكە،
نێرو مێيەكە تىدا بەشدارن و، بگرە زۆرجاران خەتای نێرە داوین

پیسە کەیه، کە مێیه کە هەڵدەخەلەتینی، یان ئیستیغلالی دەکات، یان
تەعدای لێدەکات!!

۲- دیاردە ی ئیستغلالکردنی ئافرەتان و فریودانیان، لەلایەن کەسانێکی
دەستڕۆشتووی داوێن پیس و گەندەلەوه، کە ڕەنگە جاروبار شیوەنیش
بۆ مافی ئافرەتان بگێرن!

۳- دیاردە ی خیانهتی هاوسەرێتی، لەلایەن ژمارێک لە پیاوان و
ئافرەتانێکی لادەر لە شەریعت و فێطرەتەوه.

۴- کوشتنی ئافرەتان و خۆ کوشتنیان، کە پێشتریش ئاماژەمان پێکرد.

۲۰۵

بەلێ، با دڵسۆزانی ئافرەتان، بەتایبەت ڕێکخواوەکانی ژنان و
ئافرەتان، ئەگەر بەراستی دەیانەوێ بەرگری لە ئافرەتان بکەن و،
کێشە و گرتەکانیان چارەسەر بکەن، با یێن ئەو کێشە و گرتەکانیان
بۆ چارەسەر بکەن و، چیدی کێشە و گرتی گچکە و وەهیمی زل
نەکەن و، کێشە و گرتە زل و واقعییهکانی ئافرەتان لەبیر نەکەن،
کە لە سەدا نەوهوو پێنجی، زیاتر دەگەرێنەوه بۆ دووری لە خوا
شەریعت و، بڵاوبوونەوه ی فەساد و بێبەندو باری، لەلایەن تەوژمی
سیکۆلاریست و، ئەو دەستە و تاقم و باندە ئارەزووپەرستانە ی، بوونەتە
دزو بازاری ئالۆزیان گەرەکه!

پێنج: ئنجا ئایا ئەوانە ی دژایهتی یاسای چەند ژنیی دەکەن،
بەدیلیان چیه لە حالیکدا، کە هەموومان دەزانین لە کۆمه لگاکەماندا،
بەهۆی سەری خۆ هەلگرنتی کۆرە گەنجه کانمانەوه بەرهو هەندەران،
ڕێژە ی ئافرەتان زۆر لە هی پیاوان زیاترە؟!

كۆتايى ئەم بوارەى دووهمەش، بە دوو قسەى خۆش دىنم:

يەكەم: لە كىتئىيىكدا خويئندمەو، كە لە يەكئىك لەو ولاتە مسولمان
نشىنانەدا، كە چەند ژنىي قەدەغە دەكەن، پياويك ژنى دووهم دىئى
ۋ، كاتئىك ئاسايش، يان پۆلىس پىدەزانى، دىئەسەرى ۋ دەلئىن: بۆچى
ژنى دووهمەت هىناو، نازانى قەدەغەيە؟! ئەويش دەلئى: (ئىھا خىلىتى،
ولىست خىلىتى)^(۱) واتە: ئەمە دۆستمە ۋ ژنم نى! ئەوانىش دەلئىن:
دەباشە باش وامانزانى ھاوسەرتە!

دووهم: لە زىندانى ئەمرىكىيەكاندا جارجار مونا قەشەمان دەبوو،
رۆژيكيان ئىكۆلەرەو (مُحَقَّق) يەكيان گوتى: ئەو بەستوومانە، كە
تۆ كاتى خۆى دوو ھاوسەرت ھەبوون؟ گوتم: بەلى، ئىجا ھىچ
ئىشكالى تىدايە؟! گوتى، ئەدى چۆن ئەو پىچەوانەى مافى
ئافرەتە! گوتم: ئىمەى مسولمان نەك دوو ژن، ھەتا چوار ژنىشت
ھەبن، بە ھەللاىى، بەمەرچىك دادگەر بى، قەيناكات ۋ پىچەوانەى
مافى ئافرەت نى، بەلام يەك ئافرەتىش بە ھەرامىي دروست نى،
مافى ئافرەتىش بەو پىشئل دەكرى، كە بە ھەرامىي لەگەلئى
رەببىرى ۋ، پاشان پولىكى پىوہىنى ۋ، كە مىندالىشى بوو، يان
لەبەر خۆى بەرى، يان فرپى بدات، يان كە گەورە بوو، نەزانى بە
كى بلى: بابە!

پاشان گوتم: ئىمەش ۋ ئىوہش چەند ژنىيمان ھەر ھەيە، بەلام
ئىمەى مسولمان چەند جىاوازييەكمان ھەيە.

(۱) (خلىلة) واتە: ئافرەتىك كە بە ھەرامىي لەگەلئى رەببىرى، (خلىلة) ش
واتە: ھاوسەر، ژنىكى ھەلال.

ئىستاش نۆرەي بوارى سىيەمى بابەتە كەمانە:

رنگه پاندی هکته چي هاووسنا عهلي باپير

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

رنگه پاندی هکته چي هاووسنا عهلي باپير

هه ئۆي گهوهه پاندی هکته چي هاووسنا عهلي باپير

رنگه پاندی هکته چي هاووسنا عهلي باپير

www.alibapir.net

رنگه پاندی هکته چي هاووسنا عهلي باپير

ههلي باپير AliBapir

ههلي باپير AliBapir

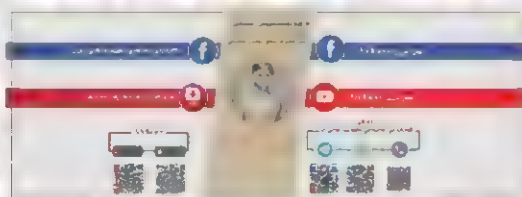
ههلي باپير AliBapir

ههلي باپير AliBapir

بۋارى سىيەم

ئەركى سەرىشانمان بەرانبەر بە كۆمەلگا،

لە بۋارى كۆمەلایەتیی دا

وہك پيشتر باسماں كرد، كۆمەلگايەكى تۆكمەو بەختەوەر، بەين
خىزانە پوخت و نەختەكان و، تاك پاك و چاكەكان نايەتەدى، بەلام
ديارە لە بەرانبەرىشدا: كۆمەلگاي تۆكمەو باشيش، كاريگەريي
ئىجابيى لەسەر ھەركام لە خىزان و تاك ھەيە.

ئىنجا من پىم وايە، ئەركى سەرشانى ئىمە لەم قۇناغ و ھەل و مەر جەدا،
بەرانبەر بەخەلك و كۆمەلگاگەمان، لە روى كۆمەلایەتییەو،
ئەوھەيە كە بە ھەموولایەگمان ھەول بەدەين پایەو بنەرەتە گەنگەكانى
كۆمەلگايەكى ساغ و سەلىم و بەختەوەر، لەنىو كۆمەلگاگەماندا
بەجەسپىنين و، شايانى باسپىشە، كە من ھەوت پایەو بنەرەتیی گەنگ
و سەرەكپىم، لەبەر رۆشنيایى قورئان و سوننەتدا، دەستنىشان كردوون،
كە پىويستە كۆمەلگايەكى مسولمانيان لەسەر بنيات بنرى:

بنەماى يەكەم: كۆمەلگاي بەشەر، رەگ و رىشەكەي دەگەرپتەو
بۆ يەك خىزان:

خوای بەرزو مەزن لەويارەو ھەرموويەتى:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (الحجرات- ۱۳).

واتە: ئەي خەلكىنە! ئىمە ئىوھەمان لە نىر و مېيەك و ھەديھىناو،
بۆ پىك ئاشنابوون، گىراومانن بە چەند گەل و تيرەيەك، بىگومان
بەريزترتان لەلای خوا، پارىزكارترتانە، بەدلىيایى خوا زانای شارەزايە.

بەللى، لە ئىسلامدا مەرقايەتتى ھەممۇ ھەلقولاي يەك چاۋگە، سەرچەم پىاوان ۋە ئافرىتان ۋە تىكرىلى نىرو مەيەكانى بەشەر، رۆلەي يەك خىزان ۋە مىندالى يەك باب ۋە دايكن، كە ئادەم ۋە ھەۋۋان (سەلامى خايران لى بى)، كەۋاتە: ھىچ كەس بە ھىچ بىيانو پاساۋىكەۋە، بۆي نىيە خۆي بەسەر كەسىكى دىكەدا ھەلگىشى ۋە خۆي پىي لەۋ بەرزتر پىت، چ لەسەر ئاستى تاكەكان ۋە، چ لەسەر ئاستى خىزان ۋە بىنەمالەكان ۋە، چ لەسەر ئاستى تىرەۋە شىرەت ۋە گەل ۋە نەتەۋەكان.

كەۋاتە:

لە رۋانگە ئىسلامەۋە: ھەركەسىك خۆي بەسەر يەكىكى دىكەدا ھەلگىشى، بەھۆي رەنگ ۋە زىمانى، يان پارەۋە سامانى، يان ۋە جاخ ۋە رەچەلەكىيەۋە، ئەۋە ھەلۋىستىكى نەفامانەي نواندەۋە، ھەربۆيەش كاتىك (أبوذر الغفاري) - خوا لىي رازى بى - رەخنىي لە پىاۋىك گرت، بەھۆي دايكىيەۋە پىي گوت: (يا ابن السوءاء!) ئەي كورپى ئافرىتە رەشەكە! پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) پىي فەرموۋ: (يا أباذر! أَعِزَّتْهُ بِأُمِّهِ؟ إِنَّكَ أَمْرٌ فِىكَ جَاهِلِيَةٌ...)، ۋاتە: ئەي ئەبازەر! ئايا بەھۆي دايكىيەۋە عەبىت لىگرت؟

بەراستىي تۆ كەسىكى نەفامىيىت تىدايە...، ۋەك (بوخارىي) بە ژمارە: (۳۰) ۋە (موسلىم) بە ژمارە: (۱۶۶۱) ھىناۋايانە.

ھەروەھا (طبراني) گىراۋىيەتەۋە، كە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) لەنىۋەراستى رۆژەكانى (التشريق)دا بە سۈرى ۋە شىرىك، لە مىنا ۋە تارى داۋەۋە فەرموۋىيەتتى:

((يا أَيُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ، وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ، أَلَا لَا فَضْلَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى عَجَمِيٍّ، وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَى عَرَبِيٍّ، وَلَا لَأَسْوَدَ عَلَى أَحْمَرَ، وَلَا لَأَحْمَرَ عَلَى أَسْوَدَ، إِلَّا بِالْتَّقْوَى، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ؟ قَالُوا، نَعَمْ، قَالَ: فَلْيَبْلُغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ)).
 واته: هو خه لکینه! ناگادارین، ینگومان په روهر د گارتان یه که و، بابیشتان یه که، بزاند، که عه رهب له غهیره عه رهب و، غهیره عه رهب له عه رهب و، رهش له سپی و، سپی له رهش، چاکتر نیه، مه گه ر به پاریزکاری، ثایا پیم راگه یاندن؟ گوتیان: به لئ، فه مووی: ده جا با ثاماده بووان به ثاماده نه بووانی رابگه یه نن.

بنه مای دووهم: مسولمانان هه موویان یه کسان و بهرزی و نزمیان به گۆرته ی پاریزکاریه:

۲۱۳

به لئ، له کۆمه لگایه کی مسولماندا، هیچ کهس بو ی نیه، به هو ی ره چه له ک وه جاهی، یان مال و سامانی، یان رهنگ و دیمه نی، یان تیره و حیزی، یان پله و پایه ی سیاسی و ئیداری و کۆمه لایه تییه وه، خو ی پی له هیچ کهس زیاترو بهرتریی، یان ماف و ئیمتیازیکی زیاده به خو ی ره و بیینی، چونکه فه رمایشتی خوا:

﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾

رئ له هه مو و تهو بیرو بو چونانه ده گری، وه ک له کتیبی (سو زی نه ته وایه تی)^(۱) دا به در یژیی با سمان کرد وه.

پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) لەوبارەو ھەرمایشى
زۆرن، بۇ نمونە:

* ((إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صَوْرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ)) رواه مسلم، بەژمارە: ۲۵۶۴، واتە: پېگومان خوا تەماشای
دیمەن و سامانە کانتان ناکات، بەلکە سەرنجى دل و کردەو کانتان دەدات.
* ((الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ)) أخرجه أبوداود: الجهاد (۲۷۵۱)، وابن
ماجه: الديات ۲۶۸۵، واتە: مسولمانان خوینيان یە کسانە.

دیارە پارێزکاری (تقوى) یش بۆیە کراوتە سەنگى مەحەكى
حورمەت و پێزی لای خوا (سبحانه وتعالى)، چونکە ھەموو مسولمانان
بە وردو درشت و، نیرو مى و، پیرو گەنج و، دەولەمەندو نەدارو..
ھتدەو، لە بەرانبەریدا یە کسان و، ھەموویان دەستیان دەگاتى.

پوختە پێناسەى (تقوى) یش بریتىە لە: پابەندی بە شەریعەتى
خواوە، بە ھەردوو ک دیوی ئەنجامدانى ئەركەکان و خو دوورگرتن
لە قەدەغەکانەو.

بنەمای سییەم: کۆمەلگا بەگشتى، سەرچاوەى دەستەلاتە:

ئەمیش بنەمایەكى دیکەى گەنج و گەورەى کۆمەلگای
ئىسلامیەو، لەئێوە خەلک و کۆمەلگایەكى مسولماندا، ھیچ کەس
بەھۆى رەچەلەك و وەجاخ و، مال و سامان و، حیزب و مەزھەب و
تایەفەو... ھتدەو، پلەو ئیمتیاز بەسەر خەلکى دیکەدا پەیدا ناکات
و، ناتوانى دەستەلات بۆخۆى قورخ بکات، بەلگەى سەلماندى ئەم

راستییهش زۆرن، زهقترینیان شهوهیه، که خوی کاربه جی هه میسه
کۆمه لگای پروادارو مسولمانی مه دینه ی - که یه که مین کۆمه لگا و
کیانی ئیسلامیی بووه - به رسته ی [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] ئه ی شهوانه ی
پرواتان هیناوه! دواندوه و تهنانهت یه ک جاریش نه یفه رمووه: (يَا أَيُّهَا
الْعُلَمَاءُ! يَان (يَا أَيُّهَا السَّاسَةُ)! تاکو هه موولایه ک دلیا بن، که خه لک
و جه ماوه ر سه رچاوه ی دهسته لاتن و، شهوانن که ده توانن ره وایه تی
(شرعية) به کاربه دهست و به رپرسان بدن، یان نا و، ره وایه تی یان لی
بستینه وه، یان بیانیه لته وه.

بنه مایه چواره م: پیکه وه ته باو ریک بوون و، هاوکاریه یه کده کردن:

۲۱۵

بنه مایه کی دیکه ی گه وره گرنگی کۆمه لگایه کی مسولمان، بریتیه
له پیکه وه ته بابوون و هاوکاربوونیان و، نابی به هیچ بیانوو و پاساو پیکه وه
زه مینه ی نا کوکی و دووبه ره کی خوش بکه ن، وه ک خوی بیهاوتا
فه رموویه تی:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...﴾ (آل عمران - ۱۰۳).

واته: هه روه ها دهست به رپسمانی خواوه بگرن و په رته وازه مه بن.
پیغه مبه ری خواش (صلی الله علیه وسلم) کۆمه لگای مسولمان
به دیواریک ده چوینی، که هه ندیکه هه ندیکه راکیره مه حکه م
ده کات، وه ک فه رموویه تی:

((المؤمن للمؤمن كالبنيان يشُدُّ بعضه بعضاً)) أخرجه البخاري: ۲۴۴۶،
ومسلم: ۲۵۸۵ عن أبي موسى الأشعري.

هه لبة ته لیره دا مه به ست ئه وه نیه، که کۆمه لگای مسوولمان، ره خه
له یه کدی گرتن و بیروپرای جیاوازو مونا فسه ی تپدانیه! نه خیر، به لام
نابن شهرو ناکوکی و شیروتیر له یه کدی سوین و، لاقی یه کدی
برپینه وه، پیلان له دژی یه ک گیران، هه بن و پنیسته هه موولایه ک
به میلله ت و حکومه ته وه، ده ستبارگری یه کدی بن، بو هینانه دی
و چه سپاندنی ئامانجه بالایه کان و به رژه وه ندیه گشتیه کان.

**بنه مای پینجه م: به زه یی به یه کدا هاتنه وهو بو یه کدی دلسۆزو به
په رۆش بوون:**

ئه میش یه کی دیکه یه له پایه و بنه ما گه وه کانی کۆمه لگایه کی
مسوولمان و، له و باره شه وه ده قی قورپان و سوننه ت یه کجار زۆرن، بو
نموونه:

* خوا (عز و جل) له پیناسه و وه سفی کۆمه ل و کۆمه لگای
برواداردا فه رمویه تی:

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ...﴾ (التوبة- ۷۱).
که پشتریش هینامان، وه ی (ولی) یش که کۆیه که ی (أولياء)،
مانای نیزیکی و خو شه ویستی و هاوکاری و پشتگیری کردن و
دۆستایه تی، ده گه یه نی.

* پیغه مبه ریش (صلی الله علیه وسلم) فه رمویه تی: ((الدين
النَّصِيحَةُ))، واته: دینداری دلسۆزیه، ئنجا کاتیک پرسیری لیکراوه:
دلسۆزی بو کی؟! فه رمویه تی: ((لله ولکتابه ولرسوله ولأئمة

المسلمین وعامّتهم))، واته: بۆ خواو کتیبه که ی و، پیغه مبه ره که ی و، بۆ پیشه وایانی مسولمانان و، بۆ تیکراییان. (موسلیم) گێراویه ته وه به ژماره: ۵۵.

* ههروهها فهرموویه تی: ((ما آمّن بی، مّن بات شَبَعَانًا وَجَارُهُ جَائِعٌ اِلٰی جَنْبِهِ وَهُوَ يَعْلَمُ)) رواه الطبرانی فی الکبیر: ۷۵۱، واته: ئەو که سه ئیمانی به من نه هیئاوه، که به تیری شهوگار به سهر ده بات، به لام دروسییه کی برسیی هه یه وه، ناگاشی لییه تی!

که واته:

بازانین که مسولمانه تی به س نوێژ کردن و رۆژوو گرتن نیه وه، ته گهر به ته نگ خه لکی هه ژارو برسیی و بیدهره تانی خۆمانه وه نه بین، نیشانه یه کی پرسیاری گه و ره له سهر مسولمانه تییه که مان دروست ده که ی، چونکه له پیش فهرمایشته که ی پیغه مبه ریشدا (صلی الله علیه وسلم) خوی داد گهر، که باسی هوکاری چوونه دۆزه خی بابای دۆزه خیی ده کات، دوو شتی کردوونه هوکار: یه که م: پروا به خوی مه زن نه هیئان، دووهم: هانی خه لکی نه دان بۆ خواردن دان به نه داران.

﴿إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ۝ وَلَا يَحْضُرُ عَلَىٰ طَعَامِ الْيَسْكِينِ ۝﴾ (الحاقه: ۳۳-۳۴).

واته: بیگومان نه وه - کافره - پروای به خوی مه زن نه بو وه، هانی خه لکی نه ده دا له سهر خواردن پیدانی نه دار.

بنه‌مای شه‌شهم: پاکیی دل و ده‌ست و داوین:

به‌لێ، بنه‌مایه‌کی دیکه‌ی گرنگی کۆمه‌لگای موسولمان، شه‌وه‌یه که تاکه‌کانی، شه‌ندامه‌کانی دل و ده‌م و ده‌ست و داوینیان پاکه‌و، رێگا به‌ بلا‌ووبوونه‌وه‌و ته‌شه‌نه‌کردنی پیس و پۆخه‌لی و دزی و گه‌نده‌لی نادهن، با سه‌رنجی شه‌م فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) به‌هین، داخۆ چۆن چۆنی کۆمه‌لگای موسولمانی یه‌که‌م و، سه‌رجه‌م کۆمه‌لگاکانی موسولمانانیش رێنمایی ده‌کات:

((لا تَحَاسَدُوا وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ، وَكُنُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا: الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ، التَّقْوَى ههنا - ويشير إلى صدره ثلاث مرات - بِحَسَبِ امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ وَ مَالُهُ وَ عَرَضُهُ)) رواه مسلم، به ژماره: ۲۵۶۴.

واته: ئێرهبی به‌یه‌که‌ مه‌به‌ن و، له مامه‌له‌دا قیل له‌یه‌که‌ مه‌که‌ن و، یه‌کدی مه‌بوغزین و، پشت له‌یه‌که‌ مه‌که‌ن و، سه‌ودا به‌سه‌ر سه‌ودای یه‌کلویه‌وه مه‌که‌ن و، ئه‌ی به‌نده‌کانی خوا! برابن، موسولمان براب موسولمانه، سته‌می لێناکات و، پشتی به‌رنادات و، به‌که‌م ته‌ماشای ناکات، پارێزکاری لێره‌دایه - سێ جارن ئاماژه‌ی به‌ سینه‌ی کرد - هه‌رکه‌سه‌ شه‌وه‌نده خراپه‌یه‌ی به‌سه، که براب موسولمانی به‌که‌م بگری، هه‌موو شتیکی موسولمان له‌سه‌ر موسولمان قه‌ده‌غه‌یه: خوینی و سامانی و ئابرووی.

به‌لێ، کۆمه‌لگای موسولمان کۆمه‌لگایه‌کی پاک و خاویته‌و، سه‌رجه‌م هاوولاتییان، هه‌رکام له: (تایین و خوین و ئابروو و عه‌قل

ۋە ئاساسلىق ۋە ۋەچەۋ سامان) يان سەلامەتەۋ، ھەركەسىك دەستىرىتىرى بىكاته سەر ھەر كام لەۋ ھەۋت شتانهى ھەر ھاۋۋلا تىيەك، شەرىيەت سزا ۋە تۆلەيەكى پىر بە پىستى بۆ داناۋە، كە لىرەدا مەۋداى خستىنە پرويانمان نىەۋ، لە چەند كىتەپ ۋە نامىلكەيەك دا باسماى كىردۈن، بۆ ۋىنە: كىتەپى: (چەند مەسەلەيەكى باۋى سەردەم)^(۱) نامىلكەى (سىياسەتى ئىسلامىي ۋە چەند پروونكرىنەۋەيەك)^(۲).

ھەرۋەھا لە بەرگى دوۋەمى مەۋسۋوعەى: {ئىسلام ۋە دۆلەتدارىيى} داۋ، بەرگى ھەشتەمى مەۋسۋوعەى: {ئىسلام كىما يتجلى فى كتاب الله}^(۳) دا، لىكۆلىنەۋەيەكى باشماى لە بارەى ئەۋ سىۋور ۋ سزا شەرىيەنەۋە كىردەۋ.

۲۱۹

بىنەماى ھەۋتەم: تەبايى ۋ پىكەۋە ژيان، لە نىۋان پىكەتەكانى كۆمەلگا:

كۆمەلگەى مەسۇلمان، كۆمەلگەيەكى كراۋىيە بە پروۋى سەرجەم مەۋقەكاندا، بۆيە كۆمەلگەى ئىسلامىي بە سىروشت، كۆمەلگەيەكى چەند پىكەتەۋ جۇراۋجۇر (مُتَعَدِّد plural) ۋ مۇتەۋە، ۋ يەكەمىن كۆمەلگەى ئىسلامىي، كە پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) بىنايىتى نا، كۆمەلگەيەكى چەند پىكەتەيى ۋ جۇراۋجۇر بوۋ. كەۋاتە:

ھەمۋە ئەۋانەى ۋادەزانن كە ئىسلام تەھەممولى غەيرى خۆى ناكات ۋ، كۆمەلگەى مەسۇلمان كۆمەلگەيەكى داخراۋ دەمارگىرە،

(۱) بىروانە: چاپى شەشمە / ۲۰۱۶.

(۲) بىروانە: چاپى يەكەم / ۲۰۰۷، نوۋسىنگەى تەفسىر.

(۳) لە چاپى دوۋەمى دا (۲۰۲۰ز) بۆتە كىتەپى (۱۱).

با ئەو وەهەمە لە مێشکی خۆیان دەربەن، چونکە وێرای چەندنان دەقی قورئان و سوننەت، دژو پێچەوانە ی واقعی مێژوویی سێزدە سەدەیی دەوڵەت و کۆمەلگا ئیسلامییەکانیشەو، لەسایە کۆمەلگا و دەوڵەتی ئیسلامییەدا، چەندنان کەمایەتی فیکری و ئایینی وەک: (جوولەکە، نەصرانی، مەجوسیی، بووذايي، بته‌رست، یەزیدی... هتد) بە درێژایی چەندنان سەدە، لە گەل مەسولماناندا ژیاون و، مەگەر بەدەگمەن، ئەگەرنا هیچ کەس، نەك هەر دەستدرێژی نەکردۆتە سەریان، بگرە سەغڵەتیشی نەکردوون!

ئنجایا ئایا ئەگەر تەبایی و پێکەوه ژیان و سەماحت و سینگ فراوانیی، شتێکی ریشەدار نەبوایە لە ئیسلامدا، دەگونجا ئەو کەمایەتیە فیکری و ئایینیانە، ئیستا ئاسارو پاساریان مابایە؟! کۆتایی ئەم باسەش بەم ئایەتە بەپێزە دینین، کە بناغە ی هەلس و کەوتی کۆمەلگا و دەوڵەتی ئیسلامیی، لە گەل نامسولمانانی ژێر سایە ی دەوڵەتی ئیسلامییەدا، دیاری دەکات:

﴿لَا يَنْهَكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ (الممتحنة - ٨).

واتە: خوا لێتان قەدەغە ناکات کە چاکەکارو بەخشەربین لە گەل ئەو - نامسولمان - انەدا، کە جەنگتان لە دژ ناکەن و، لە مال و حالتان وەدەرتان نائین و، خوا بەخشەران ی خۆشەویژ.

شایانی باسیشه، که له بهشی ههوتهمی کتییی: (تهوژمی ئیسلامی و عهلمانی و خاله هاویهش و جیاوازه کانیان) دا تیشکیکی باشمان خستۆته سه ر ئهم بابته^(۱).

لیره شدا کۆتایی بهم بواره ی سییه م دینین و، ده گوازینه وه بۆ خستنه پرووی بواری چواره م و کۆتایی بابته که مان.

(۱) ههروهها له هه ر کام له کتییی: (چهند مه سه له یه کی باوی سه رده م) چاپی شه شه م / ۲۰۱۸ ز، کتییی چواره م مه وسووعه ی: (ئیسلا م و ده و له تداریی) دا به ناوونیشانی (ناموسلمانان له کۆمه لگا و ده و له تی ئیسلامی دا) و، کتییی پینجه می مه وسووعه ی: (بیرکردنه وه ی ئیسلامی له نیوان وه حی و واقع دا).

۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني

۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني

۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني

۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني
 د ۱۵ ژوږه کولمبه پارسېدني لیکلېدني

بوارى چواره م

ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەلگا،
لە بواری سیاسەت و دەولەتداریی دا

بە بۆچۈنى بەندە، ئەگەر بىمانەۋى ئەركى سەرشانمان لەم قۇناغە گىزىنگ و ھەستىارەدا، كە پىيدا رەت دەيىن، بەرانبەر بە خەلک و كۆمەلگا كەمان جىبەجى بىكەين، لە بۈرى سىياسەت و دەۋلەتدارىيدا، پىۋىستە ھەموولايەك ئاگادارى ئەم پىنج بىنەمايانە بىن، كە ھىچ قەۋارەيەكى سىياسىي بەبى رەچاۋ كىردىيان بەباشىي بەرپۆۋە ناچى:

يەكەم: دەۋلەتدارىي پىۋىستى بە عەقل و دىلىكى فراۋانەو، بە عەقلى حىزىبايەتتى و تىرەگەرىي و بىنەمالەچىيەتتى، ۋەلات بەرپۆۋە نابرى:

بەلى، ئەگەر بىمانەۋى لە ئەزمۈنى دەۋلەتدارىي و ھىكۈمەت بەرپۆۋە بىردىندا، سەركەۋتۈۋ بىن، كە بەداخەۋە ھەتا ئىستا سەركەۋتىنمان كە مېۋە، پىۋىستە ھەموولايەك، بەتايىبەت بەرپىرسانىك كە جەۋى ھۈكۈم و سىياسەت و ئىدارەي ۋەلاتيان بەدەستەۋىيە، ۋەز لە عەقلىيەتتى حىزىبايەتتى و ناۋچەگەرىي و تىرەگەرىي و بىنەمالەچىيەتتى، يىنن و، عەقل و دلى خۇيان ھىندە فراۋان بىكەن، كە جىگەي خەم لىخۋاردن و دىلۋىي و بەزەي و پەرۋش نۈاندن بۆ تىكراي ھاۋۋەلاتيانى تىدا بىيەتەۋە، بى جىۋازىي خىستە نىۋانىيەۋە ۋەز پىن كىردىيان، بەھۋى ئىنتمەي فىكىرىي و سىياسىي و حىزىي و، تەننەت ئانىيىشيانەۋە!

چۈنكە ئەگەر حىزب تەننىيە خەم لە ئەندامەكانى خۇي دەخۋات و، سەرۋك تىرەۋ عەشیرەت، بەس لە بەرانبەر تىرەۋ عەشیرەتە كەيدا خۇي بەبەرپىسىار دەزانى و، سەرۋك و مشۋورخۇرى بىنەمالەش، تەننىي ئەندامانى بىنەمالەكەي چاۋەرۋانىيان لىي ھەيە، ئەۋە سەرۋك

و بهرپرس و مشوورخۆری ولات و دهولت، سهرجه م هاوولاتیان چاوهروانیان لیانهوه، له بهرانبه ریشیاندا بهرپرسیارن!

ئنجای پۆسته هه موولایه کیشمان بزاین، که له ولاتیکی وهک عیراق و ههریمی کوردستانیشدا، ناگونجی که مینهیه کی زۆر خوشگوزهران و به ئیسراحت و، زۆرینهیه کی بیزار و نارحهت، پیکه وه هه تاسهر بژین، به لکو ئه وجۆره بارودۆخ و ههل و مهرجه ناهاوسهنگانه، ئه گهر لیزانانه چاره سهر نه کرین، به شیویه کی چاوهروان نه کراوانه ههرهس دین، که دیاره له حالیکی واشدا هه موولایهک زیانبار ده بین.

دووه م: پۆسته پیکهاتهکانی قهواره ی سیاسی و دامه زراوهکانی، بوونی راسته قینه یان هه بن، ئه گهرنا خودی دهولت و قهواره ی سیاسی هه بوون، نیشانه ی پرسیاری ده چیتسه ر:

به لی، کاتیکی ده لێن: دهولت و حکومه تمان ههیه، پۆسته به کرده وه له سهر ئهرزی واقع ئه و دامه زراوه (مؤسسه) و پیکهاته نه مان هه بن، که دهولت و حکومه تیان لی پیک دی و، به ئه ندازه ی ئه وهش که پیکهاته و دامه زراوه کان بوونی راسته قینه و سهر به خۆیان ده بن، چه مک و واتای قهواره و حکومه ت هه بوون له واقعیه سیاسیه که ماندا دیته دی، ئه گهرنا وهک پیشینان گوتوو یانه: (به هه لۆا هه لۆا دم شیرین نابی!!)، جا ئیمه له سهره تاو ده ستپیک ی ئه م باب ته دا باسی ئه وه مان کرد، که سو پاس بۆ خوا ئیمه ههر کام له سی پیکهاته نه ره سهره کییه که ی حکومه تمان - به مانا فراوانه که ی - هه ن، که: (ئه نجومه نی یاسا دانان و، ده سته لات ی دادوهری و، وه زاره ته کان)، به لام بیگومان ههر کام له م سی دامه زراویه، که م

و كورپى زۆريان تىدايە، هېچ كەس ناتوانى نكوولئى لەو پراستىيە بكا، كە هەتا ئىستاش حىزب - كە مەبەست هەردوو ك حىزبى حوكمرانى پارتى و يەكئىيەتتى يە - بەسەر هەموو شتىكدا زالەو، ئەوئى كە هەركام لەو سى دامەزراوئىيە هەلەسورپىنى، ئىرادەى حىزبىيە، نەك شتىكى دىكە!

ئىجا بىگومان هىشتەوئى واقىيە سىياسىيە كەمان، بەو شىپرەئىيى و نارپك و پىكىيە، بە بيانوى ساوايى مان و، ئائاسايى هەل و مەرجه كانمان، هېچ كەس ئىقناع ناكات و، هەموو كەسىش دەزانى، كە هۆكارى بنەرەتتى و سەرەكىي مانەوئى حال وئالى سىياسىي و ئىدارىيمان بەوجۆرە، بەرژەوئىيە تايبەتتىيە حىزبىي و بنەمالەيى و تاكىيە كانن و (بەرى خۆرىش بە بىژىنگ ناگىرى) و چاكتەر وايە هەموولايە كمان بەگشتى و هەردوو حىزبى حوكمران و، هەموو شت بۆخۇ قۆرخكەر، بەتايبەت، لەجىياتى ئەو جۆرە پاساوە بىھىزانە، بوئرانە بىيىنە مەيدانى چاكسازىيەو، گىرقتە گورچك برەكانمان چارەسەر بكەين، ئەگەر بە دەستبەردارىبون ئە ئىمىتيازو دەستكەوتە كانىش بى، كە بە تەئكىد زۆرەيى هەرزۆريان دەستكەوتى نارەواو ناشەرعىيى و، بگرە نىياسايشن و، بىگومان بەبى دەستبەردارىبونىشان، حكوومەت و دامەزراوكانى ناچەسپن و، زىاتر حالەتتىكى شىعارىيان، دەبى، نەك كىدارىي!

**سىيەم: كار پىسپاردن و لەخۆ نىزىك خستنهوى كەسانى پىسپۆر
بوپ، نەك كەسانى ھەر بە چەپلەلیدان و بە بەل قوربان كردن،
فپیر:**

يەككە لە گرتەكانى حوكمران و دەستەلاتداران ئەودە كە
ھەميشە كەسانى خۆرەپىشكەر و ماستاۋچى، خۆيانىان لى دەبەنە
پىش و، دەست دەكەن بە مەدح و سەناۋ پىھەلا گوتىيان و، سابوون لە
بنى پىدانىيان و، كالاۋ لەسەرنانىيان! بۆيە ئە گەر بەرپرس و حوكمرانان
دلسۆزو وريا نەبن، ھەر ھىندە دەزانن دەورىان بەو جۆرە كەسانە
تەنراۋە، كە ھەميشە لەبەر بەرژەۋەندىي خۆيان، رەشيان بە سىپى و،
سىپىيان بە رەش پىشان دەدەن و، واين حالى دەكەن، كە ھىچ عەيپيان
نەو، دنيا شامى شەرىفەو، ھەرگىز ۋەزە لەوە باشتە نابى!

۲۲۸

ئىنجا باباى حوكمران و بەرپرس، ئە گەر دلسۆزو لىزان و وريا بى،
لەجياتى ئەو جۆرە كەسانە، كەسانى مەعدەن پاك و بوپرو چاك،
لە خۆى نىزىك دەخاتەۋە، واتە لەجياتى ئەھلى تەمەللوق، ئەھلى
تەخەصصوص لەخۆى ۋەنرىك دەخات و، پاشان گوپيان بۆ دەگرى
و، لە شتى ھەق و راستدا بەقسەشيان دەكات.

شاينانى باسپىشە كە زانايانى ئىسلام، لەبەر تىشكى فەرمائىشتى
خوا، لەسەر زمانى يەككە لە دوو كچەكانى پياۋە سالخەكەى
مەدەين:

﴿...يَكَاَبْتَ اَسْتَعِجِرْهُ اِنَّ خَيْرَ مَنْ اَسْتَعِجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِينُ﴾

(القصص - ۲۶).

واته: ٿي بابو! مووسا به ڪري به شوان بگره، چونڪه باشتين ڪهس،
ڪه به شواني بيگري، بابا به ڪي به هيتري دستپاڪه - و مووسا ش وايه.

گوتو ويانه: پيوسته هه ڪه سيڪ ڪاري ڪي پي بسپري، هم
هيز (قوة) راپه رانڊني ٿو ڪارهو، هم دستپاڪي (أمانة) ڪي
هه به، چونڪه هيج ڪاري ڪي به پي توانا و ليها تووي ناکري و، توانا
ليها توويش به پي دستپاڪي داد نادات و، زور ڪه سي به توانا هه به،
ڪه به هو ٿي ته ماع و خيانه ته وه، ڪاره ڪي زايه ده ڪات!

پيغهمبهر ڪي خواه (صلى الله عليه وسلم) له و باره وه، ڪه بابا
حوڪمران و بهرپر پيوسته جگه له توانا ڪي و شايسته ڪي، هيج
شتي ڪي ديڪي وه ڪه خزميه ٿي و ناوچه گهري ٿي، له ڪار پي سپارڊني
بهرپر ساني ژيڙده ستيدا، ره چاو نه ڪات، فهرموويه ٿي.

((من استعمل رجلاً في عصابة وفي تلك العصابة من هو أرضى الله منه
فقد خان الله و خان رسوله و خان المؤمنين)) رواه الحاكم في مستدرکه
(١٠٤/٤) و الطبراني في الكبير (١١٤/١١) عن عبدالله بن عباس،
واته: هه ڪه سيڪ ٿي ڪي مسولمانا ڪي پي بسپري و، پيا و ڪ
بيڪاته ڪاره دهست، ڪه له و شايسته تري پي شڪ بي بو مسولمانان،
ٿوه خيانه ٿي به خوا و پيغهمبهره ڪي و برواداران ڪروهه.

ههروهه له فهرمووده ڪي ديڪه دا، فهرموويه ٿي:

((مامن عبد يسترعيه الله، يموت يوم يموت، وهو غاش لرعيتيه، إلا حرم
الله عليه الجنة)) أخرجه البخاري: ٧١٥٠، و مسلم: ١٤٢، و اللفظ له.
واته: هه ڪه حوڪمرانيڪ، خوا بيڪاته ڪاره دهستي ڪوڙه ٿي و، له ڪاتيڪا
بمري، ڪه ناپاڪي له گهليان ڪروهه، خوا به هه شتي لي قهدهغه ده ڪات.

هەلبەتە ھەر ئىرەشدا پىيۈستە ئامازە بەو راستىيەش بىكەين، كە
 ھەمىشە باباى ھوكمران و كارىبەدەست، خاۋنى چ جۆرە سىروشت و
 مەعدەنىك بى، ھەر خەللىكى لەو جۆرەش لەخۆى كۆدەكاتەو، چ چاك
 چ خراب، ەمەرىش جۋانىان گوتو: (الطيور على أشكالها تَقَع).

شاعىرىش لەوبارەو راستى گوتو كە دەلى:

لا تَسَلَّ عن المَرْءِ وَسَلَّ عن قَرِينِه فَكُلَّ قَرِينٍ بالْمُقَارَنِ يَقْتَدِي

واتە: لە مەرۇف مەپرسە كىيە، لەبارەى ھاۋل و دەوروبەرەكەيەو
 پىرسىار بىكە، چونكە ھەركەسە چاۋ لە ھاۋل و نىزىكى خۆى دەكات.

كەواتە:

ھەركات دەوروبەر (بطانة) يەكى باشمان لە نىزىك كەسىكى بەپىرس
 و ھوكمرانەو بىنى، ئەو مەگەر چۆن، ئەگەرنا، با دلىنباين، كە
 خۆيشى باشەو، بە پىچەوانەو ش بە پىچەوانەو، سەرنج بدە! بزانه
 گول و چرۆ، جگە لە بولبول و ھەنگ بەسەريەو دەنىشن!، ھەروەھا
 پىسىي و كەلاكىش، جگە لە مېشەرەشەو دال و خەرتەلىان بەسەرەو
 دەبىنى؟!

۲۳۰

**چوارەم: بەرپرس و كاربەدەستان دەپ، خۇيان بە خزمەتكارى خەلگ
بزنان، نەك خۇيانيان لى بگورى و، پىتيان وابى خەلگ كۆيلەيەو
ئەوان كوتخان:**

بەللى، باباي كاربەدەست و حوكمران، ئە ھەر ئاستىك دابى، پىيويستە
ئەو راستىيە باش بزانى، كە ئەو پايەو پلەو كورسى و دەستەلاتەي
پىيدراو، لەئەسلدا ھى خەلگ و جەماوەرەو، وەك ئەمانەتلىك تەسلىمى
ويان كىردەو، تاكو بەو ھۆيەو خزمەتيان بىكات و، بەرژەوئەندىيە كانيان
بۇ دابىن بىكات و، نابى پىي وابى، ھەر چونكە شوينەكەي لە ھى
خەلگى بلىندترە، ئە ھەمويان چاكىترو بەرزترە!

ديارە خاكىتتىي و خۇ بەكەمگىرتنىش لە ھەموو كەس جوانە، بەلام
بەتايەت باباي حوكمران و دەسترويشتوو لىي جوانترە، پىغەمبەرىش
(صلى الله عليه وسلم) فەرموويەتى: ((... وما تواضع أحدٌ لله إلا
رفَعَهُ الله)) رواه مسلم، بەژمارە / ۲۵۸۸، واتە: ھەركەسىك لەبەر
خوا خۇي بەكەم بگىرى، مسۆگەر خوا بەرزى دەكاتەو.

ئەگەر سەرنجىشتان دابى، ھەمىشە كەسانى خاكىي و خۇبەكەمزان
(مُتَوَاضِع) لە دلى خەلگىدا شىرىن و بەرپىز و، بە پىچەوانەو،
كەسانى خۇبەزلىگرو رووح زل، ھەمىشە رەزاگران و پىزراون!

پاشان پىيويستە ھەموو لايەكىشمان ئەو راستىيە بزانىن، كە ھەركەسە
بە ئەندازەي ئەو، كە لە خودى خۇيدا حورمەت و رىزى ھەيە، رىز و
حورمەتى خەلگى دەگرى و، وەك گوتراو: (الهدايا على قدر مُهْدِيهَا)
ديارىيەكان بەگورەي خاوەنەكانيان!

يېتجەم: خەلك و مىللەت لەسەرى پېويستە كە ھاوکارو دەستبارگرى حكوومەت و دامەزراوہو دام و دەزگاكانى يېت:

بەلئى بەرېزان!

خەلك و مىللەتئىش بەگشتى لەسەرى پېويستە، كە دلسۆزو ھاوکارو دەستبارگرى حكوومەت و دامەزراوہكانى و دام و دەزگاكانى يېت، چونكە بېگومان هېچ حكوومەت و قەوارەيەكى سياسىي، ناتوانى بەيى ھاوكارىي و دلسۆزى نواندى خەلك و جەماوەر، بە ئەرك و كارەكانى ھەلسى.

ھەلبەتە دلسۆزىي نواندى خەلك و جەماوەر بۆ حكوومەت و دامەزراوہو دام و دەزگاكانى و ھاوكارىيكردى، پېش دەقەكانى قورئان و سوننەت، عەقل و مەنتىق دەيخوازن، چونكە عەقل و مەنتىق و ويژدان دەلئىن: پېويستە حكوومەتيكى دلسۆز و خزمەتگوزارى خەلك، سوپاس بكرى و دلسۆزىي بۆ بنويئرى و دەستبارى چاكەى بۆ بگيرى، چونكە بېگومان لە بەرانبەرى چاكەدا، پېويستە ھەر چاكە بكرى:

﴿ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ ﴾ (الرحمن- ٦٠).

ئىنجا دەقى قورئان و سوننەتئىش لەوبارەوہ، كە پېويستە خەلك و مىللەت بە گوئىرەى توانا و لە سنوورى شەرع دا، ھاوکارو دەستبارگرى حكوومەت و دام و دەزگاكانى يېت، زۆرن، بۆ نمونە:

* ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ...﴾

(النساء- ٥٩).

واته: ئەى ئەوانه ی بڕواتان هیناوه! فهرمانبه‌ری خوا بکه‌ن و،
 فهرمانبه‌ری پیغه‌مبه‌ر بکه‌ن و، ه‌ی کاربه‌ده‌ستانیک، که له‌خۆتانن..
 * ((على امرء المسلم السَّمْع والطاعة فيما أَحَبَّ وكرِه، إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ
 بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ، فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ)) أخرجه الطبراني في
 الكبير: ١٥٧، واته: مرقفی مسؤلمان بیستن و فهرمانبه‌ری -
 بۆ به‌پرسانی خۆی- له‌سه‌ر پیویسته، له‌وه‌دا که ه‌زی لی‌ده‌کات و
 له‌وه‌شدا، که ه‌زی لی‌ناکات، مه‌گه‌ر فه‌رمانی به‌ سه‌رپی‌چییکردنی
 پی‌یکری، جا ه‌هرکات فه‌رمانی پی‌کرا، سه‌رپی‌چی بکات، ئەوه
 نه‌گۆرپ‌ایه‌لیی و نه‌فه‌رمانبه‌ری دروست نیه.

٢٣٣

به‌لام، پیویسته ئەوه‌ش بزانری، که ره‌خه‌گرتنی بیناکه‌رو
 دلسۆزانه‌و، قسه‌ی ه‌ه‌ق و راست کردن له‌ پرووی کاربه‌ده‌ستاندا و،
 هه‌ول‌دان بۆ راستکردنه‌وه‌یان، ه‌یچ نا‌کۆکیه‌کی له‌ گه‌ل رێژلی‌گرتن
 و فه‌رمانبه‌ری بۆکردنی حوکم‌ان و کاربه‌ده‌ستاندا نیه، به‌ل‌کو
 ئەوه‌ش به‌شی‌که له‌ دلسۆزی و هاوکاری و پشتگیری و، له‌راستیدا
 هه‌ر کۆمه‌لگایه‌ک وایان لی‌هات نه‌توانن و جورئه‌ت نه‌که‌ن، ده‌ستی
 بابای سته‌مکار بگرن و، له‌ سنووری خۆیدا بیوه‌ستین، ئەوه به
 کۆمه‌لگایه‌کی بی‌خێرو مردوو داده‌نرین، وه‌ک پیشتیش باس‌مان کردو،
 پیغه‌مبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمویه‌تی:

((إِذَا رَأَيْتَ أُمَّتِي تَهَابَ الظَّالِمَ أَنْ يَقُولَ لَهُ: إِنَّكَ أَنْتَ الظَّالِمُ، فَقَدْ تَوَدَّعَ
 مِنْهُمْ)) أخرجه أحمد: ٤٨٧٦، والبخاري: ٥٧٣٢، والحاكم: ٦٣٠٧، وقال: صحيح

(١) که هه‌رکام له‌ خۆپیشاندان (مظاهرة) و مانگرتن (اعتصام) و رێ پێوان
 (مسيرة)ش، شی‌وازی می‌کانیزمی راست و ره‌وان له‌و بواره‌دا، به‌مه‌رجیک به‌شی‌وازی
 راست و شارستانیانه به‌رپۆه‌بچن.

الإسناد وواقعه الذهبى، واتە: ھەركات ئۆممەتمىتىنى، نەيىزرا
بەستەمكار بلى: تۆى ستەمكار! ئەو ھەسەسايان رۆيشتەو ھەيران
پىئە نەماو.

دىارە ھەر لىرەشەوئە، كە ھىكمەتى ئەوئەمان بۇ دەردەكەو،
بۇچى پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) قسەى ھەق گوتنى
لەلای ھوكمرايىكى ستەمكار، بە مەزىتىن جىھاد لەقەلەم داو:
(إِنَّ مِنْ أَكْثَرِ الْجَاهِلِ كَلِمَةً عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ) أخرجه الترمذى:
٤٧١٢، وصححه الألبانى.

كۆتايى ئەم بواری چوارەم و كۆتايىش، بەم فەرمايشتەى
پىغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دىئىن، كە پىناسەى
ھەركام لە ھوكمران و كاربەدەستانى پەسندو چاك و، ھوكمران و
كاربەدەستانى ناپەسندو خراپمان، بۇ دەكات:

((خيار أئمتكم الذين تحبونهم و يحبونكم، و تُصلون عليهم و يُصلون
عليكم، و شرار أئمتكم الذين تُبغضونهم و يبغضونكم، وتلعنونهم
ويلعنونكم..)) رواه مسلم، بە ژمارە: ١٨٥٥، واتە: چاكتىن
پىشەوايانتان (مەبەست ھوكمران و كاربەدەستانە) ئەو كەسانەن، كە
خۇشتان دەوئ و خۇشيان دەوئ و، بۇيان لەخوا دەپارپىنەو ھەو بۇتان
لەخوا دەپارپىنەو، خراپتىن پىشەوايانتان ئەوانەن، كە رىقتان لىيانەو
رىقيان لىتانەو، نە فرىنيان لىدەكەن و نە فرىنتان لىدەكەن.

كەواتە: سەنگى مەھەك و تەرازووى چاكىي و خراپىي، ھوكمران و
كاربەدەستان لە ئىسلامدا، رازىبوون و رازىنەبوونى خەلك و كۆمەلگايە.

سا خوا بەكەرەمى بىسنوورى خۆى مىللەت و ھوكمەتى ئىمە

والىبكات، كە لەيەكدى رازى بن و، خۆشىي و بەختەوهرىي يەكدى بەئاوات بخوازن، نەك بە پىچەوانەوہ.

كە ديارە دەستپىشخەرييش، پىويستە لە كاربەدەست و حوكمرانانەوہ بى، چونكە پىگومان ئەگەر ئەوان دلسۆزو دادگەر و چاكەكار بن و، خزمەتى خەلك و كۆمەلگايان بكەن، حەتمەن خەلكىش رازى و سوپاسگوزار و هاوکار دەبى و، هەرچۆنىش بى چەپلە بە دەستىك لىنادى و، پىويستە هەموولايەك تەواو كەرى يەكدى بىن.

لێرەشدا كۆتايى بەم بابەتەمان دىنين و هيوادارم، كە بە هەول و هيممەتى هەموولايەك، بتوانين ئەو دەستكەوتانەي هەمانان بىانپارىزين و، چاكتر و زياتريان بكەين و، قۆلى مەردايەتپىشى لى هەلبەكەين، بۆ پاكسازىي و چاكسازىي كىردن لە هەرچوار بواری: تاكىي و خىزانىي و كۆمەلایەتپىي و حوكمرانىي داو، سەرنجام بە هوێ خۆگۆرپىن و خۆ چاككردنامانەوہ، ئەم واقع و هەل و مەرجەشمان بۆ بگورپى، بە واقع و هەل و مەرجىك، كە لە هەموو پرويەكمەو، شايستەي خەلكىكى مسولمان بىت و، خواي پەروەردگار و پىغەمبەرى سەروەردمان (صلی الله عليه وسلم) و، خۆشمان بە هەموولايەكەوہ، لى رازى بىن.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

١٩ جمادى الأولى ١٤٢٩ ك

٢٥ / مايسى ٢٠٠٨ ز / شارى كۆيە هوێ ئۆسكار

دواپىدا چوونەوہ:

٤ / رجب / ١٤٤١ ك

٢٨ / شوباتى / ٢٠٢٠ ز

نىۋەرۈك

- پيشە كى ۱۱
- رى خۆش كىردى ۱۵
- بەشى يەكەم: نەخشە و بەرنامە يىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام)
- بۇ پاكىسازىي و چاكىسازىي كۆمەلگا ۱۷
- باسى يەكەم: چاۋ پىداخشاندىكى بۆچۈۈن و شىۋازەكانى گۆرانكارى
- كىردى، لەم رۆژگارەدا ۱۹
- پوختە يىرورپا يەندە لە بارە ي چۆنىيەتتى گۆرانكارىيەۋە ۲۹
- باسى دوۋەم: بەرنامە و پىيازى يىغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) بۇ
- گۆرىن و پاكىسازىي و چاكىسازىي كىردى لە كۆمەلگادا ۳۳
- باسى سىيەم: پىيازى يىغەمبەرى خاتەم (صلى الله عليه وسلم) بۇ
- گۆرانكارىي كىردى لە كۆمەلگادا ۵۷
- قۇناغى يەكەم: دابەزاندىنى ۋەحىي و رەۋانە كرانى موحەممەد (صلى
- الله عليه وسلم) بە يىغەمبەر: ۶۹
- سەرەتاي دابەزىنى ۋەحىي: ۷۲
- قۇناغى دوۋەم: بانگەۋاز و ھۆشيار كىردىنەۋەي خەلك: ۷۵
- ئاشكر كىردى بانگەۋاز: ۷۸
- قۇناغى سىيەم: تىگە ياندىن و پىگە ياندىن كۆمەلە مسولمانىكى ھەلئىزادە: ۸۰
- قۇناغى چۈارەم: گەران بەدۋايى بىنكەي جەماۋەرىي و ۸۵
- پىگەي دەۋلەت دا: ۸۵

۲۳۶

- قۇناغى پىنجەم: بەستنى پەيمانى يەكەم و دووھى عەقەبە، لەگەڵ
 نوینە رانى ھەردووک ھۆزى ئەوس و خەزرەجدا: ۸۸.....
- دواز دە (۱۲) ھەلۆستە لە بەرانبەر پەيمانى دووھى عەقەبەدا: ۹۷.....
- قۇناغى شەشەم: کۆچکردنى پىنجەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) پيش ئەویش
 ھاوہلانى بۆ (يثرى) وەك پيشەكیەك بۆ بنیاتنانى قەوارەى سیاسى: ۱۱۰.....
- قۇناغى ھەوتەم: دانانى پىنج پایەى گرنگ: دروستکردنى مزگەوت،
 براىەتیی نىوان کۆچکەرەن و پشتیوانان، نووسینی صەحیفە (دەستور)، بانگ،
 پرووگە (قبلە): ۱۱۵.....
- ۱- دروستکردنى مزگەوت: ۱۱۵.....
- ۲- براىەتیی لە نىوان کۆچکەرەن و پشتیواناندا: ۱۲۰.....
- ۳- نووسینی (صحيفة): ۱۲۳.....
- ۴- دانانى بانگ: ۱۲۵.....
- ۵- دیارییکردنى پرووگە: ۱۲۹.....
- پىگەى جەنگ و جیهاد لە کۆمەلگا و دەولەتى ئىسلامیى دا: ۱۳۱.....
- بەشى دووھم: پروو و چاکسازیەکی بنەرەتیی لە واقعى ھەرئیمى
 کوردستان دا: ۱۳۷.....
- دەستپێك: ۱۳۹.....
- بوارى يەكەم: ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەلگا، لە بوارى تاکیى دا: ۱۴۹.....
- يەكەم: ھینانەدى كەش و ھەواى ئازاد: ۱۵۲.....
- چەند ھەلۆ و نەخۆشیەکی گەلى بەنوئیسپرائیل لەگەل مووسادا: ۱۵۵.....
- ۱- لاساگردنەوہى کوێرانەى ئەم و ئەو: ۱۵۵.....

- ۲- بيانوو گرتن و منگه منگ كردنى به رده وام: ۱۵۶
- ۳- سستى و تەنبەلىي له جيبه جى كردنى فەرمانداو، زورشت هەلکۆلین،
بئەهەوى پيوست بى: ۱۵۸
- دووم: پهروه رده يه کى گشتگىرو هاوسه ننگ: ۱۶۲
- سپه م: ئيمان، خواپه رستى، ره وشت، سى پايه ي گرنكى پهروه رده ي
هاوسه ننگ: ۱۶۴
- چاره م: وريابوون له هەندىك نه خوڤشى و، هەلە ي بپره زاو كوشنده: ۱۶۹
- ۱- لاسايى كردنه وهى كوڤرانه: ۱۶۹
- ۲- هەميشه پرووى ره خنه و گله يي له خەلك كردن و، دەستى چه ور
پيسرپينان: ۱۷۲
- ۳- تەنبەلىي و خوڤواردن له ئيش وکار: ۱۷۵
- ۴- دابه زىنى ئاستى خوڤندن و وه رگرتى زانست: ۱۷۷
- ۵- بپهيوايى و ناوئومڊبوون: ۱۷۸
- بواری دووم: ئەركى سەرشانمان بەرانبەر بە كۆمەلگا، له بواری
خيزانييدا ۱۸۱
- سروشتي خيزان و پايه كانى له ئيسلامدا: ۱۸۳
- پايه كانى خيزان : ۱۸۷
- چەند گرت و نه خوڤشيهك له بواری خيزاني دا: ۱۹۳
- ۱- كوشتنى ئافره تان و خوڤكوشتنيان: ۱۹۳
- ۲- به زورو به نابه دلي به شوودانى ئافره تان: ۱۹۶
- ۳- چەند جوړه سته ميک که به ناوی ئيسلامه وه، له ئافره تان کراون و،
ئيسلاميش لپيان به ريه: ۱۹۷

- ۴- يەكسانىي ئافرىقىدا ۋە پىلاۋى، پاكىزلىق ۋە چاڭسىزلىقنى تىدا كىرگۈزۈش
 ھەلە ۋە لار:..... ۱۹۹
- ۵- مەسەلە چەند ئىكەن ۋە ھەراۋەھۇرىيەكى بېپاساۋ:..... ۲۰۲
- بۈيۈك سىيەم: ئەرەبى سەھىپىسىدە بىر ئەرەب بەككەلگا، لى بۈيۈك
 كۆمەلەيەتتى دا..... ۲۰۹
- بىنەماي يەكەم: كۆمەلگا بەشەر، پەگ ۋە پىشەكەي دەگەرپتە ۋە بۇ
 يەك خىزان:..... ۲۱۱
- بىنەماي دوۋەم: مەسۇلمانان ھەمۇيەن يەكسان ۋە بەررىي ۋە نىمىيان
 بەگۈرىي پارىزكارىيە:..... ۲۱۳
- بىنەماي سىيەم: كۆمەلگا بەگىتى، سەپچاۋەي دەستەلەت:..... ۴۱۲
- بىنەماي چۈرەم: پىكەۋەتە باۋ پىك بۈيۈك ۋە ھاۋكارىي يەكەي كىرگۈزۈش:..... ۲۱۵
- بىنەماي پىنجەم: بەزەي بەكە كەتە ۋە بۇ يەكەي دىل سۆزۈ بە
 پەرۋىش بۈيۈك:..... ۶۱۲
- بىنەماي شەشەم: پاكىي دىل ۋە دەست ۋە داۋىن:..... ۸۱۲
- بىنەماي ھەۋەتەم: تەبايى ۋە پىكەۋەتە بىن، لى نىۋان پىكەتەكەي كۆمەلگا دا:..... ۹۱۲
- بۈيۈك چۈرەم: ئەرەبى سەھىپىسىدە بىر ئەرەب بەككەلگا، لى بۈيۈك
 سىياسەت ۋە دەۋلەتدارىي دا..... ۲۲۳
- يەكەم: دەۋلەتدارىي پىۋىستى بەكە قىل ۋە دىكى فراۋانەۋ، بەكە قىل
 ھىزبايەتتى ۋە تىرەگەرىي ۋە بىنەمالە چىيەتتى، ۋەلەت بەرپتە نەبى:..... ۲۲۵
- دوۋەم: پىۋىستە پىكەتەكەي قەۋارەي سىياسىي ۋە دامەزراۋەكەي، بۈيۈك
 پاكىزلىق ۋە بىنەماي، ئەگەرنا خۇدى دەۋلەت ۋە قەۋارەي سىياسىي
 ھەبۈيۈك، نىشانەي پىرسىيە دەپتە سەر:..... ۲۲۶

سىيەم: كار پىسپاردن و لەخۆ نىزىك خىستىنەۋەي كەسانى پىسپۇرو بوير،
 نەك كەسانى ھەر بە چەپلەلیدان و بە بەللى قورىبان كىردن، فیر: ۲۲۸.....
 چوارەم: بەرپىرس و كاربەدەستان دەبى، خویان بە خىزمەتكارى خەلک
 بزانن، نەك خویانىان لى بگورپى و، پىيان وابى خەلک كۆیلەپە و ئەوان
 كوئىخان: ۲۳۱.....
 پىنچەم: خەلک و مىللەت لەسەرى پىوئىستە كە ھاوکارو دەستبارگرى
 ھىكومەت و دامەزراۋەو دام و دەزگاكانى بىت: ۲۳۲.....

لە تۆرە كۆمىتەلەپەشەل لەكەلەشەل
 تۆرەمە قەلەمە ۱۰۰ كۆمىتەلەپەشەل
 تىن ھىكەم بىر مۆلەك كۆمىتەلەپەشەل

Alibapir/عەلى بابىر

Alibapir/عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

Alibapir/عەلى بابىر

Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆزى

كەتەبى

Alibapir/عەلى بابىر

Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - گۆزى

كەتەبى

Alibapir/عەلى بابىر

۲۴۰

جۈنەيى گۈرپىنى كۈنە لگاۋ پاكىزلىق دىھاكىزى تىدا كىردى

لەم كىتەپىدا ھەمۇلماۋە بە كۈرتىنى پوختىنى: (پىنى پاست و دروست و، بىن گۈرۈ گۈلنى گۈرپىنى كۈمەلگاۋ، پاكىزلىق و پاكىزلىق تىدا كىردى) بىخەمە روو، ئەۋىش بە ئىلھام ۋەزگىرتىن لە ۋەجىنى خاۋا ۋەقەلى سەلىم، كە ئەۋىش بە جۈانتىرىن شىۋە لە سىپە و ژيانى پىغەمبەرانى پايەمىزى خاۋا (عليهم الصلاة والسلام) بە گۈشتىنى و، بە تايىمەت لە سىپە ۋەزىنى سەرۋەرۈ گۈرەيان پىغەمبەرى كۈتايى (محمد) صلى الله عليه وسلم دا ، لەسەر ئىمىزى ۋاقىقە بەرچەستە بوۋە و، بە خەتى نوورىنى ۋەجىش تۇمار كراۋە.

بۆيەش ئەم كىتەپم كىردۈتە دوۋبەش:

بەشى يەكەم: نەخشە بەزنامى پىغەمبەران (عليهم السلام) بۆ پاكىزلىق و پاكىزلىق كۈمەلگاۋ.

بەشى دوۋمە: روۋو پاكىزلىق كىن بەرەتتىن لە ۋاقىقى ھەرىمى كوردستاندا.

ھىۋادارىشم ئەم كىتەپ بەھەردوۋك بەشەكەيمە، بەرچاۋروۋىنى و شارەزايىكە باش بىن، بۆ ھەموو ئەۋانە بەئەركى سەرشانىانى دەزانن، گۈرانگارىيەكى روۋ بەخىرو چاكو دادگەرىيى بىكەن، لە ھەموو بوۋارەكانى ژيانى كۈمەلگاۋ.

www.alibapir.net

/alibapir1

/alibapir

نوسىنگى تەفسىر

بۇ پلاۋكردنەۋە

ھەۋلىر - شەقامى . ۳۰ مەترى تەنشىت مئارەي چۆلى

TafseerOffice

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

www.alibapir.com